یەکەم کۆمار، وشەی پێشمەرگە و ئاڵای کوردستان

مەشخەڵی خەباتی

حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێران
ناکوژێتەوە

دامەزرانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێران

کۆمەڵێک وتار، وتوویژ، لێدوان و هەڵسەنگاندن

بەشی دووهەم

کۆکردنەوەو ئامادەکردنی: ڕەحمان نەقشی

سەرچاوە
Serchawe

پێڕست:

١- یووبیلی ئەڵماسی حیزبی دێموکڕات و چەند قسەیەک .... عەبدوڵلا حەسەن زادە ٤

٢- بەیاننامەی کومیتەی ناوەندی بە بۆنەی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان ١١

٣- وتاری ٢٥ی گەلاوێژی سکرتێری گشتیی حدک بەبۆنەی یوبیلی ئەڵماسی حیزبی دێموکراتی کوردستان ١٩

٤- ڕێککەوتنی ئادار (مارس)ی ١٩٧٠ و بووژانەوەی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان .... عەبدوڵلا حەسەن زادە ٢٧

٥- حیزبی دێموکرات و گرینگیدانی بە پرسی کۆمەلایەتی .... جەلیل گادانی ٣١

٦- د. مەحموود عوسمان: حیزبی دێموکرات ڕووسوورە لە مێژووی کورددا .... دیمانە: مەنسوور مروەتی ٤٦

٧- د. قاسملوو؛ هێندەی دەیناسم، دەنووسم .... مەلا بەختیار ٥٤

٨- سۆسیالیزمی دێموکراتیک و هەنگاونانی حیزبی دێموکرات بەرەو سۆسیال دێموکراسی .... د. سمایل بازیار ٦٠

٩- پرسی قانوون بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە لە مێژووی ٧٥ساڵەی حیزبی دێموکرات .... عومەر باڵەکی ٧٦

١٠- کەلێنی نەتەوەیی، ناسیۆنالیسم و وەرچەرخانەکانی گوتاری سیاسی حیزبی دێموکرات .. د. ئازاد محەممەدیانی ٩٢

١١- حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرێنەری یەکەم کۆماری کوردستان .... د. کامران ئەمین‌ئاوە ١٠٨

١٢- ٧٥ ساڵەی حیزبی دێموکرات و چەند پرسێک .... قادر وریا ١٢١

١٣- مان و مەوجوودییەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان .... سمایل شەرەفی ١٢٧

١٤- حیزبی مە، حیزبی دێموکراتی کوردستان، بووە ٧٥ ساڵان! .... شێخ جەماڵ ١٤٠

١٥- حیزبی دێموکرات لە چاوی منەوە .... محەممەد سەعید نەجاری ١٤٥

١٦- حیزبی دێموکرات لە نێوان ئیسلامی نەریتخواز و فێندەمنتالیزمی ئیسلامیدا .... شاهۆ مەتین ١٥٠

١٧- کتێب و گۆڤار لە ژێر ڕووناکایی کۆماری کوردستاندا .... ڕەسووڵ سوڵتانی ١٥٧

١٨- حیزبی دێموکرات لە محەکی دوارۆژی ئەرک و ڕەساڵەتی مێژوویی‌دا .... سمایل شەرەفی ١٦٤

١٩- پشتیوانیی بەکردەوەی حیزبی دێموکرات لە خەباتی بەشەکانی دیکەی کوردستان .... هەردی سەلیمی ١٦٨

٢٠- مانگی گەلاوێژ و یادی دوو بۆنە بۆ گەلی کورد .... شاهۆ مەتین ١٧٢

٢١- کاریگەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەر گەشەکردنی هەستی نەتەوەیی .... عومەر باڵەکی ١٧٦

٢٢- شەڕ و ئاشتی و پرەنسیپە جیهانگیرەکان لە کولتووری سیاسیی حیزبی دێموکراتدا .... عەلی بداغی ١٨١

٢٣- بەرە و خەباتێکی نوێ: گۆڕینی شێواز، گۆڕینی گۆرەپان و گۆڕینی بەردەنگ .... ناسر باباخانی ١٨٨

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

٢٤- پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان .... مەنسوور مروەتی ١٩٣
٢٥- ڕەوتناسیی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان .... شاڕوخ حەسەنزادە ٢٠٠
٢٦- تایبەتمەندییە سیاسی و کولتوورییەکانی گەلی کورد .... مانێشت کوردستانی ٢١١
٢٧- ٧٥ ڕووداوی دیار و گرینگی مێژووی ٧٥ ساڵەی حیزبی دێموکراتی کوردستان .... کوردستان و کورد ٢١٧
٢٨- بەشێک لە پەیامی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان بۆ یوبیلی ئەلماسی حدک ٢٢٨
٢٩- سپاسنامەی کۆمیسیۆنی تەشکیلاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان .... کوردستان و کورد ٢٤٣

یووبیلی ئەڵماسی حیزبی دێموکڕات و چەند قسەیەک

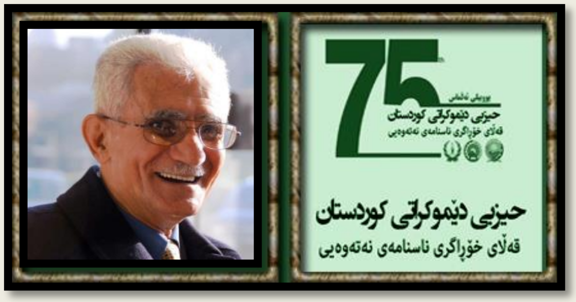

عەبدوڵڵا حەسەن زادە

تێکۆشەرانی حیزبی دێموکڕات (هەردوو دێموکڕات) خۆیان ئامادە دەکەن تا لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٩٩ی هەتاویدا جێژنی ٧٥ ساڵە (یووبیلی ئەڵماس)ی حیزبەکەیان بگرن. ناتوانم بیشارمەوە کە بە باوەڕی من پێکهێنانی جێژنی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکڕات لەو ڕۆژەدا، تەنیا ئەوکاتە لە جێی خۆیدایە کە مەبەستمان خەباتی حیزبەکە لە ژێر ناوی «حیزبی دێموکڕاتی کوردستان»دا بێ، ئەگینا ئەم حیزبە ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢١ی هەتاوی دامەزراوە کە سێ ساڵ بە ناوی(ژ.ک) «کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردستان»تێ کۆشاوە و دوای سێ ساڵ لە کۆنگرەی یەکەمی حیزب (٢ی خەزەڵوەری ١٣٢٤)دا ناوەکەی گۆڕاوە بە «حیزبی دێموکڕاتی کوردستان». ئەم ناوگۆڕینە قەت بە مانای هەڵوەشانی (ژ.ک) و دامەزرانی حیزبێکی تازە بە ناوی (ح.د.ک) نەبووە و بەو پێیە دەبووایە ٣ ساڵ لەمەوبەر یووبیلی ئەڵماس یان جێژنی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی ئەم حیزبە گیرابایە.

بۆ ئەوەی لەخۆوە قسەم نەکردبێ، دەقێکی ڕۆژنامەی «کوردستان» ئۆرگانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان بە شاهید دەگرم کە ٧٤ ساڵ لەمەوبەر لە مەهاباد و لە سەردەمە زێڕینەکەی کۆماری کوردستاندا بڵاو بۆتەوە:

«ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ بە بۆنەی ڕۆژی پێنجەمین ساڵی دامەزراندنی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان لەبەر هەیوان و حەساری عیمارەتی پێشەوا جێژنێک گیرابوو. لەم جێژنەدا تەواوی ئەهالی شیرکەتیان کرد و شیرینیات و چا و میوەجاتیان مەسرەف کرد. جێژن لە سەعاتی ١ی پاش نیوەڕۆ دەست پێ کرا، دەوروبەری عیمارەتی پێشەوای بە ئاڵای سێ ڕەنگی کوردستان و وێنەی پێشەوای موعەززەم ڕازابووەوە و شەوێ سەعات حەوت بەرنامەی جێژن دەست پێکرا و بەبۆنەی ئەم جێژنە لەلایەن

ئاغایانی عەلیی خوسرەوی، سەید موحەممەدی تەهازادە، دڵشادی ڕەسووڵی، سەید موحەممەدی حەمیدی، جەعفەری کەریمی، وردی، عەزیزی سدیقی، سەید عەبدوڵڵای تەهازادە، عوسمان دانیش، موحەممەدئەمینی قادری و کاک ئەمینی شەڕەفی مودیر، نوتق و مەقالات خوێندرایەوە...» (کوردستان ئۆرگانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان، ژمارە ۷۹، ۲۹ی گەلاوێژی ۱۳۲۵). پێویستە بگوترێ کە بۆ ئاسانتربوونی خوێندنەوە، بابەتەکەمان بە ڕێنووسی ئەمڕۆی کوردی نووسیوەتەوە.

پێش هەموو شتێک و بەرلەوەی قسەکانم دەست پێ کەم، بەوبۆنە پیرۆزەوە پڕبەدڵ پیرۆز بایی لە هەموو خەڵکی کوردستان و بەتایبەتی تێکۆشەرانی دێموکڕات دەکەم و سڵاو بۆ گیانی دامەزرێنەرانی حیزب و بۆ تێکڕای ئەو خەباتگێڕانە دەنێرم کە لە ماوەی نزیک بە هەشت دەیەی ڕابردوودا ڕێی دێموکڕات، ڕێی خەبات بۆ وەدیهێنانی مافە ڕەواکانی خەڵکی کوردستانیان بڕیوە و لەو پێناوەدا شەهید و کەمئەندام بوون، بەناکامی سەریان ناوەتەوە، یان هەروا بە شانازییەوە ئاڵای ئەو خەباتە پڕ سەروەرییەیان بەرز ڕاگرتوە.

خوێنەرە بەڕێزەکان و هاوڕێیانی دێموکڕات!

لەو جۆرە بیرەوەرییانەدا بە حەق، هەموو ساڵێ ئاوڕ لە سەرکەوتنەکان و خاڵە بەهێزەکانی هەر حیزب و ڕێکخراوێکی سیاسی دەدرێتەوە و شانازی بە ڕابردووی پڕ حەماسە و فیداکاریی جەریانەکە تازە دەکرێتەوە. هاوڕێ و هاوخەباتەکانم شاهیدن کە ئەمنیش لە ساڵانی دووروودرێژی تێکۆشانمدا بە دەیان - ئەگەر نەڵێم بە سەدان - بابەتم لەسەر سەرکەوتنەکان و خاڵە ئەرێنییەکانی مێژووی ئەم حیزبە لە ڕادیۆ و ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی حیزب و دەرەوەی حیزب و لە میتینگ و سێمینارەکاندا پێشکەش کردوە، کە بە سەرمایەیەکی بە نرخی ژیانی سیاسیی خۆمیان دەزانم.

بەڵام لەسەر ئیزنی هەمووان لەم یادە پیرۆزەدا دەمەوێ جۆرێکی دیکە بێمە گۆ. بیرمەندێکی ناوداری سیاسی دەڵێ: «ئەوەندە ڕەخنە لە خۆتان بگرن کە دوژمن لە خۆشییان بێتە سەما.» شاراوە نیە کە هەموو ئینسانێک و هەموو جەریانێک لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتیی خۆیدا سەرکەوتن و تێشکان و بەرەوپێشچوون و نووچدان و بە گشتی خاڵی بەهێز و لاوازی دەبێ. لە سەرفەسڵێکی وەک ئەوەی ئێستادا وەبیر هێنانەوەی شانازییەکان نەک هەر بەجێ، بەڵکوو زۆر پێویستیشە بۆ ئەوەی بەرەی نوێی نەتەوە و نیشتمانەکەمان دەگەڵ ڕابردووی پڕکەندولەند و هەورازونشێوی مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازانەی گەلی خۆیان ئاشنا بن و ئەزموونەکانی بکەنە سەرمایە و سەرمەشقی کار و بەرخۆدانی ئایندەیان.

کاتەدا تەنیا وەبیرهێنانەوەی سەرکەوتن و شانازییەکان و پاڵدانەوە لەسەر دەسکەوتەکانی ڕابردوو نامان گەیەنێتە

جێگـایەک و دەبـێ خـاڵە بەهێزەکـان وەبیـر بێنینـەوە تـا دوارۆژی خۆمانیـان پـێ ڕوونـاکتر بکەیـن، بەڵام بەجێیە خـاڵە لاوازەکانی ئێستا و ڕابردووشمان بێنینە بەر چاو بۆ ئەوەی چارەسەریان بکەین و هەوڵ بدەین نەگەڕێینەوە سەریان. دیتن و پێ لێنانی خاڵە لاوازەکان نەک هەر نیشانەی بەرەودواگەڕانەوەی ڕەوتێکی سیاسی نیە، بەڵکوو ڕاست بەپێچەوانە، بەڵگەی ئـازایەتی و بـاوەڕبەخۆبوونی ڕەوتەکەیە. دڵنیـام هاوڕێیـانی دڵسـۆز و قەڵەمبەدەسـتم ئەمسـاڵیش لەبـارەی شـانازییەکانی مێژووی حیزبەکەمانەوە ئەوەی پێویستە بەجێی دەگەیەنن و کەلێن و کەلەبەرێک ناهێڵنەوە. بۆیە ئەمن دەمەوێ - ئەگەریش خۆخوێنتـاڵ - کـردن بـێ قـامک لەسـەر بەشێک لە ناکامییەکـانی ڕابردوومـان و کەموکوڕییەکـانی ئێسـتامان دابنـێم و بە پێویستیش نازانم پاکانە بۆخۆم بکەم، چونکە لە دڵسۆزی و ڕاستوێژیی خۆم بەگومان نیم.

بەشێک لە کەموکوڕییەکانی ڕابردوومان:

١- حیزبی دێموکڕاتی کوردستان دەگەڵ هەموو شـانازییەکانی، نەیتوانیـوە ڕووداوەکـانی مێـژووی خـۆی بە دوکۆمێنت بکـات و لەبەر نەبـوونی ئـاڕشیـڤ، زۆر جـار بـۆ دۆزینـەوەی زۆر بەڵگە و نووسـراو و بڕیـاری ئەم حیـزبە نـاچـار بـووین پەنـا بـۆ بەرهەمەکانی مێژوونووسانی بێگانە بەرین کە ئەگەر بە نیـازی خەراپیشەوە نە نووسرابن، کەمتر دەرخەری وردەکارییەکـان بوون. ڕەنگە ئەوەندە بەس بێ کە بزانین حیزبی دێموکڕات ئێستاش نەیتوانیـوە هەمـوو ژمارەکـانی ڕۆژنـامەی «کوردستـان»ی سەردەمی کۆمار کۆ بکـاتەوە و ئەوەی کە کۆش کراوەتەوە بەرهەمـی هەوڵ و مانـدووبوونی دڵسـۆزانی وەک ڕەحمەتـی دوکتـۆر کەمـال فوئـاد و دواتـریش ئـاڕشیـڤی خەبـاتگێڕی نەمر ڕەشید بـاجەڵانە. یـان تـا چەنـد سـاڵ لەمەوبەر ڕۆژی ٣١ی مارسـی ١٩٤٧مـان بە ڕۆژی لەداردرانـی پێشـەوا و هاوڕێکـانی دەزانـی. لە حاڵێکـدا ڕۆژی ١٠ی خـاکەلێوە،ڕۆژی ئیعـدامی پێشـەوا و هاوڕێکانی دەکاتە ٣٠ی مانگی میلادی و تەنانەت ساڵانی کەبیسە ڕێکەوتی ٢٩ی مارسیش دەکا.

٢- حیزبی دێموکڕاتی کوردستان لەمێژووی تێکۆشانی خۆیدا هەرنەبێ ٧ جار تووشی لەتبوون (انشعاب) هاتوە کە بێجگە لە دوو جاریان ئەوانیش لە ئاکامی دەست تێوەردانی لاوەکیدا هیچکامیان بەرهەمی جیاوازیی بەرنامەی سیاسی و ناکۆکیی فکری نەبوون و سەرجەمیان لە بەرچاوتەنگی و وێک هەڵنەکردن و پێکەوەنەحاوانەوە سەرچاوەیان گرتوە.

٣- ڕاکردنی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان لەدەست زوڵم و زۆرداریی دەسەڵاتداران و پەنابردنیـان بـۆ وڵاتـانی دیکە و بەتایبەتی عێراق خاڵێکی لاوازی دیکەی ئەم حیزبەیە. ئەمە ڕاستییەکی تاڵە کە ڕێبەرانی حیزبی دێموکڕات کەمتر لە دە لەسەدی تەمەنی تێکۆشانی ئەم حیزبەیان لە وڵاتی خۆیان و لەنێو خەڵکی خۆیانـدا بەسـەر بـردوە. لەحاڵێکدا ژیـان لەنێو خەڵک و ئیلهام وەرگرتن لە بیروڕا و داخوازەکانیـان مەرجێکی سەرەکی بۆ دروست دەرچوونی بڕیـار و سیاسەتەکانی حیزبێکی سیاسییە.

٤- لە هەمووی ئەمانە تاڵتر، حیزبی ئێمە چەند جار تووشی شەڕی براکوژی و تەنانەت شەڕی خۆکوژی بەمانای شەڕی خۆبەخۆی ئەندامەکانیشی بووە. لێرەدا مەبەست خەتابارکردنی حیزبەکەی خۆم نیە و وا دەزانم ئەگەر ڕۆژێک لێکۆڵینەوەیەکی بێلایەنانە لە هۆیەکانی ئەو شەڕانە بکرێ دەردەکەوێ کە ڕێبەرایەتیی ئەم حیزبە بەشێکی کەمتر لە بەرپرسایەتییەکەی بەر دەکەوێ. بەڵام لە شەڕی براکوژیدا نە هیچ لایەنێک لەسەر حەقە و نە هیچیان براوەی شەڕن. بێچارەن ئەو کەسانە کە هیچ بەرپرسایەتییەک لەو بارەیەوە قبووڵ ناکەن و بە داوای لێبووردنەوە گەمژەن ئەوانەی خۆیان بە سەرکەوتوو دەزانن.

ئەمانە وەک نموونە باس کران و ئەم حیزبە و هەموو هێزێکی سیاسی لە ڕەوتی تێکۆشانی خۆیاندا تووشی زۆر هەڵە و کەموکوڕی دێن کە بەجێیە بێ دەمارگرژی ئاوڕیان لێ بدرێتەوە و نەخشەڕێگای ڕاست کردنەوە و دووپاتەنەکردنەوەیان بۆ دابنرێ.

بەڵام ئێستامان چۆنە؟

کورد گوتەنی «خوا نەیبڕێ» ئێستا دوو حیزبی دێموکڕاتمان، هەرکام بە داموەزگایەکی بەرینی تەبلیغاتی و تەنانەت تەشکیلاتی و هتدەوە هەن و ڕەنگە هەرکامێکیشیان بە پاڵدانەوە لەسەر شانازییە مێژوویی یەکانی حیزب خۆیان بە یەکەمی مەیدانی سیاسەتی خۆرهەڵاتی کوردستان بزانن و بەتایبەتی بە خۆبەراوردکردن لەگەڵ هێندێ ڕێکخراوی لە خۆیان چووکتر، تەواو لە وەزعی خۆیان ڕازی بن و کەموکوڕییەک شک نەبەن کە پێویست بێ چارەسەری بکەن. لەحاڵێکدا ڕاستییەکە شتێکی دیکەیە و دان پێدانەنانیشی نەک هەر گیروگرفتێک چارەسەر ناکا، بەڵکوو بەرەو هەڵدێرگەیەکمان دەبا کە دەتوانێ بمان گەیەنێتە نشوستییەکی بێ گەڕانەوە. ئاخر دەبینین:

- ئەگەر ڕۆژێک کۆماری کوردستانمان دادەمەزراند کە «قیبلەگای هیوا بوو، سەنگەری ئازادی» و ڕۆژگارێک «دوڕگەی ئارام»ی حەمەڕەزاشامان بە ڕاپەڕینە ئازایانەکەی ساڵانی ٤٧ - ١٣٤٦ (٦٨ - ١٩٦٧) دەشڵەقاند و زەمانێک پێشمەرگەکانمان لە ئیلامەوە تا ماکۆ تەنگیان بە دوژمنانی ماف و ئازادییەکانی گەلی کورد هەڵدەچنی و کوردستانیان دەکردە پەناگە و جێ حەوانەوەی هەموو ڕێبوارانی ڕێگای ئازادیی ئێران، ئەمڕۆ پتر لە سەد کیلۆمیتر دوور لە مەیدانی خەباتی خۆمان لە چەند ئۆردووگایەکی پەنابەریدا قەتیس ماوین و چاومان بڕیوەتە «کەرەمی خوا» و شانسێک کە ڕۆژێک لە ڕۆژان ڕوومان تێ بکا و لە دەرگامان بدا.

- ئەگەر سەردەمێک حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێران لە ڕیزی پێشەوەی هێزە گەورەکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی

بەشی دووەم

کورددا دادەنرا و دەبووە میوان و خانەخوێی ڕیزی هەرە پێشەوەی ڕێبەرانی سیاسیی کورد و ئێرانی و بێگانە و تەنانەت بۆ چارەسەری کێشە و ناکۆکیی نێوان گەورەترین هێزە سیاسییەکانی کورد ڕووی تێ دەکرا، ئەمڕۆ هیچ کام لە دوو حیزبە دێموکڕاتەکە وەک حیزبە یەکپارچەکەی جاران سەریان دەنێو سەراندا دیار نیە و حیسابیان بۆ ناکرێ و تەنانەت بە هەردووکیشیان وەزن و ئیعتیباری ئەویان نیە.

- ئەگەر ساڵی ١٣٥٨ی هەتاوی حیزبی دێموکڕات لە هەڵبژاردنێکی پاک و بێگەرددا سەدی ٨٢ی دەنگەکانی کۆ دەکردەوە، بۆ کەس ئاسان نیە پێش بینی بکا لە هەڵبژاردنێکی هاوشێوەدا بە هەر دوو حیزبی دێموکڕات چ ڕادەیەک لە متمانەی خەڵکی کوردستان بەدەست دێنن.

ڕەنگە یەکێک بڵێ باشە بۆچی بەو بێ هومێدییە چاو لە ئێستا و دوارۆژی دێموکڕاتەکان دەکەی؟ خۆ ئێستاشی دەگەڵ بێ دێموکڕات هێزی هەرە گرنگ و بەنفووزی نێو ڕیزەکانی بزووتنەوەی کوردی ئێرانە! لە وەڵامدا دەڵێم باسی من باسی ئەو حیزبەیە کە پتر لە ٦٥ ساڵە لە ڕیزەکانیدا خەبات دەکەم و کاری من نە پێک گرتنی بەژن و باڵای هێزە سیاسییە کوردەکانە و نە هەڵسەنگاندنی هەلومەرج و بارودۆخی ئەوانی دیکە. وەک دەڵێن «هەر کەسە برینێ خۆی دێشێ.»

ئەدی چارەسەر؟

شاعیر دەڵێ: «سەرەتای ئێش هەمووی یەکبوونە، ئەویش نابێ هەتا - هەر برینێ کە لە دڵدا هەیە سارێژی نەکەی». وەک لە جێیەکی دیکەی ئەم وتارەدا گوتم زۆربەی هەرەزۆری لەتبوونەکانی مێژووی حیزبی دێموکڕات نەک بەهۆی ناکۆکیی سیاسی و فکری، بەڵکوو بە هۆی وێک هەڵنەکردن و نەحاوانەوە بوون. ئەگەر ئەم بۆچوونە لە بارەی هەموو لەتبوونەکانی پێشترەوە ڕاست بێ کە ڕاستە لەبارەی دوالەتبوونی نێو حیزبی دێموکڕاتەوە ڕاستترە. چونکە دەگەڵ ئەوەی بەخۆشییەوە بوونی ڕێبەری و هێزەکانی پێشمەرگەی هەردوو حیزب لەسەر خاکی باشووری کوردستان ڕێگای نەدا کار بکێشێتە شەڕی خۆکوژی، بەداخەوە شتی وا ڕووی دا کە بۆ هەتاهەتایە دەبێ نەفرەتی لێ بکرێ.

ئاخر چۆن لەبیر دەچێتەوە کە ئەوانەی دەیان ساڵ لە یەک سەنگەردا و بۆ وەدیهێنانی یەک ئامانج تێکۆشابوون، بۆماوەی چەند ساڵ دەنگیان لێک گۆڕی و تەنانەت لە شایی و شینی یەکتریشدا بەشدار نەبوون؟ بەحەق، وەبیرهێنانەوەی دیمەنەکانی ڕۆژان و حەوتووەکانی دوای لەتبوون مچوڕک بە لەشی هەموو مرۆڤێکی دڵسۆز و بەویژداندا دێنێ.

چەند سەیر و جێی داخە، کە ١٦ ساڵە دوو حیزبی دێموکڕات کە پەروەردەی یەک قوتابخانە و دوو بەشی یەک حیزبی

سیاسی بوون و بنکەکانیشیان سەد میتر لێکەوە دوور نین، نەیانویستوە یان نەیانتوانیوە جارێک پێکەوە یادی سەرکەوتن و نەهامەتییەکانیان بکەنەوە، پێکەوە لە ڕۆژی ١٠ی خاکەلێوەدا بچنە سەر گڵکۆی شەهیدان و پەیمانی وەفایان دەگەڵ نوێ بکەنەوە. بریا هەرئەوەندەش بووایە، چونکە دوو دێموکڕات ئەگەر هەموو شتێکیان جیا کردەوە، هەوڵی جیاکردنەوەوە و هەڵاواردنی شەهیدەکانیشیان دا کە بەخۆشییەوە وەک دەڵێ: «خوا لەدوو دەستی نەدان».

هێندێ جار خەڵکی ناشارەزا ڕێبەرانی دوو دێموکڕات بەوە تۆمەتبار دەکەن کە لەسەر ماڵی دنیا و پلەوپایە و دەسەڵات لێک جیا بوونەوە و وێک ناکەونەوە. بەڵام سەیر ئەوەیە ئەو تۆمەتەش لە جێی خۆیدا نیە، چونکە بەداخەوە یان بەخۆشییەوە نە پووڵ و ماڵێک هەیە کە لەسەر دابەشکردنی بەشەڕ بێن و نە شوێنێک و بوارێک هەیە دەسەڵاتی تێدا بەکار بێنن.

بەوپێیە دەردەکەوێ هۆی هەرە بنەڕەتیی درێژەکێشانی ئەو لێکدابڕانە ڕق و قینی ناپیرۆز، هەستی خۆبەزل زانی یان هەرنەبێ جیاوازیی مێتۆدی کارکردن و بەڕێوەبردنە. کەوایە، با لە پێشدا هەموو لا بەیەکەوە بڕیار بدەن کارکردن بە هەستی ڕق و تۆڵە وەلا بنێن و دڵ و دەم و قەڵەمیان لە ژەنگی ئەو دیاردەیە پاک بکەنەوە. گوتم «کارکردن بە هەستی ڕق و تۆڵە»، چونکە ئەگەر واقیعبینانە قسە بکەین دەزانین ئەو دڵانەی دەیان ساڵ بە هەستی ڕق و قین ئاخنراون بە ڕۆژێک و بە بڕیارێک پاک نابنەوە و ماوەیەک کار و کۆششی هاوبەشی دەوێ تا کۆنەقینەکان لەبیر بچنەوە و خۆشەویستی و هەستی بەرپرسایەتی جێگایان بگرێتەوە.

پێم وایە ئەزموونی ناکامییەکانی ١٤ ساڵ لێک دووری و دڕدۆنگی، هەر دوو لای دێموکڕاتی تێگەیاندوە کە ئەگەر بیانەوێ جێگایەک لە دڵی خەڵک و داوڕۆژی کوردستاندا بۆخۆیان بپارێزن، پێویستە بێدرەنگ زنجیرە دیدارێکی جیددی و بەردەوام دەست پێ بکەن و هەوڵ بدەن ڕێگا بۆ یەکگرتنەوە، یەکگرتنەوەیەکی پایەدار بدۆزنەوە. ئەمن پێم وایە هەر بە دەست پێکردنی ئەو ڕەوتە ڕێگایەگ بۆ گەڕانەوەی متمانەی خەڵک دەکەنەوە و پێ بەپێی پێشکەوتن لەو بوارەشدا زیاتر بەرەو وەدەست هێنانەوەی جێگەوپێگەی دێموکڕات هەنگاو دەنێن. لەبیرمان نەچێ ئەگەر چاردە ساڵە ئەم حیزبە تووشی لێکترازان بووە، پازدە ساڵ و پتریشە خەڵکی کوردستان بەدەم ئازاری ئەو دیاردە نەخوازراوەوە دەتلێنەوە. بەڕاست دێموکڕاتەکان قەت بیریان لەوە نەکردۆتەوە کە دەگەڵ بوونی زۆر حیزبی دیکەی کوردستانی - کە بەداخەوە ئەوانیش تووشی لەتبوون و لێکترازان هاتوون -، چۆنە خەڵکی کوردستان پتر لە هەمووان خوازیاری وەسەریەک کەوتنەوەی حیزبی دێموکڕاتن؟ داخوا ئەمە نیشان نادا کە خەڵکە ئاساییەکە زیاتر لە ڕێبەریی حیزبەکان ئاشنای ریسالەت و نەخشی مێژوویی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانن؟

بەشی دووەم

حەز دەکەم ئەوەش بڵێم کە دەکرێ دێموکڕاتەکان هەوڵی دەستنیشانکردنی خەتابارى لەتبوونەکە بدەن. بەڵام بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستی یە کە لێرەدا هیچ لایەنێک بێ خەتا و هیچ لایەنێک خەتاباری موتڵەق نیە، باشتر ئەوەیە بە دوای خەتادا بگەڕێن نەک خەتابار. بەو مانایە کە هەوڵ بدەن بزانن هۆیەکانی ئەو لێکترازانە چ ڕەفتار و بڕیار و شێوەکارگەلێک بوون تا خەتێکی ڕاست و چەپیان بەسەردا بکێشن و بناخەیەکی سەلیم بۆ کاری پێکەوەیی دابنێن. لە هەمووشی گرنگتر ئەوەیە هەردوو لا و تەواوی ئەندامانیان بڕیار بدەن ماڵئاوایی لە رابردوو بکەن و ئەو دۆسیەیە بە یەکجاری دابخەن و لاپەڕەیەکی نوێ هەڵدەنەوە.

بەخۆشییەوە ماوەیەکە لەملاو لەولا نەغمەیەکی خۆش دێتە بەر گوێ. دەڵێن لەنێو هەردوو حیزبە دێموکڕاتەکەدا دەنگێکی بەهێز بۆ یەکخستنەوەی ئەم دوو حیزبە بەرز بۆتەوە و ڕۆژبەڕۆژیش لە هەڵکشاندایە. (کوێرە چت دەوێ؟ دوو چاوی ساغ) ئەمە مزگێینییەکی خۆشە و هەڵدەگرێ هەردوو حیزبەکەی لەسەر خەڵات بکرێن. جا بۆ ئەوەی ئەو دەنگۆیە وەڕاست گەڕێ و ئەو خەونە پیرۆزە بێتە دی، چ لەوە باشتر کە چەندی بکرێ زووتر بەرنامەکانیان بۆ جێژنی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکرات تێکەڵ کەن و یووبیلی ئەڵماسی حیزبەکەیان پێکەوە بکەنە جێژن.

خۆ وەختیش بەبەریەوە هەیە و نیزیک بە سێ مانگی بۆ ٢٥ی گەلاوێژ ماوە. دەی جا دەست لە دەست و قەوەت لە خوا، با کورد ئافەرینتان پێ بڵێ و مێژوو شانازیتان پێوە بکا.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٧ی مای ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندی بە بۆنەی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

خەڵکی دێموکراتپەروەری ڕۆژهەڵاتی کوردستان!
هۆگران و دڵسۆزانی دێموکرات لە هەموو بەشەکانی کوردستان !
دۆستان و پشتیوانانی حیزبی دێموکرات لە ئێران و سەرانسەری جیهان!
تێکۆشەران، ئەندامان، لایەنگران، و سەرجەم ئەو کەسانەی حیزبی دێموکرات بە ڕووگەی هیواکانی خۆیان دەزانن!

وەک دەزانن حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەمساڵ لە ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژدا، ٧٥ ساڵەی دامەزرانی خۆی دەکاتە جێژن. بەم بۆنەیەوە پێشەکی پیرۆزبایی ئەم یادە لە هەمووی ئێوە دەکەین کە مانەوەی حیزبی دێموکرات و بەردەوامبوونی لە سەر خەبات بۆ ئامانجەکانی، قەرزداری فیداکاری، دڵسۆزی، پشتیوانی و هاوکاریی بێدریغتان لە گەڵ ئەو حیزبە لە قۆناغە جۆراوجۆرەکاندایە. هەر وەها پیرۆزباییەکی گەرم و تایبەت پێشکەشی بنەماڵەکانی شەهیدان، بەندییە سیاسییەکان، کەم ئەندامان، تێکۆشەرانی دێرین و پێشمەرگەکانی سەر بە حیزبی دێموکرات دەکەین کە گیانبەخشین و خۆڕاگریی ڕۆڵەکان و ئازیزانیان و، وەفاداریی خۆیان بە حیزبەکەیان، سەری حیزبی دێموکراتیان بە بەرزی و، خەباتەکەییان بە نەپساوەیی و بەردەوامی هێشتووەتەوە.

٧٥ ساڵ لەمەوبەر، پێشەوا قازی محەممەد و هاوڕێیانی، لە سەر بناغەی "کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردستان" (ژ - ک) و بە ئامانجی ئامادەکردنی ڕێکخراوێکی سیاسیی وەڵامدەر بۆ ڕێبەری و ڕێکخستنی خەباتی نەتەوەی کورد لە هەلومەرجی سیاسیی نوێی ناوچەکەدا، حیزبی دێموکراتی کوردستانیان دامەزراند. ئەم حیزبە بە پێشەوایەتیی قازی محەممەد، کەمتر لە ٦ مانگ دوای پێکهاتنی، کۆماری کوردستان، یەکەم دەسەڵاتی نەتەوەیی مودێرنی کوردی لە چوارچرای شاری مەهاباد ڕاگەیاند و، شەخسی پێشەواش وەک سەرکۆماری کوردستان، قۆڵی لە ڕێبەریکردن و ئیدارەی کۆمار و ناوچەی ژێر دەسەڵاتی ئەو کۆمارە هەڵماڵی. ئەگەر دامەزرانی حیزبی دێموکرات لە هەلومەرجی ئەو کات، بە شایەدیی ڕۆڵ و کاریگەرییەکانی لە

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

سەر ڕەوتی ڕووداوە سیاسییەکان، وەرچەرخان و نوختەگۆڕانێکی گرنگ لە مێژووی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورددا بوو، پێکهاتنی کۆماری کوردستانیش، ڕووداوێکی نەتەوەیی و سیاسیی ئەوەندە گەورە بوو کە سەرەڕای تەمەنی کورتی، شوێنەوارێکی قووڵی لە سەر خەملاندنی ناسیۆنالیزمی کورد و ڕێبازی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد بەجێ هێشت.

لەو قۆناغە لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا، زۆر ڕێچکە، کردەوە و ئەزموونی پرشنگداری دەسەڵاتدارەتی و، چەندین دەسکەوت و چەمکی نەتەوەیی و شوناسخوازانە هەن کە حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان داهێنەر و خوڵقێنەریان بوون. بە خۆشیەوە لەمێژساڵە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستانیش ئەو سامانە بە هی خۆیان دەزانن و، بە شانازییەوە سوودی لێ وەردەگرن. ڕاستە لاوازیی ڕێژیمی شایەتی و بوونی هێزەکانی وڵاتانی بێگانە لە نێو ئێران و لە ناوچەکە لە سۆنگەی شەڕی دووهەمی جیهانییەوە، هەلومەرجێکی لەباری بۆ گەشانەوەی هەست و بیر و تێکۆشانی سیاسی و نەتەوەیی لە نێو کوردی ڕۆژهەڵاتدا خوڵقاند. بەڵام ئەوەش ڕاستییەکی سەلمێندراوە کە سەرچاوەی هەر دووی ئەو ڕووداوە سیاسییە گەورانە، نیاز و پێویستیی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد و هەڵقوڵاو لە ئیرادە و بڕیاری ڕووناکبیران و تێکۆشەرانی کورد بوو. ئەوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان و ئامانجەکانی کۆماری کوردستان، پاش تێپەڕینی ٧٥ ساڵ بە سەر دامەزرانیاندا، هەر وا ڕووگە و خواستی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانن و، سەرەڕای هەموو هەوڵی سەرکوتکەرانە و پیلانی دوو ڕێژیمی شایەتی و کۆماری ئیسلامیی ئێران، لە نێو نەچوون و، هەتا ئیستاش گەشانەوە و بووژانەوە بە خۆیانەوە دەبینن، باشترین بەڵگەن بۆ قائیمبەزاتبوونی ئەم بزووتنەوە ڕەوایە.

٧٥ ساڵە خەباتی ئازادیخوازی و شۆڕشگێڕانەی حیزبی دێموکرات لە وڵاتی خاوەن ڕێژیمی سەرەڕۆ و دیکتاتۆری ئێراندا، درێژەی هەیە. ٧٥ ساڵە حیزبی ئێمە، بزووتنەوەی نەتەوەیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە جەرگەی ناوچەیەکی گەمارۆدراو بە پیلان و گەلەکۆمەگیی ڕێژیمە سەرکوتگەرەکان و هاوپەیمانەکانیاندا، ڕێبەری دەکا. ٧٥ ساڵ لە مەیداندا مانەوە و شەکاوە ڕاگرتنی ئاڵای خەبات بۆ ئامانجە پیرۆزەکان و مافە ڕەواکانی نەتەوەیەک، بێ هەبوونی ڕەگ و ڕیشەیەکی قووڵی حیزبی دێموکرات لە نێو دڵی خەڵکی کوردستاندا مسۆگەر نەدەبوو. ئەو هۆکارانەی جێگە و پێگەیەکی ئەوتۆیان بۆ حیزبی دێموکرات لە نێو نەتەوەکەیدا دابین کردوە، کۆمەڵێک تایبەتمەندیی گرنگن کە حیزبی دێموکرات هەڵگر و خاوەنیانە. لەم بۆنەیەدا جێی خۆیەتی ئاوڕێک لە هێندێک لەو تایبەتمەندییانە بدەینەوە و پێیان لە سەر دابگرینەوە.

حیزبی دێموکرات لە ڕۆژی یەکەمی دامەزرانییەوە نوێنەرایەتیی سەرەکیترین پرسی کۆمەڵی کوردستانی کردوە کە ڕزگاری لە بندەستیی نەتەوەیی و دیاریکردنی مافی چارەنووس بۆ خەڵکی کوردستان بووە. بەو هۆیەشەوە کە واقیعی تاڵی

بەشی دووەم

دابەشکراویی کوردستان و نەتەوەی کورد بە سەر چەند وڵاتی ناوچە و ڕەهەندە ژێئۆپۆلیتیکییەکانی ئەو پرسەی بە دروستی لێک داوەتەوە، ویست و دروشمی واقعبینانەی خستووەتە ڕوو و، خوازیاری چارەسەری ئەو پرسە لە چوارچێوەی ئێران بە شێوەی خودموختاری و فیدرالیزم بووە. وەک پێویستیی ستراتیژییەکی ئەوتۆش، هاوخەباتی لەگەڵ هێزە ئازادیخوازەکانی ئێران بە تایبەتی نەتەوە بندەستەکانی ئەو وڵاتەی لە پێناوی هێنانەسەرکاری ڕێژیمێکی دێموکراتیک کە پێکهاتەکەی و نێوەرۆکەکەی ڕەنگدانەوەی جۆراوجۆرییەکانی دانیشتووانی وڵات و داخوازە بنەڕەتییەکانیان بێ، بە زەروورەتێک زانیوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان، هەر لەو کاتەدا نەیشاردووەتەوە کە کورد یەک نەتەوەیە کە خۆی و نیشتمانەکەی، بە سەر چەند وڵاتدا دابەش کراون. نەتەوەی کورد لە تەواوەتیی خۆیدا، خاوەنی پرسێکی ڕەوایە کە بریتییە لە مافی دیاریکردنی چارەنووس و هەبوونی کەیانێکی نەتەوەیی.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەمیشە پشتیوانیی لە خەباتی نەتەوەی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان بۆ بە دەستهێنانی مافە ڕەواکانی کردوە و، هەوڵی داوە پێوەندییەکی دۆستانەی لە گەڵ حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانیان، هەبێ. لێک تێگەیشتن و هاوپشتیی دوو لایەنەی نێوان ئەو هێزانە و، هاوکات دەستوەرنەدانی هێزە سیاسییەکانی هەر بەشێک لە کاروباری بزووتنەوەی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستاندا بە ڕێخۆشکەر و دەستەبەری بوون و پاراستنی پێوەندی و هاوکاریی دۆستانە زانیوە. کاتێکیش پێویستیی خەباتەکەی، وای خواستبێ پێوەندییەکی سنوورداریشی لەگەڵ دەوڵەتێکی دراوسێ هەبێ، بە شایەدیی مێژوو و دۆکیۆمێنتەکان، ئەم پێوەندییانەی هیچ زیانێکیان بۆ بزووتنەوەی کورد لە بەشەکانی دیکە نەبووە و، حیزبی دێموکرات لە ئاستیان سەربەرز بووە.

باوەڕی حیزبی دێموکرات بە دیالۆگ و چارەسەری ئاشتیخوازانەی پرسی کورد لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی و، گرتنەپێشی شێوازی هێمنانە و مەدەنییانەی خەبات و تێکۆشان، یەک لەو بنەمایانەیە کە حیزبی دێموکرات سیاسەتی خۆی لە سەر دامەزراندوون و لە هیچ قۆناغ و سەردەمێکدا لێیان غافڵ نەبووە. هەر باوەڕ بەو بنەمایەش بوو کە ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی ئێرانی بۆ مەبەستی تیرۆریستیی خۆیان قۆستیانەوە و، ڕێبەرێکی گەورە و بە توانای وەک د. قاسملوویان بە ناوی وتوویژ لە داو خست و، حیزبی دێموکرات و نەتەوەی کوردیان لێ بێبەش کرد.

ماوەی کورتی دەسەڵاتدارەتیی کۆماری کوردستان و هەر وەها ئەو ساڵانەش کە بەرپرسیارەتیی بەڕێوەبردن و پاراستنی هێندێ ناوچەی کوردستان لە سەر شانی حیزبی دێموکرات بووە، دەیسەلمێنن کە ئامانجی حیزب لە دەسەڵاتدارەتی، سەرەڕای کۆسپ و بەربەستی جۆراوجۆر، بەشداریی خەڵک لە بە دەستەوەگرتنی چارەنووسی خۆیان، دەرفەت پێکهێنان بۆ

خۆبەڕێوەبەری، بواردان بە پلۆرالیزم و فرەیی سیاسی و ئازادیی تێکۆشان و بیرو ڕای سیاسی، خزمەتکردنی زمان و کولتووری کوردی، لابردنی کۆت و بەندی دواکەوتووانەی کۆمەڵایەتیی دژ بە ژنان، بەرەوژووربردنی ئاستی فەرهەنگیی هاونیشتمانان، دابینکردنی یەکرێزی، تەبایی و تەناهیی نێو خەڵک، جێگیرکردنی بایەخە دێموکراتی و مودێرنەکان و پەرەپێدانی ئازادییە تاکەکەسی و کۆمەڵایەتییەکان لە نێو کۆمەڵ بووە.

لە هەر دوو سەردەمی ڕێژیمی شایەتی و کۆماری ئیسلامیدا، حیزبی دێموکرات هەر کات دەرفەتی پێ دراوە - ڕاستەوخۆ یا ناراستەوخۆ - لە هەڵبژاردنەکاندا بەشدار بووە، کاندیدای هەبووە و چووەتە نێو ململانێی هەڵبژاردن و سەرکەوتنی بە دەست هێناوە. تەنانەت لەم ٢٥ ساڵەی دواییدا کە ئەم حیزبە وەک پێشوو لە لایەن ڕێژیمی ئێرانەوە بە ناقانوونی زانراوە و لە ژێر سەرکوتدا بووە، هەر کات مەجالێکی بۆ بەشداریی خەڵک لە هەڵبژاردنەکانی ئێران و گەیاندنی پەیامی خۆیان بەدی کردوە، داوای لێکردوون سەرەڕای ئازادنەبوونی هەڵبژاردنەکان، بە بەشداریی واتادار و لە ڕێگای سندووقەکانی دەنگدانەوە، پەیام و هەڵوێستی نەتەوەیی و خەباتگێڕانەی خۆیان بە دەسەڵاتی ئێران بگەیەنن.

حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان لە حاڵێکدا پتر لە ٣ دەیە ڕابردووی خەباتێکی سەخت و پڕ لەقوربانیدانیان لە گەڵ ڕێژیمی شایەتی هەبوو و، چالاکانە لە شۆڕشی گەلانی ئێران بە دژی ئەو ڕێژیمەدا بەشدار بوون، بە هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی، جارێکی دیکە لە گەڵ پشتگوێخرانی داخوازە لە مێژینەکانیان بەرەوڕوو بوون. حیزبەکەمان ڕێفراندۆم بۆ جێگیرکردنی نیزامی کۆماری ئیسلامی لە وڵاتی ئێرانی تەحریم کرد، چونکە جگە لەوەی گشتپرسییەکە، خەڵکی تەنیا لە نێوان دوو سیستەمی شایەتی و کۆماری ئیسلامیدا سەرپشک کردبوو، هیچ نیشانەیەکی وەڵامدەربوونی نێوەرۆکەکەی لە ئاست داخوازی نەتەوەیی کورد و گەلانی بندەستی دیکەی ئێرانی پێوە دیار نەبوو. کاتێکیش هەوڵەکانی حیزبەکەمان بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد بە دیالۆگ گوێی لێنەگیرا و ڕێژیمی تازە، حیزبی دێموکراتی بە هەڵوەشاوە ڕاگەیاند و، لەشکرکێشی و هێرشی سەرانسەریی بۆ سەر کوردستان دەست پێ کرد، حیزبی دێموکرات و لەگەڵ ویشدا هێزە سیاسییەکانی دیکە و خەڵکی کوردستان، وێکڕا بەرامبەر بەو لەشکرکێشییە ڕاوەستان.

زیاتر لە ٤٠ ساڵە حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان کەوتوونە بەر شەڕێکی داسەپاوی نابەرامبەر و، سیاسەتی سەرکوتکەرانەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران. حیزبی دێموکرات، کاتێک هەوڵەکانی بۆ چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد لە ئێران بێ ئاکام مانەوە، تەسلیمی هەڕەشەکانی دەسەڵاتدارانی تازە نەبوو و، ڕۆڵی یەکەم و سەرەکیی لەبەرەنگاربوونەوەی پەلامار و هێرشی هێزە سەرکوتکەرەکانی ئەو ڕێژیمەدا کەوتە سەر شان. هەر بە تەنیا حیزبی دێموکرات نزیک بە پێنج هەزار کەس لە پێشمەرگە و تێکۆشەرانی لە ڕەوتی ئەوبەرەنگارییەدا شەهید بوون. لە ڕیزی ئەو

شەهیدانەدا، دوو سکرتێری گشتی، د. عەبدولڕەحمان قاسملوو و د. سادق شەرەفکەندی، دەیان ئەندامی ڕێبەری، سەدان فەرماندەی نیزامی و سەدان کادری بەوەج و هەزاران پێشمەرگە و ئەندام لە چین و توێژی جۆراوجۆری کۆمەڵ هەن. ڕێبەران، تێکۆشەران و ئەندامانی حیزب نەک هەر لە نێوخۆی ڕۆژهەڵات، بەڵکوو لە دەرەوەی سنوورەکان، لە باشووری کوردستان و تەنانەت لە وڵاتانی ئورووپاییش کەوتوونە بەر هێرشی دڕندانە و، ئامانجی پەلاماری تێرۆریستی و پیلانی جۆراوجۆری دیکەی ئەو ڕێژیمە بوون. چڵەپۆپەی دڕندەیی ئەو ڕێژیمە بەرامبەر بە حیزبی دێموکراتی کوردستان لەم ساڵانەی دواییدا،کە نیشاندەری نیگەرانی و ترسی کۆماری ئیسلامی لە پێگەی ئەو حیزبە لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندا بوو، هێرشی مووشەکی بۆ سەر پلینۆمی حیزب لە قەڵای دێموکرات لە ١٧ی خەرمانانی ١٣٩٧دا بوو.

حیزبی دێموکرات تەنیا لە دوو بڕگەی مێژووی خۆیدا - ساڵی یەکەم و دووهەمی دامەزرانی و، چەند ساڵی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران- دەسەڵاتی بەڕێوەبەریی لە بەشێکی خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە دەستەوە بووە. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە زۆربەی هەرە زۆری ساڵانی تەمەنیدا، تێکۆشانی ئازاد و قانوونیی لێ قەدەغە کراوە و ڕێبەری و کادری سەرەکیی بەڕێوەبەریی حیزب لە چیا و شاخەکانی کوردستان یان لە دەربەدەری بە تایبەتی لە باشووری کوردستان، ئەرکی خۆیان بەڕێوە بردوە. جێگای خۆیەتی لەم بۆنەیەدا بە چاوی ڕێز و پێزانینەوە ئاوڕ لە دەیان ساڵ وەخۆگرتنی تێکۆشەران و خەباتکارانی ڕۆژهەڵات لە لایەن خەڵک و هێزە سیاسییەکانی باشووری کوردستان بدەینەوە. دیارە پەڕیوەبوون و گیرسانەوەی ڕێبەریی حیزب لە دەرەوەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، واقیعێکی نەخوازراوە کە دەرکەوتە و شوێنەواری نەرێنیی تایبەت بە خۆشی بۆ حیزب هەبووە، بەڵام لەسەر یەک نەبووە بە هۆی ئەوە ڕێبەریی حیزب لە بایەخدان بە ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک مەیدانی سەرەکیی تێکۆشان و، گرنگیدان بە پرس و کێشەکانی خەڵکەکەی وەک پشتیوانانی ڕاستەقینەی خۆی، غافڵ بێ. سیاسەتی ئەم حیزبە هەر لە کۆنەوە کەلکوەرگرتن لە هەموو شێوە خەباتێکی ڕەوا بە پێی ئیمکان و پێویستی بووە. حیزب، حزووری ڕاستەوخۆی کادر و پێشمەرگە و ئەندامانی ڕێبەری لەنێو خەڵکی، بە یەکێک لە گرنگترین ئەڵقەکانی بە هێزکردنی پێوەندیی نێوان خەڵک و خۆی زانیوە. حیزبی ئێمە هەر لەم ١٠ - ١٥ ساڵەی دواییدا سەرەڕای تێچووی گیانی و لێکەوتەکانی دیکە، لەم ڕاستییە غافڵ نەبووە.

لە نێوخۆی وڵات، سەرەڕای ئەو دۆخە ئەمنیەتی و سەرکوتکەرانەیەی بە سەر کوردستاندا زاڵ کراوە، جوغرافیای نفووز و خۆشەویستیی حیزب و چالاکی و تێکۆشانی ڕێکخستنە نهێنییەکانی، ڕۆژ بە ڕۆژ گەورەتر و زیاتر دەبێ و ڕووبەرێکی فراوانتر دادەگرێ. ٧ دەیە و نیو تێکۆشان و قوربانیدانی حیزبی دێموکرات، ئاستی وشیاریی نەتەوەیی خەڵکەکەمانی بەرەوژوور بردوە و گیانی نەتەوەپەروەری و شوناسخوازیی تێدا بەهێز کردوون. هەوڵی ئێمە ئەوەیە چین و توێژەکانی خەڵک هان بدەین کە بۆ خاوەنداریەتی لە کێشە و گرفتەکانی خۆیان بێنە مەیدان، خۆ ڕێک بخەن و داخوازە

جۆراوجۆرەکانیان بە شێوەگەلی هێمنانە بێننە گۆڕێ و لە پێناویاندا خەبات بکەن. پشتیوانی لە جموجۆڵی ئێعترازیی خەڵک، تێکۆشانی ئازادیخوازی و چالاکیی شوناسخوازانە و شوناسپارێزانەی چالاکانی مەدەنی و کچان و کورانی وشیاری ڕۆژهەلات، بەشێکی گرنگ لە سیاسەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە و، لێبڕاوین لەمەودوا پتر لە سەری بڕۆین.

کاریگەریی حیزبی دێموکرات لە سەر بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد، هەر ئەوەندە نییە کە ڕۆڵی ڕێبەر و ڕێکخەری ئەو بزووتنەوەیەی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە سەر شانە. حیزبی دێموکراتی کوردستان و بە تایبەتی ڕێبەری مەزن، د. قاسملوو لە کاتی خۆیدا، ڕۆڵی زۆر گرنگیان لە ناساندنی پرسی کورد بە بیانییەکان و ڕاکێشانی پشتیوانیی زۆر حیزب و کەسایەتی و ناوەندی گرنگی ڕۆژاوایی بۆ لای کورددا هەبووە کە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد بە گشتی لە قۆناغی جیاوازدا لە بەرهەمی ئەو تێکۆشانە دیپلۆماسییە بە نرخە سوودمەند بووە. حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە سەر تێکۆشانی دیپلۆماسی و کار لە نێوەندە نێو دەوڵەتییەکان بۆ گەیاندنی دەنگی زۆرلێکراویی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ڕاکێشانی پشتیوانیی نێونەتەوەیی بۆ پرسە ڕەواکەیان، بەردەوام دەمێنێتەوە.

هۆگران، دڵسۆزان و پشتیوانانی حیزبی دێموکرات!

حیزبی دێموکرات وەک بە تەمەنترین حیزبی کوردی، مافی خۆیەتی ئەگەر بە شانازییەوە ئاوڕ لە ٧٥ ساڵ خەباتی نەپساوەی پڕ لە قوربانیدانی خۆی بداتەوە، ڕۆژە پڕشنگدارەکان و دەسکەوتە گەورەکانی ئەو خەباتە وەبیر بێنێتەوە، قامک بۆ ئەو چەمک و بنەما و پرەنسیب و ڕێوشوێنە جوان و پڕ بەهایانە ڕابدێرێ کە هێناونیە نێو بزووتنەوەی نەتەوەیی و کولتووری سیاسی و حیزبی لە کوردستان. لەوە کە باشترین ڕێبەران، تێکۆشەران و ڕۆڵەکانی خۆی لە سەنگەرە جیاوازەکاندا بە سەخاوەتەوە ژیان و تەمەن و گیانیان بەختی ئامانجی ڕزگاریی نەتەوەکەیان کردوە؛ سەبارەت بەوە کە مێژوویەکی خاوێنی تەژی لە خزمەت و بە دوور لە پەڵە و هەڵەی نەبەخشراوی هەیە؛ سەربەرز بێ و بە خۆی بنازێ. ڕابردووی دووردرێژی خەبات و تێکۆشانی سەخت و خوێناوی، متمانە و ئیعتیبارێکی گەورە کە لە ئاستی نەتەوەیی وناوچەیی و جیهانیدا کۆی کردوەتەوە، بەرنامەیەکی سیاسیی جێکەوتوو و ڕێبازێکی نەتەوەیی و دێموکراتیی بۆ هەموو لا ناسراو کە حیزبی دێموکرات خاوەنیانە، خۆشەویستییەکی بێ سنوور کە ڕیشەی بە نێو پێکهاتە جۆراوجۆرەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستاندا شۆڕ بووەتەوە، سەرمایەیەکی بە نرخ و بێهاوتای حیزبەکەمانن.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەموو کاتێک وەک پرەنسیپ و بنەمایەکی نەگۆڕ ڕوانیویەتە دێموکراسی و نەک بۆ ساتێک لەو بایەخ و ڕێبازە لای نەداوە، بەڵکوو قۆناغ بە قۆناغ لە ژیانی سیاسی و ئیداریی ڕۆژانەی خۆیدا کاری لەسەر چەسپاندنی دێموکراسی، بەتایبەت دێموکراسیی نێوخۆیی کردوە و لە بەرزترین ئۆرگانی خۆیشیدا هەوڵی داوە ئەم ئەسڵە جێگیر بکا.

گرتنی ١٧ کۆنگرە لە هەلومەرجی دژوار و، جاری وایە هەرە ناسکی خەباتی پێشمەرگانەدا، و ئاڵوگۆڕی دەسەڵات لەم حیزبەدا سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن.

بەڵام ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە ئاوڕدانەوە لەم مێژووە پڕ شکۆیەدا، هەر سەرکەوتنەکان، دەسکەوتەکان و خاڵە گەش و پڕشنگدارەکان، نابینێ. گومانی تێدا نییە کە بڕگە و قۆناغە جیاوازەکانی ئەم مێژووە، هەڵە، کەمتەرخەمی، کەموکوڕی و شتی نەخوازراوی دیکەشیان تێدایە کە هۆیەکەی دەکرێ کەمئەزموونی کادری بەڕێوەبەری، زاڵبوونی هەلومەرجی شەڕ و بارودۆخی نائاسایی بە سەر جۆغرافیای تێکۆشانی حیزبدا، بەربڵاویی ڕێکخراوەکانی حیزب و لاوازبوونی پەروەردە و کۆنترۆڵی ڕێبەری بە سەر ئۆرگانیزاسیۆنی حیزبدا و، ڕانەهاتن بە وێکهەڵکردن و تەحەممولی بیرورا و سەلیقەی جیاواز، یا هەر هۆکارێکی دیکە بێ. یەک لەو ڕاستییە تاڵانە، دەرئەنجامی ململانێ و ناکۆکیی نێوخۆیی لە نێو حیزبی دێموکراتدا بووە کە سەرەڕای ساڵانێک بەخۆوە خەریککردنی فکرو هۆش و وزەی ڕێبەری، کادرەکان، پێشمەرگەکان و ئەندامانی حیزب، هێندێک جار لەتبوون و لێکدابران لە ڕیزەکانی حیزبیاندا لێکەوتووەتەوە و، بوون بە هۆی نیگەرانی و دڵساردیی خەڵکی کوردستان. گومانی تێدا نیە هەر نەسلێک لە ڕێبەری و تێکۆشەرانی حیزب، هەر وا کە خاوەنی شانازی و سەرکەوتنەکانی سەردەمی خۆیانن، لە ئاست لاوازی و نوشوستی و لەتبوون و دابڕانەکانی ئەو سەردەمەش بەرپرسیارن. بە نۆرەی خۆمان بە داخین کە حیزبی دێموکرات لە ٧٥ ساڵەی دامەزرانی دا، هێشتا نەیتوانیوە یەکگرتوویی ڕیزەکانی خۆی وەدەست بێنێتەوە. هیوای ئێمە و هەوڵی ئێمە ئەوە بووە و ئەوە دەبێ کە ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزب بکەینە هاندەری سەرجەم تێکۆشەران و ئەندامانی هەر دوو لای دێموکرات بۆ هەرچی زووتر کەوتنەوە سەریەکی بنەماڵەی گەورەی دێموکرات، بۆ جێبەجێکردنی بەڵێنی یەکگرتنەوە بە خەڵکی دێموکراتپەروەری کوردستان و ئامادەکردنی ئەو حیزبە بۆ وەئەستۆگرتنی ڕۆڵی چارەنووسسازتر لە قۆناغی داهاتووی خەباتماندا. حیزبی دێموکرات هەروا کە توانیویەتی شاسواری مێژووی ٣ چارەگە سەدەی ڕابردووی خەباتی ڕزگاریخوازیی نەتەوەکەی بێ، بە مەرجی بە دەستهێنانەوەی یەکگرتوویی و دەرس‌وەرگرتن لە ڕابردووی ململانێ و ناکۆکییە نێوخۆییە زیانبارەکانی ڕابردووی، دەتوانێ شاسوار و قارەمانی گەیاندنی ئەم کاروانە بە قۆناغی سەرکەوتن بێ.

کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە ٧٥ ساڵەی دامەزرانی ئەم حیزبەدا، سڵاوی وەفا و ئەمەگناسی بۆ ڕێبەرانی شەهید، پێشەوا قازی محەممەد دامەزرێنەری حیزب و سەرکۆماری شەهیدی کوردستان، د. قاسملوو بووژێنەرەوە و نوێکەرەوەی حیزبی دێموکرات، د. سادق شەرەفکەندی جێنشینی لێهاتوو و درێژەدەری ئەرک و بەرپرسایەتیی ئەو ڕێبەرە مەزنانە دەنێرێ. ئێمە لە ئاستی گیانی ئەوان و هەموو ئەو شەهید و نەمرانەی لە ڕێگای خزمەت بە ئامانجەکانی حیزبی دێموکراتدا سەریان نایەوە، سەری ڕێز دادەنوێنین. گیانی شەهیدانمان و هەموو ئەوانەی دێموکرات بە ڕووگەی خۆیان

دەزانن، دڵنیا دەکەین درێژەدەر و پارێزەری شانازییەکانی ئەو مێژووە پڕ شکۆیە دەبین و تا گەیشتن بە ئامانجی ڕزگاریی نەتەوەکەمان، ئاڵای خەباتی دێموکرات شەکاوە و، چرای تێکۆشانی، گەشاوە ڕادەگرین.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ٧٥ ساڵەی دامەزرانیدا بە ئیمان بە سەرکەوتنی ئیرادەی مافخوازانەی خەڵکی کوردستان بەسەر ڕێژیمی سەرکوت و مافزەوتکەری کۆماری ئیسلامیدا، بەڵێن تازە دەکاتەوە کە بە ئیرادەیەکی پتەوترەوە ڕێگای وەدیهێنانی ئامانجەکانی خەڵکی کوردستان درێژە دەدا. هاوکات دڵنیایە کە لەو پێناوەدا متمانە و پشتیوانی و هێزی لەبڕاننەهاتووی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی لە پشتە، لەگەڵ ئەوەشدا پێداگرە کە کاروانی خەبات و تیکۆشانی نەتەوەکەمان بە ئەرکوەخۆگریی ڕووناکبیران و خوێندکاران، لاوان و ژنان، چالاکانی بوارە جۆراوجۆرەکان و هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵ دەگاتە مەنزڵ.

سڵاو لە گیانی پاکی شەهیدانی حیزب و بنەماڵە سەربەرزەکانیان،
سڵاو لە زیندانیانی سیاسیی کورد و بنەماڵە خۆڕاگرەکانیان،
سڵاو لە خەڵکی تێکۆشەری کوردستان،
سڵاو لە ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی دێموکرات،
سڵاو لە پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، باسکی بەهێزی گەل،
سەرکەوی خەباتی ڕەوا و مافخوازانەی خەڵکی کوردستان،
سەرکەوێ حیزبی دێموکراتی کوردستان.

حیزبی دێموکراتی کوردستان
کۆمیتەی ناوەندی

١٥ی گەلاوێژی ١٣٩٩ - ٥ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

وتاری ٢٥ی گەلاوێژی سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەبۆنەی یوبیلی ئەڵماسی حیزبی دێموکراتی کوردستان

خالید عەزیزی: بە ڕۆحێکی شۆڕشگێڕانە لە سەنگەری خەبات بۆ دەستەبەری مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورددا درێژە بە تێکۆشانی خۆمان دەدەین

خەڵکی تێکۆشەری کوردستان!
خوشک و برایانی ئازیز!
بنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان!
بنەماڵەی زیندانییانی سیاسی، کادر و ئەندامان و پێشمەرگەکان!
دۆستان و لایەنگرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

بە بۆنەی یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، حیزبەکەی خۆتان پڕ بەدڵ پیرۆزباییتان لێ دەکەم و، هیوادارم لە ساڵانی داهاتوو هەموومان بە یەکەوە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەو جێگایەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی لێ دامەزرا یادی حیزبی دێموکراتی کوردستان و یادی دامەزرێنەری ئەو حیزبە، پێشەوا قازی محەممەد بکەین. هەروەها لێرەوە ڕێز و پێزانینی خۆمان و سەری کڕنۆش دادەنوێنین بۆ دامەزرێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستان، یەکەم سەرۆک کۆماری کوردستان، پێشەوا قازی محەممەد و هەروەها دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی. هەر لەو ڕۆژەدا دیسانەکانە ڕێز لە یادی هەزاران پێشمەرگە، کادر و ئەندامانی ڕێبەریی ئەم حیزبە کە گیانی خۆیان لە پێناو حیزبی دێموکراتدا قوربانی کردوە، دەگرین.

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

فەلسەفەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕاستییدا ئیدارەی وڵات بوو، بەڵام پێش دامەزراندنەکەی پرۆسەیەکی مەنتیقی بوو. خەباتی حیزبی دێموکرات پرۆسە بوو بەڵام دامەزراندنی کۆماری کوردستان و حیزبی دێموکراتی کوردستان پرۆژە بوو، پرۆسەکە ئێستاش بەردەوامە، بەڵام بە تەبیعەتی دەوڵەمەندیی ژیانی سیاسیی حیزبی دێموکرات پرۆژەکانیشی جۆراوجۆر بوو. حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر بنەما و بناغەی کۆمەڵەی ژێکاف دامەزرا، واتا پرۆسەکە لەوێ ڕا دەستی پێکرد. ئەو کات کۆمەڵێک تێکۆشەر و ڕووناکبیری کورد، هەوڵیان دەدا و دەگەڕان بە دوای شوناسی خۆیاندا و لە کۆڕ و کۆبوونەوەکانی ئەم کۆمەڵەیەدا ناسیۆنالیزمی کورد و کوردایەتییان تاوتوێ دەکرد. لە ڕاستییدا سەرەتاکەیان دامەزراند، بەڵام بە تەبیعەتی وەزعی تایبەتیی ئێران لە سەردەمی شەڕی دووی جیهانییدا قۆناغێک دێتە پێش، بۆیە پێشەوا قازی محەممەد، دامەزرێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەو دەرفەتەی زۆر بە باشی قۆستەوە. لە ماوەیەکی کورتدا بەوە گەیشت کە دەبێ حیزب دامەزرێنێ، سیاسەت بکا، بچێتە مەیدانی عەمەل و وڵامی کۆمەڵێک پرسیار بداتەوە؛ بۆیە بە ئیرادەی قایمی خۆی، بە هیممەتی خۆی، بە ڕێبەریی خۆی، حیزبی دێموکراتی کوردستانی لە ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢٤دا دامەزراند.

دامەزرانی حیزب، ڕووداوێکی مێژوویی بوو و، لە ماوەیەکی کورتی پێنج-شەش مانگەدا لەبەر ئەوەی کە قازی محەممەد لە سەر مێکانیزمی ئیدارەی وڵاتیش خوێندنەوەی هەبوو، دوای حیزبی دێموکراتی کوردستان، کۆماری کوردستانی دامەزراند. قازی محەممەد دەمێک بوو لە مێشکی خۆیدا دەیزانی چ دەکا و یەک بە دوای یەک پرۆژەکانی خۆی جێبەجێ دەکرد، بۆیە لەسەر دەستی پێشەوا قازی محەممەد حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەو شانازییەی پێ بڕا یەکەم کۆماری کوردستان دابمەزرێنێ و بەپێی ئەوەی حیزبی دێموکرات لەسەر بنەمایەکی نەتەوەیی بۆ جێبەجێ کردنی ویست و داخوازەکانی نەتەوەی کورد دامەزرابوو، هەوڵی دا هێما و شوناسی نەتەوەییش بە هەموو دامەزراوەکانیەوە دیار بێ؛ لە کۆماری کوردستانەوە بگرە تا دواتر ئاڵای کوردستان، سروودی نەتەوەیی ئەی ڕەقیب، دواتر ناوی پێشمەرگە، هەمووی ئەو دامەزراوانە ئێستاش بە گشتی لە لایەن زۆرینەی گەلی کوردەوە بە شانازییەوە چاوی لێ دەکرێ.

حیزبی ئێمە ئەو پرۆسەیەی کە دەستی پێ کرد و دوایە کردی بە پرۆژە، توانی لە دەورانێکی زۆر حەساسدا بنەماکانی هۆوییەتی نەتەوایەتیی کورد بە تایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دابمەزرێنێ. قازی محەممەد وەک ڕێبەری حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە هەموو کێشەکان تێگەیشتبوو، بۆیە سیاسەتێکی فرە ڕەهەندی گرتە بەر. لە لایەک دروستکردنی حیزب، دروستکردنی دامەزراوە حیزبییەکان، بە جۆرێک حیزبی دێموکراتی سازمان دا کە هەموو چین و توێژەکان خۆی تێدا بخوێننەوە. هەر ئەو وەختە حیزبی دێموکراتی کردە حیزبێکی جەماوەری، هەتا ئێستاش ئەو فەلسەفەیە یا جەماوەربوونی حیزبی دێموکرات هەر پێوەی دیار ماوە، بە دوای ئەودا تێکۆشا دامەزراوە دروست بکا، مەسەلەی کورد لە ئێران بێنێتە

سەرچاوە
Serchawe

گۆڕێ و حیزبی دێموکرات بوو بە پارتنێری حیزبی دێموکراتی ئازەربایجان لە چەند و چۆنیی چارەسەری کێشەکانی نێوان ئازەربایجان و کوردستان و دروستکردنی مێکانیزمێک بۆ لێک تێگەیشتن و هەروەها چۆنیەتیی هەڵسوکەوتیان لەگەڵ تاران. حیزبی دێموکرات هەوڵی دا لەنێو کۆمەڵانی خەڵک لە ڕاستییدا ئەقڵییەتی دێموکراسی، بەرابەریی ژن و پیاو، بەشداریی هەموو چین و توێژەکان لە ژیانی حیزبایەتییدا بباتە پێشێ، بەڵام هەموو ئەوانە ماوەیەکی کەم بوو. بە داخەوە حکوومەتی تاران لە جیاتی ئەوەی کە پەیامی ئاشتیخوازی، پەیامی دێموکراتیک و پەیامی بە یەکەوە ژیان لە ئێراندا لە لایەن حیزبی دێموکرات کە هاتبووە گۆڕێ و شەخسی پێشەوا ڕێبەریی دەکرد، وەر بگرێ؛ هێرشی کردە سەر کوردستان. لە ئاکامدا بە داخەوە کۆماری کوردستان ڕووخا و پێشەوا لە سێدارە درا. تەنانەت ئەو کات کە بڕیاریان دا پێشەوا قازی محەممەد لە سێدارە بدرێ، خۆشەویستیی پێشەوا قازی محەممەد لە نێو خەڵکی کوردستاندا و تا ڕادەیەک خەڵکی ئێران کە دەیانناسی ئەوەندە بوو، کە لای ئەمریکاییەکانیش وەک پرسێک چاو لێ دەکرا. ئارسی ڕۆزوێڵت، سیاسەتمەدار و کادری لێهاتووی ئەمریکا کە لە سەفارەتی ئەمریکا لە تاران کاری دەکرد، سەردانی پێشەوا قازی محەممەد دەکا ئەو وەختە لەو مەنتەقانە گوزارشی خۆی داوەتەوە و زۆر بە ڕێزەوە باسی قازی محەممەد دەکا. بۆیە تەنانەت ئەمریکاییەکان پێشنیاریان بە حکوومەتی شا کرد بوو پێشەوا قازی محەممەد، ڕێبەری حیزبی دێموکراتی کوردستان کەسایەتییەکی جێکەوتوو و جێی ڕێزە نابێ ئاوای لەگەڵ بجووڵێنەوە. بەڵام حکوومەتی تاران بە داخەوە هیچی ئەوانەی لە بەرچاو نەگرت و کۆمار ڕووخا و پێشەوا قازی محەممەد لە سێدارە درا، بەڵام ناسیۆنالیزمی کورد لەدایک بوو، بیری کوردایەتی لەدایک بوو، هیوا و ئومێد لەدایک بوو، هەر ئەوە بوو بە هۆی ئەوە کە ئەندامان و کادرەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە دوای ڕووخانی کۆماریشدا چالاکیی خۆیان درێژە پێ بدەن، بەشێک لە کادرەکانی ئەم حیزبە لە زەمانی حکوومەتی شادا کەوتنە زیندانەکان، بەشێکیان تووشی دەربەدەری بوون، بەشێکیشیان لە نێو خەڵکی کوردستان و لە نێو دڵی خەڵکی کوردستاندا بە شێوەی نهێنی چالاکیی خۆیان درێژە دەدا.

ئەگەر وایە بە لە سێدارەدانی پێشەوا قازی محەممەد ڕاستە پێشەوایەکی گەورەمان لە دەست دا، بەڵام دەکرێ بڵێم ناسیۆنالیزمی کورد و ئەقڵیەتی کورد و شعووری نەتەوایەتیی کورد زیاتر بە دوای ئەوەدا دەرۆی کە چۆن خەباتەکەی خۆی درێژە پێ بدا، حیزبی ئێمە لە هەموو قۆناغەکانی ژیانی خۆیدا هەوڵی داوە تێبکۆشێ لەسەر بایەخ دان بە بنەماکان چالاکیی سیاسیی خۆی درێژە بدا. دەورانێک لە ژیانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و ڕێبەرانی ئەو حیزبە و کادرەکانی لە باشووری کوردستان بووە، ئەو دەورانەش هەمووی هەوڵ و هیممەتی ڕێبەریی حیزبی دێموکرات و کادرەکانی ئەوە بووە کە چۆن لە نێوخۆی وڵات کار بکەن، چۆن ڕابەڵە و پێوەندیی خۆیان لە نێوخۆی وڵات کە بە دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان مابۆوە، بەهێزتر بکەن. لە دەورانی ساواکدا کە گرتن و کوشتن لە گۆڕێدا بوو، بەڵام دیسان کۆڵیان نەدا و لە ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ - هەرچەند حیزبی دێموکرات هەمیشە لەو باوەڕەدا بووە تێ بکۆشێ لە ڕێگای وتووێژەوە کێشەی خۆی لەگەڵ

تاران جێبەجێ بکا، بەڵام مادام ڕەفتاری حکوومەتی شا لەگەڵ حیزبی دێموکرات و تێکۆشەرانی کورد ڕەفتارێکی نامەسئوولانە بوو تەنیا زمانی کوشتن و ئێعدامی دەزانی، بەشێک لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، جووڵانەوەیەکی چەکدارییان وەڕێ خست، ئەو جووڵانەوە چەکدارییەش بە حوکمی نفووزی حیزبی دێموکرات لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا ڕێزێکی زۆری لێ گیرا، تا ڕادەیەکی زۆر خەڵک پشتیوانییان لێ کرد. یانی دەمهەوێ ئەوە بڵێم لە بیری فرە ڕەهەندیی حیزبی دێموکراتدا هەوڵ دراوە بە هەموو جۆرێک لە خەبات تێبکۆشین، حزوورمان لە نێوخۆی وڵات بێ و تێبکۆشین هەمووی ئەو مەیدانانە تاقی بکەینەوە.

بەشێکی سەرەکیی ژیانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ئیدامەی ئەو هەوراز و نشێوانەدا دوای ئینقلابی ئێران و ڕووخانی حکوومەتی پاشایەتی لە ئێراندا دەست پێ دەکا. ئەگەر سەردەمی کۆماری کوردستان ماوە و مەودای دەسەڵاتی حیزبی دێموکرات و نفووز و شوێنی کاری هەر ناوچەی موکریان بوو، دوای ئینقلابی ئێران، تا لای خوارووی کوردستان ڕۆییشت، یەعنی ئەو خەونەی حکوومەتی پێشووی تاران پێیوابوو بە لە سێدارە دانی قازی محەممەد مەسەلەی کورد تەواو یان بەرتەسک دەبێ، بە پێچەوانە مەودای جوغرافیایی و نفووزی زۆرتر بوو و دەستەیەکی زۆرتر لە خەڵکی تێکۆشەری کوردستان بە ژن و پیاوەوە لە بەشەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕوویان لە حیزبی دێموکراتی کوردستان کرد. هەر لە ڕۆژانی یەکەمی ئینقلاب حیزبی دێموکرات لایەنگری ئەوە بوو کە کێشەی کورد لەگەڵ تاران لە ڕێگای وتووێژەوە چارەسەر بکرێ، دوکتور قاسملوو مێعماری ئەو ئیدەیە بوو و تێشیدا زۆر شارەزا و بە توانا بوو، بۆیە هەموو هەوڵەکانی خۆی بەکار بەست بە گەلانی ئێران، بە حیزب و لایەنە سیاسییەکان و بە کەسایەتییەکانی ئێران بڵێ ئێمە ئینقلابمان کرد، بە یەکەوە ئیدارەی ئێران بکەین و ئێمەی کوردیش بۆیە لەو ئینقلابەدا بەشدار بووین، کە بە مافە نەتەوەیی و دێموکراتییەکانی خۆمان بگەین، بەڵام بە داخەوە حکوومەتی تاران و شەخسی ئایەتوڵڵا خومەینی ئەو پەیامە واتادارەی ڕێبەری کاریزما، دوکتور قاسملوو کە هەم بۆ کورد و هەم بۆ ئێران بەرژەوەندییەکی زۆری تێدا بوو بە جددیی وەر نەگرت؛ بۆیە پەیامی ئاشتیی ئێمەی بە شەڕ و هێرش کردن بۆ سەر کوردستان وڵام دایەوە.

موقاوەمەتی پێشمەرگەکان بە تایبەت پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات، حکوومەتی تارانی هێنا سەر ئەو قەناعەتە کە موزاکرە بکەین. لەو موزاکراتەشدا هەوڵێکی زۆر درا، بەڵام بە داخەوە نێوەرۆک و تەبیعەت و ماهییەتی کۆماری ئیسلامی ئەوە بوو کە مەسەلەی کورد لە ڕێگای گفتوگۆوە چارسەر نەکا، دوکتور قاسملوو دڵنیام زیاتر و باشتر لە هەموو کەس ئەوەی دەزانی بەڵام دەیویست بە کۆمەڵانی خەڵک و بە لایەنەکان بڵێ کە ئێمە ئینقلابمان کردوە بۆ ئەو مافانە بەڵام حکوومەتی تاران ڕێگرە لە گەیشتنی ئێمە بەو مافانە. لەو ڕۆژەوە تا ئێستا کۆماری ئیسلامی شەڕی بەسەر ئێمەدا سەپاندوە و حیزبی دێموکرات و پێشمەرگەکانی کوردستان و پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات دیفاعیان لە خۆیان کردوە، لە تەواوی

ئەو ماوەدا حیزبی ئێمە هەوڵی داوە لەسەر چەند ئەساس تێ بکۆشێ، بە بنەماکانی خۆی وەفادار بێ، یەکەم لەو پێوەندییەدا هەوڵی ئێمە ئەوە بووە بە جەماوەری بوونی حیزبی دێموکرات هەمیشە لای ئێمە گرینگیی خۆی هەبێ، ئەویش پێوەندی لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵک لە نێوخۆی وڵات، هەوڵ دان بۆ ئەوەی کە خەڵک لە نێوخۆی وڵات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ڕێکاری جۆراوجۆر و سیاسەتی فرە ڕەهەندی حیزبی دێموکراتی کوردستان کە لە زەمانی پێشەوا قازی محەممەدەوە دان درابوو و شەخسی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندیش درێژەیان پێ دا، بەردەوام بچێتە پێشێ. هۆیەکەشی ئەوەیە جێگای حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژهەڵاتی کوردستانە، بیر و هۆشی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش هەر لە نێوخۆی کوردستانە.

ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ مێژوو لە سێدارە دانی پێشەوا قازی محەممەد، تێرۆری دوکتور قاسملوو، لەسەر مێزی وتووێژ و تێرۆری دوکتور سادق شەرەفکەندی لە شوێنێک کە دیویست مێکانیزمێک بۆ نزیکیی هێزە ئێرانییەکان بدۆزێتەوە و، لەم دواییانەدا تێرۆری دەیان کادری ئێمە، مووشەکبارانی قەڵا و تەنانەت ڕووداوەکەی شەوی یەلدا، زۆرێک لەو ڕووداوانە هەموو یەک شتی دەر خستوە ئەویش ئەوەیە نفووزی جەماوەریی حیزبی دێموکرات، گارانتی مانەوەی حیزبی دێموکراتە. جا ئەگەر وایە ئێوە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە بەشداری، حزوور و لە مەیداندا بوونی خۆتان هەوڵتان داوە، حیزبەکەی خۆتان ڕا بگرن. حیزبێک کە تەحەمولی ئەو هەموو هەوراز و نشێوانەی کردوە، ئەو هەموو کارەساتانەی بەسەر هاتوە و خۆ ڕا دەگرێ، ئەوە ئێوەش خۆ ڕا دەگرن.

چوار ڕۆژ دوای مووشەکبارانەکە ئێمەتان بە تەنیا نەهێشتەوە و بە ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانتان ڕاگەیاند؛ ڕاستە بە مووشەک لە ئێوە دەدەن، بەڵام ئێمە لێرەوە لەگەڵتانداین و سابیتیشتان کرد. ئەم هەڵوێستەی ئێوە بوو بە بەڵگە لەو بەڵگە مێژووییانەی حیزبی دێموکرات کە دەچێتە سەر کارنامەی ئەم حیزبە و بە دڵنیاییەوە هەتا کۆمەڵانی خەڵکی لەگەڵدا بێ بە چۆک دانایە. ڕێبەرانی ئێمە لە تەواوی ئەو ماوەیەدا هەوڵیان داوە لە مەیداندا بن و بە ڕۆحێکی شۆڕشگێڕانە و بە هەستێکی نەتەوایەتی لە پێناو مافەکانی خۆماندا کار بکەین و کاریان بۆ کردوە.

لە ئاستی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییش بێتەفاوەت نەبوون. هەر ئەو وەختە پێشەوا قازی محەممەد هەوڵی داوە لەگەڵ ئینگلیسییەکان پێوەندی بگرێ و، لەگەڵ مۆسکۆش پێوەندییەکی باشی پێک هێنا، هەوڵی داوە لەگەڵ ئە لایەنانەی کە وەختی شەڕی جیهانیی دووەم بە جۆرێک پێوەندییان بە ئێران و کوردستانەوە بووە لە پێوەندییدا بێ، هەروەها لەگەڵ ئازەرییەکانیش. چون ئەو دەیزانی دەبێ پێ بە پێی خەبات و تێکۆشان و ئیدارەی وڵات کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییش لە ئێمە بگا. بە دوای ئەودا دوکتور قاسملوو دەکرێ بڵێم مێعماری هێنانە گۆڕی ئەقڵییەتی دیپلۆماسی و ئەوەی کە مەسەلەی خۆمان

بە جیهانی بکەین، دوکتور قاسملوو بە حوکمی ئەوەی لە نێوخۆی وڵات لەگەڵ ئێرانییەکان و لە دەرەوەی وڵاتیش لەگەڵ بیانییەکان تێکەڵاوییەکی باشی هەبوو، هەر بۆیە کارنامەیەکی بەهێزی لەم بارەیەوە لە خۆی بەجێ هێشتوە. زۆر باش دەرکی مەسەلەکەی دەکرد و لەم دواییانەشدا بەشێک لە سەرنجی ئورووپاییەکان و بە تایبەت فەڕانسەوییەکان کە بە مەسەلەی کورد دراوە، تا ڕادەیەکی زۆر هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە سەر سەرمایەگوزاریی ئەو کاتی دوکتور قاسملوو کردی. ئێمەش لەژێر ڕووناکایی ئەزموون و ڕێنوێنیی ڕێبەرانمان بەردەوام لەو ئاستەشدا هەر دەچینە پێشێ.

لەسەر ئەساسی ئەوەی کە ئێمە پێمانوایە کێشەی ئێران لە ئاستی گشتی و بەبەشداریی هەموو پێکهاتەکانی ئەم وڵاتە چارسەر دەکرێ، هەوڵمان داوە لەگەڵ لایەنە ئێرانییەکان لە چوارچێوەی بەرژەوەندیی نەتەوایەتیی خۆمان پێوەندییمان باش کەین و، هەر لەو بوارەدا هەوڵمان داوە لەگەڵ سازمان و حیزبەکان بە پێوەندی دروستکردن بە هەموو لایەک بڵێین کە ئێمە دەبێ بە یەکەوە لە بیری ئیدارەی داهاتووی ئێران بین. ڕامان گەیاندوە و جارێکی دیکەش ڕا دەگەیەنین ئەگەر قەرار بێ ئێران لە داهاتوودا ئیدارە بکرێ، دەبێ تەوافوقێک بکرێ لەگەڵ هەموو لایەنە سیاسییەکان، هەموو لایەنە قەومییەکان و هەموو لایەنەکانی دیکە و چەندوچۆنیی ئیدارەی ئێران لەو بوارەدا سیاسەتی دروستی خۆمان هەیە.

پەیامێکی دیکەمان لێرە بۆ ئێرانییەکان هەیە کە ڕەنگە بەشێک لەوان ئاگاداری کێشە و پرسی ئێمە نەبن، ئەویش ئەوەیە کە ئەم وڵاتە کاتێک ئەمنیەت و ئاسایش بە خۆیەوە دەبینێ، زەمانێک ئاشتی و دێموکراسیی تێدا سەقامگیر دەبێ کە هەموو لایەنەکان بەو جۆرەی کە هەن تێدا بەشداری ئەو پرۆسەیە بن و هەڵاواردنێک لە گۆڕێدا نەبێ. بە بەشداریی هەموو لایەک لە ئێران ئەمنیەت و ئارامشێکی میللی، قەومی، مەزهەبی، سیاسی و قانوونی دێتە ئاراوە و ئەو وەختە دەکرێ بڵێین ئیدارەی ئێران، ئیدارەیەکە کە لەسەر ئەساسی ئەو جۆراوجۆرییە دامەزراوە. ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان کورد لە پرۆسەی بەڕێوەبەریی ئێراندا بەشدار نەبێ و لەگەڵدا نەبێ، ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان سیاسەتەکانی ئێمە لە لایەن ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانییەوە سەرنجی نەدرێتێ، ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان بیر لەوە بکرێتەوە کە ئێرانێک دروست دەکرێتەوە لەسەر تەمەرکوزگەرایی هەر بەو فەرهەنگەی کە لە حکوومەتی پێشوو و لە کۆماری ئیسلامییدا هەبوو دڵنیاتان دەکەینەوە و ئەو ئێرانە هەرگیز ئەمنیەت و ئاشتی و ئارامش بە خۆوە نابینێ و، خەڵکەکەی لە دێموکراسی و ئازادی و مافەکان بەهرەمەند نابێ. بۆیە ئێمە وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان بەرامبەر بە هیچ هاوکێشەیەک و بە هیچ سێناریۆیەک نیسبەت بە داهاتووی ئێران کەمتەرخەم نابین و هەوڵ دەدەین هەموو شوێنێک بە پێی بەرژەوەندییە نەتەوایەتییەکانی خۆمان وەک کوردی کوردستانی ئێران، دەورمان هەبێ و سیاسەتی خۆمان بێنینە گۆڕێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە پێوەندی لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستان هەمیشە بە هەستی بەرپرسایەتییەوە

جووڵاوەتەوە، ئێمە هەوڵمان داوە لە ڕۆژە ناخۆشەکاندا لەگەڵ بەشەکانی دیکەدا بین و، لە ڕۆژە خۆشەکانیشدا دیسان پیرۆزباییان لێ بکەین. تێ بکۆشین لە ئەزموونی ئەوان کەلک وەر بگرین، سیاسەتی گشتیی ئێمە ئەوە بووە بە هیچ جۆرێک دەستێوەردان لە بەشەکانی دیکەی کوردستاندا نەکەین، بەڵام دۆستایەتیی حیزب و لایەنە سیاسییەکان لەو بەشانەدا بکەین و هەمیشە ئارەزوومان ئەوە بووە کێشەی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستان لە ڕێگای وتوویژ و بە شێوەیەکی ئاشتییانە چارەسەر بکرێ. بەڵام پێوەندیی حیزبی دێموکرات لەگەڵ خەڵکی باشووری کوردستان شتێکی دیکەیە. مێژووی پێوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ خەڵکی باشووری کوردستان دەگەڕێتەوە سەردەمی کۆماری کوردستان، ئەو وەخت کە بارزانییەکان هاتن بەشداری کۆماری کوردستان بوون، لە کۆماری کوردستان لە حکوومەتی کوردیی ئەو کاتدا میوان نەبوون خاوەن ماڵ بوون، بە یەکەوە لە سەر سفرەی سیاسەتدا بوون. ئەوە یەکێک لە سانازییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستانە. لە تەواوی مێژووی حیزبی دێموکراتدا زۆر جار ڕێبەرایەتی، پێشمەرگە و کادرەکانی حیزبی دێموکرات، بنکە و بارەگاکانیان کەوتوەتە باشووری کوردستان. لە ڕۆژە ناخۆشەکاندا خەڵکی باشووری کوردستان زۆریان پشتیوانیی ئێمە کردوە، زۆر لەگەڵماندا بوون، زۆر بەهانای دەرد و کێشەکانمانەوە هاتوون، بۆیە ئێمە لەو ڕۆژەدا جێگای خۆیەتی وێڕای سپاس بۆ هەموو لایەک بۆ دۆزی ڕەوای کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و حیزبی دێموکراتی کوردستان زەحمەتیان کێشاوە، سپاس و ڕێزێکی تایبەتییمان هەبێ بۆ خەڵکی باشووری کوردستان و لایەنەکان کە لەو ڕۆژە ناخۆشانەدا تەنیایان نەهێشتووینەتەوە.

لە کارنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا کە حیزبێکی جەماوەرییە و ٧٥ ساڵ لە مەیدانی خەبات و تێکۆشانیدا لە بواری جۆراجۆردا بووە و قوربانییەکی زۆری داوە، نەقڵێکی خۆش هەیە لە کوردییدا دەڵێن: "بانی گەورە و بەفری زۆر" مادام حیزبی دێموکراتی کوردستان حیزبێکی جەماوەری و پڕ نفووزە ٧٥ ساڵ خەبات و تێکۆشانی کردوە لە بواری جۆراجۆری دیپلۆماسی، تەشکیلاتی، ڕێکخراوەیی، سیاسی، خەباتی جەماوەری، خەباتی پێشمەرگانە، خەباتی قانوونی و هەتا بگرە وتوویژ لەگەڵ حکوومەتە ناوەندییەکان لە مەیداندا بووە و بێتەفاوەت نەبووە، هیچ گومانی تێدا نییە بێکێشەش نەبووە. هەڵەش لە گۆڕێدا بووە، بەڵام پەڵەمان لەسەر نییە، هەڵە و کێشەش دێتە سەر ڕێی کەسێک کە کار دەکا، بۆ حیزبێکی گەورەی وەک حیزبی دێموکراتی کوردستانیش زۆر بە ئاسایی و سروشتیی دەزانین، بەڵام بە شانازییەوە دەڵێین حیزبێکین پەڵەمان لەسەر نییە. لە داهاتووشدا ئێمە حیزبێکی بێکێشە و بێهەڵە نابین، بەڵام ڕۆحمان ئاواڵە دەبێ بۆ وەرگرتنی تێبینی و ڕەخنە و پێشنیارەکان هەتا چارەسەریان بکەین.

بێگومان لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا لێکدابڕان بووە، ئینشعاب ڕووی داوە، جاری وا بووە کە ئێمە پێکەوە نەحاواوینەتەوە و ئەو لێکدابڕانانە خۆش نەبووە بۆ ئێمە، بەڵام با شتێکتان پێ بڵێم لە زۆربەی زۆریاندا ئەگەر

سەرچاوە
Serchawe

لایەنەکان پێکەوە نەحاوانەوتەوە هەرگیز لەسەر بەردەوامیی خەبات و تێکۆشان دژی حکوومەتی کۆماری ئیسلامی گومانیان نەبووە، جا ئەگەر وایە بنەماڵەی حیزبی دێموکرات وا پەروەردە کراوە ئەگەر لەگەڵ یەکیش کێشەی هەبێ بەڵام تا ئەو جێیەی پێوەندیی بە خەبات و تێکۆشانەوە هەیە دژی حکوومەتی کۆماری ئیسلامی هەرگز گومانی نەبووە. ئەوە خاڵێکی بەهێزە کە ئێمە لەسەر ئەساسی ئەوە و بە پێی زەروورەتێکی مێژوویی کە لە داهاتوودا بووە قەزییەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دێتە گۆڕێ، بە هەستی بەرپرسیارەتییەوە چاو لە پرسی یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان بکەین. لەم پێوەندییەدا تا ئەو جێیەی پێوەندیی بە حیزبی دێموکراتی کوردستان و سیاسەتەکانی ئێمەوە بووە و تا ئێستا بە شاهیدیی مێژوو، بە شاهیدیی تەواوی ئەو بەڵگانە کە لە گۆڕێدا هەن، ئێمە کۆتاییمان نەکردوە و لەمەو بەداوش ئێمە هەوڵ دەدین ئەوەندەی لە توانامانـدا بێ وەک حیزبێکی بەرپرسیار کە هەستی بەرپرسیارییەتیی هەیە، لە پێوەندی لەگەڵ ئەو پرسە ئەرکی خۆمان بەجێ بێنین.

هاونیشتمانانی تێکۆشەر!
خەڵکی تێکۆشەر و هەمیشە لە مەیدانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان!

بۆ جارێکی دیکەش بە بۆنەی یادی ٧٥ ساڵەی حیزبی دێموکراتی کوردستان پیرۆزباییتان پێ دەڵێم و، ئێمە لەم ڕۆژەدا پەیمان نوێ دەکەینەوە، لەگەڵ پێشەوا قازی محەممەد، دامەزرێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستان، لەگەڵ دوکتور قاسملوو، لەگەڵ دوکتور سادق شەرەفکەندی، لەگەڵ هەموو شەهیدان و لەگەڵ هەمووی ئێوە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە لەسەر خەبات و تێکۆشانی خۆمان سوور بین و، تێ دەکۆشین ئەزموونی ژیانی سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە هیممەت و پشتیوانیی ئێوە لە داهاتوودا بە کار بێنین و، تێ دەکۆشین بە پشتیوانیی ئێوە ئەو خەباتە بەربەرینتر بکەین و دڵنیام خەباتی ئێمە لەگەڵ ئێوە و لەگەڵ هەموو دۆستان و لایەنگرانی حیزبی دێموکراتمان چ لە نێوخۆی ئێران و چ لە دەرەوە خەباتێک دەبێ و لە درێژەی خۆیدا لە سەرکەوتن نزیک دەبێتەوە. لە کۆتاییدا ئێوە هەر ساغ و سڵامەت بن و حیزبی دێموکراتی کوردستانیش هەر پایەدار بێ و، ئەگەر ئێمە لە پشتی یەک بین داهاتوو ئی ئێمەیە، مێژووی خەبات و تێکۆشان نیشانی داوە داهاتوو ئی ئێمەیە. هەموو لایەکمان بە یەکەوە هەر ساغ و سڵامەت بن، بژی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

ڕێککەوتنی ئادار (مارس)ی ١٩٧٠ و بووژانەوەی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان

عەبدوڵلا حەسەن زادە

ساڵی ١٩٧٠ی زایینی (١٣٤٨ی هەتاوی) دوای نیزیک بە ٩ ساڵ بەربەرەکانی قارەمانانەی بزووتنەوەی کوردی عێراق بەرامبەر بە پەلاماری بێرەحمانەی حکوومەتە یەک لەدوای یەکەکانی ئەو وڵاتە، بەعسییەکان بۆیان دەرکەوت کە بە پەلاماری نیزامی و بە زەبری ئاگر و ئاسن ناتوانن ئیرادەی کوردەکان بۆ وەدەست هێنانی ماف و ئازادییەکانیان تێک بشکێنن و ئەگەر بۆ پاراستنی دەسەڵاتی خۆشیان بووە پێویستە ڕێگای ئاشتیخوازانە بۆ جۆرێک چارەسەری مەسەلەی کورد لە عێراق بگرنە بەر. بۆیە بە ناردنی دەستەیەکی نوێنەرایەتی پێشنیاریان بە ڕێبەرایەتیی بزووتنەوەی کورد بە سەرۆکایەتیی سەرکردەی ناودار خوالێخۆشبوو مەلامستەفای بارزانی کرد بۆ چارەسەری مەسەلەکە دەگەڵ دەوڵەت بکەوێتە وتووێژەوە. سروشتییە کە ڕێبەریی بزووتنەوەش کە هەمیشە خوازیاری وەدیهاتنی داخوازەکانی بێ پەنابردن بۆ شەڕ و خوێنڕێژی بوو، ئەو پێشنیارەی قبووڵ کرد.

بەم جۆرە بێ ئەوەی (ئاگربەس)ێکی ڕەسمی ڕابگەیەندرێ، وتووێژێکی بەردەوام و جیددی دەستی پێکرد کە دەستەی نوێنەرایەتیی دەوڵەت لەلایەن خودی سەددام حوسێن، جێگری ئەحمەد حەسەن بەکر و دەسەڵاتی بەکردەوەی عێراقەوە سەرۆکایەتی دەکرا. هەوڵەکان لە ماوەیەکی کورتدا بە ئاکام گەیشتن و سەعات ٧ی دوانیوەڕۆی ڕۆژی ١١ی ئادار بەیاننامەی ئەنجومەنی سەرکردایەتیی شۆڕش کە بەرهەمی ڕێککەوتنی نێوان سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کورد و حکوومەتی عێراق بوو، لەلایەن ئەحمەد حەسەن بەکر، سەرکۆماری ئەو وڵاتەوە خوێندرایەوە.

دەرچوونی بەیاننامەی ١١ی ئادار کە مافی ئۆتۆنۆمیی کوردستانی عێراقی بەڕەسمی ناسیبوو، هەر بۆ کوردانی ئەو بەشەی

کوردستان کە داری ڕەنج و ئاواتیان هاتبووە سەر بەر، مایەی خۆشحاڵی و جێژن و شادی نەبوو. بەڵکوو لە هەموو پارچەکانی کوردستان وەک دەسکەوتێکی نەتەوەیی سەیر کرا. بەڵام لەو نێوەدا بۆ کوردی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستان نوختەئومێدێکی گەورەتر بوو. لە سەرەتاکانی هەڵگیرسانی شۆرشی ئەیلوولەوە چارەنووسی ئەم حیزبە بە چارەنووسی بزووتنەوەی کوردی عێراق (باشووری کوردستان)ەوە گرێ درابوو. چونکە لەلایەک تێکۆشەرانی دێموکڕات لە گەرمێن بەکردەوە ببوونە بەشێک لە هێزی ئەو بزووتنەوەیە و لەلای دیکەش بەپێی باری ژێئۆپۆلیتیکیی کوردستان و پێوەندیی بزووتنەوەی کوردی عێڕاق دەگەڵ دەوڵەتی ئێران، حیزبی دێموکڕات تێکۆشانی نێوخۆی تا ڕادەیەکی زۆر بەرتەسک کردبۆوە و بەتایبەتی دوای شکانی بزووتنەوە چەکدارییەکەی سالانی ٤٧ - ١٣٤٦ (٦٨ - ١٩٦٧) بەتەواوی پێشی پێ گیرابوو.

بۆیە پاش دەرچوونی بەیاننامەی ١١ی ئادار بە ماوەیەک شاندێکی حیزبی دێموکڕات چوونە سەردانی سەرۆک بارزانی و وێڕای پیرۆزبایی ڕێککەوتنەکە داوایان لێکرد لەوە بەدوا قەدەغەوقۆرغ لەسەر چالاکیی ئەو حیزبە هەڵگیرێ بۆ ئەوەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی نەتەوەیی لە خۆرهەلاتی کوردستانیش جۆرێک بووژانەوە بەخۆیەوە ببینێ. بارزانی کە پیاوێکی دووربین بوو و دیار بوو لە سەرگرتنی ڕێککەوتننامەی ١١ی ئاداریش بەگومانە، نەیەویست بیانوو بداتە دەست دەوڵەتی حەمەڕەزاشا. بۆیە ئەو داوایەی ڕەت کردەوە و بەجێی ئەوە، پێشنیاری کرد کە حیزبی دێموکڕات پێوەندی دەگەڵ دەوڵەتی عێڕاق دامەزرێنێ و لەو ڕێگایەوە چالاکیی سیاسیی خۆی ببووژێنێتەوە.

ئەم پێشنیارە بۆ ڕێبەریی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان قورس و بە مانای بێبەشبوون لە پێگەیەکی بەهێزی پێوەندیی ڕێکخراوەیی دەگەڵ خەڵکی نێوخۆی خۆرهەلاتی کوردستان بوو. بەوحاڵە گرتنەبەری ئەو ڕێگایە دەرفەتێکی زێڕینی بۆ تێکۆشانی حیزب لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا ڕەخساند. پێش هەموو شتێک بە کەلک وەرگرتن لەو دەرەتانە، دەستە و تاقمە پەرش - وبلاوەکانی کادر و ئەندامانی حیزب، کە هەرچەند لە ململانە دەگەڵ یەکتردا نەبوون. بەڵام هیچ پێوەندییەکی تەشکیلاتی بە یەکتریەوە نەدەبەستنەوە، کەوتنە دیدار و وتووێژ و توانیان ڕێبەرییەکی یەکگرتوو دروست بکەن و دەلاقەیەکی هیوا بە ڕووی یەکپارچەیی سیاسی و ڕێکخراوەیی حیزبدا بکەنەوە.

میکانیزمی پێکهێنانی ئەو ڕێبەرییە بۆ ئەوە نابێ بەپەلە بەسەریدا تێ پەڕین و ئاوڕی لێ نەدەینەوە. چونکە ڕاستییەکەی ئەوەیە کە ئەو ڕێبەرییە لەسەر هیچ بناخەیەکی ڕێکخراوەیی و ئەساسنامەیی پێک نەهات و تەنیا پێویستیی قۆناغەکە هەموو لایەنەکانی هان دا ئازایەتی و لێبووردەیی لە خۆیان نیشان بدەن و لاپەڕەیەکی تازەی پێکەوەبوون و پێکەوەکارکردن بکەنەوە. لە کۆبوونەوەیەکی شەش کەسیدا کە ماوەی سێ ڕۆژی خایاند و هەرجارەی لە کافەیەکی بەغدای

سەرچاوە
Serchawe

پێتەختی عێراق پێک هات، کۆمیتەیەکی ناوەندی دروست کرا و بڕیار درا پێکەوە کار بکەن تا دەگەنە کۆنفڕانس و کۆنگرەیەک کە لەوێدا بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزب پەسند بکرێ و ڕێبەرییەکی شەرعی هەڵ بژێردرێ. ئەندامانی ئەو کۆمیتە ناوەندییە بریتی بوون لە:

* دوکتۆر قاسملوو،
* کەریمی حیسامی.
* ئەمیری قازی.
* هێمنی شاعیر.
* حەسەنی ڕەستگار.
* عەبدوڵلای حەسەنزادە.
* حەمەدەمینی سیڕاجی.
* یووسفی ڕیزوانی.

هێمنی شاعیر و کەریمی حیسامی لە کۆبوونەوەکەدا بەشدار نەبوون.

کۆمیتە ناوەندیی (دەستکرد) بە بڕیار و پەیمانەکەی وەفادار مایەوە و هەروەک پێشبڕکە دەگەڵ ڕۆژگار بکا لە هەموو بوارەکاندا چالاکانە کەوتە کار. دەگەڵ ئەوەی چەند ساڵ بوو حیزب خاوەنی ڕۆژنامە و بڵاوکراوەیەکی نێوخۆیی نەبوو کە ناسێنەری سیاسەت و بۆچوونەکانی بێ بەزوویی هەنگاوی بەرەو دەرکردنی ڕۆژنامە و زیندووکردنەوەی «کوردستان»، ئۆرگانی حیزبی دێموکڕاتی سەردەمی کۆماری کوردستان هەڵێنایەوە و ڕۆژنامەیەکی ئۆرگانی دەرکرد کە هەرچەند مانگێ تەنیا جارێک و ئەویش بە تاقە چوار لاپەڕە و لە تیراژێکی کەمدا چاپ دەکرا، بەڵام زۆر زوو لە نێو کۆڕوکۆمەڵە سیاسییەکان و کەسایەتییە سیاسی و ئەدەبییەکانی کورددا وەک بڵاوکراوەیەکی سەنگین جێگای خۆی کردەوە.

لە حاڵێکدا ماوەیەکی چەند ساڵی بوو ئەم حیزبە کەمترین ڕادەی پێوەندیی دەگەڵ حیزب و ڕێکخراوە سیاسییە کوردستانی و ئێرانی و بێگانەکاندا هەبوو، بە کەلک وەرگرتن لە بارودۆخەکە و بەهرەوەرگرتن لە ناسراوی و شارەزایی شەهید د. قاسملوو (بە پلەی یەکەم) و چەند هاوڕێیەکی دیکە (بە پلەی دووهەم) پێوەندییەکی بەرینی دەگەڵ زۆر حیزب و ڕێکخراو و کۆڕوکۆمەڵی کورد و ئێرانی و بێگانە دامەزراند و بەزوویەکی زوو وەک حیزبێکی موعتەبەری سیاسی سەری لە نێو سەراندا بەدەر کەوت.

سەرچاوە
Serchawe

لەوانە گرنگتر، بەپەلە دەستبەکاری ئامادەکردنی گەڵاڵەی بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزب و کاردروستایی بۆ گەیشتن بە ڕێبەرایەتییەکی شەرعی و ئەساسنامەیی بوو و کەمتر لە ساڵێک دواتر کۆنفرانسی سێیەمی پێک هێنا کە لەودا بەرنامە و پێڕەو و خەت و ڕێبازی سیاسی پەسند کرا و کۆمیتەی ناوەندی هەڵ بژێردرا. دوو ساڵ دواتریش کۆنگرەی سێیەمی حیزب بەسترا و بەم جۆرە حیزبی دێموکڕاتی کوردستان وەک یەکێک لە حیزبە گەورە و بەنفووزەکان پێی نایە گۆڕەپانی سیاسەت و خەباتی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەیی لە کوردستان.

دەسکەوتی زۆر گەورەی دیکەی ئەو دەورانە، دامەزراندن و بووژاندنەوەی ڕێکخراوەکانی حیزب نەک هەر لە نێوخۆی کوردستانی ئێران، بەڵکوو لەنێو کوردانی دانیشتووی شارە ئێرانییەکانی دەرەوەی کوردستانیش بوو. بە تایبەتی دەکرێ بڵێین بۆ یەکەم جار بوو کە حیزبی دێموکڕاتی کوردستان بە شێوەی ڕێکخراوەیی دەچووە زانستگەکان و توێژی ڕووناکبیر و وشیاری خوێندکارانی لە دەوری دروشم و داخوازەکانی کۆ دەکردەوە.

ئاکامی هەمووی ئەمانە ئەوە بوو کە کاتێک ڕاپەڕینی گەلانی دژی ڕێژیمی پادشایەتی وەڕێ کەوت، حیزبی دێموکڕاتی کوردستان دەگەڵ ئەوەی زۆربەی ئەندامانی ڕێبەرییەکەی لە دەرەوەی وڵات بوون، ئاگاداری تازەترین ڕووداوەکان و پێشکەوتنەکانی ڕاپەڕین بوو و بە بەشی خۆی ئیلهامی لە تێکۆشەرانی نێوخۆی وڵات وەردەگرت و ئیلهامی دەدانێ. خۆ ئەوەشمان لەبیرە کە پاش ڕووخانی ڕێژیمی شا حیزبی دێموکڕاتی کوردستان چەند بەخێرایی لە کوردستان گوڵی کرد و جێگای شیاوی خۆی وەک گەورەترین ڕێکخراوی کوردی ئێران بەدەست هێنایەوە.

بەو پێیە بە ئاسانی دەکرێ بڵێین کە دەگەڵ ئەوەی ئاڵوگۆڕە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی کوردستان و ئێران یارمەتیدەرێکی گەورە بوون زۆربەی پێشکەوتنەکانی دەیەی ١٣٥٠ی ئەم حیزبە بەرهەمی کاروتێکۆشانی ڕێبەرییەک بوون کە لە دەسپێکی کاری خۆیدا بە شێوەیەکی ناسروشتی لەدایک بوو. ئەم قسەیەم بۆ ئەوەیە بڵێم ئێستە کە بەخۆشییەوە هەوڵی وەسەریەکخستنەوەی بنەماڵەی گەورەی حیزبی دێموکڕات لەئارادایە، دروست نییە ڕێبەرایەتیی دوو حیزبی دێموکڕات هێندێ وردە تێبینیی ئەساسنامەیی بکەنە کۆسپ یان باشتر بڵێم بیانووی دواخستنی ئەو کارە پیرۆزە کە لەمێژە بۆتە ویستی هەموو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هەموو دۆستانی گەلی کورد. با ئەوان لەسەر بناخەیەکی پتەو یەکریزی بۆ بنەماڵە گەورەکە بگێڕنەوە، ئەودەم دەبینن کە نەک هەر هیچ کەس سەرکۆنەیان ناکا، بەڵکوو هەموو لا و کۆنگرەکانی دواتریش دەستخۆشییان لێ دەکەن و مێژووش بە خەتی زێڕین بۆیان تۆمار دەکا.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی دێموکرات و گرینگیدانی بە پرسی کۆمەڵایەتی

جەلیل گادانی

هێشتا ساڵێکی تەواو بەسەر هاتنی هێزی هاوپەیمانانی شەڕی دووهەمی جیهانی بۆ ئێران بە تایبەتی داگیرکردنی باکوور و ڕۆژئاوای ئێران لەلایەن ئەرتەشی سوور کە بوونە هۆی نەمانی هێزی نیزامیی ڕەزاشای دیکتاتۆر لە بەشێک لە کورستان تێنەپەڕیبوو، پیاوانی تێکۆشەری کورد لە شاری مەهاباد کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردیان لە ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢١دا دامەزراند.

چونکو حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر بنەمای ئەو کۆمەڵە دامەزراوە، بە پێویست دەزانم ئاماژە بە هێندێک لە کارەکانی بکەم. تێکۆشانی ئەو کۆمەڵە لە ناوچەی موکریان زۆر زوو پەرەی ئەستاند. حکوومەتی تاران لە کردەوەدا حاکمییەتی خۆی لەم دەڤەرە لەدەست چوو بوو. بەشی زۆری ئەرکەکانی حکوومەتی کەوتبوە سەرشانی خەڵک خۆی. لەو سەردەمیشدا کۆمەڵە ژ- ک یەکەم حیزبی نەتەوەیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. وێڕای تێکۆشانی سیاسی و پەرەدان بە هەستی نەتەوایەتی لە زۆر شوێن بە تایبەتی لە شاری مەهاباد، زێدی لە دایکبوونی، زۆربەی گرفتەکانی خەڵکیان حەل دەکرد. بە تایبەتی لە دوو بواری فەرهەنگی و ئاسایشەوە هەنگاوی بەنرخی هەڵێناوە.

"قۆڵسوور"ەکانی ژ - ک خۆبەخشانە شەو و ڕۆژ ئامادەی خزمەت بوون، ئەرکی ئەمنییەت و ئاسایشی شاریان وەئەستۆ گرتبوو، هەموو کات ئامادەی بەرەنگاربوونەوەی هەر هێرشێک بوون کە ڕەنگبوو لە لایەن هێندێک عەشیرەتی هەلپەرست بۆ تالان و بڕۆ بکرێتە سەرشار.

لە زۆربەی گەڕەکەکانی شار بنکەی تایبەت داندرابوون. شەوانەش بە شێوەی گەڕۆک لە کوچە و کۆڵان و شەقامەکان ئەرکی پێ ئەسپێردراویان ئەنجام دەدا. ئەگەر ڕووداوێک لە دوور و نیزیک تەنانەت لە دێهاتی دەوروبەریش ڕووی دابا بە هانای خەڵکەوە دەچوون.

هێندێک بنیادی حکوومەتی وەک سەربازخانە کە ئەو هەمووە هێزەی تێیدابوو بە دوو بۆمبی گچکە و کەم هێزی تەیارە ڕەشەکەی سۆڤییەت کونە مشکیان لێ ببوو بە قەیسەری و هەڵاتبوون و چۆڵیان کردبوو، یا سیلۆ و ژاندارمەری کە بێخاوەن مابوونەوە، هەرچەند هێندێکیان تاڵان کرابوون، بەڵام ژ- ک پارێزەری تایبەتی بۆ دانابوون تا ساختومانەکان وێران نەکرێن و لەوەی کە لە یەکەم ڕۆژەکانی چۆلبوونیاندا تاڵان کرابوون زیاتر وێران نەکرێن. بۆ نموونە هەر سەربازخانەکە دواتر کرایە پێشمەرگەخانە.

لە بواری فەرهەنگیشەوە مەجالیان نەدا ئەو خوێندنگانەی هەبوون دابخرێن و ئەندامانی فەرهەنگیی شار کە زۆریان ببوونە ئەندامی کۆمەڵەی ژ- ک نەیانهێشت قوتابییەکان لە خوێندن دواکەون، بەڵکوو هەنگاوی گەورەشیان هەڵگرت.

بە دانانی دوو قوتابخانەی شەوانە بە ناوەکانی "گەلاوێژ" و "ئازادی" بۆ فێرکردنی زمانی کوردی کە تا ئەودەم خوێندن و نووسین بە کوردی بە تەواوی یاساغ بوو خزمەتێکی باشیان بە لاوان کرد.

یەک لەو مەدەرسانە "گەلاوێژ" لە خانووی حاجی ئەحمەد گادانی لە گەڕەکی قووڵە قەبران، بە سەرۆکایەتیی مەلا عەبدوڵلا داوودی، ناسراو بە خاڵە مەلا یەکێک لە دامەزرێنەرانی کۆمەڵەی ژ- ک و دووهەمیان لە گەڕەکی هەرمەنیان بە ناوی "ئازادی" لە کوچەی محەممەدی مەولوودی بە لێپرسراوی فەرهەنگیی بەوەج "عەلی گولجەبینی" بەڕێوە دەچوون. جگە لە چەند مامۆستای خۆجێیی بەڕێزان؛ ڕەوانشادان عوسمان دانش، محەممەد تۆفیق وردی، کەریم زەند، نووری ئەحمەد تەها بە نۆبە لەو دوو قوتابخانەیە دەرسیان دەگوتەوە.

ئەو بەڕێزانە توانییان لە ماوەیەکی کەمدا پۆلێک لاو بەچەشنێک فێری خوێندن و نووسینی زمانی کوردی بکەن کە پاش تەواوبوونی دەورەکەیان هێندێک لەوان بوونە مامۆستای کوردی گوتنەوە و خزمەتی باشیان کرد.

وابزانم زیاتر بە مەبەستی تەمرینی حکوومەتداری بوو کە ژ- ک میرمیرێنی نەریتی کۆنی کوردیی زیندوو کردەوە.

یەکیان بە میرایەتیی مستەفا سیاسەری لە گەڕەکی هەرمەنیان و ئەویتریان لە گەڕەکی ڕزگەریان بە میرایەتیی حەمەدەمین یا حەمەی حەسەن زارا بەڕێوە دەچوو.

ئەو دوو میرانە جو بەرگی تایبەتییان بۆ ساز کرابوو. هەرکام پۆلێک لاوی بەووەج و کارگێڕ یان قۆنسووری ژ-ک یان بۆ دابینکردنی ئەمنییەت لە دەور بوو، هەر حوکمێکی کردبایان بەڕێوە دەچوو.

کۆمەڵەی ژ- ک بەهێنانە سەرشانۆی دوو نمایشی "سوڵتان سەلاحەدین" و "دایکی نیشتمان" لە مەهاباد و نەغدە و شنۆ و بۆکان، کە لە هەر کام لەو شارانە چەند ڕۆژ نیشان دران، کاریگەریی زۆری لە سەر گەشەکردنی هەستی نەتەوەیی و بڕوابەخۆ بوونی خەڵک کرد.

چاپ و بڵاوکردنەوەی گۆڤاری بەپێزی "نیشتمان" وەک یەکەم بڵاڤۆکی کوردی لە ڕۆژهەڵات و ئۆرگانی کۆمەڵە لەو سەردەمەدا یەک لە کارە بەرچاوەکانی فەرهەنگی و ڕووناکبیریی سەردەم بوو کە بۆ چاپکرانی چەند ژمارە دەچوونە تەورێز و لە ڕێگەی دۆستانێک کە دەستیان دەکاری چاپ و چاپخانەدا بووە، چاپیان دەکرد و دەیانهێناوە کوردستان و بڵاویان دەکردەوە. لەڕاستیدا خەڵک ئەوەندەیان بڕوا بە کارەکانی ژ - ک هەبوو کە نەتەنیا بە قسەی "فەرماندار"ی دیاریکراوی حکوومەتی ئێرانیان نەدەکرد کە لەوکاتدا لە سەرۆک عەشیرەتەکان دادەندران، بەڵکووو یەک دوو جار بە خۆپیشاندان لە شار وەدەریان نان.

بە هاتنی قازی محەممەد بۆ نێو کۆمەڵەی ژ - ک و بوونی بە ئەندامی ئەم ڕێکخراوە، وەزعی ژ- ک زۆر بەرەو پێشتر چوو. هەم وەزنی چووە سەر و هەم کەسایەتییەکانی کوردستان لە دوور و نیزیک ڕوویان تێکرد. هەر وەک هێندێک لە ئەندامانی بەڕێوەبەری پێشبینییان کردبوو دوای ماوەیەک قازی محەممەد بوو بە مۆرەی هەرە گرینگی ئەم ڕێکخراوەیە.

دوای یەک دوو سەفەر بۆ ئازەربایجانی سۆڤییەت و نیزیکیی دۆستانە دەگەڵ فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان لە لایەک و پاش تەکبیروڕایەکی زۆری بەڕێوەبەرانی ژ- ک، بە حوکمی پێویستیی هەلومەرج و زەمان، بە دەنگی زۆربەی هەرە زۆری ڕێبەڕانی کۆمەڵە، ئەو ڕێکخراوە بوو بە "حیزبی دێموکراتی کوردستان".

ئەو حیزبە مۆدێرنە بە ڕاگەیاندنی بەرنامەیەکی ٨ مادەیی کە لە ١ - ٨ - ١٣٢٤ بە واژۆی دەیان کەس لە ڕێبەڕان و کەسایەتییەکانی کۆمەڵە چاپ و بڵاو کرایەوە بوونی خۆی ڕاگەیاند. لەو ڕاگەیاندراوەدا بەشی بەرچاوی پێویستییەکانی ئەو

کاتی کۆمەڵگە گونجابوو.

لە ماوەیەکی کورتدا ئەو حیزبە کە لە سەر بنەمای کۆمەڵە دامەزرا، یەکەم کۆنگرەی هەر لە شاری مەهاباد بەست و دوای خستنە بەر باسی بەرنامەکە و باس و خواسێکی زۆر لە سەری، هەر لەم کۆنگرەیەدا گرینگیی زۆر زیاتر درابوو بە ٢٢ مادە کە دواتر لە مانگی سەرماوەزی ١٣٢٤ی هەتاوی دا بڵاوکرایەوە کە بریتی بوو لە چوار فەسڵ و ٢٢ مادە.

هەر لەو کۆنگرەیەدا قازی محەممەد وەک سەدری حیزب و ڕێبەڕ و ٢٣ کەس ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردران. لەو بەرنامە نوێیەدا هەموو پێداویستییەکانی کۆمەڵگەیەکی مۆدێرن و پێشکەوتوو، کە ئێستاش لە زۆر وڵات پیادە کراوە پێشبینی کرابوو.

بۆ نموونە ئاماژە بە چەند خاڵ لەو بەرنامە دەکەین کە زیاتر باری دێموکراتی و کۆمەڵایەتیی دەگرتەوە:

١- ناوی حیزب: حیزبی دێموکراتی کوردستانە.
بە باوەڕی من لێرەدا بۆیە ئاماژە بە ئێران یان بەشێک لە ئێران نەکراوە کە کوردستان بە یەک خاک و یەک نەتەوە دەناسێندرێ.
٢- حیزب لە سەر ئەو بناخەیە دامەزراوە: "حەقیقەت، عەداڵەت، تەمەدون".
هەموو نیزامنامە و قانوونەکانی حیزب پاش پەسند کران لە کۆنگرە، جێبەجێ ئەکرێن.
بەم واتایە بۆ یەکەم جار حیزب لە ڕێبەریی تاکەکەسی و عەشیرەتی و کوێخامەنشی و شێخایەتی دەردەچێ و بەشێوەی دێموکراتیک و بڕیاری گشتی بەرێوە دەچێ.
٤- هەروەها لە کوردستان ئەبێ لە سەر بنچینەی دێموکراسی، قازانجەکانی کۆمەڵانی خەڵک ڕەچاو بکرێ. ئەبێ بێ گوێدانە جیاوازیی میللی و قەومی و مەزهەبی، بۆ هەڵبژاردنی نوێنەر بۆ مەجلیسی شوڕای میللی مافی وەک یەکیان هەبێ.
٥- ئامانجی حیزب بریتییە لە پەرەپێدانی دێموکراسی، لە سەر ئەو بنچینەیە تێدەکۆشێ بۆ خۆشی مرۆڤایەتی.
٨- یەکەمین هەنگاوی حکوومەتی میللی ئەوەیە دەس دەکا بە ئاوەدانکردنەوەی وڵات.
٩- ئەبێ هەموو مەئمورانی کیشوەری و سیاسی و دایرەکان و کشتوکاڵ کورد بن. لە ئیداراتدا دەبێ بە زمانی کوردی بنووسرێ.
١٠- حیزب تێدەکۆشێ بۆ گەشەپێدانی کشتوکاڵ ماشێن بکرێ و هەوڵ ئەدا ئەو بەروبوومەی جوتیاران بەرهەمی ئەهێنن، بەباشی بفرۆشرێ.

١١- حیزب تێدەکۆشێ بۆ ئاوەدانی و پاراستنی لەشساغی دێهات و بۆ نەهێشتنی ئەو کۆسپانەی لە ڕێی هاتوچۆ لە دێیەک بۆ دێیەکی دیکە.

١٢- حیزب بەبێ جیاوازی نەتەوایەتی و قەومی و مەزهەبی حیمایەت لە ژیانی سیاسی و ئابووری و فەرهەنگی و لەشساغیی هەموو زەحمەتکێشان دەکات کە لە کوردستان دەژین.

١٣- بە مەبەستی پەرەپێدانی زانست و شارستانیەتی نێو خەڵکی کوردستاندا خوێندنی قۆناخەکانی سەرەتایی و ناوەندی ئەکرێتە ئیجباری و لە هەموو قوتابخانەکاندا بە زمانی کوردی دەرس دەخوێندرێ.

١٩- حکوومەتی میللی بۆ دابینکردنی پێویستییەکانی خەڵکی کوردستان بە ڕێگای هەرزان و ڕەحەت، بەتوندی دژی سەلەم و گرانفرۆشی و موحتەکران ڕادەوەستێ.

٢١- ئەبێ لە هەموو کاروباری سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا ژنان وەکو پیاوان مافی وەک یەکیان هەبێ.

٢٢- ئەبێ مافی کەمە نەتەوەکان کە لە کوردستاندا ئەژین، وەکوو ئازەربایجانی، ئەرمەنی و ئاشووری بەتەواوی دابین بکرێ.

بە باوەڕی من نوقستانیی گرینگی ئەو بەرنامە ئەوەیە کە مادەی ٥ی بەرنامەی پێشوو هەڵگیراوە کە بریتی بوو لە: "دەبێ لە سەر ئەساسی قانوونێکی گشتیی نێوان لادێی و خاوەن ملکدا ڕێککەوتنێک پەسەند بکرێ کە دواڕۆژی هەر دوو لا دابین بکرێ.

بەمجۆرە حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو بە جێی ئومێدی هەموو کوردێکی خاوەن هەست. لەڕاستیدا نەک هەر درێژەدەری هەموو کارە باشەکانی "ژ-ک" بوو، بەڵکوو گەلێک مەسەلەی نوێی هێنا ئاراوە کە لەگەڵ دنیای مۆدێرن و پێشکەوتوو دەگونجا و بێگومان نە لە حکوومەتی تاران بەڵکوو لە سیستەمەکانی پاشایەتی و کۆماریی دەوروبەر باسیشیان لێ نەدەکرا.

ئەوە حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو کە توانی لە دونیای قەیراناویی ئەو سەردەمەدا بە باوەشی گەرم چەند هەزار کەس لە بنەماڵە و جەنگاوەرانی پەڕیوەی دوای نسکۆی شۆڕشی بارزان وەرگرێ کە دوای هێرشی دڕندانەی ئەرتەشی حکوومەتی پاشایەتیی عێراق و پشتیوانیی هێزەکانی بریتانیا ڕوویان کردە ڕۆژهەڵات. هەر لە شنۆوە تا بۆکان لە شار و گوندەکانی کوردستان جێگیریان بکا و بەو پەڕی دڵئاوالییەوە و بە هیمەتی خەڵکی دڵسۆز لەو وەزعە شپرزەیەی هەیان بوو ڕزگاریان بکا و بەپێی ئیمکاناتی ئەو سەردەم دەیانمەزرێنێ و دواتریش ڕاستەوخۆ لە کۆماری کوردستاندا بەشداریان بکا.

بێگومان لوتکەی تێکۆشانی حیزبی دێموکرات کەلک وەرگرتن لە هەلومەرجی گونجاو و دەرفەتی هەڵکەوتوو، دامەزراندنی

سەرچاوە
Serchawe

کۆماری کوردستانە. گەرچی ئەو کۆمارە بە پیلانی دوژمنانی تەمەنێکی زۆر کورتی هەبوو، بەڵام بە بۆنەی ئەو ڕەفتار و کارە باش و ناوازانەی کە لە ئەو ماوە کورتەی بوونیدا ئەنجامی داون بۆتە مادەیەکی مێژوویی جێی شانازیی کورد و کوردستانیان.

بەر لە ڕاگەیاندنی کۆماریش جگە لە هێندێک کاری گرینگی سیاسی و ڕێکخراوەیی وەک هەڵکردنی ئاڵای کوردستان بەشێوەی ڕەسمی، ئامادەکردنی پێشمەرگەخانە بۆ پەروردەکردنی هێزی پارێزەری نیشتمان، لە بواری فەرهەنگی، کۆمەڵایەتیشەوە هەنگاوی گرینگی وەک دانانی چاپخانە، بڵاوکردنەوەی گۆڤار و ڕۆژنامەی کوردستان و بە ڕۆژانە کردنی مەدرەسەی شەوانەی گەلاوێژ و ڕەسمیەت دان بە خوێندنی زمانی کوردی لە هەموو قوتابخانەکان هەڵێنرانەوە. لە هەمووی ئەوانە گرینگتر ئەوە بوو کە توانی ئاشتەوایی و برایەتی لەنێو ئەو هەموو عێل و عەشیرەتانە پێک بێنێ کە پێشتر بە دەسیسەی دوژمنانی کورد پێکەوە زۆر ناتەبا بوون و بەنرخی ئەو یەکدڵی و برایەتی و تەباییە توانی کۆماری کوردستان دامەزرێنێ.

ئەو ئەرکە کۆمەڵایەتییانەی لە ژێرەوە بە کورتی ئاماژەیان پێ دەکەم کە لە تەمەنی کورتی یازدە مانگەی کۆماریدا بە پێی بەندەکانی بەرنامەی حیزب بەڕێوە چوون. بێگومان ئەگەر هیممەت و ئیرادەی بەڕێوەبەران و ئەندامانی دڵسۆزی حیزب نەبا و باوەڕی قووڵ بە پیادەکردنی ئەو بەرنامە نەبایە لەو ماوە کەمەدا بە ئاکام نەدەگەیشتن.

١- بۆ یەکەم جار بەشدارکردنی ژنان لە کاری کۆمەڵایەتیدا و دامەزراندنی "حیزبی ژنان" یان "یەکیەتی یایانی دێموکرات."
٢- بەرچاوگرتنی مافی زەحمەتکێشان شار و دێ.
٣- ڕەسمیت پێدانی ڕێکخراوی لاوانی دێموکراتی کوردستان.
٤- بەرێکرانی پەنجا تا شەست کەس لە لاوە خوێندەوارەکان بۆ باکۆی پێتەختی ئازەربایجانی سۆڤییەت و تەوریز بۆ خوێندن.
٥- ڕەسمیەت دان بە خوێندنی دەرس بە زمانی کوردی لە هەموو خوێندنگاکان و نووسینی کاروباری ئیداری بە زمانی کوردی لە هەموو ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی کۆمار.
٦- بایەخدانی بە کردوە بە مافی کەمایەتییەکانی ڕەگەزی و ئایینی، دانانی مەکتەب و خوێندن بە زمانی خۆیان.
٧- یەک ڕەنگ و یەک فۆرم کردنی جلوبەرگی هەموو قوتابیان لە سەر تێچوی کۆمار.
٨- ئیجباری کردنی خوێندن بۆ هەموو ئەو کچ و کوڕانەی دەگەیشتنە تەمەنی خوێندن.
٩- دانانی کلاسی شەوانە بۆ خوێندنی گەورە ساڵان.
١٠- دانانی فەقیرخانە و کۆکردنەوەی سواڵکەران و بەخێوکردنیان.

١١- دانانی رادیۆی F.M بۆ ئاگادارکردنی خەڵک لە ڕووداوەکان.

١٢- یەکێک لەو کارانەی کۆمار کردی و تا ئەو دەم لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست هیچ دەوڵەتێک نەیکردبوو ئەوە بوو کە هەموو ئەو لاو و تازەلاوانەی کە لە بەر بێ ئیمکاناتی و بێکاری و نەداری لە کوچە و کۆڵانان یا لە بازار دەخولانەوە و سواڵیان کۆ دەکردەوە، بە سەر ماڵە دەوڵەمەندەکاندا دابەشی کردن کە وەک منداڵەکانی خۆیان سەیریان بکەن و هەروەک کوڕ و کچانی خۆیان بە خێویان کەن و بیان نێرنە خوێندنگە. هێندێک لەوانە دواتریش درێژەیان بە خوێندن دا و پێگەیشتن.

هەرچەند تەمەنی کۆمار ئەوەندە کورت بوو نەیتوانی هەڵبژاردنی پارلەمان بەڕێوە بەرێ، بەڵام بەگوێرەی پێویست لە لایەن دەوڵەتی کوردییەوە بۆ نرخی کەلوپەل پێشگیری لە گرانفرۆشی و زۆر مەسەلەی دیکە بڕیار دەدرا و لە ڕێگای ڕۆژنامە و ڕادیۆ و بڵێندگۆکانی دامەزراو لە مەیدان و شەقامەکانی شار یا بەشێوەی بانگەواز خەڵک لەو بڕیارانە ئاگادار دەکران. هەر بڕیارێکی درابا بە سەرڕاستی بەڕێوە دەچوو.

لە بواری ئاوەدانکردنەوەدا هەنگاوی باش هەڵگیرا، بۆ نموونە شوێنی سینەما سازکردن دیاری کرا و کەرەستەشی بۆ ئامادە کرا، بەڵام فریای سازکردن نەکەوت. یان بۆ نموونە، ئاوەڕۆی شاری سابڵاغ بە درێژایی سێ کیلومیتر زیاتر لە دووسەد ساڵ هەر وا بەسەر ئاواڵەیی مابۆوە لە باشووری شار تا باکوور بە نێوەڕاستی شاردا دەڕۆیشت و بۆگەنیوی بێزارکەر بوو، بە نێوەڕاستی بازری شاریشدا تێدەپەڕی. بەڵام لە ماوەی چەند مانگدا بە خشتی سوور و خەرپشتە و تاق هەموویان داپۆشی و شاریان لەو زەلکاوە ڕزگار کرد و دیمەنێکی تازە لە پاک و خاوێنیان بە شاردا.

لە بواری پزیشکییەوە سەرەڕای ئەوەی شار تەنیا دوکتورێکی بەناوی "وێنەتان" لێ بوو، نەخۆشخانەی شێروخۆرشید تەنیا نەخۆشخانەی شار بوو کە ١٠ تا ١٥ قەرەوێڵەی زیاتر نەبوو، بە دەردی خەڵک ڕادەگەیشتن و دوکتورێکی ئەرتەشی ئێرانیش بە ناو "موبەسیری" کە لە شەڕەکانی سەقزدا بەدیل گیرابوو ئیزنی پێدرا کاری پزشکی بکا و دواتریش چەندین ساڵ لە مەهاباد مایەوە و کاریگەری زۆر باشی لەسەر ئەم بابەتەوە هەبوو.

دوای کۆماریش کە حیزب هاتەوە سەر پێ و تێکۆشانی دەست پێکردەوە، ڕێبەرانی کاتی و ئەندامانی حیزب زۆر جار ڕێنوێنی و هاوکاریی خەڵکیان دەکرد. حیزب لە نێو خەڵکدا وا جێگای خۆی کردبۆوە کە لە کاندیدای حیزب لە مەهاباد بۆ پەرلەمانی دەورەی ١٦، شادڕەوان "سارم خانی سادق وەزیری" دەنگی یەکەمی هێناوە. بەڵام سەلاحییەتی لە لایەن حکوومەتەوە ڕد کرایەوە و کەسێکیان لە جێگای نارده پارلەمان کە خەڵک نە دیبوویان و نە دەیانناسی.

هەروەها جوتیارانی بەشێک لە ناوچەکانی مەهاباد و بەتایبەتی بۆکان کە ساڵی ٣١ لە بەرامبەر دەرەبەگە ستەمکارەکاندا

سەرچاوە
Serchawe

ڕاوەستان و ڕاپەڕین، حیزب هاوکاریان بوو. دواتریش کە هێزی ژاندارم و سوپای ڕێژیم سەرکوتیان کردن زۆر لەوانە لە لایەن مالیکەکانەوە لە گوندەکانیان دەرکران و هێندیکیان ماڵیشیان تاڵان کرا. بەڵام حیزبی دێموکرات بە ئەرکی خۆی زانی بە دەنگیانەوە چوو، ئەو غەدرەی لێیان کرابوو لە ڕێگای ڕۆژنامەکانی تارانەوە لە قاو دا و بە خەرجی خۆی شوێنی نیشتەجێبوونی بۆ دابین کردن تا خەریکی درێژەدان بە کەسب و کار و فەلاحەتی خۆیان بن.

هەر لە شاری مەهاباد و لە بەهاری ١٣٣٢ لە لای باشووری مەهابادەوە سێلاوێکی سامناک هات و بەشێکی زۆر لە ماڵەکانی دوو گەڕەکی"خڕێ" و "هەرمەنیان" پڕ ببوون لە ئاو و زیانی زۆریان پێ گەیشت. بەڵام بە هیممەتی ئەندامانی حیزب و لاوانی دێموکرات هەر بە کەرەسەی سەرەتایی ئاوی ماڵەکانیان بەتاڵ کرد. لە بەهاری ١٣٤٧ کە سێڵاو لە باکووری ڕۆژهەڵاتی شاری مەهاباد هەستا و بەشێک لە ماڵەکانی سەر ڕێگەی خۆی داگرت، بەکردەوە هەر ئەندام و لاوەکانی حیزب لە مەیدانی هاریکاریدا بوون و کاربەدەستانی حکوومەت چاولێکەر بوون.

لە شۆڕشی هەژدە مانگەی ٤٧ - ٤٦ یش هەرچەند بەڕواڵەت دامودەزگاکانی دەوڵەتی دەسەڵاتی تەواویان هەبوو، بەڵام خەڵکی ئەو ناوچانەی پێشمەرگە هاتوچووی دەکردن گرفتە کۆمەڵایەتی و بنەماڵەکانی خۆیان دەبردە لای بەرپەرسان و پێشمەرگەکانی ئەو سەردەم تا چارەسەریان بۆ بدۆزنەوە و ڕێگە حەللی موشکلەکانیان نیشان بدەن.

سەرەڕای ئەوەی حیزبی دێموکرات و ئەندامانی لە دوای کۆمارەوە هیچکات خۆشییان لە خۆیان نەدی و ئەندام و لایەنگرانی بەشیان زیندان و دەربەدەری بوو، چەند جار بە کۆمەڵ گیراون، هێندێک لەوان ئێعدام کراون یا بە دەیان ساڵ لە بەندیخانەکاندا مانەوە، بەڵام کۆڵیان نەداوە و لە خەبات نەوەستاون.

هەر ئەندامانی حیزب بوون کە جۆزەردانی ساڵی ١٣٥٧ یەکەم خۆپیشاندانیان لە سێ ڕۆژەی فەوتی هاوڕێ عەزیز یووسفی لە شاری مەهاباد وەڕێ خست و بەدوای ئەودا جەماعەتێکی ٤٠ کەسی گیران. بەڵام زۆر زوو ئەو خۆپیشاندانە هەموو شارەکانی کوردستانی گرتەوە و دەنگی خۆیان بە دژی ڕێژیم تێکەڵاو بە دەنگی گەلانی دیکەی ئێران کرد.

دەتوانم بڵێم ئەندامانی حیزبی دێموکرات یەکەم بەدیهێنەری شوڕای خەڵکی لە سەردەمی شۆڕشی گەلانی ئێران لە شار و دێ بوون.

پاش سەرکەوتنی شۆڕشیش ئەوە حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو لە هێندێک شاری وەک مەهاباد و بۆکان بۆ یارمەتیدانی

سەرچاوە
Serchawe

ئەو پەنابەرانە کە لە ئاکامی شەڕ پێفرۆشتنی کۆماری ئیسلامی لە شارەکانی نەغەدە و سەقز ئاوارە بوون کۆمیتەی هیمدادی پێک هێنابوو تا بتوانێ جێگە و ڕێگایان بۆ دیاری بکا و بۆ کۆکردنەوەی یارمەتیی خەڵک بە کەم و کورتیش بێ ئیمکاناتی ژیانیان بۆ پەیدا کردن و پێیان ڕاگەیشتن.

لەو هەلومەرجە سەختەشدا حیزبی دێموکرات بە هاوکاریی خۆبەخشانە کلاسیان بۆ فێرکردنی زمانی کوردی دانا. هەرچەند نیگەرانی شەڕ پێفرۆشتنی کۆماری ئیسلامی بە کورد لە گۆڕێدا بوو، بەڵام بە هاوکاریی مامۆستا هێمن، مامۆستا حەسەن قەزڵجی، مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە و چەند کەس لە فەرهەنگییانی مەهابادی وەک حەسەن سنجانی و ئەحمەد کاکە مەمی هەوڵ درا کتێبی دەرسی پۆلی یەکەمی سەرەتایی ئامادە بکەن.

دوای دامەزراندنی حکوومەتی کاتی بە سەرۆکایەتیی مێهدی بازرگان هێندێک لە دەرەبەگەکانی ناوچەکانی شنۆ، پیرانشار و سندووس خەریک بوون دەببە بەو جوتیارانە بکەن کە لە دابەشکردنی زەمانی شادا پارچە زەوییەکیان وەدەست کەوتبوو و لێیان بستێننەوە. حیزبی دێموکرات نوێنەری ئەو جوتیارانەی بانگ کردە مەهاباد بۆ ئەوەی داواکاریی خۆیان بە حکوومەت و خومەینی بگەیەنن و نەهێڵێ غەدریان لێ بکرێ و بەڕێیان کردن بۆ تاران. بە فەرمانی حیزب، نووسەری ئەو دێرانە کە لەو کاتدا هەم بەرپرسی ڕێکخراوی حیزب لە تاران و هەم بەرپرسی کۆمەڵی کوردەکانی دانیشتووی تاران بووم کە تازە پێکمان هێنابوو، ئەو نوێنەرانەم لە پێشدا برد بۆ لای سەرۆکی حکوومەت و هەم بردمن بۆ قوم بۆ لای خومەینی کە قەولیان پێدان پێش لە دەستدرێژیی دەرەبەگەکان بگرن و نەهێڵن زەوییەکانیان زەوت کەنەوە.

هەر ئەو خزمەتە کۆمەڵایەتیانە و سیاسەتی دروستی حیزب بوونە هۆی ئەوەی کە لە هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەگان، دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو، سکرتێر و کاندیدای حیزب بە دەنگی پێویست لە ورمێ سەرکەوێ. دواتریش لە هەڵبژاردنی دەورەی یەکەمی پارلمان لە کۆماری ئیسلامیشدا کە لە ڕەشەمەی ساڵی ١٣٥٨ بەڕێوەچوو، لە زۆربەی شارەکانی کوردستان کاندیداکانی حیزب سەرکەوتوو بوون و لە زۆربەی شارەکان هەڵبژێردران؛ کە دیارە نەگەیشتنە مەجلیس.

یا لە شەڕی بە سەر کوردستاندا سەپاوی سێ مانگەدا دیهاتی کوردستان ببێتە پشت و پەنای پێشمەرگە و حیزب و بە هاوکاریی خەڵک و فیداکاری پێشمەرگە توانی پاشەکشە بە خومەینی بکا و بە درۆ داوای وتووێژ بکا. (هەرچەند قەولەکانیان نەبردە سەر و بە دوای وەخت دا دەگەڕا تا ئەرتەش ڕازی بکا هاوکاریی بکا و خۆشیان تەیارتر کەن). بۆ ماوەی چەند مانگ شەڕ ڕاگیرا و خومەینی هەئیەتێکی بێ دەسەڵاتی بۆ وتووێژ ناردە مەهاباد. لە داخوازییەکی ٢٦ مادەییدا ئاکامی ئەم وتووێژانە نێردرا بۆ سەروک کۆمار (بەنی سەدر) و خومەینی، بەڵام قبووڵی نەکرد.

هەرچەند حیزبی دێموکرات دواتر بەو مەبەستەی کە نییەت پاکیی خۆی لەم وتوویژانەدا بسەلمێنێ، کۆی ئەو ٢٦ مادەیەی لە شەش مادەدا گونجاند و بۆی ناردن. بەڵام دیسانیش ئاکامی نەبوو، چونکە خومەینی شەڕی بە نیعمەت دەزانی. بۆیە جارێکی دی بە ئیمکاناتی نوێ و ڕازیکردنی ئەرتەش بۆ هاوکاریی سپای پاسداران و شەڕکردن دەگەڵ کورد بە ئاشکرا شەڕی بە کورد فرۆشتەوە و بە هەموو هێزیەوە لە چەند لاوە هێرشی کردە سەر کوردستان.

ئەوە لە کاتێکدا بوو کە کوردستان نەک هەر خۆی خەریکی دێموکراتیزەکردنی کوردستان بوو، بەڵکوو ببوو بە پەناگای هەموو ئەو هێزانەی لە دەست خومەینی تاران و باقی شوێنەکانی وڵاتیان بەجێ هێشتبوو.

بە دوای ئەو هێرشەدا گەمارۆی هەمەلایانە خرایە سەر کوردستان. ژیان لە شار و دێ یەکجار سەخت بوو لە هەلومەرجێکی وەهادا کە دەفتەری سیاسی نەیدەویست بۆ پێشگیری لە کوشتار و وێرانی شارەکان بڕیاری دابوو لە شاردا شەڕ نەکا، لە شار دوور کەوتبوونەوە، لە پێشدا لە ئەشکەوتانی دۆڵی شێخان لە مەنگوڕایەتی و دواتر لە گوندی شیوەجۆی گەورکایەتی سەردەشت نیشتەجێ ببوون.

هەر لە دۆڵی شێخان بیرۆکەی دانانی "ڕادیۆ دەنگی کوردستان" هاتە ئاراوە و بەزەحمەتی زۆری ڕەوانشادان؛ ئەندازیار خەیاتی، کاک خەلیل گادانی و سەید ڕەسووڵی دەهقان لە ڕۆژی ٢٧ - ٣ - ١٣٥٩ ئامادە کرا و بە پەیامی شەهید دوکتور قاسملوو دەستی بە بڵاوکردنەوەی بەرنامەکانی کرد کە کاریگەرییەکی یەکجار زۆری لە سەر کاروباری حیزب و ورەی پێشمەرگە و خەڵکی کوردستان هەبوو. ئەوە ماوەی چل ساڵە سەرەڕای سەدان کەند و کۆسپی سەر ڕێگا لە بڵاوکردنەوەی بەرنامەکانی بەردەوامە.

لەوهەلومەرجەدا زۆرجار خەڵک بۆ گازندە و گرفتەکانی خۆیان ڕوویان لە حیزب دەکرد. زۆرکەس لە شار و دێ دەهاتن و زۆربەشیان ڕوویان لە سکرتێری حیزب بوو، حەزیان دەکرد دوکتور قاسملوو ببینن. وای لێ هات لە بەر دیتنی خەڵک و وڵامدانەوەیان بەڕێوە بردنی ئەرکەی خۆی بۆ بەزەحمەت بوو.

لە کۆبوونەوەی دەفتەری سیاسی بیر لەوە کراوە ڕێگاچارەیەک بدۆزینەوە کە بتوانین وەڵامدەری داواکاری خەڵک بین و ئەو زەحمەتە لە سەر شانی دوکتور هەڵگرین. دوای کۆنگرەی پێنج لە سەر پێشنیاری نووسەری ئەم دێڕانە، دەفتەری سیاسی بڕیاری دا حیزب کۆمیسیۆنێک بۆ جێبەجێکردنی ئەو ئەرکە کۆمەڵایەتییانە پێک بێنێ.

شەهید دوکتور قاسملوو عادەتێکی هەبوو، ئەویش ئەوە بوو هەر کەس پێشنیاری بۆ کارێک کردبا و بە دڵی با، دەگەڵ پەسندکردنی پێشنیارەکە دەیفەرموو: "زۆر باشە و بۆخۆشت بەرپرسیارەتییەکەی وەئەستۆ بگرە."

هەر لەوکاتەوە من کە لە شەڕی سێ مانگە ڕا هەتا دوای کۆنگرەی پێنج بەرپرسی ڕێکخستنی گشتیی حیزب بووم، ڕاسپێردرام ئەو کۆمیسیۆنە پێک بێنم. هەرچەند لەپێشدا هێندێک ئۆرگانی وەک نەخۆشخانە و دەرمانگا و تاق و لۆق مەدرەسە و بەندیخانە هەبوون، بەڵام بە سیستم نەکرابوون و زیاتر بە سەلیقەی شەخسی کارەکان دەکرا. نووسەری ئەو دێڕانە لە ماوەیەکی کەمدا گەڵاڵەی چلۆنایەتیی بەڕێوەبردنی ئەو کۆمیسیۆنەی ئامادە کرد کە پاش تێڕوانینی پێویست پەسند کرا.

ئەو کۆمیسیۆنە بەپێی گەڵاڵە و ئاییننامە لە حەوت بەش پێک هاتبوو کە بریتی بوون لە:

١- کۆڕی پەروردە و فێرکردن
٢- قەزایی
٣- شەهیدان
٤- دەرمانی
٥- بەشی شووراکان
٦- زەوی و زار
٧- ڕێگەوبان.

لە ماوەی یەک - دوو مانگ دا بۆ هەرکام لەو بەشانە سمیناری بەرین بە بەشداریی کەسایەتیی پسپۆر و زانستی و بەئەزموون پێکهاتن و بیر و ڕایان لە بەرچاو دەگیرا و هەروەها بە لەبەر چاوگرتنی یاساکانی پێشووی حکوومەتی و نەریتە باشەکانی کوردەواری و هەلومەرجی ئەوکاتی کوردستان بە تایبەتی بەشە ڕزگارکراوەکەی گەڵاڵەیەک ئامادەکراو بە دوای پەسندکردنی لە لایەن دەفتەری سیاسییەوە بە کردەوە پیادە کرا.

دیارە لە بنەڕەت ڕا ئەوانە هیچکام کاری حیزب نەبوون، بەڵام لە لایەک هەڵوێستی نابەرپرسانە و دوژمنکارانەی ڕێژیم و بە تایبەتی شەڕ پێفرۆشتن و گەمارۆ هەمەلایانەکانی، لە لایەکی دیکەوە فیداکاری و ئامادەیی ئەو خەڵکە بێبەش کراوە لە هەموو مافەکانی، ئەوەی دەخواست کە حیزب گرفتەکانیان پاشگوێ نەخا، دەبوو لە لایەک بە هێزی پێشمەرگە تا ئەو

جێگایەی دەتوانێ بەرەنگاری دوژمن بێتەوە و نیشتمان بپارێزێ و لە بواری کۆمەڵایەتیشەوە بە دامەزراندنی ئەو کۆمیسیۆنە بە هانایانەوە بچێ.

گەڵاڵە پەسندکراوەکانی هەرکام لەو حەوت بەشە ئەوەندە عادڵانە دارێژرابوون و پیادەکران کە زۆر جێگەی ڕەزامەندیی خەڵک بوون و ئەوەی کراوە لە زۆر شوێن ئێستاش وەک خۆی ماوەتەوە و بۆ بەرژەوەندی جەماور کەڵکیان لێ وەردەگیرێ.

پێویستە وەبیر خوێنەرانی بەڕێزی بێنمەوە کە لە زۆربەی کۆمیتە شارستانەکان کەس و بەشی تایبەت دیاری دەکران کە وەک بەشێک لە کۆمیسیۆن ئەرکەکانیان بەڕێوە بەرن.

بۆ ئەوەی بەپێچەوانەی گەمارۆی هەمەلایەنەی کۆماری ئیسلامی و خۆدزینەوەی لە دانی بودجەی دیاریکراوی ئەو بەشە لە کوردستانی ئازادکراو و دابینکردنی ئیمکاناتی پێویست کارەکان هەرچی باشتر بەڕێوە بچن، بۆ هەر کام لەو بەشانەی باس کران دەورەی تایبەت لە لایەن پسپۆڕانەوە بۆ ئامادەکردنی کادری لێزان دادەندرا و تێکۆشەرانی بە ئیمان بە تایبەت لاوە دڵپاک و دەرسخوێن و کورد پەروەرەکانی کوردستان بە هەستی خاوێن و لێهاتوویی و ئیمانی پتەوی کوردایەتی لە هەموو بوارەکاندا پاش تەواوکردنی سەرکەوتووانەی دەورە ئەرکی پێ سپێردراوی خۆیان بەڕێوەبرد.

بۆ وێنە لە ماوەی یەکساڵدا لە بەشی هەرە زۆری کوردستانی ئازاد شوراکانی خەڵکی بەشێوەیەکی دێموکراتیک دامەزران و کارەکانیان ڕادەپەڕاند.

زیاتر لە ٧٠٠ مامۆستا بۆ دەرس گوتنەوەی زمانی کوردی و باقی دەرسەکان بۆ پێراگەیشتنی نیزیکەی ١٠ - ١٢ هەزار قوتابی بە تایبەت لە گوندەکان پەروردە کران.

ئەوەندەی من لەبیرمە هەر لە ماوەی ئەو سێ چوار ساڵەدا ئەو کتێبانە بە کوردی ئامادە و چاپکراون، مامۆستا و قوتابی کەڵکیان لێ وەردەگرتن:

١- خوێندنی زمانی کوردی بۆ پۆلی یەک
٢- ئەژمێری یەک
٣- زانستی ئەزموون
٤- ئەژمێری دوو

٥- ژیان و خەبات بۆ گەورە ساڵان
٦- وەرگێڕانی علوومی فارسی بۆ پۆلی ٢ی سەرەتایی لە فارسیەوە بە کوردی
٧ - چاپ کردنی کورتەی زانستی.

هەر لەو ماوەدا دەیان کادری دەرمانی لە ژێر دەستی دوکتورە کوردەکان و دوکتور و پەرستارەکانی دوو ڕێکخراوی A.M.i و ڕێکخراوی پزیشکانی بێسنوور بۆ پێراگەیشتن بە کاروباری دوو - سێ نەخۆشخانە و نیزیکەی ٢٠ دەرمانگای شۆڕش لە ناوچە ئازاد کراوەکان - ئەو بەشە بێجگە لە عەمەلیاتی پێشمەرگە بریندارەکان و بنەماڵەی کادر و پێشمەرگەکان جێگەی هیوا و ئومێدی خەڵک بوون. چوونکە بەو پەڕی دڵسۆزییەوە لە خزمەت خەڵکدا بوون. پێموانییە خەڵکی ناوچەکان هیچکات خزمەتەکانی نەخۆشخانەی حیزب لە بەیرەم، قالوێ، سوێناس، کانیزەرد، دەشتێ، کارێزە، بۆڵێ و کۆیە و شوێنەکانی دیکە لە بیر بەرنەوە.

هەروەها بۆ بەشی قەزایی جگە لە پەسندکردنی یاسای سزادانی گشتی، دەیان کادری قەزایی خاوەن بەرپرسایەتی لەژێر چاوەدێریی هاوڕێیانی پسپۆڕدا پەروردە دەکران. بێجگە لە پێراگەیشتن بە پەروەندەی چەند هەزار دیلی شەڕی ڕێژیم لەو ماوەیەدا و ئازادکردنی بەشی هەرە زۆریان؛ کە دەردەکەوت بە چاو بەستراویی و بێ خەبەری فریوی ڕێژیمیان خواردبوو و هاتبوونە شەڕی کورد.

پێوەندیی مرۆڤانە و جوانمێرانەی بەرپرسانی بەندیخانە لەگەڵ بەندییەکان بە شێوەیەک بوو کە بە هیچ جۆر لەگەڵ ڕێژیمی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامی بەرئاوەرد ناکرێ. لە بەندیخانەدا جگە لە ڕوونکردنەوەی بەندییەکان لەسەر ماهییەتی کۆماری ئیسلامیی و ئاخوندە خوێنڕێژەکان و ئامۆژگاری پێویست، کلاسی کوردی و فارسی و ئینگلیزییان بۆ دادەندرا و ڕۆحی هاوکارییان تێدا بەهێز دەکرا. زۆربوون ئەو بەندییانەی دوای ئازاد بوون دەهاتنە ڕیزی حیزب و دەبوونە پێشمەرگە. هێندێک لەوان گیانبازیشیان کردو شەهید بوون. خەڵک بۆ چارەسەری گرفتەکانی خۆیان ڕوویان لە ناوەندە قەزایی و نوێنەرانی لە کۆمیتەی شارستانەکان دەکرد. قانوونی سزادانی گشتی بۆ خزمەت بە خەڵک و ژینگە دامەزرا بوو. بڕینی دار و لێڕەوار، ژن هەڵگرتن، گەورە بە چووکە بەمێرددان، بەرخوێندانی کچ بۆ برا، بەرتیل وەرگرتن هەموو ئەو نەریتە کۆن و خراپانەی کوردەواریی قەدەغە کرابوو، هەر تاوانێک سزای خۆی بۆ دیاری کرابوو. ئەو بەشەش خزمەتێکی باشی بە کۆمەڵگە بەگشتی و ژنی غەدرلێکراوی کورد بە تایبەتی کرد.

کێشەی زەوی و زار کە لە سەرەتای شۆڕشدا وەزعێکی نالەباری پەیدا کردبوو، هەر ئاغا بوو لە ڕەعیت ڕۆدەهات و هێزە

چەپڕەوەکانیش دواتر بە کەیفی خۆیان و بێ بەرنامە دەستیان لەو مەسەلەیە وەردەدا و بە گوریسان زەوییان لە یەکێ دەستاند و دەیاندا بە یەکی تر و ئاڵۆزیی لەسەر ساز دەبوو.

حیزبی دێموکراتی کوردستان دوای موتالا و لێکدانەوەی بۆچوونی ئەرباب و ڕەعیت و کەسانی پسپۆڕی ئەو بابەتە بەپێی هەڵسەنگاندنی وەزعیەتی تایبەتیی کوردستان بەرنامەی پێویستی بۆ ئەو ئەرکە دارشت و خستیە نێو چوارچێوەیەکی ئوسوولی و بەپێی وەزعییەتی هەر ناوچەیەک زەوی و زاری زیاتر لە حەدی نیسابی بەشێوەیەکی عادڵانە بە نێو قەرە و جووتیاراندا بەش کرد. لە ماوەیەکی کورتدا هەزاران هێکتار زەوی لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕشدا دابەش کرا. هێندێک جار مالک بۆخۆی داوای دەکرد با کوڕەکانی حیزب بێن لە گوندەکەی ئەوانیش ئەو کارە بکەن. ڕەنگە زۆر سەیر بێ لە تەواوی ئەو دابەشکردنەی زەویدا دوو سکاڵا بە کۆمیسیۆنی زەوی و زار و قەزایی گەیشت کە یەکێکیان بە قازانجی خاوەن ملک و یەکێکیان بە سودی جوتیار یا قەرەیەک حوکمیان لەسەر درا.

بەشی ڕێگەوبان بە سەدان کیلۆمێتر ڕێگای خاکی لەو ناوچە شاخاویانەدا بۆ هاسان کردنی هاتووچۆی گوندیەکان لە ناوچە ئازاد کراوەکان لێدا. هەر بۆ ئەو مەبەستە چەند پردی گرینگ دروست کران یا چاک کرانەوە بۆ نموونە پردی قەڵاتاسیان لە ناوچەی سەردەشت. ئەو پردە زیاتر لە ١٠٠ ساڵی تەمەن بوو، بەڵام سەرەکەی چەپەر بوو. نە لە زەمانی قاجار و نە لە زەمانی پەهلەویدا و نە لە زەمانی کۆماری ئیسلامیدا دەستکاری نەکرا. بەشی ڕێگەوبانی حیزبی دێموکرات بە هیممەتی خەڵک چەپەری کردە چۆمەنتۆ.

بۆ شەهیدانیش هەواڵی شەهید بوونیان لە ڕادیۆ دەنگی کوردستان ڕادەگەیەندرا، ژیانامەیان ئامادە دەکرا. تا کەم بوون ساڵ بە ساڵ لە ڕادیۆ یادیان دەکرایەوە. هەوڵ بۆ کۆکردنەوەی وێنەکانیان دەدرا. جارجار پیشانگای وێنەشیان دادەندرا.

یەکەم پیشانگا بەر لە شەڕی سێ مانگە لەلایەن لقی حیزب لە تاران لە شوێنێکی هەڵکەوتوو لە مەیدانی کەنەدی بە ٥٠ تا ٦٠ وێنەی شەهیدانی زەمانی کۆمار و شەهیدانی شۆڕشی ٤٧-٤٦ دانرا و لە ماوەی ١٠ ڕۆژدا ٣٠٠ تا ٤٠٠ هەزار کەس هاتنە تەماشا و دوایە هەر ئەو وێنانە بۆ شارەکانی مەهاباد، بۆکان و کرماشان گوێزرانەوە و نوێنگەیان پێدانرا و پێشوازیی گەرمی لێکرا.
تا شەهیدەکان کەم بوون و لە ڕۆژهەڵات بووین بەگوێرەی ئیمکان یارمەتییەکی ڕەمزی بە بنەماڵەی شەهیدەکان دەدرا. لە کوردستانی باشووریش بۆ ماوەیەک ئەو بنەماڵانەی بۆ سەردان دەهاتن ئەو یارمەتییە ڕەمزییەیان دەدرایە.

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

یەکەم کتێبی شەهیدانیش لە ساڵی ١٣٦٨ لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستان (ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ) لە ٤٦٣ لاپەڕەدا بە وێنەی هەزاران شەهید بە ناوی " شەهیدانی نەمری حیزب و گەل" چاپ و بڵاوکرایەوە کە تا ئەوکات هیچ حیزبێکی کوردستانی کاری ئاوایان بۆ شەهیدەکانیان نەکردبوو.

هەموو ئەو حەوت بەشەی کۆمیسیۆنی کاروباری کۆمەڵایەتی لە لایەن بەشی نوێنەرانی کۆمیسیۆن لە کۆمیتە شارەستانەکان ڕاپۆڕتی تێکۆشانی مانگانەی خۆیان دەناردەوە ناوەندی کۆمیسیۆن تا ڕادەی چوونە پێشی کارەکانیان دیار بێ و هۆی جێبەجێ نەبوونی بەشەکەی دیکەش دیاریی بکرێ و ڕێگە چارەی بۆ بدۆزرێتەوە.

دەتوانین بڵێین دوای کۆماره ساواکەی کوردستان ئەوە مەیدانێکی کردەوەی دەوڵەتداری بوو کە بە سەر حیزبدا سەپێندرا بوو، بەڵام سەرەڕای کەمی ئیمکانات و نەبوونی پارەی پێویست ئەرکەکان بەباشی و ڕێژەیی بەڕێوە چوون و جێگای ڕەزامەندیی خەڵکی گەمارۆدراوی کوردستان بوون.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

بەشی دووەم

د. مەحموود عوسمان: حیزبی دێموکرات ڕووسوورە لە مێژووی کورددا و بۆ ئەم ڕووسوورییەش نرخی زۆری داوە

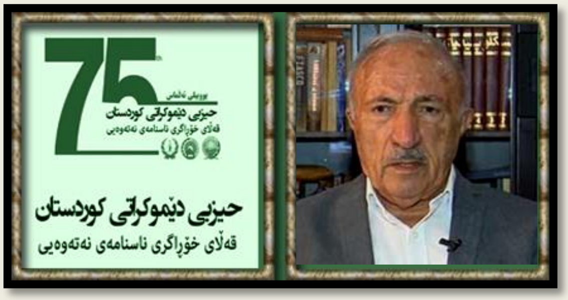

ئەوساڵ حیزبی دێموکراتی کوردستان جێژنی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی خۆی دەگرێ. مێژووی نزیک بە هەشت دەیە خەباتی حیزبی دێموکرات لە حاڵێکدایە کە ئەم حیزبە بۆ وەدەستهێنانی مافەکانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هێشتا لە خەباتێکی بەردەوامدایە و سەرکردایەتییەکەی لە دەرەوەی ڕۆژهەڵاتە. حیزبی دێموکرات لە ڕوانگەی شارەزایانی مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی کوردەوە یەکێک لەو حیزبانەیە کە لە بەردەم بارەگای نەتەوەکەی خۆیدا بە حیزبێکی ڕووسوور و سەربڵند ناسراوە. هۆکارەکانی ئەو سەربڵندیە چیە و کاریگەریی دێموکرات لە سەر بزووتنەوەی کورد چییە؟ دوکتۆر مەحموود عوسمان کەسایەتیی سیاسی کورد لە وتووێژێکی تایبەتی و لە یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا جوابی ئەو پرسیارانە و چەند پرسیارێکی دیکە دەداتەوە.

کاک دوکتور سەرەتا زۆر سپاس بۆ بەشداریت لەم وتووێژە

زۆر سپاس

پرسیار: با لەپێشدا باسی ئەوە بکەین کە سەرەتای ناسینی جەنابەت لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستان و ڕێبەرانی ئەم حیزبە بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟

وەڵام: پێشەکی بەخێر بێن. بێگومان یادێکی پیرۆزە و ئێمەش بە قسە کردن بەشداریی تێدا دەکەین، من هەر لەسەرەتای کاری سیاسیمەوە ناسیومن، حیزبی دێموکرات ئەوەندەی بیرم بێتەوە ساڵی پەنجاکان کە ئێمە ئەوکات قوتابی بووین، لە

سەرچاوە
Serchawe

زانکۆی پزیشکی لە کۆلێژی پزیشکی لە بەغدا ئەو وەختە دوکتور قاسملووم دیوە، کە هات لەوێوە بە نهێنی پارتی دێموکراتی کوردستانی عێراق ڕەتیان کردبوو چووبوو بۆ پراگ، لەو وەختەوە من ئەوم ناسیوە. پێش ئەوەش لەوکاتە ناسیاویی دیکەمان لەسەر حیزبی دێموکرات هەبوو، چۆنکە هێندێکیان بەنهێنی لە بەغدا بوون و لە شوێنی دیکە کاریان دەکرد. لە دەرەوەش لە شەستەکانەوە کە هاتوچۆی دەرەوەم کردوە وەکوو نوێنەری شۆڕشی ئەیلوول و مەلا مستەفا بارزانی دایمە لە پاریس و بە تایبەتی لە شوێنی دیکە، برایانی حیزبی دێموکراتمان دەدی، لەبەر ئەوە لە کۆنەوە تێکەڵاویان بووم، بەڵام چونکە هەموو ئیشەکان ئیی ئێمەش و ئیی ئەوانیش نهێنی بووە زۆر دەرنەکەوتوە، بەڵام ئاگادار بووین لە خەبات و لە تێکۆشان و لەوەی کە کردوویانە یان ئەیان کرد.

پرسیار: کاک دوکتور کاریگەریی حیزبی دێموکرات وەکوو یەکەم حیزبی مودێڕنی کورد لە سەر بزووتنەوەی کوردستان بەگشتی چۆن دەبینی؟

وەڵام: حیزبی دێموکرات بێگومان حیزبێکی کۆنە، لە حیزبەکانی دیکەش کۆنترە، یانی لە چل و پەنجاوە کە دامەزراوە و پێش ئەوەش چەند ساڵیش ژکاف بووە، ڕەبتیان پێکەوە هەیە. دامەزراندنیشی لە مەهاباد بووە، کۆماری کوردستانیش کە ناسراوە شەخسێکی وەکوو پێشەوا قازی محەممەد سەرۆکی بووە، ئەوانە هەمووی کاریگەریی هەیە. حیزبی دێموکرات زۆر ناسراوە و ناسینێکی تەواوی هەیە و کۆنە و زیاتر لە حیزبەکانی دیکە. بێگومان لە کۆنەوە خەباتی کردوە بەڵام ئەوەی من بیزانم حیزبی دێموکرات، یەکێک لەو حیزبانە بووە کە زەرەری نەبووە بۆ بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد، حیزبەکانی تر زۆر جار زەرەریان لە خۆیان و لە بزووتنەوەکە داوە، حیزبی دێموکرات لەو شتانە کەمتر زەرەری هەبووە. خەباتی کردوە بۆ وڵاتی خۆی و ئەوەی توانیبێتی هەوڵی بۆ داوە. هەوڵی داوە بۆ دێموکراسی لە ئێران، و لەگەڵ لایەنە ئێرانییەکانیش هاوکاری کردوە و هاوکاتیش بۆ ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان.

لە دەرەوەش هەوڵی لۆبیی داوە و لەگەڵ ئەم وڵات و ئەو وڵات و سەرکردەکانیان کە هێندێکیان زۆر ناسراو بوون. لەو بوارەدا کەسانی ناسراو وەکوو دوکتور قاسملوو دوکتور سەعید ئەوەیکە لەوانە گرینگترە بە ڕەئی من و لە زۆر شوێنیش باسیشم کردوە شێوازی هەڵسووکەوتی دێموکرات لەگەڵ وڵاتانی داگیرکەری کوردستان بوو، ئەوکاتە ئێمە لە بەر سنوورەکە پێوەندیمان لە گەڵ ئێران هەبوو و ئەوانیش لەگەڵ عێراق بەڵام هیچ وەختێک شتێکیان لەگەڵ حکوومەتی سەدام و عێراق نەکردوە کە زەرەری بۆ کوردی عێراق هەبێ. ئەوە زۆر موهیمە، بیرم دێتەوە دوکتور قاسملوو بەڕەحمەت بێ زۆر ئەهات و ئەچوو دەیانەویست لە بەغدا تەرتیبی چاوپێکەوتنێکی بۆ بکەن لەگەڵ سەدام، چەند جارێک خۆی لێ دزیەوە، نەیدەویست تێکەڵاو بێ و ئەیوت من ئەگەر سەددام ببینم لە تلویزیون دەرئەچێ و ئەویش ئەیهەوێ مەدحی بکەین، منیش ناتوانم ئەوە

بکەم. کەم هەیە سەرکردەی کورد بەوشێوەیە فکر بکاتەوە، ئەو دەیتوانی زیاتر کەڵک وەربگرێ، دەیانتوانی چەک وەربگرن، پارە وەرگرن بەڵام قەت نەیانویست بچنە ئەو خانەیە کە بە زەرەری کوردی عێراق بێ، ئەوە شتێکی گرینگە بە قەناعەتی من لەبەر ئەوە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ ڕژێمی بەعس و لە گەڵ سەددام کەم بوو بچووک بوو، دەسکەوتی کەم بوو، بەڵام گوێیان نەئەدایە. ئەوە کارێکی نیشتمانپەروەرانە و باشە.

پرسیار: کاک دوکتور ئەم شێوە سیاسەتەی حیزبی دێموکرات بۆ چی دەگەڕێتەوە؟ هێندێک کەس دەڵێن ئەمە پابەندی حیزبی دێموکراتە بە ڕەچاو کردنی ئەخلاق لە سیاسەتدا.

وەڵام: من وای ئەبینم ئەوان نەیانویستوە دەسکەوتێکیان هەبێ لەسەر حیسابی کوردی پارچەیەکی تر. خۆتان ئەزانن بمانهەوێ و نەمانهەوێ جوغرافیا وای کردوە کوردی عێراق دەبێ پەیوەندی بە ئێران و تورکیە هەبێ، کوردی ئێران لەگەڵ عێراقی هەبێ و ئەویتر لەگەڵ ئەوەیتر، جوغرافیاکەمان وایە، بەڵام ئەو پەیوەندییانە دەبێ بە شێوەیەک بێ لەسەر حیسابی کوردی ئەو پارچەیە نەبێ. ئێستا ئێمە پەیوەندی بە ئێرانەوە دەکەین نابی لەسەر حیسابی کوردی ئێران بێ و زەرەر بە کوردی ئێران بگەیەنین و تورکیەش عەینی شت. ئەوان (حیزبی دێموکرات) ڕەچاوی ئەوەیان کردوە و توانیویانە لەو پەیوەندییە کە هەیانە ئەو باڵانسە ڕابگرن. ئەوە گرینگە، حیزبی تر هەبوو لە کوردستانی عێراق ئەو باڵانسەیان ڕانەگرتوە، نەیانتوانیوە ڕایبگرن، لەبەر ئەوە بە ڕەئی من ئەو کارەی حیزبی دێموکرات یەکێکە لە خاڵە گرینگەکان و خاڵە ئەرێنیەکانی ئەو حیزبە، ئەوەش لە خەباتدا جێگای تەقدیرە.

پرسیار: کاک دوکتور جەنابت هەم باسی کاک دوکتور قاسملووت کرد، هەم باسی حیزبی دێموکرات کە ڕەچاوی دۆخی خەباتی لە پارەچەکانیتر کردوە، بەڵام حیزبەکانی دیکە ئەوەیان نەکردووە، چەند جاریش دیومە لە وتووێژەکانتدا ڕەخنەی ئەوەت گرتوە کە بۆچی ڕێگا دەدەن جەعفەر سەحراروودی کە دوکتۆر قاسملووی تیرۆر کردوە بێتە هەرێمی کوردستان.

وەڵام: بەڵێ من بەردەوام باسم کردوە، ئێستاش باسی دەکەم ئەڵێم بکوژی دوکتور قاسملوو کە ناوی جەعفەری سەحراروودیە بۆ ڕێگای پێ ئەدەن بێتە هەرێمی کوردستان، ڕەفسەنجانییش کە ئەوکات سەرکۆمار بوو یەکێک لە تاوانبارانە، لە دادگای میکۆنووسدا کە تایبەت بە تیرۆرکرانی دوکتور سەعید بوو هەمووی دەرچووە. لە کەیسی دوکتور قاسملوودا دایانخست، نەیانهێشت لە دادگا بیکەنەوە. هەمیشە و لە هەموو شوێنێک باسم کردوە، خەڵکیش هەیە لێمان عاجز بووە بەڵام من بە ئەرکی ئەزانم هەمیشە باسی بکەم، کابرایەک هاتوە ڕێبەرێکی نەتەوەیی شەهید کردوە لە ژووری

موزاکره، له ژووری دانیشتن، چۆن تۆ ئەبێ ببینی و پێشوازیی لێ بکەی؟ ئێران بۆ ئیهانەی کورد کردوویەتی به لێپرسراو بۆ پەیوەندی لەگەڵ حیزبەکانی باشووری کوردستان، به دۆستانی خۆمانم وتوه هیچ نەبێ ئەوه قەبووڵ نەکەن، ئێوه دەڵێن ئێران داینـاوه، دەتوانن پێیـان بڵێن یەکێکی تـر دابنێن، ئەم کـابرایه چییه دێت و ئەچێ؟ لەبەر ئەوه من هەمیشه باسم کردوه وەکوو واجیبێک و حەقی خۆشێتی که هیچ وەختێک ئینسان ئەوەی لەبیر نەچێ و هەمیشه داوای دادگـایی ئەوانه بکـا، ئەوانەی که بکوژن و ئەوانه که بەرپرسی ئەو تیـرۆرانه بـوون، به تـایبەتی له شـەهید کردنـی دوکتـور قاسملوو له ژووری موزاکره. تۆ دەبێ داوای موحاکمەی ئەوانه بکەی نەک بیهێنی پێشوازیی لێ بکەی، هەمیشه ئەوەم وتـوه و به ئەرکی دەزانم که باسی بکەم.

پرسیار: دوکتۆر جەنابەت شارەزای مێژوویی بزووتنەوەی کوردی ئاگاداری که حیزبی دێموکراتی کوردستان له گەڵ ئەم هەموو خەبات و تێکۆشانه دەیان ئەندامی ڕێبەریی شەهید و تیرۆر کراون به هەزاران ئەنـدام و پێشمەرگەی شـەهید کـراون، بەڵام هەر کۆڵی نەداوه و وەک خـۆت باسـت کـرد یەکێک له حیـزبه دیارەکـانی نێـو بـزووتنەوەی کوردسـتانه، ڕەمـزی کـۆڵنەدان و بەردەوامیی حیزبی دێموکراتی کوردستان له چیدایه؟

وەڵام: حیزبی دێموکرات لەچاو حیزبەکانی تر ناخۆشیی زۆری دیوه، زۆر کێشەی دیـوه، چـونکه لەبەرامبەر ڕێژیمێک کـاری کردوه که خوێنڕێژ بووه، فێلباز بـووه، بەرانبەرەکەی هەمووی فێڵ و غەدر و ئەو شـتانه بـووه، ئێسـتا ئێمه له عێـراق ئەو هەموو خەباتەمـان کـردوه لەگەڵ ئەوەی که عێـراقیش لەگەڵ ئێمه خـراپەی زۆر کـردوه، بەڵام ئێـران هەمـووی به غەدر له بەین بردوه، قازی محەممەد و جەماعەتەکەی به غەدر، دوکتور سەعید به غەدر، قاسملوو بەغەدر، سمکۆ به غەدر، ئێـران هەموو ئەوانەی به غەدر کوشتوه، زەمـانی شـا و زەمـانی ئەمـانەش عینـی شته بگـره ئەمـانه خراپتریشن. ئێسـتا بەرامبەری ئێمه ڕێژێمی سەدام ڕەنگه کوشتاری زیـاتر کردبێ، ئەنفـالی کـردوه، کیمیـایی کـردووین، وێرانکـاری کـردوه زۆر زیـاتر له ئێرانـی کـردوه بەڵام بەو غەدر و فـرۆفێڵەی ئێرانییەکـان ئەمـان نەیـانکردوه. لەبەر ئەوه به ڕای مـن دێمـوکرات زۆربەی سەرکردەکانی له کیس داوه، سـەرکردەکانی مـوهیم بـوون خـۆت دەزانـی سـەرکردەی مێژوویـی بـوون، وەختـێ شـەهید دەکـرێن کاریگەرییان لەسەر بزووتنەوەی کورد هەیه، تـا چ بگا به لەسـەر حیزبەکه، بەڵام دیسـانیش مـاون و لەسـەر خەتـی خۆیـان ڕۆیشتوون و خەباتیان کردوه. تەنها شتێک که من گلەیم لێی هەیه و ڕەخنەم لێـی هەیه ئەوەیه که لێک جیـا بـوونەتەوه و دوو بەشن. دەبێ ببنەوه به یەک. ئێستاش ئومێدوارم هەتـا زووتره لەم زرووفه ناخۆشەی دنیا که هەیه که کـورد ڕۆژ به ڕۆژ پەراوێز ئەخرێ یەک بگرنەوه، دەبێ به یەکەوه ئەگەر شتێکیان پێی ئەکرێ بیکەن، ئەگەرنا درێژەی خەبـات و تێکۆشـانیان که هەر هەیه. لێک جیابوونەوه و یەکنەگرتنەوەیان خاڵی لاوازی ئەوانه بەڕاستی.

بەشی دووەم

پرسیار: کاک دوکتور وەک فەرمووت حیزبی دێموکرات ئامادە بوو لە پێناو بەرژەوەندیی باڵای نەتەوەییدا زەرەر لە خۆی بدا، هاوکات دەستێوەردانی لە کاروباری سیاسی بەشەکانی دیکەی کوردستان نەکردوە، لە ڕۆژی ئیمڕۆدا وەک باس دەکرێ، ئەوە هەم زەرووڕەتێکی حەیاتییە وهەم بەداخەوە هێندێک لایەن وەک جەنابەت فەرمووت ڕەنگە نەیپارێزن و دەستێوەردان لە سیاسەتی پارچەکانی دیکەی کوردستان بکەن. هاوکات نووسەرێکی بە ناوبانگی فەرانسەییش هەر ئەو نەزەرەی جەنابتی هەیە، دەڵێ حیزبی دێموکرات زەرەری لە خۆی داوە، قوربانی بووە، بەس لە پێناو ئەوەی کە ڕەچاوی ئەخلاقی لە سیاسەتدا کردووە تا چەند ئەم ئەخلاقە لە سیاسەتدا و پاراستنی ئەخلاق لە دنیای سیاسەتی ئیستای کوردا پێویستە؟ وەک لە ڕۆژی ئەوڕۆکە کە جەنابەت فەرمووت تا چەند پێویستە؟

وەڵام: بەڕای من زۆر پێویستە چونکە ئەوەمان لەبیر نەچێ ئێمە یەک نەتەوەین، نەتەوەکە دابەش کراوە پێچەوانەی ئیرادەی خۆی. هەرکام لە پارچەکان خۆی خەباتی هەیە و هەم خەباتی نەتەوەییشمان هەیە، مافی چارە نووسمان هەیە. بەڵام ئەوەی پێویستە لە خەباتی نەتەوەیی نەکراوە، چەند جار هەوڵ دراوە بۆ نموونە کۆنگرەیەکی نەتەوەیی ببەسترێ و ئەم حیزبانە کۆبنەوە. بیرم دێ و یەکەمجار ساڵانی حەفتاکان لە بەیرووت خەریک بوون، دوکتور قاسملووشی تێدا بوو، لەوێ بوو ئەوکاتە. لە پاریس خەریک بوون لە بێلژیک خەریک بوون، حیزبەکان ئەهاتن و ئەچوون بەڵام ڕێک نەدەکەوتن و هەتا ئێستاش ڕێک نەکەوتن. من وتوومە دوو هۆکاری سەرەکی هەبووە. یەکێکی ناکۆکی حیزبە گەورەکان لە بەینی خۆیان، دووهەمیش دەستێوەردانی ئێران و تورکیە کە نەیانهێشتووە سەر بگرێ. حیزبەکانیش پەیوەندییان هەبوو لەگەڵ ئێران و تورکیە. بەڵام دێموکرات لەگەڵ ئەوانە تەڕەف نەبووە، نە شەڕی لەگەڵ حیزبێکی تر هەبووە، نە بووە بە تەرەف لەگەڵ لایەک دژی لایەکی تر. بۆ وێنە دێموکرات کێشەی لەگەڵ پ ک ک زۆر بووە، شێوەی خەباتیان شێوەی ئیش کردنیان، بەس دێموکرات بەلای نەرمیدا جووڵاوەتەوە بۆ ئەوەی کێشە دروست نەبێ. لەو لایەنەوە و جاری وا هەبووە خۆشیان زەرەریان کردوە لەوە بەڕاستی. فەترەیەک ئێمە ویستمان کۆنگرەیەکی نەتەوەیی ببەسترێ و هەوڵیش درا پێش چەند ساڵێک، بەڵام دیسان تێک چۆوە. چونکە پ ک ک لەگەڵ یەکیەتی و پارتی و بەتایبەت لەگەڵ پارتی کێشەیان هەبوو. شەڕ نەبوو بەڵام دیسان ناکۆکیی، مەسەلەن پ ک ک هات گوتی دەبێ نیوەی کورسییەکان هەمووی بۆ من بێ، دێموکرات غەدری لێکرا. من چوومە لایان لە کۆیە بەس باسی ئەو بابەتەمان کرد، وتیان گرینگ نییە قەیناکا با کورسیی کەمتر بێ بەڵام هەر کارەکە ڕێک خەن. بۆ نموونە جاری وا هەبووە لەو ئیختلافاتانەی کە هەبووە دێموکرات نەیویستوە کێشە دروست کا، ئەگەر توانیبێتی حەلی کردوە و ئەگەریش نەیتوانیبێ دژ نەبووە. ئەمە گرینگە و تەئسیری هەیە و زۆر جار زەرەریان کردوە خۆیان بەڵام دیسانیش زەرەرەکەی قەبووڵ کردوە و نەیویستوە زەرەر لە نەتەوەکەی بدا. ئیستا دەبینین مەسەلەن دێموکرات لەگەل ئەو هەموو وەزعەی کە هەیەتی ئێران دێ تیرۆریان ئەکا، مووشەکی تێئەگرن، وەک باسمان کرد سەرکردەکانیان تیرۆر کردوون، ئێران بە کەیفی خۆی دێت و دەچێ و دەسەڵاتی هەیە بەڵام دیسانیش دێموکرات موراعاتی وەزعی کوردستانی عێراق ئەکا. زۆر زیاد لە پێویست زەخت نە لە یەکیەتی و نە لە پارتی و حیزبەکانی دیکە ناکا و

سەرچاوە
Serchawe

موراعاتیان ئەکا. خەڵک گلەییشی لێ دەکا باشە تو ئەو هەموو شتەت بەسەر دێ بۆ قسەیەک ناکەی بەیانییە دەرناکەی. وەک وتم زەربەی لێ خواردوە بەڕاستی بەڵام ئیتر ویستوویەتی خۆی زەربەکە بخوا، نەک زەرەر لە بەرژەوەندییە گشتییەکە بدا. ئەوانە خاڵی موهیمن لەو ناحییەوە. تێگەیشتوون کە پارتی و یەکیەتی لەگەڵ ئێران پەیوەندییان هەیە، مەجبوورن بەعزێک شت بکەن و لەوە زیاتریش ڕۆیشتوون بە قەناعەتی من. لەگەڵ پەکەکە ئەمە نەبووە. بۆ نموونە ئەو ڕەچاو کردنەی دێموکرات بۆ وەزعی باشوری کوردستان کردوویەتی بۆ ئەوەی کێشەیان نەبێ و خۆشی زەرەری تێدا کردووە، پ ک ک بەو شێوەیە نەبووە، ئەمە هەیە ئەم شتانە واقعین.

پرسیار: ئەمانەی کە باست کرد لە کۆتاییدا نیشاندەری ئەوە نییە کە دێموکرات حیزبێکی ڕووسوورە لە مێژووی بزووتنەوەی گەلی کورددا، هەروەک ئەوەی کە ئێستا هەیە؟

وەڵام: بەڵێ ڕووسوور دەرئەکەوێ، تەبعەن ڕووسوورییەکە نەرخی هەیە، و دێموکرات ئەو نەرخەی داوە.

پرسیار: کاک دوکتور پێوەندیت لەگەڵ ڕێبەرانی ئێستای حیزبی دێموکراتدا چۆنە؟

وەڵام: وەڵڵا پێوەندیمان باشە، لەگەڵ مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەن زادە لە کۆنەوە پەیوەندیمان هەیە، لەو بەریش کاک مستەفا هیجری. کۆنەکان ئەناسم و ئەوانی تریش بەڵام ماوەیەکە نەچووم بۆ لایان. بەڕاستی ئەم فەترەیەش ئەم کورۆنا و بەزم و ڕەزمە پەیدا بووە دەنا من سەریان ئەدەم. ئەچم قسەی خێریش ئەکەم لە بەینیان بەڵام ئیتر هێشتا هەر دوو حیزبن ئۆمیدوارم ببنەوە بە یەک.

پرسیار: کاک دوکتور ئێستا کە بەرەو یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکرات دەچین، جەنابەت چ قسەیەکت بۆ لایەنگرانی حیزبی دێموکرات و بە تایبەتی بۆ خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەیە؟

وەڵام: وەڵڵا من زۆر پیرۆزبایی لەو یادە ئەکەم، بە هەموو شێوەیەک ئیدانەی ئەو سیاسەتانەی ئێران ئەکەم کە زۆر زۆر خراپە، و مووشەکی لەسەر ئێمە تاقی کردەوە. ئەوە کەم نییە، ئەمریکاش بێدەنگ بوو. ئەمریکا کە شەوڕۆژ ئیدعا ئەکەن کە ئێران تیرۆریستە و بەداخەوە بۆ کورد کوشتن قسەیان نەکرد. لەبەر ئەوە من زۆر ئیدانەی سیاسەتەکانی ئێران دەکەم کە زۆر زۆر خراپە و هێشتا چالاکانی کورد لە سێدارە ئەدەن و زۆر کاری دژە مرۆڤانەی دیکە ئەکەن.

دیسان پیرۆزبایی لە حیزبی دێموکرات دەکەم بۆ ٧٥ ساڵەی دامەزرانی، ئۆمێدەوارم کە وا بتوانن لەو یادە بیر لەوە بکەنەوە کە یەک بگرنەوە. چونکە بەرنامەی هەر دوولا بخوێنییەوە ئەگەر پێت نەڵێن ئەوە ئەوەیە لێکیان ناکەیەوە و، جیاوازیەکی فکری نابینم، جیاوازی سیاسی نابینم لە نێوانیاندا، وەختی ئەوە هاتوە کە یەک بگرنەوە. چونکە دنیا ئێستا کێشەی زۆر گەورەی تێدا پەیدا بووە، نەک ئێمە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەڵکوو هەموو دونیا. جا لەبەر ئەم بارودۆخە پێویستمان بەوە هەیە کە خۆمان یەکگرتوو بین، یەکگرتنی ئێمە کلیلە بۆ ئەوەی تۆزێ دەورێکمان هەبێ، شتێکمان هەبێ و بەیەکەوە لوبیگەری بکەین. هەموو حیزبە کوردییەکانیش بەڵکوو بەیەکەوە بتوانن کۆنگرەی نەتەوەیی ببەستن، شتێکی نەتەوەییان هەبێ لە دەرەوە، نوێنەریان هەبێ،

من ئۆمێدوارام ئەوەی کە من داوامە لەم یادە ئەوەیە کەوا ئەوە بکرێ و یادی شەهیدەکان لە بیر نەچن کە قازی محەممەد پێشەوا و هاورێکانی شەهید بوون، ئەوکات دێموکرات یەک بووە، کە دوکتور قاسملوو شەهید بووە دێموکرات یەک بووە و دوکتور سەعید شەهید بووە حیزب یەک بووە هیچ نەبێ لە یادی ئەو شەهیدانە بەیەکەوە بن. وای لێ هاتووە بەداخەوە مەسەلەن من دەعوەتم ئەکەن سەیر دەکەی یادی قازی محەممەد بە جیا ئەکەنەوە، یادی قاسملوو بەجیا، نایەم بۆ هیچیان نایەم ئەگەر بە جیا یادیان بکەنەوە، من دۆستی هەمووتانم بەڵام بۆ بە یەکەوە نایکەن؟ ئەو ناکۆکی و شتانە دەبێ بەرتەرەف بکەن و ڕێک بکەون و هاوکار بن و ئێمەش و هاوولاتیانی خۆشیان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پشتیوانیان ئەبن و بە هێزتریش ئەبن.

پرسیار: کاک دوکتور وەکوو دوایین پرسیار، ئەو هەڵسوکەوت و سیاسەتانەی کە حیزبی دێموکرات لە پانتایی کوردستانی گەورەدا کردوویەتی تا چەند بۆ ئێستای کوردستان و پرسی کورد پێویستە؟

وەڵام: من هەمیشە گوتوومە و ئێستاش ئەیڵێم؛ حیزبە کوردستانییەکان هەموویان ئەوەیان لە بیر نەچێ ئەگەرچی خەبات ئەکەن لە پارچەیەک بەڵام بەشێکن لە نەتەوەیەک. یانی ناتوانی هەرچیت دەوێ بیکەی، دەبێ حیسابی نەتەوەکە بکەی پەیوەندی لەگەڵ دەوڵەتان کە ئەکەن لەسەر حیسابی کوردی ئەو پارچانە نەبێ کە دەوڵەتان هەیانە. هەوڵ بدەن هاوکاری یەک بن، لە کۆندا براکوژی هەبووە ڕاستە ئێستا نەماوە، بەڵام هیچ نەبێ هاوکاریی سیاسی لە بەینیان هەبێ. هەموویان بەیەکەوە حیسابی ئەوە بکەن کە کورد نەتەوەیەکە و پارچە پارچە کراوە، ئەم بەرژەوەندییە بخەنە پێش بەرژەوەندیی کەسی و حیزبی بۆ ئەوەی بەیەکەوە کار بکەن و بتوانن ئەگەر شتێکی باشیان پێی ئەکرێ بۆ میللەتەکە. ئەو میللەتە زۆری قوربانی داوە، کورد لە هەموو پارچەکان زۆری خوێن لەبەر ڕۆیشتوە، نابێت حیزبەکان ئەوەیان لە بیر بچێ، نابێ ئەویان لەبیر بچێ کە ئەو هەموو شەهیدە و قوربانییە و ماڵوێرانیەی کە کراوە ئەمان بەم شێوەیە دژی یەک بن یا

کێشەیان هەبێ. حیسابی بەرژەوەندییە گشتیەکە بکەن. حیزبایەتیی تەسک بەلاوە بنێن و بتوانن لەسەر هەندێ خاڵی هاوبەش ڕێک بکەون. بەرژەوەندی نەتەوەیی چییە ئەوە بکەن و نەهێڵن دەوڵەتانی داگیرکەر تورکییە، ئێران، یا ئەوانیتر سوود لەو ناکۆکییانە وەر بگرن بۆ بەرژەوەندی خۆیان.

زۆر سپاستان دەکەم کاک دوکتور، سپاس کە لەم یادەدا بەشداریی ئەم وتووێژەت کرد و باسێکی تێروتەسەلت لە بزووتنەوەی کورد و بە تایبەت حیزبی دێموکرات کرد.

ئێوەش پایەدار بن.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

د. قاسملوو؛ هێندەی دەیناسم، دەنووسم

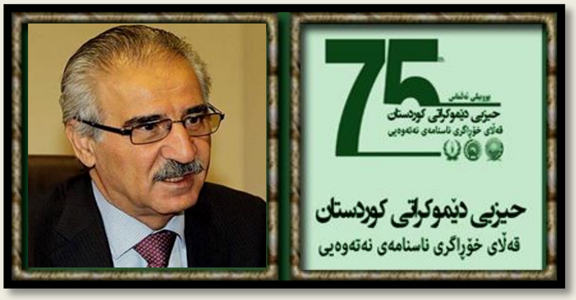

مەلا بەختیار

سوپاس بۆ لیژنەی یوبیلی ئەڵماسی کە بۆ ٧٥ مین ساڵرۆژی حیزبی دێموکرات، لە منیان ڕابینی، بەشدارییەکی بچوک لەم یادەدا بکەم. هەوڵیش بدەم، ڕۆڵی د.قاسملوو، هێندەی دەیناسم.

پێش هەموو باسێک ئومیدەوارم، ئەم ساڵرۆژی پیاهەڵدانی ئەڵماسی نەبێ، لە باسکردنی حیزبی دێموکرات و ڕابەرە هەڵکەوتووەکانی لەو مێژوویەدا، هەڵوێستەی هەڵسەنگاندن بێ بە لایەنە پۆزەتیڤ ونێگەتیڤەکانەوە!

خەسڵەتی گرنگ

گرنگترین خەسڵەتی دێموکرات، کە جیای دەکاتەوە لە زەمینەی دامەزراندنی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی دیکە، هاوزا لە دایکبونێتی، لەگەڵ دامەزراندنی کۆمارە کۆرپەکەی کوردستان، کە بە کۆرپەیی، دۆشاودۆش لەبەر بەرژەوندی زلهێزەکان و کۆنەپەرستی ئەو سەردەمە، سەریان بڕی.

لە مێژووی هاوچەرخی کوردستاندا، دەیان حیزب و گروپ و ڕێکخراوی سیاسی دامەزراون. زۆربەیان تیاچوون، ئێستا مەگەر توێژەران لە گۆشەی توێژینەوەدا، ئاماژەیەکی پێ بکەن. بەڵام کۆماری کوردستان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و حوکمڕانییەکەی شێخ مەحمودی حەفید، لە باشووری کوردستان، لە ویژدانی هاوبەشی نەتەوەی کورددا، زیندوو ماونەتەوە. ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە حەسرەتی نەبوونی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان، کەرامەتی نەتەوایەتی کورد و کوردستانە.. وەچە دوای وەچە

ئەم حەسرەتە وەکوو هاوخەم و خەباتی نەتەوایەتی لە نێو نەوەکانماندا، بەشێکە لە کولتوری سیاسیمان.

حیزبی دێموکرات، لەو سۆنگەیەوە، ئۆرگانیک گرێدراوی کۆماری کوردستانە. کۆمار و دێموکراتیش، هەژمونیان لەسەر کێشەی نەتەوایەتیمان تا ئێستاش، بویستریێ و نەویستریێ، ماوە!

ڕووخاندنی کۆماری کوردستان و کۆماری ئازەربایجان، هاوکات لەناوچونی خەباتی شۆڕشگێڕانەی کۆمۆنیستەکانی ئیسپانیا و یونان، لە ڕۆژهەڵاتی نزیک و ئۆرووپادا، یەکەمین خیانەتی ئینتەرناسیۆنالیستی شورەوی و ستالین بوو، دەرهەق بە مافە دێموکراسییەکان. بێگومان بڕیاری یەکەم و کۆتاییش هەر ستالینی دیکتاتۆر، داویەتی. جێی داخیشە ئەو خیانەتە، لەو سەروبەندەدا، نەک لەلایەن کۆمۆنیستەکانی جیهان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە تایبەتی، ڕەخنەی لێ نەگیرا، بەڵکوو بە پاساوی سەرکەوتنی لەشکری سووری شۆڕەوی، بەسەر نازیزمدا، کۆمۆنیستەکان، بە سەرمەستی سەرکەوتن، دۆخەکەیان هەڵسەنگاند و ستالینیشیان لەسەر بەرزترین لوتکەی سیاسەتی نێونەتەوەییدا، دانا.

هەمیشە سەرکەتن، لۆژیکی ڕەخنەی سیاسی لاواز دەکات. چاوپۆشین لە هەڵە و خیانەتیش، دەبێتە بەشێکی سیاسەتی ئەو لایەنانەی لە ئایدیۆلۆژیەتدا دۆگمان.

پاشکۆیەتی!

ئەوەی مایەی سەرنجی بەندەیە ، تەنانەت حیزبە دێموکراتەکانی ڕۆژهەڵات و باشوریش، هەر وەکوو کۆماریان نەڕوخێندرابێ... دوای ئەو خیانەتە گەورەیە لە کورد و کۆماری کوردستان، بە شانوباڵی شۆڕەوی و ستالیندا، هەڵیان دەدا. بەڵکوو دێموکرات زیاتر لە سێ دەیە، لەلایەن هەندێک سەرکردەی دێموکراتەوە، کە لە تێکۆشاندا درێغییان نەبوو، بەڵام لە تێگەیشتنی سیاسی و ئایدیۆلۆژیدا، بەبێ بەرامبەر، دێموکراتیان کردبووە پاشکۆی حیزبی تودە کە ڕاستڕەوترین حیزبی کۆمۆنیستی ناوچەکە بوو!!

حیزبی تودە.. کە لە بزوتنەوەی موسەدیقەوە(١٩٥٣ - ١٩٤٩)ماهیەتی ڕاستڕەوێتی دەرکەوت و ماڵی خەباتی دێموکراسی و نیشتیمانی ئێرانی وێران کرد؛ هەم دژی بزووتنەوەی موسەدیق و هەم دژی کۆمارەکانی کوردستان و ئازەربایجان بوو. حیزبێک تا ئێستەش ئامادە نەبوو مافی چارەی خۆنووسینی نەتەوەی کورد بسەلمێنێ ،کەچی بەشێکی بەرچاوی سەرکردایەتی دێموکرات، حیزبی دێموکراتیان کردبووە پاشکۆی خۆبەخشی تودە! تەنانەت ،هەتا دوای ڕاپەڕینی گەلانی ئێران، گروهی (٧) نەفەری، لەو پاشکۆیەتییە دەستیان بەرنەدەبوو لێرەدا..

ڕۆڵی کاریزما

ئیتر ڕۆڵی سەرکردەی هەڵکەوتوو، دەردەکەوێ و ڕابەری بەتوانا و ڕابەری بێتوانا، لەو بوارە سیاسییانەی قۆناغ کە دەپەڕنەوە، لێک جودا دەبنەوە!

د.قاسملوو، یەکێک لە بڕیارە مێژووییەکانی ئەوە بوو، بێ دوودڵی بەبێ ئەوەی گوێ بداتە تەواوی پڕوپاگەندەکانی پێشتر بۆ توودە و سەرووی توودەش، لێبڕاوانە ڕەگی گولیی ئایدیۆلۆژییەتی پاشکۆیەتی بۆ توودەی ناتودە، هەڵکێشا و هەڵکشا بۆ پاراستنی سەربەخۆیی دێموکرات؛ لە سەردەمێکیشدا هێشتا هەژمونگەری پڕۆ شۆڕەوییەکان لە تەواوی جیهاندا لە جەنگی ساردیشدا بەهێز بوو؛ بەڕای من قۆناغی وەرچەرخانی سیاسی - ئایدیۆلۆژی حیزبی دێموکرات، لەو کاتەوە دەستپێدەکات کە د.قاسملوو، دێموکراتی ڕاچڵەکاند و لەسەر پایەکانی سەربەخۆیی، دایمەزراندەوە.

شەوارەی تیۆری

زۆرجار، ئەوانەی بە شەوارەی تیۆری کەوتوون، لەو ڕاستییە تێناگەن کە کاریزما،چ کاریگەرییەکی چارەنووسسازی لە نێو ڕووداوەکاندا هەیە. هەمیشەش کاریزما، ڕابەرێکە نەک ڕابەرایەتی بەکۆمەڵ.

هەڵبەتە لە دوائاکامدا رابەری کاریزما دەبێ لە ڕێگەی ڕابەرایەتییەوە بێ؛ ڕابەڕێتی کارامەی خۆی بسەلمێنێ و بەرنامەکانی سەر بخات. ئەگەر وا نەکات بە چەمکە زانستییەکەی نابێتە کاریزما..بەڵکوو دەبێتە ملهۆڕ!

لەدوای شەهید پێشەواوە، دێموکرات لە سەردەمی د.قاسملوو کرایەوە ئەو حیزبە دێموکراتەی لە نێوهاوکێشە سیاسییەکانی ئێران و کوردستاندا، بەڵکوو لە سەرئاستی نێونەتەوەیی - سۆسیال - دێموکراتیشدا، فرەڕەهەند کاریگەر بێ. پێشتر لە ناو بازنەیەکی داخراودا، دێموکرات گیری حیزبایەتی لە دۆخی نالەباری پەنجاکان هەتا حەفتاکان خواردبوو بەڵام بەو حاڵەش، لەو دۆخەدا، لەنێوان بەرداشی فشاری (ئێران - شۆڕشی ئەیلول - حکومەتە دژەدێموکراسییەکانی عێراق)دا لە کاتێکدا ئاسان نەبوو کۆمیتەی ناوەندی حیزبەکە و سکرتێرەکەی دانیشتنێکی ئاسایی بێ ئاستەنگ بکەن، پاراستنی دێموکرات خۆی لە خۆیدا بایەخ و بەهای مێژوویی هەیە. مایەی ئەو بەها و نرخە بوو، دێموکرات ئامادە بوو لە دۆخی ڕاپەڕینی گەلانی ئێراندا وەکوو یەکێک لە حیزبە سیاسییە ڕەسەن وئازادیخوازەکان، دابەزییە مەیدان.

سەرچاوە
Serchawe

لە ژێرزەمینەوە بۆ سەرزەمین

ڕاپەڕینی گەلانی ئێران (١٩٧٩ - ١٩٧٨) دوو ڕووداوی گەورەی مێژوویی خوڵقاند:

یەکەمیان: ڕوخانی ڕژێم و سیستمی سەڵتەنەتی بوو

دووەمیشیان: سەرکەوتنی تەوژمی ئیسلامی - شیعەگەرایە.

یەکەمیان.. نەک پێشبینیکراو بوو بەڵکوو ئامانجی سەرەکی لایەنە سیاسیەکانیش بوو، هاتیشەدی.
دووەمیشیان.. نەک پێشبینیکراو نەبوو، بەڵکوو پێچەوانەی ئامانجی تەواوی چەپ و دێموکراتەکانی ئێران وکوردستانیش بوو؛ ئەمیش هاتەدی.

ئەمەیە، دۆخی سیاسی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەڵکوو تەواوی کیشوەری ئاسیاش زۆرجار ئامانجە چاوەڕواننەکراوەکان هاتوونەتە دی.. بە پێچەوانەوە ئامانجە خەبات لە پێناوداکراوەکان نەهاتونەتە دی!

ئەگەر مێژووی خەبات و ئەرشیفی ئەدەبیاتی سیاسی تەواوی لایەنە سیاسییەکانی ئێران لەدوای بزووتنەوەی مەشروتەوە، بۆ بزوتنەوەی موسەدیق، هەتا سەرەتاکانی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران ،لێکبدرێنەوە،دەردەکەوێ کە تەواوی حیزبە چەپ - دێموکرات - نیشتیمانپەروەر،ناسیونالیست و پان ئێرانیش لەهاتنە سەر کاری ئەلتەرناتیڤی شادا بەهەڵەدا چووبوون نە دێموکراتەکانی ئێران نە لیبرڵەکان، نەناسیونالیست و چەپەکان، هیچیان نەهاتنە سەرکار تەنانەت لە هەڵبژاردنی یەکەمین پەرلەمان. سەرۆکایەتی ئێران و پەسەندکردنی دەستوری ویلایەتی فەقیهیشدا، کاریگەری ئەوتۆیان نەبوو.

تێزە سیاسیەکانی قاسملوو

لەم دەورانەدا،کە ئەدەبیاتی دوای سەرکەوتنی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران دەخوێنمەوە، لەناو جەنجاڵی ئەو دۆخەدا، لە گەرمەی خرۆشانی هەست و هەڵوێستی خەفەکراوەکاندا..تێزە سیاسیەکانی د.قاسملوو، بە ڕیالیستی دەبینم تەرحەکانی بۆ چارەسەری سیاسی، لۆژیکی و ئەقڵانی بوون بەڵام بەداخەوە بزوتنەوەی بەرینی خۆرسکی خەڵک و ئامانجی سەرووی تواناکان ئەوکاتە بەسەر شەقامی سیاسیدا زاڵبووە.

کە دەخونمەوە د.قاسملوو نامە بۆ ئیمام خومەینی بە ناوی "حەزرەتی ئیمام" دەنوسێ، ئەمە لای من ئازایەتی ئەقڵانیەتی سیاسی د.قاسملوو بووە، کە لە ناو وروژان و خرۆشانی خەڵکدا لەبەردەم لافاوی دروشمبازیدا بوێرانە نامەیەکی ئاوەها دەنوسێ وداکۆکی لە مافی خودموختاری ریالیستی دەکات ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە لە ڕەگەزە هەستیارەکانی دۆخەکەو قۆناغەکەو ئەرکە سیاسیەکە، تێگەیشتبوو بۆیە:

- پێموایە دووساڵی دوای ڕووخاندنی شا، هێشتا لە هەموو بارێکەوە لێکنەدراوەتەوە.
- جارێ قوڵتر نەزانراوە ئایا سیاسەتی کوردایەتی چەکدارانە ڕاست بوو یان نا؟
- ئایا شەڕی سەنگەربەندی ناو شاری سنە ڕاست بوو؟ یان ڕێپێوانی هێمنانەی خەڵکی سنە بۆ مەریوان ؟
- ئاخۆ ساڵەهای دیکە بەبەرەوە نەمابوو دۆخی دانوستان و خەباتی مەدەنی لەگەڵ کۆماری ئێسلامی ئێران بەردەوام بێ؟
- لەدوای ڕوخاندنی کۆماری مەهابادەوە (٣٢) ساڵی ڕەبەق دێموکرات پشووی درێژ بوو خەباتی چەکداری نەکرد (جگە بزوتنەوەی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی دێموکرات) ئەی بۆ لە دوای ڕووخاندنی شادا تەنها دوو ساڵ خۆی گرت وخەباتی چەکداری دەستپێکرد؟

ڕوانگەی دوور لە گۆشەگیری

ئەو پرسیارگەلە دەبێ دوور لە ڕوانگەی گۆشەگیری حیزبایەتیەوە وەڵام بدرێنەوە.

ئێستا، کە (٧٥) ساڵ بەسەر دامەزراندنی حیزبی دێموکراتدا تێدەپەڕێ، دەرکەوتووە کە کۆماری ئێسلامی ئێران، نە بە خەباتی چەکداری ڕۆژهەڵاتی کوردستان ناچار کراوە داخوازیە دێموکراسیەکانی گەلانی ئێران جێبەجێ بکات، نە جەنگی(٨)ساڵەی عێراقیش دژی ئێران، حکومەتی شیعەی ئێرانی ڕوخاند. ئەوەتانێ ساڵەهای گەمارۆ سەپێنراوەکانیش دژی ئێران، ئێرانی وەکو دۆخی گەمارۆدانی عێراقی سەردەمی سەدامیش لێنەکردوە. وای دەبینم ئێران کەوتۆتە بەردەم دورپیانێک:

– یان.. گۆڕینی حکومەتی ئێستای ئێرانە؟
– یاخود.. چارەسەرکردنی ئاشتییانەی کێشەی کوردو گەلانی دیکەشە.

ئەگەر بەهەڵەنەچوبم، سیاسەتی نێودەوڵەتی و ئیقلیمی و ئێرانی وادەخوێنمەوە سازشێکی نێودەوڵەتی - ئیقلیمی بەڕێوەیە، بۆ ڕێکەوتنێکی ستراتیژی نوێچەشن. جەخت دەکەمەوە ئەگەر بەڵێ - ئەگەر! - پرۆژەیەکی وابێتە پێشەوە (وەکو ئێستای

سوریا - ڕۆژئاوای کوردستان)هەڤوایە هێزە سیاسیە کوردستانیەکان دەستخەڕۆی دروشمی دوورکوژە نەبن بە پڕۆژەیەکی ڕیالیستی خۆیان بۆ ئەگەرێکی ئاوها ئامادە بکەن بەرپرسیارێتیەکە پێکەوە بخەنە ئەستۆ!

من دڵنیام د.قاسملوو بمابا هەمو توانای خۆی بۆ پڕۆژەیەکی ئاوهای هاوبەش، بۆ چارەسەری ئاشتییانە دەخستەگەڕ.

پیرۆزتان بێت ساڵڕۆژە ئەڵماسیەکەتان بەهیوام لەم ساڵڕۆژەدا هەڵسەنگاندنی هەمەلایەنە، بۆ خەبات و فۆرمیلاکردنی سیاسەتی حیزبی دێموکرات، لەبەر ڕۆشنایی ئەزمونی(٧٥) ساڵەتان بەرەخنە لەخۆگرتنیشەوە، بکەنە خەڵات و بەراتی یادەکە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

سۆسیالیزمی دێموکراتیک و هەنگاونانی حیزبی دێموکرات بەرەو سۆسیال دێموکراسی

د. سمایل بازیار

لە نیوەی دووەمی مانگی گەلاوێژی ١٣٦٢ (ئابی ١٩٨٣)دا، واتە: پێنج مانگ بەر لە پێکهاتنی کونگرەی شەشەم، لەلایەن قاسملوو نامیلکەیەک بە ناوی "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم" لە نێو ڕێکخستنەکانی "حدکا"دا بڵاو بووەوە، بۆ ئەوەی کادر و ئەندامانی حیزبی بە ڕوانگە و بۆچوونەکانی لە بارەی "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" ئاشنا بن، تا لە کونگرەدا بخرێتە بەر باس و وەک ئامانجی دوارۆژی "حدکا" پەسەند بکرێ(١). قاسملوو هەر لە کۆنفرانسی سێیەم ١٣٥٠ (١٩٧١) لەسەر بیرۆکەی "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" کە خۆی هێنابوویە نێو حیزب پێداگر بوو، بەڵام بەهۆی ئەوەی بەشێک لە بەشدارانی کۆنفرانس لەگەڵ پاشگری دێموکراتیک نەبوون، لە شوێن دێموکراتیک وشەی "دادپەروەر" بە سۆسیالیزمەوە لکێندرا(٢). بەم جۆرە دەردەکەوێ کە باڵی چەپی نێو "حدکا" لەسەر چەشنی سۆسیالیزم کۆک نەبوون و خوێندنەوەی جیاوازیان بۆ سۆسیالیزم هەبوو.

سۆسیالیزمی پێناسەکراو لە "کورتە باس"دا کۆمەڵێک سنووربەندیی لەگەڵ بیروبۆچوونی باو لە نێو هێزە چەپە کلاسیکەکاندا دەکرد، لەوانە:

أ) سنووربەندی لەگەڵ ئەو کەس و لایەنانە کە بێ ئەملاو ئەولا پەیڕەوییان لە وڵاتانی سۆسیالیستی دەکرد و "سۆسیالیزمی مەوجوود"یان بە بێ - کەموکوڕی دەدی.(٣) قاسملوو لە "شیکردنەوەی کورتە باس"دا لەم بارەیەوە دەڵێ: "هەڵوێستی حیزبی ئێمە بەرامبەر بە وڵاتانی سۆسیالیستی نە دژایەتی - کردن و نە پەیڕەوی - کردنی بێ ئەملاوئەولایە، بەڵکوو هەڵوێستێکی دۆستانە و هەر لەو کاتەشدا ڕەخنەگرانەیە. بە چاوێکی ڕەخنەگرانە سەیری سۆسیالیزمی مەوجوود دەکا، لە

هەموو لایەنە ئەرێنییەکانی کەڵک وەردەگرێ و هەموو لایەنە نەرێنیەکانی وەلا دەنێ"(٤)، لە نێوان دوو بەرەی سۆسیالیزم و سەرمایەداریدا، سۆسیالیزمی دیموکراتیک بەلای سۆڤیەتیدا دایشکاندوە و بە دۆستی ستراتیژیی خۆی داناوە(٥)، بەڵام کلکایەتیی لێ نەکەوتەوە.

ب) سنووربەندی لەگەڵ بیروباوەڕی توودەیی کە لە نێوخۆی "حدکا"دا پاشماوەی مابوو. مەبەستی "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" لە پاشماوەی بیروباوەڕی توودەیی، سیاسەت و هەڵوێستەکانی حیزبی توودە بەرامبەر بە کۆماری ئیسلامی نەبوو، بەڵکوو لە خوێندنەوەیان بوو بۆ سۆسیالیزم لە ئێراندا. لە شیکردنەوەی "کورتە باس"دا هاتوە: "ساڵەهای ساڵە ئەدەبیاتی سۆسیالیستی لە ئێراندا ئەگەر زێدەڕۆیی نەبێ نەوەد لە سەدی هی بەرپرسانی حیزبی توودەیە کە پڕە لە بیروباوەڕی ناڕاست و چەوت"(٦).

"سۆسیالیزمی دیموکراتیک"ی پێناسەکراو لە "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم"دا لە خوێندنەوەی بۆ سۆسیالیزم پێداگریی لەسەر ئەم پرەنسیبانە دەکا:

أ) پێداگری لەسەر پێگەی ئازادی و دێموکراسی و ڕەتکردنەوەی هەر چەشنە دیکتاتۆرییەک لە ژێر هەر ناوێکدا. قاسملوو دەڵێ: "سۆسیالیزم نانی دەدا، خانووی دەدا، خوێندن و لەشساخیی دەدا، بەڵام مرۆڤ تەنیا بە نان ناژی؛ کە وابوو لە بەرامبەر ئەوانەدا، نەک تەنیا نابێ ئازادییەکەی لێ بستێنێ، بەڵکوو بە پێچەوانە دەبێ زۆر زیاتریش لە سەردەمی سەرمایەداریی بداتێ. ئێمە دەبێ سۆسیالیزمێک دروست بکەین کە نە تەنیا دێموکراسی بەربەست نەکا، بەڵکوو پەرەیشی پێ بدا"(٧). لە پەیوەندی لەگەڵ "دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا"یشدا وەک بنەمایەکی گرینگی ڕێبازی حیزبە کۆمۆنیستەکان لەسەر ئەو باوەڕەیە کە لایەنگری لە دیکتاتۆریی پرۆلیتار بۆ ئەندامێکی حیزبێکی دێموکرات- میللی وەک حیزبی ئێمە بێ مانایە و لەلایەکی دیکەش تەنانەت ئەگەر وەک مارکسییەک چاو لە مەسەلەکە بکەین بە هیچ جۆر لایەنگری لە دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا وەک بنەمایەکی بێ-ئەملاوئەولا نابێ سەیری بکرێ(٨).

ب) بە لەبەرچاو گرتنی تایبەتمەندییەکانی کۆمەڵی کوردەواری "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" لەهەر چەشنە مۆدێل و نموونە سازییەک خۆ دەپارێزێ و سۆسیالیزمیکی دەوێ کە وەڵامدەری هەلومەرجی وڵاتەکەمان بێ. لە شیکردنەوەی "کورتە باس"دا هاتوە: "لە پرۆسەی دروستکردنی سۆسیالیزمدا ئەو کارانە بکەین کە وڵاتانی سۆسیالیستی تێیدا سەرکەوتوو بوون و ئەو کارانە نەکەین کە تێیدا سەرکەوتوو نەبوون و زیانیان هەبووە. بەڵام، گرینگ ئەوەیە کە هیچ کام لەم وڵاتانە کە ئێمە بە سۆسیالیستیان دەزانین بە نموونە و ئولگوو دادەنێین، چ یەکیەتیی سۆڤیەت بێ و چ چین و یوگوسلاڤی یان ڤێتنام بێ"(٩). کومەڵی کوردەواری هێشتا خۆی لە پێوەندییەکانی سەردەمی دەرەبەگایەتی ڕزگار نەکردوە، پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی

وڵاتەکەمان و پێکهاتەی چینایەتیی کۆمەڵی ئێمە، جیاوازییەکی تەواوی لەگەڵ کۆمەڵی سەرمایەداری هەیە و کولتوور و داب و نەریتی گەلەکەشمان تایبەت و لەگەڵ کولتوور و داب و نەریتی گەلانی دیکە جیاوازیی هەیە. هەر بۆیە زۆر ڕوونە ئەو سۆسیالیزمەی دەمانەوێ دایمەزرێنین، دەبێ لەگەڵ ئەو سۆسیالیزمەی یەکیەتیی سۆڤیەت، فەڕەنسا یا ڤیێتنام یا هەر شوێنێ دیکە جیاوازیی هەبێ.(١٠)

سۆسیالیزمی دێموکراتیک بە پێداگری لەسەر سۆسیالیزمێک کە لەگەڵ هەلومەرجی وڵاتەکەمان بگونجێ، ئەو ئامانجەشی مەبەستە کە چیی دیکە چەپی کورد نەبێتە پاشکۆی چەپی سەرانسەری هەروەک کە لە ڕابردوودا بووە. چەپێک کە کاریگەریی ناسیۆنالیزمی ئێرانیی بەسەرەوە بووە و بەردەوام هانی چەپی ناوچەیی و بە تایبەتی چەپی کوردی داوە، کە بەلای کوردایەتیدا نەچێ و پرسی چینایەتی بەلاوە گرینگ بێ.(١١)

ج) ڕەچاوکردنی سیاسەتێکی سەربەخۆ لەبەرامبەر وڵاتانی سۆسیالیستیدا و دەستنیشانکردنی کەموکوڕییەکانی نیزامە سۆسیالیستییەکانی بەرەی ڕۆژهەڵات (سۆسیالیزمی مەوجوود) تایبەتمەندییەکی دیکەی "سۆسیالیزمی دێموکراتیک"ە. "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" پەیوەندیی خۆی لەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی لەسەر بنەمای "پەیوەندیی دۆستانە" دادەمەزرێنێ، واتە نە دوژمنانە کە هەندێک دەستە و تاقم کە یەکیەتیی سۆڤیەت بە "سۆسیال ئیمپریالیست(١٢)"، یا بە ئیمپریالیستی تەواو دادەنێن و نە وەک حیزبی توودە کە هەر سیاسەتێک کە لەلایەن دەوڵەتی سۆڤییەتەوە بەڕێوە بچێ بە خێرایی پەسەندی دەکەن و چەپڵی بۆ هەڵدەگرن(١٣). "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" دەیهەوێ خۆی لە ژێر هەژموونیی "ئینترناسۆنالیزمی پرۆلیتاری(١٤)" ڕزگار بکا، چونکە لە ژێر دروشمی پاراستنی پرۆلیتاریای جیهانی بەرژەوەندیی یەکیەتیی سۆڤییەتی دەپارێزرێ.

ڤاسملوو داهێنەری بیرۆکەی "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" لە کوردستاندا ساڵانێکی زۆر لە وڵاتانی سۆسیالیستی ژیابوو، لە نزیکەوە کەموکوڕییەکانی سیستەمی سۆسیالیستیی بۆ دەرکەوتبوون، بەتایبەتی لە بواری نەبوونی دێموکراسی و ئازادی و بوونی دەوڵەتانی تۆتالیتاردا. ئەمانە و ڕووداوەکانی "پۆڵۆنیا(١٥)"، "هەنگاریا(١٦)" لە دەیەی ٥٠ی زایینی و بەتایبەتی ڕووداوی "بەهاری پراگ(١٧)"ی ساڵی ١٩٦٨ لە چیکۆسلۆڤاکیا کە بۆخۆی نیشتەجێی ئەو وڵاتە بوو، شوێنەواری قووڵیان لەسەر دانا، بە جۆرێک کە لە ڕوانینی خۆیدا سەبارەت بە "سۆسیالیزمی مەوجوود" پێداچوونەوە بکا. ئەو ڕووداوانەی کە ئامانجیان سەربەخۆ لە سۆڤییەت بڕیاردان و باڵکشانی دێموکڕاسی بەسەر گشت لایەنەکانی ژیاندا بوو. هەروەها دەرکەوتنی ڕەوتەکانی فیکری "چەپی نوێ(١٨)" و "ئۆرۆکومونیزم(١٩)" کە هەرکامەیان بە شێوازێک لەگەڵ چەپی کلاسیک و ئەرسەدۆکس سنووربەندییان دەکرد، وایکرد کە ڤاسملوو لە دەلاقەیەکی نوێوە بڕوانێتە پرسە سیاسی و فیکرییەکان.

"سۆسیالیزمی دیموکراتیک" خوێندنەوەیەکی نوێ بوو لە سۆسیالیزم، کە بۆ یەکەم جار لە کوردستان دەهاتە ئاراوە(٢٠) و گرینگترین ئامانجەکانی بریتی بوون لە: هاوسەنگکردنی دوو چەمکی دادپەروەری و ئازادی کە لە وڵاتانی سۆسیالیستی نارێک بوون، ڕەتکردنەوەی هەر چەشنە دیکتاتۆرییەک لە ژێر هەر ناوێک، ڕەچاوکردنی سەربەخۆیی بڕیاردان و بە پیرۆزنەکردنی بیردۆزە سیاسییەکان. "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" لە کەش و هەوای سیاسیی ئەو کاتی کوردستاندا کە تێیدا چەپی ڕادیکاڵ گوتاری زاڵ بوو، وەک مەلەکردن بە پێچەوانەی ئاراستەی ڕووبار بوو؛ هەر بۆیەش نە تەنیا لەگەڵ پێشوازیی هێزە چەپ و مارکسی - لێنینییەکان و بەشێکی بەرچاوی کادیر و ئەندامانی "حدکا" بەرەوڕوو نەبوو، بەڵکوو ڕەخنە و هێرشی توندیشی کرایە سەر.

"کۆمەڵە" ڕێکخراوی چەپی مارکسی لێنینی لە وتارێکدا بە ناوی "حیزبی دیموکرات: سۆسیالیزم یا سەرمایەداری؟" هەوڵ دەدا بیسەلمێنێ کە "سۆسیالیزمی دێموکراتیکی" "حدکا" ڕەتکردنەوەی دیکتاتۆریی پرۆلیتاریایە و وەفاداریی خۆی بۆ سیستەمی سەرمایەداری دووپات کردۆتەوە(٢١). ڕێکخراوی کرێکارانی شۆڕشگێڕی ئێران (ڕێگای کرێکار) لە وتارێکی ڕەخنەگرانەدا پێی وایە تا ڕۆژی قیامەت دەبێ چاوەڕوانی وەدیهاتنی ئەم پرۆژەیەی "حدکا" بین، چونکە سۆسیالیزم بەبێ دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا وەدەی نایە و"سۆسیالیزمی دێموکراتیک" ئەو چەمکەی ڕەت کردۆتەوە(٢٢).

کونگرەی شەشەمی "حدکا" لە ٢ی ڕێبەندانی ١٣٦٢ (٢٢ جونێڤری ١٩٨٤)دا بە بەشداریی ٢٣٠ ئەندام پێک هات. لە کۆنگرەدا پرسی "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم" (سۆسیالیزمی دیموکراتیک) خرایە بەر باس. ئەو باسە چەند کۆبوونەوەی کونگرەی بەخۆیەوە خەریک کردن و تەنانەت دوو سێ جاریش فەزای کۆنگرەی ئاڵۆز کرد(٢٣). "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" دوای باسێکی زۆر لەلایەن نوێنەرانی کۆنگرەوە دەنگی پێویستی نەهێنا(٢٤)، چون لە سەرەتاوە نەیارانی زۆرتر بوون، بەڵام دواجار پەسەند دەکرێ و پێکهاتەی کۆمەڵی دێموکراتیکی سۆسیالیستی دەبێتە ئامانجی دوارۆژی "حدکا"(٢٥).

بەشێکی بەرچاوی نەیارانی "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" لە نێوخۆی "حدکا"دا ئەم بیرۆکەیەیان بەهاوشێوەی "سۆسیال دێموکراسی"ی ئەورووپا دەزانی(٢٦) و ئەمە لە کاتێکدا بوو کە قاسملوو بە ڕوونی و بە ڕاشکاوی لە "کورتە باس"دا، دەڵێت: "کە مەبەستی لە "سۆسیالیزمی دێموکراتیک"، "سۆسیال دێموکراسی" نییە، "سۆسیالیزمی دێموکراتیک"، لەگەڵ "سۆسیال دیموکراسی" جیاوازیی هەیە، سۆسیال دیموکراسی ڕێبازێکی ڕیفۆرمیستییە کە بە ناوی سۆسیالیزم، سەرمایەداری دەپارێزێ و هەڵی دەسووڕێنێ، بە ناوی سۆسیالیزم کرێکاران هان دەدا بۆ ئەوەی سەرمایەداری پەسەند بکەن و بە کورتی دەیهەوێ گیروگرفتەکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووریی کرێکاران لە چوارچێوەی سەرمایەداریدا چارەسەر بکا، بێ ئەوەی

ئەم چوارچێوەیە تێک بدا. لە حاڵێکدا سۆسیالیزم بە مانای ڕوخاندنی سەرمایەداری بە تەواوی و پێکهێنانی کومەڵێکی نوێیە"(٢٧).

بە سەرنجدان بە نامیلکەی "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم" جیاوازییەکانی دوو چەمکی "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" و "سۆسیال دێموکراسی" پتر دەردەکەون. سۆسیال دێموکراسی ڕێبازێکی چاکسازیخوازییە و ریفۆرمستی، لە کاتێکدا "حدکا" خۆی بە حیزبێکی شۆڕشگێر پێناسە دەکا(٢٨) و ئەمە بەو مانایە دێ کە خوازیاری ئاڵوگۆڕی بنەڕەتییە لە هەموو بوارەکانی کومەڵدا. "سۆسیالیزمی دیموکراتیک"ی پێناسەکراو لە "کورتە باس"دا سیستەمێکی ئابووری- کۆمەڵایەتییە کە تێیدا هەر کەس بە پێی لێهاتوویی کاری پێ دەسپێردرێ و بە پێی کارەکەی مافی لە کومەڵ وەردەگرێ(٢٩)، بە پێچەوانە سۆسیال دێموکراسی تێڕوانینی بۆ سۆسیالیزم ئەخلاقی (موراڵی)یە(٣٠)، نەوەک سیستەمی ئابووری- کۆمەڵایەتی. "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" سەرەڕای ئەو جیاوازییە نیوەرۆکییانە کە لەگەڵ سۆسیال دێموکراسی هەیەتی، بۆ پێداگری لەسەر دیمۆکراسی و ڕەتکردنەوەی هەر چەشنە دیکتاتۆرییەک و ئەو تەواویەتخوازییەی (توتالیتاریزم) کە سۆسیالیزمی مەوجوود بەڕێوە دەبا، هاوار و هاودەنگە.

لە "کورتە باس"دا نە تەنیا ڕەخنەی توند ئاراستەی سیاسەتەکانی ستالین کراوە، بەڵکوو بەگشتی ڕەت کراوەتەوە(٣١)، بەڵام هەرچەندە لەگەڵ هەندێک بنەمای مارکسیزم - لێنینزم مالْئاویی کراوە، وەک "دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا"، هەمدیسان شوێنەواری تێڕوانینی مارکس و لێنین بە سەریەوە دیارە. لە پێوەندی لەگەڵ سیستەمی سەرمایەداریدا بۆچوونی مارکسی لەسەر سەرمایەداری بەکار هێناوە: "سەرمایەداری وەک نیزامێکی کۆمەڵایەتی لەلایەن مێژووەوە مەحکوومە"(٣٢).

لێنێن ڕێبەری شۆڕشی سۆسیالیستیی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ی ڕوسیا، بۆ گەیشتنی وڵاتەکەی بە قۆناغی سۆسیالیستی بیردۆزیی "ڕێگەی گەشەی نا سەرمایەداریی"(٣٣) هێنایە ئاراوە، چونکە هێشتا پێوەندییەکانی سیستەمی سەرمایەداری لە ڕوسیا نەببوونە سیستەمی زاڵ و پێوەندییەکانی سیستەمی دەرەبەگایەتیی تێدا بەهێز بوون. "کورتە باس" ئەم بیردۆزییەی بۆ گەیشتنی کوردستان بە قۆناغی سۆسیالیستی بەلاوە پەسەندە، چونکە کوردستانیش بە هەمان شێوەی ڕوسیای ١٩١٧ هێشتا پێوەندییەکانی دەرەبەگایەتیی تێدا ماون و سیستەمی سەرمایەداریی تێدا جێگیر نەبووە. "شیکردنەوەی کورتە باس" ئەم بیردۆزییەی بۆ گەیشتنی کوردستان بە قۆناغی سۆسیالیستی کە هێشتا پەیوەندییەکانی سەرمایەداریی تێدا دانەمەزراوە، ڕەچاو دەکا. لە "شیکردنەوەی کورتە باس"دا هاتوە: "لێنێن لەسەر ئەم بڕوایە بوو کە سەرمایەداری لە نێوان ئەو سیستەمانەی کە لە مێژوودا ناسراون سیستەمێک نییە کە بە زۆر بێ، سیستەمێکە دەکرێ بەسەریدا باز دەی، بەو مەرجە وڵاتێکی دیکەی سۆسیالیستی هەبێ یارمەتیی دەسەڵاتی سیاسی لەم وڵاتەدا بدا، ئەو کاتە ئەم وڵاتە بۆخۆی دەتوانێ

بەرەو سۆسیالیزم بڕوا، مێژوو نیشانی دا کە ئەم بۆچوونە دروست بوو(٣٤)" و بۆ سەلماندنی سەرکەوتنی ڕێگەی "گەشەکردنی نا سەرمایەداری" نموونە بە وڵاتی مەغوولستان دێنێتەوە کە لە قۆناغی شوانی و کۆچەریدا بە بازدان بەسەر سەرمایەداریدا بەرەو سۆسیالیزم دەچێ.(٣٥) هێنانەوەی مەغوولستان بە نموونەی سەرکەوتووی "ڕێگەی گەشەی نا سەرمایەداری" جێی هەڵوێستەکردنە، چونکە مەغوولستان لە ڕووی ئابوورییەوە لە ئاست وڵاتانی سۆسیالیستی دواکەوتووترینیان بوو(٣٦).

تێڕوانینی "کورتە باس" بۆ قۆناغی ئێستای سیستەمی سەرمایەداری هەمان بۆچوونی "لێنین"ە لەم بارەیەوە "کورتە باس" دەڵێ: "ئێمە کاتێک دەڵێین "بمرێ ئیمپریالیزم" لە ڕاستیدا لە دژی سەرمایەداری دروشممان هەڵگرتوە، چونکە ئیمپریالیزم سیستەمی جیهانیی قۆناغی ئێستای سەرمایەدارییە(٣٧). لێنین پێی وابوو سیستەمی سەرمایەداری لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمەوە پێی ناوەتە دوایین قۆناغی خۆی واتە قۆناغی ئیمپریالیستی (قۆرخکاری) و سەردەمێ کێبەرکێی ئازادی سەرمایەداری کۆتایی پێ-هاتوە. لێنین بۆ شرۆڤەکردنی ئەم بیردۆزییەی لە ساڵی (١٩١٦)دا کتێبێکی بە ناوی "ئیمپریالیزم وەک بەرزترین قۆناغی سەرمایەداری" نووسی(٣٨).

"کورتە باس" بێ کەموکوڕی نییە و هەڵگری پاڕادۆکسە. "کورتە باس" پێی وایە لەدوای بەدەسەڵات-گەیشتنی سۆسیالیستەکان لە فەڕەنسا تاقیکردنەوەیەکی نوێ دەستی پێکردوە کە ئەگەر سەرکەوێ دەبێتە نموونەیەک لە سۆسیالیزمی دیموکراتیک،(٣٩) بەڵام سۆسیالیستەکانی فەڕەنسا دژی سیستەمی سەرمایەداری نەبوون؛ ئەوان خوازیاری چاکسازی لە چوارچێوەی ئەم سیستەمەدا بوون و ئەو سۆسیالیزمەی کە بەنیازن دایبمەزرێنن وەک سیستەمێکی ئابووری - کۆمەڵایەتی نیە. لەکاتێکدا خوێندنەوەی "کورتە باس" بۆ سۆسیالیزمی دیموکراتیک بە ڕوونی و بە ئاشکرایی دژی سیستەمی سەرمایەدارییە و ئەو سۆسیالیزمەی کە لە داوڕۆژی کوردستان بونیادی دەنێ سیستەمێکی ئابووری - کۆمەڵایەتییە، کە تێیدا هەرکەس بەپێی لێهاتوویی کاری پێ دەسپێردرێ و هەر کەسیش بە پێی کارەکەی مافی خۆی لە کۆمەڵ وەردەگرێ.(٤٠) بەو پێیە ئەم دوو "سۆسیالیزمی دیموکراتیک"ە لە نێوەرۆکدا جیاوازن، کەوابوو چۆن دەکرێ "سۆسیالیزمی دیموکراتیکی" فەڕەنسی نموونە و ئەزموونێک بێ بۆ "سۆسیالیزمی دیموکراتیک"ی پێناسەکراو لە "کورتە باس"دا؟(٤١).

"سۆسیالیزمی دیموکراتیکی" پێناسەکراو لە "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم (١٩٨٢)دا ڕێگەی سێهەم بوو لە نێوان سۆسیال دێموکراسی و سۆسیالیزمی مەوجوود، واتە هەم سنووربەندی لەگەڵ سۆسیالیزمی مەوجوود بوو، هەم لەگەڵ سۆسیال دێموکراسی و هەوڵێک بوو بۆ دابینکردنی سۆسیالیزمێک تێکەڵ بە دێموکراسییەکی حەقیقی.

سەرچاوە
Serchawe

لەگەڵ ئەوەدا کە "حدکا" حیزبێکی مارکسی - لێنینی یان کۆمونیست و بە گشتی حیزبی چینی کرێکار نەبوو و سەرەڕای جیابوونەوەی "پەیڕەوانی کونگرەی چوارەم" و شکستی مێژوویی حیزبی توودە لە ئاکامی هێرشی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر ئەم حیزبەدا، بە جۆرێک کە نە لە کوردستان و نە لە ئێراندا ڕۆڵی نەما، بەرهەڵستکاریی لەگەڵ سۆسیالیزمی دیموکراتیک لە نێوخۆی "حدکا" نیشانەی قووڵایی هاوسۆزی ئەندامانی ئەم حیزبەیە بۆ گوتاری چەپی ڕادیکاڵ و لەوە بەدوا کێشە و ململانێ لە نێوان باڵی چەپ و باڵی ڕاستدا نییە لە نێوخۆی "حدکا"دا، بەڵکوو لە نێوان چەپەکاندایە لەسەر خوێندنەوەی جیاواز بۆ سۆسیالیزم واتە تێڕوانینی ڕادیکاڵی و نیوەند.

بایەخ - نەدانی یەکیەتیی سۆڤییەت و بلۆکی سۆسیالیستی بە ڕووداوەکانی کوردستان ڕێبەرانی جووڵانەوەی نەتەوەیی-دیموکراتیکی کوردی ناچار کرد، بە ڕوانگەکانی خۆیاندا بچنەوە. عەبدولڕەحمان قاسملوو توانی لەگەڵ حیزبەکانی سۆسیال دیموکراتی ئەورووپا کە لە چوارچێوەی بەرنامەی مافی مرۆڤدا یارمەتیی ماددی و مەعنەوییان دەکرد پێوەندی بگرێ(٤٢). لە چوارچێوەی ئەم سیاسەتە نوێیەدا کە قاسملوو داوای لە سۆسیالیستەکانی فەڕەنسا کرد بۆ دامەزراندنی پێوەندیی حیزبەکەی دەگەڵ حیزبە سۆسیالیستەکانی دیکە یارمەتیی بدەن و لە ئاکامدا پشتیوانیی فەڕەنسییەکان، نەمساوییەکان و سوێدییەکانی وەدەست هێنا. حیزبی سۆسیالیستی فەڕەنسا لە ڕێگەی ڕێکخراوی ٢١ تەممووز یارمەتیی بە "حدکا" دەکرد(٤٣). کریس کوچێرای فەڕەنسی لەم بارەوە دەڵێ: "سکرتێری "حدکا" زۆر زوو بە کردەوە دەبێتە لایەنێکی کەم وێنە بۆ دیپلۆماتەکانی وەزارەتی دەرەوەی فەڕەنسا و حیزبی سۆسیالیستی فەڕەنسا. قاسملوو کە پێشتر بەهۆی لیۆنێل ژۆسپەن، سکرتێری یەکەمی حیزبی سۆسیالیستی فەڕەنسا ڕێگەی دیداری پێ درابوو، لەمە بەدوا هەمیشە بۆ کونگرەکانی حیزبی سۆسیالیست بانگهێشت دەکرێ و لە ڕەوتی ئەو پەیوەندییە دۆستانەیەدا، لەگەڵ ڕێبەرانی چەپی ئەورووپاشدا پەیوەندی دادەمەزرێنێ(٤٤). بێ گومان گرتنەبەری ڕێبازی "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" لەلایەن "حدکا"وە لەم پشتیوانی و پێشوازییەی حیزبە سۆسیالیستەکانی ئەورووپادا ڕۆڵی سەرەکیی هەبووە.

توندوتۆڵ بوون و بەردەوامیی ئەو پەیوەندییانە دواجار بوو بەهۆی ئەوەی کە "حدکا" ڕێگەی بۆ گەورەترین ڕێکخراوی حیزبە سۆسیالیست و سۆسیال - دیموکراتەکانی دنیا بکرێتەوە. ساڵی ١٩٨٦ حەڤدەهەمین کۆنگرەی "ئینترناسیۆنال سۆسیالیست(٤٥)" لە شاری "لیما" پێتەختی پێرۆ پێک هات. قاسملوو بە نوێنەرایەتیی "حدکا" لەم کونگرەیەدا بەشدار بوو. لەو کاتەوە "حدکا" بۆ هەموو کۆنگرە و کۆبوونەوەکانی ئەو کومەڵە جیهانییە بانگهێشت کراوە و دواجار لە ١١ی سێپتێمبەری ١٩٩٦ لە بیستەمین کونگرەی ئینترناسیۆنال سۆسیالیستدا بە ئەندام وەرگیرا(٤٦). ڕێبەریی "حدکا" لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە دەبێ سیاسەتێکی بەهێزی کۆمەڵایەتی لە کوردستان پیادە بکا، مەیلی زۆری ئەوان بە ئەزموونەکانی سۆسیال دیموکراتەکانی ئەورووپا لە بوارەکانی کومەڵایەتی و ئیداری لەوەڕا سەرچاوەی دەگرت؛ بەتایبەتی کە دەسکەوتەکانی

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

سۆسیال دیموکراتەکان بە پلەی یەکەم لەگەڵ داکوکی لە بارودۆخی ماددیی زەحمەتکێشان، چوونەسەری ڕادەی خۆشگوزەرانییان و هەنگاوی کاریگەر لە بواری ئابووریدا بوو(٤٧).

"حدکا" ڕێبازی نوێی خۆی کە لە کردەوەدا بەرەو سۆسیال دێموکراسی ڕۆیشتبوو لە ڕووی سیاسی- تیۆرییەوە بە دێکومێنت نەکرد(٤٨)، ئەگەر مەرگ مەجالی بە قاسملوو دابا(٤٩)، ئەم کارەی دەکرد، بە تایبەتی تیرۆر کردنی لە ١٣ی تەمموز ١٩٨٩دا تا ڕووخانی دیواری بەرلین لە نۆڤەمبەری هەمان ساڵدا کەمتر لە چوار مانگی خایاند. ڕووخانی دیوای بەرلین و هەرەسهێنانی وڵاتانی سۆسیالیستی کە شکستێکی گەورە بوو بۆ بەرەی چەپ، بێ-گومان شوێنەواری جیددی لەسەر خاوەن تێڕوانینە چەپە ڕادیکاڵەکان لە نێو حدکادا(٥٠) دەبوو و قاسملوو کە ئەزموونی وەرنەگرتنی "سۆسیالیزمی دیموکراتیکی" لەلایەن چەپە ڕادیکاڵەکانەوە هەبوو، ئیتر نیگەران نەدەبوو لە بە سیاسی - تیۆریزەکردنی ئەو ڕێبازە نوێیە.

سەرچاوە:

١- حامید گەوهەری، ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دە ساڵدا، بەرگی دووەم، ل ٤٤٩.

٢- عەبدوڵڵا حەسەنزادە، نیو سەدە تێکۆشان، بەرگی دووەم، بڵاوکراوەی کۆمیسیۆنی چاپەمەنیی حدکا، ١٩٩٧، ل ٤٢ - ٤٣. لە کونگرەی چوارەمدا ١٣٥٨ (١٩٨٠ز) "سۆسیالیزمی زانستی" و لە کونگرەی پێنجەمدا ١٣٦٠ (١٩٨١ ز) "سۆسیالیزمێک کە وەڵامدەری هەلومەرجی تایبەتیی وڵاتمان" بێ پەسند کرا. بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی پەسەندکراوی کونگرەی چوارەم، کۆمیسیۆنی ئینتشارات و تەبلیغاتی کومیتەی ناوەندیی
(حدکا)، ڕەشەمەی ١٣٥٨. بەرنامە و پێڕەوی ناوەخۆی "حدکا" پەسەندکراوی کونگرەی پێنجەم، سەرماوەرزی ١٣٦٠ (دیسەمبەری ١٩٨١ ز).

٣- بە ڕاشکاوی دەبێ پێ لەوە بنێین کە شێوە هەڵدانی "سۆسیالیزمی مەوجوود" لە وڵاتانی سۆسیالیستیدا بە تەواوی جێگای ڕەزامەندی نییە و هەندێک هەڵە لەم بارەوە کراون کە زۆربەیان لە هەلومەرجی تایبەتی و بابەتییەوە سەرچاوەیان گرتوە. کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، لە بڵاوکراوەکانی کومسیۆنی ئینتشارات و تەبلیغاتی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، گەلاوێژی ١٣٦٢، ل ٥ - ٦.

٤- شیکردنەوەی "کورتە باس" لە بڵاوکراوەکانی کومسیۆنی ئینتشارات و تەبلیغاتی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران،
پووشپەڕی ١٣٦٣، ل ١٢.

سەرچاوە
Serchawe

٥- ئێمە لە خەباتی درێژخایەنی نەتەوەکەماندا یەکیەتیی سۆڤیەت بە دۆست و هاوپەیمانی ستراتیژیی خۆمان دەزانین کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، ل ٣٥.

٦- شیکردنەوەی "کورتەباس"، ل ٧.

٧- کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، ل ٢٥.

٨- هەمان سەرچاوە، ل ٢٥.

٩- شیکردنەوەی کورتەباس، س.پ، ل ٦.

١٠- کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، س.پ، ل ٢٤.

١١- ئیسماعیل بازیار، قاسملوو، ناسیۆنالیزم و ئەندێشەی چەپ، قاسملوو تیتۆی کورد (٣)، کوردستان، ژمارە ٧٠٩، ١٥ خەرمانانی ١٣٩٦، ٦ سێپتێمبەری ٢٠١٨، ل ٤. ئێرەجی کەشکۆڵی لە کادرەکانی ڕێکخراوی شۆڕشگێری حیزبی توودە دەڵێ: " قاسملوو لە وەی کە مارکسییە ئێرانییەکان لە کوردستان لاوانی کورد بەرەو کومونیزم کەمەندکێش بکەن ناڕازی بوو. حمید شوکت، نگاهی از درون به جنبش چپ در ایران، گفتوگو با ایرج کشکولی، ١٣٨٠، ص ١٢٩. ڕێکخراوی چەپی بچووکی سەرانسەری "اتحاد مبارزان کۆمۆنیست (سهند) بە تێکەڵ-بوون لەگەڵ کومەڵەی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانی ئێران، ئەم ڕێکخراوەی لە هێڵی نەتەوەیی بە تەواوی دوور خستەوە. بۆ زانیاریی پتر لەم بارەیەوە بڕوانە: بەهمەن سەعیدی، ٥ ساڵ لەگەڵ عەبدوڵڵای موهتەدی سکتێری کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران، لە بڵاوکراوەکانی کۆمەڵە، ٢٠١٠، ل ٦٧- ٩٠؛ وحید عابدی، بازنگری کومەلە در مسیر تاریخ، سلیمانیە، ٢٠١٢.

١٢- سۆسیال ئیمپریالیست: بە دوای دەرکەوتنی ناکۆکییەکانی چین و سۆڤییەت لەسەر پرسی ئایدۆلۆژی، چینییەکان ئەو ناو و نیشانەیان لە سۆڤییەت نا و لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە سۆڤییەت هێزێکی ئیمپریالیستییە تا بەکەڵکوەرگرتن لە ناوی سۆسیالیزم بەسەر وڵاتانی دیکەدا زاڵ بێ. گرووپەکانی وەک: کۆمەڵە، یەکیەتیی کۆمۆنیستەکان (سەربەداران)، پەیکار و چەند گرووپی دیکە بەهەمان شێوە دەیانڕوانیە سۆڤییەت (حسین علیزاده، فرهنگ خاص علوم سیاسی، تهران، ١٣٧٧، ص ٢٦٢).

١٣- کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، س.پ، ل ٣٢.

١٤- ئینترناسیۆنالیزمی پرۆلیتاری: ئەم زاراوەیە بۆ یەکەم جار بەهۆی مارکس و ئەنگلس لە مانیفێستی حیزبی کۆمۆنیست و لە دروشمی "کرێکارانی جیهان یەک-گرن" هاتە ئاراوە، کە مەبەست هاوپەیوەندیی پرۆلیتاریای هەموو جیهان لەشەری دژی

سەرمایەداریدایە. بەدوای پێکهاتنی یەکیەتیی سۆڤیەت و بە تایبەتی لە سەردەمی ستالیندا، ئەم وڵاتە بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە ناوەندی ئینترناسۆنالیزمی پرۆلیتارییە و نازناوی ناوەندی زەحمەتکێشانی جیهانی بە خۆی دا. ئینتەرناسیۆنالیزمی پرۆلیتاری لەلای ستالین مانای پەیرەوکردنی بێ ئەملاوئەولا لە یەکیەتیی سۆڤیەتی بوو بڕوانە: (کارڵ مارکس و فریدریک ئەنگلس، مانیفێستی حیزبی کۆمۆنیست، وەرگێرانی: م.ا. ڕەوەند، ب.ش.چ، ١٩٧٠)؛ (داریوش آشوری، دانشنامه سیاسی (فرهنگ اصلاحات و مکتبهای سیاسی) چاپ سیزدهم، تهران، ١٣٨٥، ص ٤٥)؛ (حسین علیزاده، م.ق، ص ٢٤٢).

١٥- لە ١٩ی ئوکتوبەری ١٩٥٦ "ڤلادیسلاڤ گومولکا" بوو بە سکرتێری گشتیی حیزبی کۆمۆنیستی پۆلۆنیا کە لە ڕوانگەی کۆمەڵانی خەڵکەوە بە سیمبولی بەربەرەکانی لەبەرامبەر زێدەخوازی و دەستڕۆیشتوویی سۆڤیەت لەو وڵاتە دادەنرا. لە کۆتایی هەشتەمین پلینۆمی حیزبدا، بڕیار درا سنوورێک بۆ دەسەڵاتی پۆلیسی ئاسایش دابنرێ، سانسۆر کز بکرێ، ئەنجومەنە تازە دامەزراوەکانی کرێکاران کرانە ڕەسمی و بڕیاری ڕەچاوکردنی سیاسەتێکی هێور و ماقووڵ بەرامبەر کۆمەڵەی جووتیاران و کلیسەی کاتۆلیک درا و نرخ و بایەخی پەرلەمانی زیادی کرد. لە سەرتاسەری پۆڵۆنیادا و بە لای سنووریشەوە، هیوای هەڵتەکاندنی سیستەمی بیروکراتی و بەرقەرارکردنی سیستەمێکی سۆسیالیستانەی دێموکراسییانە گەشەی کرد. ڕێبەرانی سۆڤیەت بەم ڕووداوانە تووڕە بوون و هەڕەشەی دەستێوەردانی سەربازییان کرد. گومولکا، ڕێبەرانی سۆڤییەتی دڵنیا کردەوە کە پۆڵۆنیا وەک هاوپەیمانی بلۆکی سۆڤییەت دەمێنێتەوە و ساڵی ١٩٥٨ دەزگای بیروکراتی جێ پێی خۆی قایم کردەوە و کۆتایی بە گشت هەنگاوە دێموکراسییەکانی هێنرا و ژیانی سیاسی لە قەفەز خزێندرایەوە و گومولکا لە بوونی هێزەکانی سۆڤییەتی لە پۆڵۆنیا خۆی گێل کرد. (عباسقلی غفاری فرد، تاریخ اروپا از آغاز تا پایان قرن بیستم، چاپ سوم، تهران، ١٣٨٧، ص ٦١٠- ٦١١)؛ (ڤولگانگ لیۆنهارد، کۆمونیزمی ئەورووپایی، ڕاستبوونەوەیەک بەڕووی خۆرهەڵات و خۆرئاوادا، وەرگێرانی: د. کوردۆ عەلی، سلێمانی، ٢٠٠٤، ل ٢٠٣- ٢٠٤).

١٦- هەنگاریا(مەجارستان): لە ساڵی ١٩٤٥ "ئیمیرەناگی" بوو بە سەرۆک-وەزیرانی مەجارستان و لە وڵات ئازادیی ڕاگەیاند و یاسای دەسەڵاتی تاک - حیزبیی کۆمۆنیستی هەڵوەشاند و کۆمۆنیستەکانی سەر بە سۆڤیەتی لە کار وەلا نا و خۆی دەوڵەتێکی بێلایەنی پێک هێنا و لە پەیمانی ڤارشۆ هاتە دەرێ. لەبەرامبەریدا بەرەیەکی کۆمۆنیستی بە ڕێبەری یانوش کادار پێک هات و داوای یارمەتیی سەربازیی لە سۆڤیەت کرد. سوپای سۆڤییەت دەستێوەردانی کرد و بە کوشتاری هەزاران مەجاریی ئازادیخواز کە لایەنگری ناگی بوون، ڕاپەڕینی خەڵکی سەرکوت کرد. ناگی لە ساڵی ١٩٥٦دا ئیعدام کرا و لایەنگرانی دەستبەسەر کران و دەوڵەتی کادار بەهێز کرا. محمود محجوب، فرامرز یاوری، گیتی شناسی کشورها، جغرافیای طبیعی، سیاسی، اقتصادی و تاریخی، چ چهارم، تهران، ١٣٦٥، ص ٣١١.

١٧- بەهاری پراگ: لە ساڵی ١٩٦٨ ئیلکساندر دۆبچێک بوو بە سەرۆک وەزیرانی چیکۆسلڤاکیا و بوو بە هۆکاری سەرەکیی جووڵانەوەی لیبراڵیزم لەو وڵاتە و سانسۆر لەسەر چاپەمەنی کەم بۆوە، ڕێگری لەسەر هاتنی چاپەمەنیی دەرەکی لابرا و ڕۆژ بە ڕۆژ هەنگاوی نوێ لە پێناوی وەدیهاتنی "سۆسیالیزم بە سیمای مرۆڤ دۆستانە"دا دەهاوێژرا." لە پرۆگرامی نوێی چاکسازیخوازانی نێو حیزبی کۆمۆنیستی چیکۆسلۆڤاکیادا کە بەهاری ١٩٦٨ ڕاگەیەندرا، هاتبوو: "ئێمە مۆدێلێکی نوێی سۆسیالیزممان دەوێ، دەمانەوێ هەوڵی

هێنانەکایەی مۆدێلێکی نوێی ئەوپەڕی دێموکراسییانە بدەین کە لەگەڵ هەلومەرجی چیکۆسلوڤاکیا گونجاو بێ". ئەم دۆخە جێی پەسەندی ڕێبەرانی یەکیەتیی سۆڤیەتی نەبوو و هەر بۆیە بڕیاریان دا کۆتایی بە مۆدێلی "سۆسیالیزم بە سیمای مرۆڤانە" بهێنن. لە ٣٠ی ئاگۆستی ١٩٦٨دا هێزەکانی پەیمانی وارشۆ بە ٢٤ لەشکر چوونە نێو چێکۆسلۆڤاکیا و کۆتایی یان بە "بەهاری پڕاگ" هێنا و دوبچەکیان لەسەر کار لابرد. غلامرضا علی بابایی، فرهنگ علوم سیاسی، چاپ دوم، تهران، ١٣٦٩، ص ١١٩؛ عباسقلی غفاری فرد، تاریخ اروپا از آغاز تا پایان قرن بیستم، چاپ سوم، تهران، ١٣٨٧، ص ٦٢٤؛ ڤولگانک لیۆنهارد، س.پ، ل ٢٧٥.

١٨- چەپی نوێ: بزاڤێکی سیاسی کە لە دوو دەیەی ١٩٥٠ و ١٩٦٠دا لە ئورووپا و ئەمریکا و ژاپۆن دەرکەوت و هۆکاری دەرکەوتنی ناڕازیبوون لە چەپی کۆن بوو. ئارمانخوازی (ئایدیالیزمی) چەپی نوێی لیێلتر و ڕۆمانسیتر لە چەپی کۆنە و زۆرترین مەیلی بە "کردەوەی ڕاستەوخۆ"یە تا شێوازێکی بەرنامە-بۆداڕێژراوی چەپی کۆن. چەپی نوێ پانتاییەکی زۆر و ئاراستەی سیاسیی جۆراوجۆر لە-خۆ دەگرێ وەک: سۆسیالیزم، ئانارشیزم، کاسترۆنیزم، تروتێسکینزم، ماویزم و فۆڕمی جۆراوجۆری مارکسیزمی نوێ. گرنگترین دەرخستنی پراکتیکی بزاڤی فیکری چەپی نوێ ڕاپەڕینی مانگی مای ١٩٦٨ بەتایبەت لە فەڕەنسا بوو. ئەو بزاڤە بوو بە هۆی سەرسام-بوونی زۆر لە مارکسی و سۆسیالیستەکان، چون دەرکەوت کە پێکهاتنی دۆخی شۆڕشگێری لە کومەڵگە پێشکەوتووە پیشەسازییەکان لە دۆخی ئارام و سەقامگیری سیاسی و خۆشگوزەرانیی ئابوورییشدا مەیسەرە. لە بزاڤی چەپی نوێ ئیتر حیزب و ئەنجومەن و تەنانەت چینی کرێکار بە هۆکاری ڕزگاری دانانرێن. ئەم بزاڤە بە تایبەت لە دەیەی ١٩٦٠ لە نێو خوێندکاران، لاوەکان و کەمینە ڕەگەزییەکان لە وڵاتانی ئەورووپی و ئەمریکایی پێگەی هەبوو. کاردانەوەی هەموو حیزبە کۆمۆنیستەکانی ئەورووپای ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا بە چەپی نوێ دوژمنانە بوو. حسین بشیریه، اندیشەهای مارکسیستی، چاپی دوم، تهران، ١٣٧٨، ص ٢٠٥-٢١١؛ داریوش آشوری، م.ق، ص ١٢١.

١٩- ئورۆکومونیزم: ئەم زاراوەیە بۆ یەکەم - جار ساڵی ١٩٦٧ بەهۆی ڕۆژنامەنووسێکی ئیتالی خەڵکی میلان بەناوی "فرانکۆ باربیری" بەکار هێنرا و بە واتەی وەلانانی پڕەنسیپی مارکسی "دیکتاتۆری پرۆلیتاریا" و پێداگری لەسەر ئازادییە گشتییەکان و هەڵبژاردنی ئازاد بوو. ئەو ئامانجە هاوبەشانەی کۆمونیزمی ئەوروپای تێدا یەک دەگرنەوە لە کۆتایی حەفتاکاندا بریتین لە: سەربەخۆیی و مافی وەک یەک، گرتنەبەری ڕێبازێکی دێموکراسییانە بۆ گەیشتن بە سۆسیالیزم، بەرەیەکی سیاسی بەربڵاو بێ داواکردن بۆ پێشڕەوایەتی، مارکسیزمێکی کراوەتر و پشتبەستن بە دیالۆگ، هەڵوێستی ڕەخنەگرانە بەرامبەر سۆڤیەت و ئەورووپای خۆرهەڵات، هەوڵدان بۆ هێنانە-کایەی سیستەمێکی سۆسیالیستیی پلۆرالیستی دێموکراسییانە و سەربەخۆیی سیاسەتی دەرەوە. گرینگترین پارتەکانی کۆمونیزمی ئەورووپی بریتین لە حیزبی کۆمۆنیستی ئیتالیا، حیزبی کۆمۆنیستی فەڕەنسا، پارتی کۆمۆنیستی سوید، پارتی کۆمۆنیستی یۆنان و پارتی کۆمۆنیستی ئیسپانیا (ڤولگانگ لیۆنهارد، س.پ، ل ٢٢- ٤٧)؛ (حسین علیزادە، م.ق، ص ١٠٧).

٢٠- بیرۆکەی لە چەشنی "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" لە ئێراندا بۆ خەلیل مەلەکی، ئەندامی سەرکردایەتیی حیزبی توودە دەگەڕێتەوە کە ساڵی ١٣٢٦ (١٩٤٧) لەو حیزبە جیا بۆوە. هۆکاری سەرەکیی جیابوونەوەی مەلەکی لە حیزبی توودە بە-ستراوەیی بێ مەرجی ئەو حیزبە بە سیاسەتی دەوڵەتی سۆڤییەت و گوێڕایەڵیی کوێرانە بوو. مەلەکی بە ڕەتکردنەوەی سەرمایەداریی ڕۆژئاوا و کومونیزمی

ڕۆژهەلات، ڕێگاچارەی سێیەمی هێنایە ئاراوە، واتە پێکهاتەیەک لە ئەندێشەی سۆسیالیستی و نەتەوەیی کە بە سۆسیالیزمی ئێرانی ناوی دەرکرد. مەلەکی یەکەم ئێرانی بوو کە ساڵی ١٣٤٠ (١٩٦١) لەلایەن ڕێکخراوی "ئینترناسیۆنال سۆسیالست" وەک نوێنەری "کۆمەڵەی سۆسیالیستەکانی بزووتنەوەی نیشتمانیی ئێران" وەک چاوەدێر بەشداریی لە کونگرە و کۆنفرانسی ئەو ڕێکخراوەیە لە نەمسا و ئیتالیا کردوە. (خلیل ملکی، خاطرات سیاسی، با مقدمه محمدعلی همایون کاتوزیان، چاپ دوم، اروپا، آذر ١٣٦٠، محمد طبیبیان و دیگران، اندیشه آزادی (نگاهی به اندیشەی چپ گرایانه در نهضت مشروطه)، چاپ سوم، تهران ١٣٩١، ص ٤٦- ٤٧ و غلامرضا نجاتی، تاریخ بیست و پنج سالەی ایران (از کودتا تا انقلاب)، جلد اول، چاپ ششم، تهران، ١٣٧٩، ص ١٥٧.

٢١- جەعفەر شەفیعی، حیزبی دێموکرات: سۆسیالیزم یا سەرمایەداری؟ کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیسم، پێشڕەو، ئورگانی سازمانی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران (کۆمەڵە)، ، ژمارە ١٠، ٣٠ی سەرماوەزی ١٣٦٣، (١١ دیسەمبەری ١٩٨٤).

٢٢- سارا محمود، سوسیالیزم دمکراتیک یا انتظار برای روز قیامت، نقدی بر نگرش حزب دمکرات، راه کارگر تئوریک، ارگان سازمان کارگران انقلابی ایران (راه کارگر)، شماره ٦، مرداد ١٣٦٧.

٢٣- عەبدوڵڵا حەسەن زادە، نیو سەدە تێکۆشان، بەرگی دووەم، س.پ، ل ٥٣. گادانی پێی وایە ئەم کۆنگرەیە تا ئەوکات پڕ کێشەترین کۆنگرەی حیزب بووە. جەلیل گادانی، پەنجا ساڵ خەبات (کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران)، بەرگی یەکەم، دهۆک، ٢٠٠٨، ل ٣٣٥.

٢٤- د. حوسێن خەلیقی، ژان و ژیان، بەرگی سێیەم، ١٩٨٣- ١٩٨٨، سوید، ٢٠٠٢، ل ١٢٥؛ حامید گەوهەری، ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دە ساڵدا (١٩٧٩-١٩٨٩)، بەرگی دووەم، هەولێر، ٢٠١٠، ل ٤٥٥.

٢٥- بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، پەسەندکراوی کونگرەی شەشەم، ڕێبەندانی ١٣٦٢، فێبریوەری ١٩٨٤ز.

٢٦- حامید گەوهەری کە لە نەیارانی "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" بوو دەڵێ: "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" لادان بوو لە ئامانجی "حدکا" لە سۆسیالیزمەوە بۆ سۆسیال دێموکراسی (حامید گەوهەری، ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دە ساڵدا، س.پ، ل ٤٥٢). حوسێن خەلیقی، ئەندامی کومیتە-ی ناوەندیی هەڵبژێردراوی کونگرەی شەشەم پێی وایە: سۆسیالیزمی دێموکراتیکی پێناسەکراو لە "کورتە باس"دا بە کورتی و بە پوختی سۆسیال دێموکراسیی ئورووپای ڕۆژئاوایە (د.حوسێن خەلیقی، س.پ، ل ١٣٢). کەریم حیسامی کە بەشداری کونگرە نەبوو، دواتر نامیلکەیەکی لەسەر کورتەباس بڵاو کردەوە و تێیدا "کورتەباس" بە ڕێبازی سۆسیال دێموکراسی دادەنێ. بڕوانە: کەریم حیسامی، لێکۆڵینەوە، کورتە باسێک لەسەر سوسیالیزم، بەفرانباری ١٩٨٤.

٢٧- کورتە باسێک لەسەر سوسیالیزم، س.پ، ل ٢٧.

٢٨- بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی "حدکا" پەسەندکراوی کونگرەی شەشەم، ل ٢١.

٢٩- کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، ل ٩.

٣٠- داریوش آشوری، م.ق، ص ٢٠٦.

٣١- "کورتە باس" لەسەر ستالین بەم چەشنە دەدوێ: "ڕێزدانان بۆ پێڕەوی نێو خۆی حیزب بۆ ستالین بێگانە بوو. لە زەمانی دەسەڵاتدارەتیی ستالیندا زۆربەی ئەوانەی کە لەگەڵ شێوەی بەڕێوەبەریی ستالین هاودەنگ نەبوون وەلا نران و پاک کرانەوە، نموونەی بەرچاوی ئەو کارە کومیتەی حیزبی بەڵشەفی بوو لە "لێنینگراد" کە لەناو بران، هەروەها شکستی پڕۆژەکانی ستالین لە ڕووی ئابوورییەوە بە تایبەتی لە بواری کشتوکاڵدا و بە زۆر دروستکردنی (کەلخۆز و سالخۆز) کە چ شوێنەوارێکی خراپی لەسەر بەرهەمی کشتوکاڵی سۆڤییەت دانا. کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، ل ١٥.

٣٢- کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، س.پ، ل ٧. مارکس لەبارەی سیستەمی سەرمایەدارییەوە دەڵێ: "پێوەندییەکانی بەرهەمهێنان تێیدا پەکی دەکەوێ و دەبێتە ئاستەنگ لەبەردەم هێزی بەرهەم-هێناندا، بەتایبەتی لە نێوان تەنگژە ئابوورییەکانی نێو دەوڵەتی و شەڕی بەردەوام و درێژخایەن و هەژاریی کرێکاران و کەڵەکەبوونی زیادەی بەرهەم لەلایەن سەرمایەدارەکان، ئەم ناسازییانە لە سیستەمی سەرمایەداریدا کاتێک دەگەنە ئەو پەڕی خۆیان ئیدی هیچ چارەیەکی نابێ و دەبێتە مایەی بەرپابوونی شۆرش و چینی کرێکارانیش دەسەڵات و دەوڵەت و ئامرازی بەرهەمهێنان بە دەستەوە دەگرن و سەردەمێکی نوێ پەیدا دەبێ (د. هاشم یەحیا ئەلمەلاح، دەروازەیەک لە فەلسەفەی مێژوو، لێکۆڵینەوەیەکی شیکارییە لە فەلسەفەی مێژوو، وەرگێرانی: دەوەن حەسەن، چاپی دووەم، هەولێر، ٢٠١٣، ل ٣٦٨). ئیدریس ئەحمەدی پێی وایە ڕاستە قاسملوو وەک نووسەری "کورتەباس" بەپێی تێگەیشتنی دیالیکتیکی پێی وابوو سەرمایەداری کۆتایی پێ دێ، بەڵام پێمان ناڵێ کە حەتمەن دواشێوەیەک لە کۆمەڵگادا بەدوایدا دێ و بەو شێوەیە مێژوو کۆتایی پێ دێ. بە واتایەکی دیکە قاسملوو بۆچوونی دیترمینستی ([illegible]) نیە و ئەوەش نەوەک تەنیا لە مارکسیستەکان جیای دەکاتەوە بەڵکوو لە مارکسیشی جیا دەکاتەوە (ئیدریس ئەحمەدی، لە هێگڵەوە هەتا قاسملوو، تیشک، گۆڤارێکی سیاسی ڕۆشنبیری گشتییە، ژمارە ٢١، کومیسۆنی لێکۆڵینەوە و فێرکردنی حیزبی دێموکراتی کوردستان ئێران دەری دەکا، ١٣٨٧، ل ١٥ - ٦٥).

٣٣- پاش بەدەسەڵات-گەیشتنی خرۆشۆف (١٩٥٥ - ١٩٦٤) و پێکهێنانی کۆنگرەی بیستەمی حیزبی کۆمۆنیستی سۆڤییەت، پرۆفیسۆر ئولیانوونسکی و هاوکارانی دیکەی بیردۆزیی "گەشەی نا سەرمایەداری"یان بۆ وڵاتە گەشەنەکردووەکانی ئاسیایی و ئەفریقایی دارشت. بنەمای ئەو بیردۆزییە لە سیاسەتی دەرەوەدا داشکان بەلای وڵاتانی سۆسیالیستیدا، بەتایبەتی ئەگەر تێکەڵ (بە سیاسەتی دژە ئەمریکا دەبوو) لەلایەک و لەلایەکی دیکە لەسەر پەرەسەندنی دەوڵەت (فراوانکردنی بەشی پیشەسازیی قورس) دامەزرابوو. هۆکاری سەرەکیی ئاڵوگۆڕ لەم بیردۆزییە دەوڵەتەکانی "دێموکراتیکی نەتەوەیی" بوون کە بریتی بوون لە: دەسەڵاتێکی سیاسی لە هاوپەیمانیەتیی بەربڵاوی زەحمەتکێشان، وەک، پرۆلیتاریای گەشەکردوو، توێژەکانی وردەبۆرژوازی لە شار و گوند و هەروەها بووژانەوەی نەتەوەیی کە لە هەڵوێستی دژە ئیمپریالیستی بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی هاتوونەتە مەیدان. (مهرداد مشایخی، جنبش سۆسیالستی و پروبلماتیک وابستگی، گفتوگو، فصلنامە فرهنگی و اجتماعی، شمارە ٣١، تهران، ١٣٨١، ص ٩٦). بنەمای ستراتیژیی

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی توودە، بیردۆزیی "گەشەکردنی نا سەرمایەداری" بوو، خاوەن-ڕایەکانی سۆڤییەتی ئەم بیردۆزییەیان داهێنا و دەیانگوت کە ڕیشەی لە ئەندێشەی "لێنین"دا هەیە. بەهۆی ئەم بیردۆزییە ئەو وڵاتانە کە بەرەو گەشەکردن دەچوون بە ڕێبەریی شۆڕشگێرانی ڕەگەزەکانی غەیری کۆمۆنیست بەمەرجی هاوکاریی نزیک لە تەک سۆڤییەت دەتوانن، سەرمایەداری تێپەڕێنن یا بە توندی بەربەستی بکەن و دواجار بەرەو سۆسیالیزم هەڵکشێن (مازیار بهروز، شورشیان آرمانخواه (علل ناکامی چپ در ایران)، ترجمە: مهدی پرتوی، ۱۳۸۰، ص ۲۱٦). ڕاستە ئەم بیردۆزییە ڕیشەی لە ئەندێشەی لێنیندا هەبوو، بەڵام لێنین ئەم تێپەڕاندنەی بە هۆی حیزبی کۆمۆنیست و چینی پرۆلیتاریا ئەنجام دەدا، نەک بەهۆی دێموکراتە نەتەوەییەکانی سەر بە چینی نێوەڕاست و بورژووازیی نەتەوەیی. (بۆ زانیاریی پتر لەم بارەیەوە بڕوانە: (شولودونیکوف و بوگوسلافسکی، تجربە تاریخی راه رشد غیر سەرمایەداری، ترجمە: غلامحسین متین، علیرضا جباری، تهران، ۱۳۵۹).

۳٤- شیکردنەوەی کورتە باس، س.پ، ل ۲۲ - ۲۳.

۳۵- هەمان سەرچاوە، ل ۲۲ - ۲۳.

۳٦- ساڵی ۱۹۲٤ کە کۆمۆنیستەکان لە مەغوولستان بە دەسەڵات گەیشتن، پاش ۵۵ ساڵ (۱۹۷۹) گرینگترین پیشەسازیی ئەو وڵاتە بریتییە لەو پیشەسازییە کە پەیوەندی بە بەرهەمی ئاژەڵییەوە هەیە. بەرهەمی نا پاڵێوراوی مەغوولستان لە ساڵی (۱۹۷۹)دا (۳،۱ میلیارد دولار) بووە و لە هەمانساڵدا بەرهەمی ناپاڵێوراوی ئاڵمانیای ڕۆژهەڵات (سۆسیالیستی) (۸،۸۹) میلیارد دۆلار بووە. محمود محجوب، فرامرز یاوری، گیتاشناسی کشورها، جغرافیای طبیعی، سیاسی، اقتصادی و تاریخی، چاپ چهارم، تهران، ۱۳٦۵، ص ۳۲۲ و ٦.

۳۷- کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، ل ۷.

۳۸- لنین، آثار منتخب، امپریالیزم بەمثابە بالاترین مرحلە سرمایەداری، ترجمە: م.پ هرمز، مسکو، ۱۳۵۷.

۳۹- ساڵی ۱۹۸۱ لە هەڵبژاردنی سەرکۆماریدا فرانسوا میتران لە حیزبی سۆسیالیستی فەڕەنسا سەرکەوت و سێ وەزیری لە حیزبی کۆمۆنیست لە کابینەدا بەشدار کرد. دەوڵەتی سۆسیالیستیی میتران لە ساڵەکانی ۱۹۸۱ - ۱۹۹۲ پێداگر بوو لەسەر بەرپرسیاریەتیی دەوڵەت بۆ کاروباری کۆمەڵایەتی، بەڵام توانای ڕکەبەری لەگەڵ دژبەرەکانی وەک تاچێر و ڕیگانی نەبوو کە خوازیاری کەمکردنەوەی ڕۆڵی دەوڵەت لە کاروباری کۆمەڵایەتیدا بوون و دواجار بە ئاراستەی ئەواندا هەنگاوی نا. عباسقلی غفاری فرد، م.ق، چ ۵۱۸.

٤۰- میشێل روکار، سەرۆکی ئینترناسیۆنال سۆسیالیست لە حیزبی سۆسیالیستی فەڕەنسا لە وتارەکەی خۆیدا لە بەردەم کونگرەی ئەو ڕێکخراوە لە "لیما"، پێتەختی پیرۆ لە ساڵی ۱۹۸٦دا دەڵێ: "ئەزموونی کۆمۆنیستی نیشانی داوە (هەرچەندە لەوانەیە بەدڵی ئێمە نەبێ) هیچ شتێک ناتوانێ ئاڵترناتیڤی هاندانی بەرهەمهێنان لەسەر بنەمای قازانجی تایبەت بێ. ئەو هاندانەی دەبێ کونترۆڵ و

بەربەست بکرێ، بەڵام وەلانانی بە مانای سەقەتکردنی کۆمەڵگەیە و گشتگیرکردنی خاوەنداریەتیی گشتی لەسەر ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و ئاڵووێر دواجار گرفت و کێشەی زۆرتر و ئاڵۆزتر لەوەی کە خۆی چارەی دەکا، بەدوادا دێ و ئیدارەکردنی بە هیچ کەس ناکرێ. سخنرانی میشل روکار، سخنرانی در کنگره انترناسیونال سوسیالست، لیما (پرو)، خرداد ۱۳۶۵، ص ٦.

٤١- کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم، ل ٩.

٤٢- او. ای، ژیگالینا و دیگران، کردستان معاصر، مترجم: کامران امین آوه، نشر روشنگری، ۱۳۹۵، ص ۱۳۹.

٤٣- کارۆل پرۆنهووبێر، خولیا و مەرگی قاسملوو، وەرگێڕانی: فەتاح کاویان، پێداچوونەوە: عەبدوڵڵا حەسەنزادە، هەولێر، ۲۰۰۹، ل ۱٤٤ - ۱٤٥. لە کونگرەی حەوتەمی "حدکا" ۱۳٦٤ (۱۹۸٥ز) ئەم حیزبانە پەیامی پیرۆزباییان ناردبوو: حیزبی کۆمۆنیستی ئیتالیا، حیزبی سۆسیالیستی فەڕەنسا، حیزبی کۆمۆنیستی فەڕەنسا، حیزبی کۆمۆنیستی بەلجیکا، حیزبی کۆمۆنیستی نەمسا، حیزبی کاری سویسرا اسناد کنگره هفتم "حدکا" ۲٦ - ۲۹ آذرماه ۱۳٦٤، کمیسیون انتشارات کمیته مرکزی "حدکا" اسفند ماه ۱۳٦٤.

٤٤- کریس کوچێرا، بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد و ویستی سەربەخۆیی، وەرگێڕانی: حەسەن ڕەستگار، هەولێر، ۲۰۱۳، ل ۳۱۳.

٤٥- ئینترناسیونال سۆسیالیست: بریتییە لەو هاوپەیمانەتییە جیهانییەی حیزبەکانی (سۆسیالیست، سۆسیال دیموکرات و کار). ئینترناسیۆنال سۆسیالیست بە شێوەی ئێستای ساڵی ۱۹٥۱ دامەزرێندرا، هەرچەندە پێش دووەم جەنگی جیهانی و پاشتریش پێشینەی جیاجیای هەبووە. ئەندامەکانی پێک دێن لە ۱٦۷ حیزب یان ڕێکخراوی سیاسی. ئینترناسیۆنال سۆسیالیست هاوپەیمانێکی حیزبە خوبەڕێوەبەرەکانە و لە بەرئەوە، ئەو مافە بەخۆی نادا کە هیچ بڕیارێکی ناچاری لە بری ئەندامانی بدا. گردبوونەوە سەرەکییەکەی بریتییە لە کونگرە، کە هەر سێ یان چوار ساڵ جارێک دەبەسترێ. لە ماوەکانی ئەم نێوانەدا، ئەنجومەن هەموو ساڵێک کۆبوونەوە دەکا، سکرتاریەتی سۆسیالیست ئینتەرناسیونال (SI) لە لەندەنە (کارزان کاوسین، ئاشنابوون بە سۆسیال دیموکراتی، زنجیرە بیری سۆسیال دیموکراتی (٦) لە بڵاوکراوەکانی مەکتەبی بیروهۆشیاری (ی.ن.ک)، ۲۰۰۸، ل ۲۷. دوو ئامانجی سەرەکی لە بەرنامەی ئینترناسیۆنال سۆسیالیستدا بریتین لە: بەرهەڵستی توندی بەرنامەداڕشتنێکی سەرمایەداری و هەرچەشنە بەرنامەڕێژییەکی توتالیتار، چونکە هەردووکیان لەمپەرن لەبەردەم چاوەدێریی گشتی بەسەر بەرهەمهێنان و دابەشکردنی دادپەروەرانەی بەرهەمدا. سۆسیالیزم بەبێ دێموکراسی پیادە ناکرێ و بە "سۆسیالیست" ناوبردنی ئەو کۆمەڵگەیانەی کە بە میتۆدی توتالیتار یان دیکتاتۆری بەڕێوە دەچن هەڵەیە. داریوش آشوری، م.ق، ص ۲۰۹.

٤٦- عەبدوڵڵا حەسەنزادە، نیو سەدە تێکۆشان، بەرگی دووەم، س.پ، ل ۱۳۲.

٤٧- ژیگالینا، م.ق، ص ۱۳۹.

٤٨- تەنیا بەڵگەیەک کە لە بارەی ڕێباز و بەرنامەی سۆسیال دێموکراسی لەلایەن "حدکا" وە چاپ و بڵاوکرابێتەوە، تا ئەم سەردەم وتاری "میشیل رۆکار"، سەرۆکی ئەوکاتی ئینترناسیونال سۆسیالیست بوو کە لە کونگرەی لیما (پێرۆ) سەبارەت بە ڕێباز و ئامانجی سۆسیال دیموکراتەکان پێشکەشی کردبوو. میشل روکار، م.ق.

٤٩- لە ١٣ی تەمووزی ١٩٨٩ عەبدولڕەحمان قاسملوو سکرتێری گشتی "حدکا" لەگەڵ دوو کوردی دیکە بەناوی عەبدوڵڵا قادری، ئەندامی سەرکردایەتیی "حدکا" و نوێنەری ئەم حیزبە لە ئەورووپا و فازڵ مەلامحموود (فازڵ ڕەسول) کوردی باشووری کوردستان لە ڤییەنا، پێتەختی نەمسا، لەکاتی وتوویژ بۆ چارەسەری پرسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەهۆی نوێنەرانی کۆماری ئیسلامییەوە تیرۆر کران، کە وەک لایەنی وتوێژکەر لە کۆبوونەوەکەدا بەشدار بوون بەیاننامەی کومیتەی ناوەندیی "حدکا" لەسەر تیرۆری هاوڕێی تێکۆشەر دوکتۆر عەبدولڕەحمانی قاسملوو، سکرتێری گشتی، کوردستان، ئۆرگانی کومیتەی ناوەندی "حدکا"، ژمارە ١٥١، پووشپەڕی ١٣٦٨، تەمموز ١٩٨٩. بۆ زانیاریی پتر لەم بارەیەوە بڕوانە: کارول پرۆنهۆبێر، س.پ؛ عەبدوڵڵا حەسەنزادە، نیو سەدە تێکۆشان، س.پ؛ هۆشمەند عەلی مەحموود، عەبدولڕەحمان قاسملوو (ژیان و ڕۆڵی سیاسیی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورددا ١٩٣٠ - ١٩٨٩)، هەولێر، ٢٠٠٧؛ پیتیر پیلچ، ئیسکۆرت بەرەو تاران، قاسملوو چۆن بەرەو مەرگ ڕاکێش کرا، وەرگێڕان: حەسەن ئەیوبزادە، ب.س، ب.ش.

٥٠- قاسملوو دەیگوت: بەشی زۆری کادرەکان، لانی کەم لە هەرسێ کەسان دوو کەس بە بیروبڕوای حیزبی تووده پەروەردە کراون، بۆیە پێکهێنانی ئاڵوگۆڕ لە شێوەی فکر و بیریاندا کارێکی ئاسان نییە. کارۆل پرۆنهووبێر، س.پ، ل ١١٧.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

پرسی قانوون بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە لە مێژووی ٧٥ساڵەی حیزبی دێموکرات

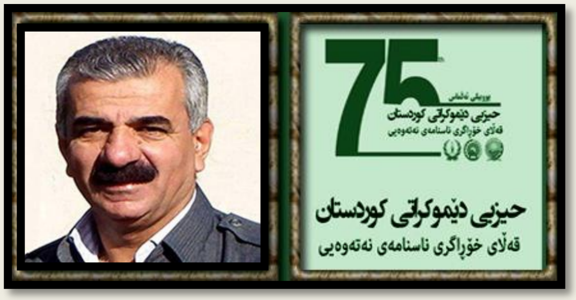

عومەر باڵەکی

یەکێک لە پرسە گرینگەکانی ژیانی مرۆڤایەتی ڕێکخستنی پێوەندییەکان لە نێوان تاکەکانی کۆمەڵگە لە لایەک و لە لایەکی دیکەوە لە نێوان کۆمەڵگەیەک بۆ کۆمەڵگەیەکی دیکەیە، کە ڕێکخستنی ئەو پێوەندییانە پێویستی بە کۆمەڵێک قاعیدە و قانوون و پێبەندی هەیە. ئەو کۆمەڵە بنەمایە کە ڕێکەوتنی کۆمەڵگەی لەسەر بێ لە سەردەمی ئێستادا بە قانوون دەناسرێ و ڕادەی پێشکەوتوویی هەر کۆمەڵگەیەک لە بواری شارستانییەتەوە پێش هەموو بابەتێکی دیکە بە ڕادەی پابەند بوونی ئەو دەوڵەتە لەلایەک و لەلایەکی دیکەوە تاکەکانی ئەو کۆمەڵگەیە بە قانوون دەستنیشان دەکرێ، بە کورتی دەتوانین بڵێین بەختەوەری هەر کۆمەڵگەیەک بە سیستمی قانوونی ئەو وڵاتە و شێوەی جێبەجێ کردنی قانوونەکان بەستراوەتەوە. کۆمەڵگەی کوردەواریش لەو یاسایە بەدەر نییە، بەڵام بە داخەوە هەتا ئێستاشی لەگەڵدا بێ کورد وەک نەتەوەیەک ئەو دەرفەتەی بۆ نە ڕەخساوە کە خۆی حوکمی خۆی بکا بە واتایەکی دیکە دەوڵەت و مەجلیسی قانوون دانانی هەبێ. بەڵام هەر کاتێک دەرفەتێک بۆ کورد ڕەخسابێ یەکەم شت کە بیری لێ کرابێتەوە ڕێکخستنی کۆمەڵگەلە ڕێگای قانوونەوە بووە کە دیارە ئەو بابەتە زۆرتر لە لایەن حیزبەکانەوە کە لە حاڵی خەبات دا بوون بەڕێوە چووە، چونکە حیزبەکان ڕێبەری جووڵانەوەکانی ماف خوازی نەتەوەی کوردیان کردوە و ئەو ڕێبەری کردنە تەنیا لە بەرەکانی شەڕ لەگەڵ دوژمندا کورت نەبۆتەوە، بەڵکوو لایەنی دیکەی وەک دروستکردنی فەرهەنگی پێشکەوتوو و سەردەمیانە و لەهەمان کاتدا ڕێکخستنی کۆمەڵگە لە بواری جۆراوجۆردا لە دەستوری کاریاندا بووە و وەک ئەرک بۆ خۆیان دەستنیشان کردوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانیش یەکێک لەو حیزبانەبووە کە لەگەڵ ئەوە ئەرکی خەباتێکی خوێناوی و قورس و درێژخایەنی

سەرچاوە Serchawe

لە ئەستۆ بووە لە بواری بەڕێوەبردن و ڕێکخستنی کۆمەڵگەش غافل نەبووە. بە واتایەکی دیکە حیزبی دێموکرات لە ماوەی ٧٥ساڵ تەمەنی لە چەندین قۆناغی جیاوازی مێژووییدا بەڕێوەبەری و ئیدارە کردنی خەڵک و وڵاتی کەوتۆتە سەرشانی و لەهەر کام لەو قۆناغانەدا حیزبی دێموکراتی کوردستان کۆمەڵێک یاسا و ڕێسای بۆ ڕێکخستنی کۆمەڵگە تەنزیم کردوە و لە ڕێگای ئورگانەکانی خۆیەوە ئیدارەی کۆمەڵگەی کوردستانی پێ کردووە.

بەڵام دەبینین لە لێکۆڵینەوە و توێژینەوە لەسەر حیزبی دێموکراتی کوردستان لە لایەن نوسەران و توێژەرانەوە کەمتر ئاور لەو بابەتە دەراوەتەوە، واتا چۆنیەتیی ڕوانینی ئەو حیزبە بۆ بەڕێوەبردنی وڵات کە لەسەر بنەمای قانوون بووە کەمتر لێکۆڵینەوەی لێ کراوە. ئەگەر لە لێکۆڵینەوەیەکی زانستی یا نووسینەوەی بیرەوەرییەکانی تێکۆشەرانی دێموکراتدا بە چەند دێڕێک سووکە ئاورێک لەو بابەتە درابێتەوە هەر چەند کەمیش بێ خۆی دەرخەری ئەو ڕاستییە کە حیزبی دێموکرات چەندە لە خەمی ئیدارە و ڕێکخستنی کۆمەڵگەدا بووە. هەر لەبەر گرینگی ئەو بابەتە لەو نووسینەدا هەوڵ دەدرێ ڕوانگەی حیزبی دێموکرات سەبارەت بە قانوون و قانوون پارێزی هەتا ئەو ڕادەیە کە بەڵگەکانی پێوەندیدار بەو بابەتە لە ماوەی ٧٥ ساڵی ڕابردوودا لەبەر دەست دابن هەوڵدەدەین باسیان بکەین کە لەو قۆناغانەی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەسەڵاتی بەڕێوەبەری بەشێک و یا نزیک بەتەواوی ڕۆژهەڵاتی کوردستانی بەدەستەوە بووە چۆن هەوڵی داوە لە ڕێگای داڕشتن و پەسند کردنی کۆمەڵێک قانوون کۆمەڵگەی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە بەڕێوەبەرێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە قۆناغێکی پڕ لە کارەسات و ڕووداوی شەری دووهەمی جیهانی کە ڕەوتی مێژووی مرۆڤایەتیان گۆڕی، لەسەر دەستی کۆمەڵێک ڕووناکبیری نەتەوەیی لە پێشەوەی هەمووان پێشەوا قازی محەممەد لەسەر بناخەی کۆمەڵەی ژێ کاف پێک هات. ڕووداوەکانی خەزەڵوەری ١٣٢٠ لە ئێران بووە هۆی دروستبوونی بەتاڵایی دەسەڵات لە بەشێکی زۆر لە ئێران بەگشتی و لە کوردستان بە تایبەتی، کە بەشێکی لەلایەن هێزەکانی یەکیەتیی سۆڤیەت و بەشێکی لە لایەن بریتانیاوە داگیر کرابوو. لەو بارودۆخەدا دەسەڵاتی ناوەندی هیچ حوکمێکی ئەوتۆی لەو ناوچانەدا نەبوو و زەروورییەت وای دەخواست کە ئەو هەڵە بقۆزرێتەوە و خەڵک بۆ خۆی دەسەڵاتی خۆی بگرێتە دەست. "گرنگترین بەندەکانی بەرنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بریتی بوون لە: ئازادی و خودموختاری بۆ گەلی کورد لەچوارچێوەی دەوڵەتی ئێراندا، بەکارهێنانی زمانی کوردی بۆ خوێندن و کردنی بە زمانی ڕەسمی لە کاروباری ئیداریدا، بە دەستەوە گرتنی دەسەڵاتی بەرزی ئەو مەڵبەندە، دامەزراندنی یەکیەتی و پێوەندی برایەتی لەگەڵ گەلی ئازەربایجان و هەموو کەمایەتیە نەتەوایەتیەکان لە خەباتی هاوبەشدا، باشتر کردنی وەزعی بە کەڵک وەرگرتن لە سەرچاوە تەبیعییەکانی کوردستان و پەرەپێدانی کشتوکاڵ و بازرگانی و گەشەپێدانی فەرهەنگ و لەش ساخی، بۆ ئەوەی گەلی کورد بتوانی بە ئازادی لە ڕێگای پێشکەوتن و خێر و خۆشی وڵاتەکەی خەبات بکا[١]."

بەشی دووەم

قۆناغی یەکەم

حیزبی دێموکرات لەو هەل و مەرجەدا کە هەلێک بۆ وەدیهێنانی ماف و ئازادییەکانی کورد هەڵکەوتبوو، هەوڵی ئەوە بوو بە باشترین شێوە کەڵکی لێ وەربگری. بەرێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان پێش دامەزراندنی کۆماری کوردستان بەباشی لەوە بە ئاگا بوون کە ڕاگەیاندنی دەوڵەت یا هەر سیستمێکی ئیدارەدانی وڵات بە تەنیا بەس نییە بۆ وەدیهاتنی ئامانج و ئاواتە نەتەوایەتییەکان، بەڵکوو دەوڵەتداری پێویستی بە کۆمەڵێک ڕێکار و یاسا و ڕیسا و دامەزراندنی ئورگانیزمێکی تۆکمە لە بواری سیاسیی و ئیداری، ئابووری و کۆمەلایەتی، پێوەندیی دەرەکی لەگەڵ دراوسێیەکانی هەیە. هەر بۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستان بە چەند مانگ پێش لە ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان هێزی پێشمەرگەی ڕێک خستبوو، هێما نەتەوایەتیەکانی وەک سروودی ئەی ڕەقیب و ئالای کوردستانیان بە کۆمەلانی خەڵکی کوردستان ناساندبوو. بەلام بۆ ڕێکخستنی کۆمەڵگەی کوردستان کە بتوانێ تاکی کورد و یا هەر دانیشتوویەکی کوردستان بە ئاسوودەی تێیدا بحاوێتەوە و ئازادانە ژیان بەسەر ببا پێویستیان بە دارشتنەوەی قانوونەکان هەبوو، بەهۆی هەلومەرجی ئەو کاتی کوردستان وا بەئاسانی و بەپەلە نەدەکرا ڕێکارەکانی هەڵبژاردنی نوێنەرانی خەڵک بۆ پێکهێنانی پارلمان ڕێک بخرێ و ئەوە خۆی بۆ ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات گرفتێکی گەورە بوو، چونکە نیازیان بە شوێنێکی شەرعی هەبوو کە نوێنەرایەتیی ڕاستەوخۆی خەڵک بکا و قانوونەکانی لێ پەسند بکرێ، بەلام هەر وەکی گوترا ئەو مەجال و دەرفەتە نەبوو، بۆیە کومیتەی ناوەندی حیزب و لە سەرەوەی هەمووان جەنابی پێشەوا قازی محەممەد بۆ چارەسەری ئەو بابەتە هەتا هەڵبژاردنی مەجلیسی کوردستان ئەرکی دانان و پەسندکردنی قانوونیان وەئەستۆ گرت و لە ڕاستیدا لە ماوەی تەمەنی کۆماری کوردستاندا کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دێموکراتی کوردستان ڕۆڵ و ئەرکی پارلمانی وەک سەرچاوەی قانووندانان گێرا، بۆ سەلماندنی ئەو بابەتە دەتوانین ئیشارە بە لاپەرەکانی ڕۆژنامەی کوردستان، زمانحاڵی حیزبی دێموکرات وەک بەڵگەی نوسراو بکەین و دەبینین زۆربەی زۆری قانوون و بڕیار و قەرارەکان لە کۆمیتەی ناوەندی حیزبەوە پەسند کراوەن و وەک قانوون لە ناوچەی ژێر دەسەلاتی کۆماری کوردستاندا کاریان پێکراوە.

بۆ زیاتر دەرخستنی ئەو بابەتە هەرچەند بەکورتیش بێ دەتوانین پشت بە کۆمەڵێک ڕوانگەی نوسەران و کەسایەتیی سیاسیی و ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان ببەستین. د.قاسملوو لە کتێبی چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادیدا بەم شێوەیە باس لە دابینکردنی ئەمنیەت لە کۆماری کوردستاندا دەکا: "دابین کردنی ئەمنیەت و ئاسایشی خەڵک سەرکەوتنێکی بەرچاوی کۆماری کوردستان بوو، لە کاتێکدا بە هەزاران کەس چەکدار بوون، لە ماوەی یازدە مانگدا تەنیا یەک کەس کوژرا. دزی هەر نەمابوو، بەرتیل خواردن کە لە زمانی شادا دیاردەیەکی زۆر بلاو بوو، لە کۆماری کوردستاندا بە تاوانێکی گەورە دەزانرا." هەروەها جەعفەر عەلی لە کتێبی ناسیونالیزم و ناسیونالیزمی کوردیدا دەڵێ: "پاش ڕاگەیاندنی کۆماری

کوردستان، قازی محەممەد وەک سەرکۆمار دیاری کرا و، لە ١١ی فێوریەی ١٩٤٦یش بڕیاری پێکهێنانی دامودەزگای حکومەت درا، کابینەیەکی وەزیران کە بە هەیئەت ڕەئیسەی میللی دەناسرا، بە سەرۆکایەتیی حاجی باباشێخ پێک هێنرا. ئەو هەیئەت ڕەئیسەی میللییە دوای سەرکۆمار بە بەرزترین دەزگا و دەسەڵات دادەنرا. حکوومەتی کوردستان وەک دەسەڵاتێکی دیفاکتۆ بە مەبەستی پڕ کردنەوەی ئەو بۆشاییە لە کاروباری ناوچەکەدا دروست ببوو، دامەزرێندرا، لەجیاتی بەکارهێنانی زاراوەکانی وەزیر و وەزارەت بە گشتی دەربرینەکانی (ئیدارە) و (سەرۆکی ئیدارە) بەکاردەهێنرا. بۆ ئەوەی هیچ ناکۆکییەکیش لەگەڵ دەستووری ئێراندا دروست نەبێ، حیزبی دێموکراتی کوردستان خۆی بەرپرسی قانووندانان بوو، نەک کۆماری کوردستان."

دوکتۆر مارف عومەر گوڵ لە کتێبی (کێشەی کەسایەتیی یاسایی نیو نەتەوەیی گەلی کورد)دا دەڵێ: "قازی محەممەد کرا بە سەرکۆمار و ڕێبەرانی دیکەی حیزبی دێموکراتی کوردستان، وەکوو سەرۆکایەتیی حکوومەت ئیشوکاریان بە سەردا دابەش کرا. ئەگەر چی پارلمان پێک نەهینرابوو، بەڵام بڕیارەکان بە ناوی سەرۆکی کۆمارەوە دەردەچوون.هەروەها" نەجەفقولی پسیان "لە کتێبی" لە مەهابادی خوێناوییە هەتا لێوارەکانی ئاراس"دا لەبارەی دەسەڵاتداریی پێشەوا و بەڕێوەبەریی وڵاتەوە ئاوا دەنووسی: " قازی محەممەد لە دەورەی دەسەڵاتداریی خۆی لە مەهابادا ڕێکاری تایبەتیی گرتە بەر بەو شێوەیە ئیزنی نەدا لە شاردا تاڵان و بڕۆ و کوشتن ڕوو بدا. ئەو شێوە کارکردن و بەڕێوەبەرییە وای کرد کە ئەمنییەت هەبێ. لە ماوەی دوو ساڵ دەسەڵاتداریی قازی محەممەددا تەنیا یەک کەس کوژرا و دابینکردنی ئەو ئەمنییەتە وای کردبوو کە خەڵک هۆگرییەکی تایبەتییان بە قازی محەممەد هەبێ. "ئەحمەد قازی" لە کتێبی (خلاصە تاریخ کردستان)دا دەڵێ: "کۆماری کوردستان شاد و سەر زیندوو بوو، و لەوێدا بە پێچەوانەی ئازەربایجان کرداری پۆلیسی بە شێوەی توندوتیژ نەبوو. خەڵک لەو پەڕی ئازادیدا دەژیان، گوێیان لە ڕادیۆ خاریجییەکان دەگرت. توندوتیژی و قەتڵ و تیرۆری سیاسی نەبوو." د. یاسین سەردەشتی لەو بارەیەوە لە لێکۆڵینەوەیەکی مێژوویی لە جووڵانەوەی ڕزگاریخوازیی نەتەوەیی گەلی کورد لە کتێبی "کوردستانی ئێران"دا ئاوا باس لە هەلومەرجی ئەو کات دەکا: "بۆ پرکردنەوەی بۆشایی ئیداری و ڕاپەڕاندن و بەڕێوەبردنی کاروباری هەرێمەکە کومیتەی ناوەندیی ح.د.ک چەند کۆبوونەوەیکی سازدا و لە ئاکامدا بڕیاری پێکهینانی حکوومەتێکی دا لە ژێر ناونیشانی (هیئت رئیسەی میللی) بە سەرۆکایەتیی حاجی باباشێخ." د. یاسین لە درێژەدا دەنووسێ: "دوور لە ژاندارم و ئەرتەشی شاهنشاهی لەژێر سایەی حکوومەتی کوردستاندا هاووڵاتییان بە یەک چاو سەیر دەکران و شتێک نەبوو بە ناوی هاووڵاتی پلە یەک و پلە دوو، کەمینەکان تێکڕای ئەو مافانەیان هەبوو کە کورد هەیبوو و لەسەر جیاوازیی بۆچوون و دیدی سیاسی کەس نەدەگیرا و تینوتاویان بۆ کەس نەدەهێنا. زیندانێکی نهێنی یاخود ئاشکرا بە ناوی زیندانی سیاسی نەبوو. ئەوە لە کاتێکدا نەک تەنیا لەو ناوچانەی ژێر دەسەڵاتی حکوومەتی ئێران بەڵکوو لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حکوومەتی ئازەربایجان گرتن و کوشتن لەسەر جیاوازیی بیروڕای سیاسی زۆر ئاسایی بوو." هەروەها حامید

گەوهەری لە کتێبی "کۆماری کوردستان"دا بەم شێوەیە باسی قانوون پاراستن لە کۆماری کوردستاندا دەکا: "لە کۆماری کوردستاندا، وەک هەموو دەوڵەتانی سەربەخۆ و کۆماری ئازربایجان یاسا پەیرەو دەکرا، بەڵام بە پێچەوانەی دەوڵەتان و کۆماری ئازربایجانەوە، کۆماری کوردستان دەزگای یاسادانەری نەبوو، واتا پارلمانی نەبوو، هەر وەکی پێشتر بینیمان حیزبی دێموکراتی کوردستان خۆی حکوومەتی ڕاگەیاند و مەلا حوسینی مەجدیی کرد بە بەڕێوەبەری دەزگای دادوەریی کۆماری کوردستان". لە هەمان کاتدا حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ بە ئاشتی حاوانەوە لە ناوچەکەدا لە ڕێگای دەوڵەتی کۆماری کوردستانە بێجگە لە بەڕێوەبردنی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی وەک دەوڵەتێک هەوڵی داوە پێوەندیی دۆستانە و هاوتەراز لەگەڵ دراوسێکانی خۆی پێک بێنی و لە ڕێگای قانوونەوە و بەستنی پەیماننامەی هاوکاری کێشەکانی لەگەڵ دراوسێکانی چارەسەر بکا و بۆ ئەو مەبەستە یەکەم پەیمانی هاوکاری و لێک تێ گەیشتن لە نێوان کۆماری کوردستان و حکومەتی میللی ئازربایجان بستراو کە ڕاپۆرتەکەی بەو شێوەیە لە ڕۆژنامەی کوردستان دا بڵاو کراوەتەوە: "ڕۆژی سێ شەممە ٣ی بانەمەری ١٣٢٥ بە ئامادەبوونی سەرانی هەر دوو حکومەتی (کۆماری کوردستان – حکومەتی میللی ئازەربایجان) لە عمارەتی میللی ئازربایجان لە شاری تەورێز ڕێکەوتننامەیەکی لێک تێگەیشتن و پتەوکردنی دۆستایەتی لە نێوان حکومەتی کوردستان و ئازربایجان لەحەوت (٧) خاڵ دا ئیمزاکرا.[٢]"

ئەو نموونانەی سەرەوە دەرخەری ئەو ڕاستییەن کە بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لەو کاتەدا بەڕێوەبەرانی کۆماری کوردستانیشن، دەستیان لەسەر دەست دانەناوە و بۆ چرکەیەکیش نەیانهێشتوە کات بە فیرۆ بچێ؛ بەو مانایە کە لە هەموو بوارەکانی ژیاندا بەپێی گرینگیی بابەتە بڕیاریان دەرکردوە و بە ڕای گشتیی کۆمەڵگەیان ڕاگەیاندوە. دوای ڕاگەیاندنی بابەتەکە، دامودەزگای پێوەندیدار لە حکوومەتی کۆماری کوردستاندا هەوڵیان داوە بڕیارەکە جێبەجێ بکەن، واتە کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو پێوەندییەدا وەک پارلمان کاری کردوە و هەیئەتی وەزیران وەک دەزگای ئیجرایی، قانوونەکان و پرۆژە و گەڵاڵەکانی جێبەجێ کردوون. هەروەکی پێشتر باس کرا بۆ سەلماندنی ئەو قسەیە دەتوانین «ڕۆژنامەی کوردستان» کە لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا چاپ و بڵاو بۆتەوە وەک نموونە بەڵگە بێنینەوە، چونکە لە هیچ لاپەڕەیەکی ڕۆژنامەی کوردستاندا نابینرێ ئەو بابەتانەی پێوەندییان بە هەموو کۆمەڵگەوە هەیە بێجگە لە ئیمزای کۆمیتەی ناوەندی، ئیمزای دیکەیان لەسەر بێ؛ تەنیا ئەو بابەتانە نەبێ کە تایبەتن و ڕەهەندێکی ژیانی کۆمەڵگە لە خۆدەگرن کە لە ڕێگای سەرۆکانی ئیدارەکان یان وەزیرەکانەوە دەرچوون.

بۆ زیاتر ڕوون بوونەوەی بابەتەکە چەند نموونەیەک لە دەیان نموونە لەو قەرار و بڕیارانەی کە وەک قانوون لەو سەردەم دا کاریان پێ کراوە لێرەدا وەک خۆیان دەنووسینەوە:

١) گرینگی دان بەزمانی کوردی

سەرچاوە Serchawe

زمانی هیچ نەتەوەیەک بێ بوونی دەسەڵاتی سیاسیی ناتوانی وەک پێویست لە بوارەکانی (قانوون، سیاسەت، ئابووری، دیپلۆماسی)دا گەشە بکا بە واتایەکی دیکە هەر نەتەوەیەک دەسەڵاتی سیاسیی هەبوو، واتا خۆی چارەنووسی خۆی دیاری کرد زمانەکەشی گەشە دەکا. بەو مانایە دەسەڵاتی سیاسیی هەموو قەرار و بڕیار و قانوونەکانی بەو زمانە دەردەکا و هەوڵ دەدا گەشەپێدانی زمانەکە درێژە پێبدا. حیزبی دێموکراتی کوردستان بە دەرکی ئەو ڕاستییە لە ڕێگای حکوومەتی کۆماری کوردستانەوە لە کاروباری ئیداری و ڕۆژانەی خۆیدا وازی لە زمانی فارسی هێنا و ئازایانە هەنگاوی بەرەو دانانی بەردی بناغەی بە ڕەسمی کردنی زمانی کوردی هاویشتوە. بە تایبەتی بەدەرکردنی قانوونێک بۆ خوێندنی زمانی کوردی لە قوتابخانەکانی کوردستان و خوێندنەوەی خۆتبەی نوێژی جومعە بە زمانی کوردی و پێوەندی ئیداری و رایی کردنی کاروباری خەڵک لە ئیدارەکانی کۆماری کوردستان بە زمانی کوردی، دەتوانین بڵێین یەکێک لە گرینگترین دەسکەوتەکانی حیزبی دێموکرات لە بەڕێوەبردنی کۆماری کوردستان دابوو.

((ئاگاداری[٣]: بەتەواوی ئەهالی خۆشەویستی سابلاغ ڕادەگەیێندرێت لەسەر ئەمری پێشەوای موعەزەم و قەراری حیزبی دێموکراتی کوردستان لەوە بەولاوە پێویستە بۆ پەرەپێدان و ڕەواجی زمانی کوردی، خوێندن لە مەدرسەکاندا بە کوردییە، لەو تاریخەوە تا ١٠ڕۆژی دیکە هەر کەسێک کوڕ و کچی هەبێ و عومری ئیقتزای خوێندن بکا دەبێ بنێردرێتە مەدرەسە ئەڵبەت هەر کەس لەو ئەمرە ڕوو وەرگێڕێ بە توندترین موجازات تەنبی دەکرێ.

کومیتەی مەرکەزی حیزبی دێموکراتی کوردستان

معاونی حیزب: تەهازادە))

((ئاگاداری[٤] :

بەتەواوی زانایانی بەڕێزی کورد ڕادەگەیندرێت بۆ بەکارهێنانی وشەی کوردی کەتا ئەوڕۆ دەکار نەهێندراوە دەبێ لە پێشدا بە هەیئەتی فەرهەنگی پێشنەهاد بکرێ و لەوێدا تەسویب و ئیجازی دەکارهێنانی بدرێ. کەس حەقی نییە وشەیەک کە ڕوون نییە دەکاری بێنێ.))

٢) کۆنترۆڵی بازار

یەکێک لە پرسە هەر گرینگەکانی هەر کۆمەڵگەیەک لە سەردەمی ئێستادا پرسی ڕێکخستنی بازارە، چونکە بازار لەسەر

ژیانی تاک تاکی کۆمەڵگە بەتایبەت و هەموو کەڵێن و کەلەبەری ژیان بەگشتی کاریگەریی ڕاستەوخۆی هەیە هەر بۆیە کومیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕێگای دامودەزگای کۆماری کوردستانەوە هەوڵ دەدا لە بواری جۆراوجۆری وەک دیاریکردنی نرخی کەلوپەل، کونترۆڵی هاوردە و هەناردەکردنی کەلوپەل و دیاریکردنی نرخی گومرگ چاوەدێری سەقامگیری بازار بکا بۆ ئەوەی خەڵک زیانیان پێ نەگا و قورسایی نەکەوێتە سەرشانی فەقیر و هەژار و لەهەمان کاتدا بازار ڕەوتی ئاسایی خۆی بەرەوە گەشەکردن و سەقامگیری تێپەربکا. نموونەیەک:

((ئاگاداری[٥]: بە گوێرەی ئەوەی کە ماڵی گەزی (میتر) حاڵی حازر لە مەنتەقەی کوردستان زۆرە، لەبەر ئەوە قەراری کۆمیتەی مەرکەزی و موافقەتی سەرۆکی موعەزەمی جمهور بۆ پێشگیری لە زەرەر و خسارەتی ئەوانەی جنسی فتورەیان زۆرە بە تەواوی میللەت ڕادەگەیەندرێت لەو بەروارەوە هەتا هەوەڵی مانگی ٩ - ١٣٢٥هیچ کەس حەقی واردکردنی مالی گەزی لە هیچ جیگایەکی نییە و بێتوو کەسێک بەرخیلافی ئەو دەستورە ڕەفتار بکات سەهلە ماڵەکەی لەلایەن گومرگی تەوقیف دەکرێ بەڵکوو زۆر بەتوندیش مجازات دەکرێ.

کومیتەی مەرکەزی حیزبی دێموکراتی کوردستان))

((ئاگاداری سەبارەت بە وەرگرتنی ماڵیات[٦]:

چونکە دەوموقعەدا بە ئەمر و دەستوری سەدری حیزبی دێموکراتی کوردستان دەست بە وەرگرتنی ماڵیاتی دوو ساڵە (٢٣ و ٢٤) لە تەواوی ئەشخاس کراوە و بەرامبەر بە قانوون هەموو کەس بەشی خۆی دەبێ ماڵیات لە دەرامەتی خۆی بە سەندووق بگەیەنێ لە دوای دوو سێ جار ئاگاداری دیکە بە تەواوی ئاغایانی مالک، تاجر، مەعامەلەچی ڕەسمەن ڕادەگەیەندرێ کە بۆ وەی بزاندرێ تابعی ڕێ و شوێنی دەستورات و پێشکەوتنی میللی خۆتان لە مەوقع ئیستفادە بفەرموون و پرداخت کردنی ماڵیاتی خۆتان پێش دەستی بکەن مەخسوسەن بە عەرزوو دەگا کە بۆ تێگەیشتن لە وەزعییەتی ماڵیات و پرداخت کردنی دەتوانن مراجعە بە ئیدارەی ماڵیە لە تەنیشت مزگەوتی شادەروێشە بفەرموون و ئەلبەتە لێتان مەعلوومە کە ڕووحی میللەت ماڵیاتە و مادام وەزعییەتی ماڵی تەئمین نەبێ کارێک لە پێش ناچێ و ئیدارە لەبەر دەستوراتێکە کە دەدرێتی بە عەرزوو دەگەینی و دەسوورەتێکدا بۆ خۆشتان حازر نەبن ماڵیاتی تەواوی ئەشخاس لە تەرەف کۆمیسیونەوە ڕۆدەندرێ و ئەو وەختیش ڕای کومیسیون بە هیچ کلۆجێک ئیعترازی لێ ناگیرێ و دەبێ بە بێ خۆگرتن پەرداختی بفەرموون.

ڕەئیسی ماڵی شاری مەهاباد))

٣) بواری پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و پارستنی مافی مرۆڤ

لە هەر کۆمەڵگەیەک دا تەندروست بوونی پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ نیشانەی پێشکەوتووی ئەو کۆمەڵگەیەیە، حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەردەمێکدا بە پشتیوانیی خەڵک کۆماری کوردستانی دامەزراند کە پێوەندییە کۆمەڵایەتیەکان لەسەر بنچینەی عەشیرە و تایفە ڕەچاو دەکران. حیزبی دێموکراتی کوردستان خوازیاری ئەوە نەبوو کە کۆمەڵگەی کوردەواری لە قافڵەی پێشکەوتنی مرۆڤایەتی دوابکەوێ پێ بە پێی بوارەکانی دیکەی ژیان کاری لەسەر پیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان دەکرد و هەوڵی دەدا خەڵکی ناوچەی ژێر دەسەلاتی کۆماری کوردستان بە کۆمەڵێک ماف ئاشنا بکا کە هەتا ئەودەم باس کردنیان نەک بڤە بوو بەڵکوو زۆر جاران لادان لە داب و نەریت دەبوو بە تاوانی گەورە. بۆ نموونە لەو سەردەمدا ڕەنگە بە بیر و فکری کەم کەسدا هاتبێ کە کچ بتوانێ بە دڵخوازی خۆی هاوسەر بۆخۆی دیاری بکا و تەنانەت کوڕیش کەم واهەبووە بە دڵی خۆی ژیانی هاوبەش پێک بێنێ، چونکە هەلومەرجی کۆمەڵایەتی و ئابووری وای بەسەر کۆمەڵگەدا سەپاندبوو. بەڵام حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر وەکی پێشتر باسمان کرد لە هەوڵی ئەودا بوو کۆمەڵێک لەو داب و نەریتانە کە ڕەچاوی مافەکانی تاکیان نەدەکرد بگۆڕێ و بۆ ئەو کارە چەندین بڕیار و قەراری دەرکردوە کە هەموویان حوکمی قانوونیان هەیە بۆ نموونە دەتوانین ئیشارە بەو ئاگادارییە بکەین کە باس لە دیاردەی ڕەدووکەوتنی کچان لەلایەک و بێ حورمەتی کردن بە ژنان لەلایەکی دیکەوە کە لەو سەردەمدا بۆ تۆڵە کردنەوە لە یەکتر لە نێو کۆمەڵگەی کوردەواری دا باو بوو، دەکا. لەو ئاگادارییەدا حیزبی دێموکراتی کوردستان هەوڵ دەدا هەم ماف بدا بە کچ و کوڕ کە بەویست و ئارەزووی خۆیان هاوسەرگیری بکەن و هەم پێش بە دیاردەی دزیوی ژن ئەتک کردن وەک کەرەسەی تۆڵە ستاندنەوەی عەشیرەی لەیەکتر بگرێ.

((**ئاگاداری**[٧]:

ڕەدوو کەوتنی کچان و ژنان قەدەغەیە

لەسەر قەراردادی هەیئەتی میللی کوردستان هەر پیاوێک بە زۆر ژنی بە مێرد، گوێزرابێتەوە یا نەگوێزرابێتەوە ڕاکێشی، دەبێ بکوژرێ، ئەگەر کچیکیش بێ و ڕاکێشرێ دەبێ ئەو پیاوە بکوژرێ، ئەمما کچ خوازبێنی بکا و نەیدەنێ و مانعی شەرعی نەبێ، بەمێرد نەبێ و کچەکە ڕازی ببێ جەزای نییە وەگەرنە لە سێ مانگەوە هەتا سێ ساڵ حەبس دەکرێ.

٢٤ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ هەیئەت ڕەئیسەی میللی کوردستان - حاجی سید باباشێخ))

بێجگە لەو قانوونانەی کە لەسەر بابەتێکی تایبەت و دیاریکراو لە لایەن کۆمیتەی ناوەندیی حیزبەوە پەسند کراون و بەهۆی ڕۆژنامەی کوردستان زمانحاڵی حیزبی دێموکرات بە ئاگاداری خەڵک گەیەندراون، حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لەو سەردەمدا قانوونی سزادانی گشتی لە ٩ماددە و دوو تەبسەرەدا پەسند کردووە کە ئەسڵی قانوونەکە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا [٨] بڵاوبۆتەوە کە باس لە خیانەت و جاسوسی، دزینی ماڵی خەڵک ودەوڵەت، مەستی وهەرزەیی، زۆر هێنان بۆ هاوسەر یاکەسانی دیکەی خیزان، کێشانی تریاک ومادە هۆشبەرەکان، هەڵاتن لە شەڕ و بەجێ هێشتنی چەک بۆ دوژمن، دەستدرێژی بۆ نامووسی خەڵک، وەرگرتنی بەرتیل، دەکا و بەتاوانی داناوەن و بۆ هەرکامیان سزاکەی دیاری کردووە.

((ئاگاداری لەسەر بەرتیل دان یابەرتیل وەرگرتن [٩]:

بە هۆی ئەو نوسراوە لەسەر قەراری کۆمیتەی مەرکەزی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە تەواوی مەئموورینی حکوومەتی کوردستان و میللەت ڕادەگەێندرێت هەر کەس لەهەر مەمەرێکەوە بەهەر نێوێک لە تەمەنێک تا چەند تمەن بۆ هەڵسوڕاندنی کارێکی (چ قانوونی و چ شەرعی و غەیرە) بەرتیل و ڕشوە بدات و یا وەربگرێ لە پاش مەعلوم بوون بە خاینی میللەت و مەملەکەت دەناسرێ قەراری موجازاتی ئەو کەسانەش لە دەساڵ حەپس هەتا کوشتن (ئیعدام)تسویب و موقەرەر کراوە.

کومیتەی مەرکەزی حیزبی دێموکراتی کوردستان))

قۆناغی دووهەم. پاش کۆماری کوردستان

دوای ڕوخانی کۆماری کوردستان بەدەستی ڕێژیمی پاشایەتی و هاتنەوەی دامودەزگای ئەو ڕێژیمە بۆ کوردستان دیسان کاروباری ئیداری و کۆمەڵایەتی خەڵک کەوتەوە دەستی کاربەدەستانی ڕێژیم، بەڵام خەڵکی کوردستان لە دڵ و دەروونی خۆیاندا بەو وەزعە ڕازی نەبوون و ئاواتەخوازی گەڕانەوەی دامودەزگای ئیداری کۆماری کوردستان بوون. هەر بۆیە دوای تێپەربوونی چەند ساڵ کاتێک یەکەم ڕێکخستنەوەکانی تەشکیلاتی حیزب خۆیان گرتەوە و بە دوور لە چاوی کاربەدەستانی ڕێژیمی پاشایەتی خەریکی کار و تێکۆشانی حیزبی لە نێو خەڵکدا بوون، بۆ جارێکی دیکە بوونەوە جێگای متمانەی خەڵک و لە هەمان کاتدا خەڵک بۆ چارەسەری کێشە و گرفتە کۆمەڵایەتیەکانی ڕۆژانەیان روویان لە کادرەکانی حیزب کرد. لەگەڵ ئەوەدا کادرەکانی حیزب لەبەر هۆکاری ئەمنی و پارستنی گیانی خۆیان و ئەندامانی حیزب بەنهێنی و دوور لە چاوی دەزگای پۆلیس و ئەمنی ڕێژیمی پاشایەتی دەجووڵانەوە بەڵام پێگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە نێو خەڵکدا بە چەشنێک بوو کە سکاڵاکەر و سکاڵالێکراو یا بە واتایەکی دیکە خەتاکار و بێ خەتا چاوەڕوانی هاتنی کادرەکانی حیزب دەبوون بۆ ئەوە بە سکاڵایان ڕابگەن. هەروەکی گوترا متمانەی خەڵک بە حیزبی دێموکرات ئەوەندە زۆر بوو کە هەر دوو

سەرچاوە
Serchawe

لای کێشەکە بە بڕیاری کادری حیزبی ڕازی دەبوون و سوڵحیان لەگەڵ یەکتر دەکرد. ئەو شێوەکارە بە تایبەتی لە ڕاپەڕینە مەزنەکەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاوی بە تەواوی لە نێو خەڵکدا جێ کەوتبوو و ڕاگەیشتن بە سکاڵای خەڵک ببوو بە یەکێک لە کارەکانی کادر و پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

قۆناخی سێهەم، دوای شۆڕشی ساڵی ٥٧

١) پەسندکردنی گەڵاڵەی کومیسیونی قەزایی وقانوونی سزادانی گشتی

دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧ی گەلانی ئێران بەسەر ڕێژیمی پاشایەتی و دەستپێکردنەوەی خەباتی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە قۆناغێکی دیکەی خەباتدا دیسان ئەو حیزبە ئەرکی بەڕێوەبردنی وڵاتی کەوتەوە سەرشان بە تایبەتی کە کۆماری ئیسلامی شەڕی بە ناحەقی بەسەر گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستادا سەپاند و کوردستانی لە هەموو بارێکەوە (ئابووری، فەرهەنگی و پەروەردە، تەنانەت هاتوچۆ و ڕاگواستن) ئابلۆقەدا بوو، لە قۆناغە هەستیار و ناسکەدا حیزبی دێموکرات دوو ئەرکی گرینگی کەوتبوو سەرشان: هەم دەبوایە لە بەرامبەر هێرشی سوپای بێ ئەمانی کۆماری ئیسلامیدا لە کوردستان و مافەکانی خەڵکی کوردستان دیفاع بکا و هەم ئیدارەی کاروباری ڕۆژانەی خەڵک بکا واتە بەڕێوەبەری وڵاتی کەوتبوو سەرشان، چونکە لە کوردستان بۆشایی دەسەڵات و حوکمڕانی دەوڵەت بە تەواوی دیاربوو و زۆربەی ئیدارە و شوێنە گشتییەکان کە حکومەت دەبوایە ئیدارەیان بکا یان تەعتیل بوون یان وەک لە کۆڵخۆکردنەوە کاریان دەکرد. "لە حاڵەتێکی وادا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەک بەڕێوەبەری بزووتنەوەی هەقخوازانەی گەلی کورد پێویست بوو بەپێی توانا لە فکری ڕایی کردنی گیر و گرفتە کۆمەڵایەتییەکانی خەڵکدا بێ. شتێکی سروشتییشە کە وەختێک هەزاران کیلۆمیتر لە خاکی کوردستان لەژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا بوو، ڕۆڵەکانی گەڵ بۆ چارەسەری هەموو ناکۆکییەکانی خۆیان سکاڵایان بردە بەر بنکەکانی پێشمەرگە و ڕێکخراوەکانی حیزب.[١٠]" لە قۆناغێکی وا هەستیاردا حیزبی دێموکرات کە حیزبی هەڵقوڵاو لە ناخی کۆمەڵانی خەڵکەوە بوو شانی وەبەر هەر دوو مەسئولیەتدا و بە پێی توانای خۆی هەوڵی دا بە وەڕێخستنەوەی ئیدارات و قوتابخانەکان و نەخۆشخانەکان بۆشایی دەسەڵات و حاکمیەت پڕ بکاتەوە. دامەزراندنی نەخۆشخانەی شۆڕش، پەروەردە و بارهێنانی مامۆستایانی شۆڕش و چاپی کتێبی دەرسی بە زمانی کوردی و ڕێکخستنەوەی کۆمەڵگە لە بواری پێوەندیە کۆمەڵایەتیەکانەوە و چارەسەری کێشەکان لە ڕێگەی ڕێکخراوەکانی حیزب ئەوانە و دەیان کاری دیکە لە کارە بە نرخەکانی حیزبی دێموکرات لەو قۆناغەدا بوون. لە هەل و مەرجێکی ئاوادا کە شەڕێکی قورس لەلایەن کۆماری ئیسلامی بە سەر خەڵکی کوردستاندا سەپا بوو هەر وەکی گوترا ئەرکی قورسی دیفاع و بەربەرەکانی شەر و ڕێکخستنی کاروباری نێو کۆمەڵگەی کوردستان کەوتبووە سەرشانی حیزبی دێموکرات بۆیە ڕۆژ بە ڕۆژ ئەو حیزبە هەوڵی دەدا بە بەرنامەکانی خۆیدا بێتەوە و باشتر و ڕێکوپێکتریان بکا بۆ ئەوەی بتوانێ خزمەتی زیاتر بە

کۆمەڵگە بکا. بۆ ئەو مەبەستە لە ڕەشەمەی ساڵی ١٣٦٠ی هەتاوی دەفتەری سیاسیی حیزب گەلاڵەی کۆمیسیۆنی قەزایی و قانوونی سزادانی گشتی پەسند کرد.

قانونی سزا یا سزادان لقێکە لە قانونی گشتی (عمومی) کە باس لە تاوانەکان و سزاکانی ئەو تاوانانە دەکا. قانونی سزادان بە شێوەی گشتی ڕێ و شوێنێکە کە جوراوجۆری تاوانەکان دەناسێنی و کردن و نەکردنیان قەدەغە دەکا و سزای هەر کام لەو تاوانانە دیاری دەکا. بەو شێوەیە بۆمان دەردەکەوێ کە قانوونی سزادان لقێکە لە قانون کە هێندێک لە کردار یاخود پاراستن لە کردار و زمانەتی پێشگیری بەهۆی سزادان دیاری دەکا. بە واتایەکی دیکە قانوونی سزادان پێوەندی هەیە بە تاوانەوە، واتا بابەتەکەی پێ ڕاگەیشتن بە سزادانی تاوانبارانە. هەر کردایێک یا تەرکی کردارێک کە قانوون مەنعی کردبێ و زیانی بەکەس یا کەسانێک یا بەرژەوەندی کۆمەڵگە گەیاندەبێ دەبێتە تاوان و لە ڕوانگەی قانوونەوە دەبێ تاوانبار سزا بدری. ئەوە ڕاستەکە لە قانوونی سزاداندا کەسی زیانویکەوتوو بە جووڵاندنی سکالا لە بەردەمی دادگا بە مافی خۆی دەگا کە ئەوە یەکێک لە ئامانجەکانی قانوونی سزادانە، بەلام ئامانج لە تەنزیمی قانوونەکانی سزادان دامرکانەوەی هەستی تۆڵەکردنەوەی یا تەنیا قەرەبووکردنەوەی زیاندیتوو لە تاوان نییە؛ بەڵکو بەو هۆکارەکە تاوانبار نەزمی کۆمەڵگە تێک دەدا و ئەمنیەتی کۆمەلایەتی و قەزایی کۆمەڵگە دەشکێنی و پێشێلی دەکا قانوونی سزادان لە بەرامبەر تاوانباردا ڕادەوەستێ. تاوان و سزا دوو ڕووی یەک دراون وەک دوو توولەڕێ بەشێوەیەکی یەکسان و لە ڕاستای یەکدا بە دریژایی مێژووی مرۆڤایەتی لە تەنیشت یەکدا قەراریان گرتوە و هاتوون، هەر بۆیە دەوڵەتەکان بە مەبەستی ڕێکخستن و پاراستنی مافی گشتی کۆمەڵە ڕێسایەکیان بە پەسند گەیاندوە و بەنوسراویان کردوون کە تێیدا باسی سەپاندنی سزای لە بەرامبەر تاواندا کراوە. لێرەدا دەردەکەوەی کە یاسای تاوان تایبەتە بە دیاری کردنی شێوازی ئەو ڕەفتارەی کە بە تاوان دانراوە و دیاری کردنی ئەو سزایە کە بۆ ئەنجامدەری ئەو تاوانە بریاری لەسەر دراوە. بەو کورتە پێناسەیە لە قانوونی سزادان بۆمان دەردەکەوێ کە بۆچی حیزبی دێموکرات هەوڵی داوە قانوونی سزادانی گشتی لە ڕێگای شارەزایانی بواری قانوونەوە بنووسرێ و لە ڕێگای ڕێکخراوەکانی حیزبەوە بە پاڵپشتی هێزی پێشمەرگە لە نێو کۆمەڵگەدا بەرێوەی بەرێ.

لە پێشەکی قانوونی سزادانی گشتی پەسند کراوەی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکرات لە ڕەشەمەی ساڵی ١٣٦٠هەتاویدا بەو جۆرە باس لەو قانوونە دەکا: "ئەم قانوونە لە کوردستانی ئێران بەرێوە دەبرێ و هێزی پێشمەرگە بەرێوەبردنی ئەو قانوونە بە ئەرکی سەرشانی خۆی دەزانێ و لە مەتەرێزی شەرەف و پیاوەتییەوە بۆ دامەزراندنی نیزامێکی ئینسانی تێدەکۆشێ. ئەم قانوونە بریتییە لە ٨٩ بەند کە لەلایەن دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە پەسند کراوە و لە کوردستان بەرێوە دەبرێ. لە هەلومەرجی ئێستادا دەبێ بە هەموو تواناوە بۆ نیشاندانی ڕێگەی ژیانی نوێ هەوڵ بدرێ و ئەوانەی لە ڕێوشوێنی دیاریکراو لا دەدەن بە زووترین کات سزا دەدرێن. "ساڵێک دواتر واتا لە ڕەشەمەی ساڵی ١٣٦١ کومیسیۆنی قەزایی حیزب گەیشتبووە ئەو قەناعەتە کە قانوونی سزادان کەم و کورتی تێدایە، هەر بۆیە بە

پەسندی دەفتەری سیاسیی حیزب ٢٩بەندی بە بەندەکانی دیکەی قانوونی سزادانی گشتی زیاد کرد. قانوونی سزادانی گشتی لەسەر یەک ئەو بابەتانەی لە خۆ گرتبوو: "هەر سێ جۆری تاوان واتا جینایەت و جونحە و خیلافی لە خۆ گرتوە، وەک کوشتنی بەئانقەست، دیفاع لەخۆکردن، مەستی و هەرزەکاری، دزی، بەرهەڵست بوونەوەی پێشمەرگە لە کاتی ئەنجامی مەئموریەت، خەیانەت و جاسووسی و شاردنەوەی خەیانەت کار، پێکهێنانی تاقمی چەکدار بەمەبەستی بەرهەڵست کردنی پێشمەرگە، جەعلی ئەسناد و پووڵ و پارە، دزینی کەلوپەلی ژێر زەوی، بەرتیلدان و وەرگرتنی بەرتیل، تاوانە کۆمەڵایەتییەکان، ڕاوی حەیوانات و پاراستنی ژینگە لەگەڵ کۆمەڵێک بابەتی دیکە کە پێوەندی ڕاستەوخۆیان بە ژیانی ڕۆژانەی خەڵکەوە بوو....)[١١]

٢) پەسند کردنی گەڵاڵەی شوراکان

پەسند کردنی گەڵاڵەی شوڕاکان یەکێکی دیکە لە کارە گرینگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانە. هەروەکی پێشتر باس کرا حیزبی دێموکرات هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە باوەڕی قووڵی بە دەسەڵاتداریەتی خەڵک هەبووە و هەموو کات داواکاری ئەوە بوو کە خەڵک دەبێ ئیداری وڵاتی خۆیان بکەن. کاتێک ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی بەهۆی ڕووخانی نیزامی پاشایەتی، حیزبی دێموکرات توانی خەباتی ئاشکرای خۆی دەست پێ بکاتەوە و خەڵک بە لێشاو ڕوویان لە حیزب کرد و لە ڕوانگە و بیری خەڵکدا حیزب هەمان دەسەڵاتداری سەردەمی کۆمار بوو و چاوەڕوانیان لە حیزب بوو کە دەبێ بۆ بەڕێوەبەری وڵات جێگا و وەزیفەی دەسەڵات و حاکمیەت بگرێتەوە. بۆیە بۆ چارەسەری گیر و گرفتی ڕۆژانەی خۆیان، ئابووری و کۆمەڵایەتی ڕوویان لە بنکە و دەفتەر و شوێنی کاری حیزب دەکرد و ئەوە ببوو هۆی ئەوە کە بەشێک لە وزە و توانای کادر و پێشمەرگە و ئەندامە چالاکەکانی حیزب لە خزمەت چارەسەرکردنی گیروگرفتی خەڵکدا بێ، ئەو بابەتە بەڕوونی لە ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کونگرەی چوار ڕەنگی داوەتەوە لەگەڵ ئەوەدا وەک گرفتێک بۆ کاری حیزبی باسی لێ دەکا، بەڵام بۆ چارەسەری و گرینگیدان بە مەسەلەکە باس لە پێویستی دامەزراندنی شوراکان دەکا: "دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران، زۆربەی خەڵک بە تایبەتی خەڵکی گوندنشین بۆ چارەسەری گیروگرفتی ڕۆژانەیان ڕوو لە ڕێکخراوەکانی حیزب دەکەن و ئەوە خۆی دەرخەری باوەڕمەند بوونی خەڵک بە حیزبە و ئێمە دەبێ ڕێز بۆ ئەو باوەرمەند بوونە دابنێین، بەڵام لایەنی خراپیشی بۆ تەشکیلاتی حیزبی ئێمە هەیە ئەویش ڕێکخراوەکانی حیزبی بوون بە جۆرێک لە ئیدارەی دەوڵەتی و لە ئاکامدا ڕێکخراوەکانی حیزبی ئێمە ناتوانن چارەسەری گیروگرفتی خەڵک بکەن چونکە ئیمکاناتی پێویستمان لە بەردەستدا نییە و لە لایەکی دیکەوە لە بەڕێوەبردنی ئەرک و پێ سپێردەراوی حیزبی وەدوا دەکەون...، بۆ چارەسەری ئەو گرفتە دەبێ کارەکانی ڕۆژانە و ئابووری خەڵک بدرێتە دەستی شوراکان هەر بۆیە لە ئێستادا پێک هێنانی شوڕا لە گوندەکان و شارەکانی کوردستان یەکێک لە ئەرکە گرینگەکانی سیاسیی ئێمەیە.[١٢]"

بۆ کاراکردنی ئەو ئامانجە حیزبی دێموکرات لە کۆبوونەوەی بەرینی کومیتەی ناوەندی لە ڕۆژی ١٣ - ٤ - ١٣٦٠ گەلاڵەی شوڕاکانی پەسند کرد کە ئەو گەلاڵەیە لەسەرەتایەک و ٧ بەش و ٢٢ مادە پێک هاتوە. دوای ئەو کۆبوونەوەیە دەفتەری سیاسیی حیزب ڕێکخراوەکانی حیزبی لە سەرانسەری کوردستان ڕاسپارد هەتا کۆتایی وەرزی پاییزی ئەو ساڵە لە هەموو گوند و ناوچە و شار و شارستانی ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە بۆ دەستنیشان کردنی شوڕاکانی خەڵک هەڵبژاردن بکرێ. بە خۆشییەوە ئەو کات لە زۆربەی گوند و ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی هێزی پێشمەرگە ئەو هەڵبژاردنە کرا و خەڵک نوێنەرانی خۆیان بۆ شوڕا هەڵبژارد و بە کردەوە شوڕاکان کاروباری کۆمەڵایەتیی خەڵکیان گرتە دەست و بۆ کاری ئیجرایی هێزی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتیان لە ئەختیار دابوو. بەڵام هێرشە یەک لە دوای یەکەکانی کۆماری ئیسلامی دەرفەتی ئارامیی بە کوردستان نەدا و بە ناچاری حیزبی دێموکرات و هێزی پێشمەرگە تاکتیکی شەڕیان گۆڕی و بەرە و قۆناخی پارتیزانی گواستیانەوە. بەو حاڵەش شوڕاکان کارایی خۆیان هەر بوو و خەڵک وەک نوێنەری هەڵبژێردراوی خۆیان بۆ ڕایی کردنی کارەکانیان ڕوویان تێ دەکردن. لە ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کونگرەی شەش بەڕوونی باسی ڕۆڵی گرینگی شوڕاکان دەکا و داوا دەکا کە هێزی پێشمەرگە پشتگیریان بکا: "لە ناوچە ئازاد کراوەکان، شوڕاکان هەروا درێژە بە کارە کۆمەڵایەتیەکانی خۆیان دەدەن لە زۆربەی گوندەکانی نیوە ئازاد و تەنانەت لە هێندێک لە گوندە داگیرکەراوەکانیش، شوڕا هەڵبژێردەراوەکانی خەڵک هەر لە جێی خۆیانن و پشتگیری و بەهێز کردنی شوڕا هەڵبژێردەراوەکان بێ شک لە پێویستیە گرینگەکانە لە لایەن حیزب و بەتایبەتی لە لایەن هێزی پێشمەرگەوە، چونکە شوڕاکان کۆسپێکی گەورەن لەسەر ڕێگای حاکمییەتی کۆماری ئیسلامی و هەم وەک پێگەیەک دێنە ئەژمارکە حیزبی ئێمە دەتوانی پشتیان پێ ببەستێ .[١٣]" شک لەوەدا نییە ئەگەر شەڕی داسەپاوی دیکتاتۆری و ملهوڕی کۆماری ئیسلامی ئەو مەجال و دەرفەتەی بۆ حیزبی دێموکرات هێشتباوە، حیزبی دێموکرات هەروەکی بە کردەوە سەلماندبووی پشتی ئەو باوەڕەی خۆی دەگرت و سیستمی بەڕێوەبردنی وڵات لە لایەن شوڕاکانی دەکرد بە ئەمری واقع. بێگومان باوەر بە دەسەڵاتی خەڵک و ڕێکخستنی گەلاڵە و قانوون و هەڵبژاردنی شوڕاکان دەسکەوتێکی بەنرخە لە مێژووی ٧٥ساڵەی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

٣) ئامادەکردنی گەڵاڵەی زەوی و زار[١٤]

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لەسەرەتای دامەزراندنییەوە خۆی بە حیزبی کرێکاران، جوتیاران و ڕووناکبیرانی شۆڕشگێر ناسیووە و هەوڵی داوە خەباتەکەی لە سێ بواری نەتەوایەتی و چینایەتی و دێموکراسیدا چڕ بکاتەوە کە لە بەرنامە و شوعاری ستراتیژی حیزبدا بەتەواوی ڕەنگی داوەتەوە. بۆ ئەو مەبەستە لە هەر قۆناغێک لە خەباتدا هەل و فورسەتێک هاتبێتە پێشی ڕێبەری حیزب هەوڵی داوە بستێن بۆ کاراکردنی بەرنامەکەی خۆی لەسەر ئەرزی واقیع جێبەجێ بکا و یەکی دیکە لەو بابەتانە کە کاری لەسەر کردووە گەلاڵەی زەوی و زارە کە لە ساڵی ١٣٦٠ی هەتاوی ئامادەکراوە و بە پەسندی دەفتەری سیاسیی گەیشتوە بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیدا بێتە بەر باس و بریاری کۆتایی لەسەر بدرێ. لە

پێشەکی ئەو گەڵاڵەیەدا ئاوا باس لە پێویستی بوونی گەڵاڵە و قانوونێک بۆ چارەسەری هەموو کێشە ئابووری و بێکاری و هەژارییەکان کە لەسەردەمی ڕێژیمی پاشایەتی و داسەپاندنی شەڕ بەسەر کوردستاندا لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە خەڵکی کوردستان تووشی هاتوون، دەکا: "بە مەبەستی کاراکردن و بەڕێوەبردنی قۆناغ بە قۆناغێ بەندی[١٥] ٢٤ لە بەرنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران سەبارەت بە مەسەلەی زەوی، دەفتەری سیاسیی حیزب ڕاپۆرتی کارناسان و شارەزایانی بواری جوتێری (کشاورزی) هەناردەکراو بۆ ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان تاوتویی کرد و دوای هەڵسەنگاندنی هەل و مەرجی ئێستا و سەرنج دان بە بابەتەکانی ڕۆژ وەک هەلومەرجی خەبات و داسەپاندنی شەڕ لە لایەن ڕێژیمی کۆنە پەرەست بەسەر کوردستان و پێشگیری لە بێکاریی بەردەوام لە ناوچە جیاوازەکانی کوردستان و هەروەها بەمەبەستی ڕێگرتن لە ڕاوەستانی کار و تێکۆشانی جوتێری و ئاژەڵداری و مەڕداری و بەهێزکردن و پەرەپێدانی ئەوانە و پیادەکردنی بەرنامە و پێڕەوی حیزب لە ڕاستای دابینکردنی مافی زەحمەتکێشانی گوندنشین و قەرەبوو کردنەوەی شکستی نادادپەروەرانەی وەدیهاتوو لە ئیسلاحاتی ئەرازی (اصلاحات اراضی)ی ڕێژیمی پێشوو بۆ بەڕێوەبردنی ئەو چاکسازییانەی خوارەوە لە لایەن حیزب لە کوردستان و لەو قۆناغە لە جووڵانەوەی کوردستان بە شێوەی خوارەوە بە کومیتەی ناوەندی حیزب پێشنیاز دەکەین. " ئەو گەڵاڵەیە لە دوو بەش و ١٧ مادده و چەندین تەبسەرەدا ڕێک خراوە کە بەشی یەکەم پێناسەکانی وەک: ڕەشایی، جوتێر، ئاژەڵدار، لەوەڕگە، قۆپی، قۆرغ، قامیشەڵێن، مێرگ، کوێستان، کێڵکە یا زەوی، جار، گیاکۆدە، باغی میوە، قەڵەمستان، مێشەڵێن، لێرەوار لە خۆ دەگرێ. بەشی دووهەمی ئەو گەڵاڵەیە لە سەرەتادا زەویی بەسەر سێ جۆردا دابەش کردوە، زەوی بەر ئاو و دێمەکار و لەوەڕگە. تەنانەت زۆر زانستیانە لە بواری هەڵکەوتی جوگرافیایی و زانستی وەرزێرییەوە چۆنیەتیی دابەش کردنی زەویی بۆ هەر یەک کەس لە نەزەر گرتوە. بۆ نموونە ئەگەر ناوچەکە شاخاوی بێت چەندی پێدەدرێ و ئەو ئەگەر پێدەشت و نەرمان بێت چەند هێکتاری وەبەردەکەوێ. تەنانەت لەو گەڵاڵەیەدا ناوچەکەکانی لە بواری شاخاوی و پێدەشتبوون و ڕادەی ئاو و لەوەڕگە و زەویی کشتوکاڵ لە یەک جیاکردۆتەوە، واتا باس لەوە دەکا کە زەویی کام ناوچە بۆ چ بابەتێکی وەرزێری باشە و لەهەمان کاتدا کە باس لە دابەش کردنی زەوی دەکا باس لەوەش دەکا کە ئەو زەوییە بۆ کار لەسەر کردنە و کەسێک کە زەوییەکە وەردەگرێ لەسەریەتی بەهرەی ساڵانەی هەبێ و ئەگەر کاری لەسەر نەکا بە تایبەتی ئەگەر کەسەکە ڕەشایی بێت و بەوقانوونە ببێتە خاوەنی زەوی، لە گەڵاڵەکەدا ڕێوشوێنی لێ ستاندنەوەی زەوییەکە دەست نیشان کراوە. لە کۆتایی ئەو گەڵاڵەیە لە ماددەی ١٧دا باس لە پاراستنی ژینگەی کوردستان بەتایبەتی لە بواری ڕاو و شکار دەکا و ڕێوشوێنێک لە چەند تەبسەرەدا دەستنیشان دەکا کە چ کاتێک کاتی ڕاوە و چ کاتێک قەدەغە و کۆمەڵێک کەرەسەی ڕاوکردنی قەدەغە کردوە و کەڵک وەرگرتن لەو کەرەسانەی بەتاوان داناوە.

قسەی کۆتایی

حیزبی دیموکراتی کوردستان لە قۆناغی جیاوازدا بە پشتبەستن بە ڕیسالەت و فەلسەفەی وجوودیی خۆی لە هەر

دەرفەتێکدا کە بۆ بەدەستەوە گرتنی بەڕێوەبەریی بەشێک لە خاک و کۆمەڵگە دەستی کەوتوە، هەوڵی داوە بۆ ڕێکخستنی کۆمەڵگە و ڕایی کردنی کاروباری کۆمەڵە قانوون و بڕیار و ڕاسپاردەی هەبێ. هەموو ئەو قانوون و ڕاسپاردە و بڕیارانەش لە کات و سەردەمی خۆیاندا هەم کاریان پێ کراوە، هەم بەباشی وەرگیراون و هەم کێشە کۆمەڵایەتییەکانی چارەسەر کردوون.

سەرچاوەکان:

١- ڕۆژنامەی کوردستان زمانحالی حیزبی دێموکراتی کوردستان ١٣٢٤ - ١٣٢٥ی هەتاوی.
٢- کوردستان وکورد - دوکتورعبدولرحمان قاسملوو.
٣- ناسیونالیزم وناسیونالیزمی کوردی - جەعفەرعەلی.
٤- کیشەی کەسایەتیی یاسای نێونەتەوەیی گەلی کورد - دوکتورمارف عومەرگوڵ.
٥- لە مەهابادی خوێناوی هەتا لێوارەکانی ئاراس - نجفقلی پسیان.
٦- لێکۆڵینەوەیەکی مێژوویی لە جووڵانەوەی ڕزگاریخوازی نەتەوەی کورد، کوردستانی ئێران - دوکتوریاسین سەردەشتی.
٧- کۆماری کوردستان - حامید گەوهەری.
٨- حیزبی دێموکراتی کوردستان و پرسی قانوون - ع ومەربالەکی.
٩- خلاصە تاریخ- احمدقازی.
١٠- ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کونگرەی ٤ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.
١١- ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کونگرەی ٦ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

١- دوکتۆر عبدالرحمن قاسملو ، کوردستان وکورد وەرگێرانی عبدالله حسن زادە لاپەرەی ٩١
٢- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٤٥لەرۆژی ١٨ ی بانەمەری ١٣٢٥ لاپەرە ٣
٣- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ١، لاپەرە ٤، پێنج شەممە ٢٠ - ١٠ - ١٣٢٤(١١ی ژانویەی ١٩٤٦)
٤- ڕۆژنامەی کوردستان، ژمارە ١٥ لاپەڕەی٤، شەممە ٢٧ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ (١٦ی فێوریەی١٩٤٦م)
٥- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٤٨ ،لاپەرەی ٤ ڕۆژی شەممە ٢٨ی بانەمەڕی ١٣٢٥(١٨ی مەی ١٩٤٦)
٦- ڕۆژنامەی کوردستان ، ژمارە٦، لاپەرەی ٣، ڕۆژی دووشەممە ١ی ڕێبەندانی ١٣٢٤(٢١ی ژانویەی ١٩٤٦م)
٧- ڕۆژنامەی کوردستان ، ژمارە١٥ لاپەرەی ٤،رۆژی شەممە٢٧ی ڕێبەندانی ١٣٢٤هەتاوی (١٦ی فێوریە١٩٤٦م)
٨- ژمارە ٤٠، لاپەرەی٣،رۆژی شەممە ٧ی بانەمەڕی ١٣٢٥(٢٧ی ئاوریلی ١٩٤٦)
٩- ڕۆژنامەی کوردستان ، ژمارە ١٢لاپەرەی ٤، ڕۆژی شەممە ٢٠ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ (٩ی فێوریەی ١٩٤٦م)
١٠- نیو سەدە تێکۆشان کورتەمێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران نووسینی ماموستا عبدوڵاحەسن زادە
١١- حیزبی دێموکراتی کوردستان و پرسی قانوون ئامادەکردنی عومەر باڵەکی
١٢- ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کونگرەی چواری حیزبی دێموکراتی کوردستان

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

١٣- ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ گونگرەی شەشەمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

١٤- پێویستە ئیشارە بەو بابەتەکە بکەم کە گەلاڵەی زەوی وزار بەداخەوە نوسخەی کوردییەکەی لە بەردەستدا نەبوو وئەوی لێرەدا هاتووە وەرگێرانی نوسخەفارسی ئەوگەلاڵەیە ڕەنگە لەبواری دارشتنەوە لە گەڵ دەقە کوردییەکە جیاوازی هەبێ بەڵام لەناوەرۆکدا یەک مانایان هەیە .

١٥- لەمادەی ٢٤ی بەرنامەی حیزب دا هاتووە کە "زەوی هی ئەوکەسەیە کە کاری لەسەردەکا .بۆیە پێویستە لە شێوەی ئێستای ماڵیکییەتی زەوی دا ئاڵ وگۆڕێکی گرێنگ بە قازانجی دێ نشینانی زەحمەتکێش وبێ زەوی ڕووبدا ."

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

کەلێنی نەتەوەیی، ناسیۆنالیسم و وەرچەرخانەکانی گوتاری سیاسی حیزبی دێموکرات (دەورەی پەهلەوی)

د. ئازاد محەممەدیانی

* پێشەکی
* زەمینەکانی پێکهاتنی یەکەم گوتاری سیاسیی کورد
– گوتاری سیاسیی شوناس‌خوازانەی حیزبی دێموکرات
– گوتاری سیاسیی بەشداری‌خوازیی حیزبی دێموکرات
– گوتاری سیاسیی شوناس‌خوازانەی قەومیی حیزبی دێموکرات
– گوتاری سیاسیی شوناس‌خوازانەی بەشداری‌ویستی حیزبی دێموکرات
* ئاکام

پێشەکی

بەهۆی جیاوازیی جۆراوجۆری نەتەوەیی، ئایینی و کولتووری لە ئێراندا، کۆمەڵگەی ئێران دەستەویەخەی هێندێک کەلێنە. پاش سەرهەڵدانی مودێرنیتە لە ئێران کەلێنی سونەت - مۆدێرنیتە یەک لەو کەلێنە گرینگ وکاریگەرانە بووە کە لە بەستێنی کۆمەڵایەتی و سیاسیی ئێراندا بوونی هەبووە، ئەگەرچی لە ئێراندا هێندێک کەلێنی دیکەی وەک کەلێنی چینایەتی، کەلێنی نەوەکان و جنسیتی بوونی هەبووە بەڵام هیچ کام لەوانە تا هاتنە ئارای مۆدێرنیتە، نەبوونەتە هۆی پێکهاتنی کێشەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی، چون بە قەولی مارکس، کۆمەڵگە بە دەوری ئەم کەلێنانەوە بە هۆی نەبوونی

خۆئاگـایی کـۆ نەبـوونەتەوە، تـا ببـنە هـۆی پێکهـاتنی قەیرانێکـی سیاسـی و کـۆمەڵایەتی. کەواتە کـۆمەڵگەی ئێـران کۆمەڵگەیەک نەبووە کە کەلێنە کۆمەڵایەتیەکان ببنە هۆکاری پرسی سیاسی. بەڵام وەک "ڕیچارد کـاتم" دەڵـێ ئێرانـی چەنـد نەتەوەیی ئەو بەستێنەی بـۆ ئامادەیە تـا بە هـۆی هەبـوونی چەنـد پێکهـاتەی جیـاواز و جۆراوجـۆری نەتەوەیـی و ئـایینی و مەزهەبییەوە کەلێنی لەم جۆرە ساز بێت و ئەم کەلێنانە قەیرانی سیاسی و کۆمەڵایەتی بخوڵقێنن.

هاتنەسـەرکاری حکـوومەتی پەهـلەوی و بڕیـاری ڕەزاشـا بـۆ مـۆدێڕنکردنی ئێـران و پێکهـاتنی گوتـارێکی سیاسیی مـۆدێرن خوازانە، کە ناسیۆنالیزمی کەوناراخواز لە داڵە هەرە گرینگەکانی ئەم گوتـارە بوو، حەولی بـۆ هاوشێوە کردنـی ئێران دەدا. ئەگەرچی لە کورت خایەنـدا بە کەڵکـوەرگرتن لە زەبروزەنـگ، ڕەزاشـا تـوانی ڕواڵەتێکـی هاوشێوەی خولیاکـانی خـۆی لە ئێران ساز بکا، بەڵام لە درێژماوەدا و بە هەڵوەشانەوەی دەسەڵاتە زۆرەملیەکەی و لاوازبـوونی دەسەڵاتی ناوەنـد، هێنـدێک داواکـاری، گـرووپ، ڕێکخـراوە و قەیـران بە شـێوەیەکی گشـتی بە دەوری کەلێنـی نەتەوەیـیەوە پێـک هـاتن، بە جۆرێـک کە گوتـاری زاڵـی ڕەزاشـا ئەویتـری سـەرەکییان بـوو. ئەم بابەتـانە حیکـایەتی لە قووڵبـوونەوەی کەلێنـی نەتەوەیـی دەکـرد کە ڕەزاشا پێیوابوو بە سیاسەتی دەوڵەت - نەتەوە سازییە زۆرەملیە ناسیۆنالیستییەکەی خۆی دەیسڕێتەوە. کۆمـاری کوردسـتان و ئـازەربایجـان بەرهەمـی ئەم دۆخە بـوون. دوای هەرەسهێنـانی ئەم کۆمـارانە و زاڵبـوونەوەی دەسـەڵاتی ناوەنـد بە سـەر ئەم ناوچـانەدا، سیاسـەتی ڕەزا شـا لە سـەر بنەمـای ناسیۆنالیسـمی قەومـی کەونـاراخواز بە تونـدوتیژییەکی زۆرەوە لە لایەن پادشای نوێوە پەیڕەو کرا. ئەم سیاسەتە؛ قووڵبوونەوەی کەلێنی نەتەوەیی لێ کەوتەوە، جگە لە قۆناغێک، کە سیاسـەتی ناسیۆنالیسـتیی قەومخوازانەی محەممەدڕەزا جێـی بـۆ ناسیۆنالیزمی لیبراڵـی محەممەدی موسـەدیق بەجـێ هێشـت کە بەشـداری پێکهاتەکان لە قۆناغێکی تایبەتی لێ کەوتەوە.

هاوکات لەگەڵ گۆڕانی گوتاری سیاسی ناوەنـد، گۆڕانکـاری لە گوتـاری سیاسیی کوردیشدا بە دی دەکرێ و بە نیسبەت هەر گۆڕانێک لە ناوەند گۆڕانێک لە گوتاری سیاسیی کورددا ڕوو دەدا.

ئەم وتـارە بە پشتبەسـتن بە تیـۆریی لێکدانەوەی گوتـاری "لاکلاو مۆفە" حەول دەدا گۆڕانکارییەکـانی گوتـاری سیاسیی کـورد لێـک بـداتەوە و لە ڕاسـتیدا ئەم وتـارە دەیـهەوێ کاریگەرییەکـانی ناسـیۆنالیزمی ناوەنـد لە سـەر پێکهـاتن و گـۆڕانی، ناسیۆنالیزمی کورد و لە ئاکام دا گوتارە سیاسیەکەی لێک بداتەوە.

زەمینەکانی پێکهاتنی یەکەم گوتاری سیاسیی کورد

ڕووداوەکانی خەرمانانی ١٣٢٠ و ئازادبوونی هێزە کۆمەڵایەتییەکان لە ئاکامی هەرەسهێنانی دەسەڵاتی ناوەند دوای تەبعیدی

ڕەزاشا، بووە هۆی نیوە ئاشکرابوونی کۆمەڵەی "ژ - ک" کە لە ساڵی ١٣١٧ەوە تا ئەو کات بە شێوەیەکی نهێنی کاری دەکرد. کۆمەڵەیەک کە دواتر بووە بەردی بناغەی حیزبی دێموکرات کە لە سەر بنەمای خولیا و ئامانجەکانی"ژ - ک" دامەزرا. لە ڕاستیدا ئەگەرچی بیرۆکەی ناسیۆنالیزم لە بزووتنەوەی سمکۆوە بە کاریگەریی ناسیۆنالیزمی باکووری کوردستان یەکەمین بناغەکانی داندرابوو، بەڵام ئەم شێوە ڕوانینە بە پێکهاتنی کۆمەڵەی "ژ - ک" قەوارەیەکی نوێی بە خۆوە گرت. پێگەی کۆمەڵایەتیی "ژ - ک" چینی ناوینی شاریی کوردستان بوو، کە دواتر بوو بە پێگەی سەرەکیی حیزبی دێموکرات (نادری، ١٣٩٤، ٤٠ - ٣٦). دوای شۆڕشی سمایل ئاغای سمکۆ ئەم بزوتنەوەیە گرینگترین بزووتنەوەی سیاسیی کوردی ڕۆژهەڵات بوو کە بووە بەردی بناغەی یەکەمین حیزبی سیاسی کورد لەم بەشەی کوردستاندا. حیزبێک کە بۆ چەند دەیەیە ئەکتەری سەرەکیی سیاسەتی کوردستانە. حیزبێک کە لە دەورەی پەهلەویدا وەک گرینگترین نیشانەی کەلێنی نەتەوەیی باس دەکرێ و نوێنەرایەتیی گوتاری سیاسیی کوردی بەئەستۆوە بووە، بە شێوەیەک کە گۆڕانکاری لە ڕوانگەی ئەم حیزبەدا گوتاری سیاسیی کوردیشی بە گشتی گۆڕیوە.

١- گوتاری سیاسیی شوناسخوازانەی حیزبی دێموکرات

دوای تەبعیدی ڕەزاشا و شکستی حکوومەتەکەی، بە هۆی بەکارهێنانی سیاسەتەکانی بە مۆدێڕنکردنی ئێران و پێکهێنانی دەوڵەتی نەتەوەیی، بە کەڵکوەرگرتن لەو پلانانەی کە پێکهێنەری گوتاری پەهلەویی یەکەم بوو، دۆخێک لە ئێران هاتە ئاراوە کە هاوکات لەگەڵ لاواز بوونی ناوەند، هێندێک هێزی سیاسیی نوێ لە ناوچە جیاوازییە نەتەوەییەکاندا هاتنە مەیدانەوە، کە کوردستان یەک لەو ناوچانە بوو. ئەگەرچی پێش ئەو قۆناغەش لە کوردستان بزووتنەوەی دیکە لە ئارادا بوون کە شۆڕشی سمکۆ گرینگترینی ئەم بزووتنەوانە بوون کە شکستی هێنا. بەڵام ئەو قۆناغە نوێیە بە داگیرکردنی ئێران لە لایەن سۆڤیەت و بریتانیا و سازبوونی بۆشایی دەسەڵات هاتە ئاراوە. ئەم بۆشاییە لە دەسەڵاتدا لە کاتێکدا ڕووی دا کە دوو دەیە بوو ڕەزاشا حەولی سازکردنی دەوڵەت-نەتەوەی لەسەر بنەمای قەومی و ناسیۆنالیزمی کەوناراخوازدا دەدا. بە بڕوای "ئیستین ڕۆکان"(١) لە وەها دۆخێکدا پێکهاتنی نیزامە سیاسییەکان هاوکات دەبن لەگەڵ کێشەوگرفتی کۆمەڵایەتی و سیاسی، کە لەم نێوانەدا پێکهاتنی دەوڵەت-نەتەوە، کە یەک لە قۆناغە گرینگەکانیەتی لەگەڵ کێشە و توندوتیژی زیاتر ڕووبەڕوو دەبێ. (Lipset and Rokkan, 1967, 42-4)

سەرەڕای ئەوە واتە جەختکردن لەسەر سازکردنی دەوڵەت - نەتەوە بەم شێوەیە، سازبوونی ئەم بارودۆخە نوێیەش کە ئێرانی تێکەوتبوو، دەیتوانی بەستێنێکی گونجاو پێک بێنی، بۆ قووڵبوونەوەی کەلێنی نەتەوەیی، کە "ڕووکان" جەخت لە سەر ئەم پێشهاتەیە لە قۆناغە هەستیارە مێژوویەکاندا دەکا. کەواتە لەم کاتەدا بەپێی تیئۆریی کەلێنە کۆمەڵایەتییەکانی ئیستین ڕووکان، هەل بۆ پێکهاتنی گوتارێکی سیاسی لە دەوری کەلێنی نەتەوەیی، فارس-کورد و جۆرێک

ناسیۆنالیزمی قەومی کە لە دژایەتی لەگەڵ ناسیۆنالیسمی ئێرانی ڕەزاشادا بوو ڕەخسا. چون هەم بارودۆخی مێژوویی بەهۆی بۆشایی دەسەڵات لەبار بوو هەمیش ئەم گوتارە بە درێژیی ساڵەکانی دەسەڵاتی ڕەزا شا خەریک بوو پێک دەهات. دەتوانین ئەم قۆناغە وەک سەرەتای شکڵگرتنی گوتاری سیاسی کورد ناودێر بکەین. کە بۆ یەکەم جار بوو لە مێژووی سیاسیی کورددا بەم شێوەیە پێک دەهات، چون لەم قۆناغەدا ڕێبەریی سیاسی کورد لە ئەستۆی حیزبێکدا بوو کە پلان، ئەساسنامە و ڕێکاری بۆ بە بەڕێوە بردنی خولیا نەتەوەییەکانی گەلەکەی هەبوو.

حیزبێک کە لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤دا بە دەرکردنی بەیاننامەیەک ئێعلامی مەوجودییەتی کرد و بووە ڕێبەری سیاسیی کورد بە گوتارێکی سیاسی نەتەوەیی نوێوە.

لە کاتێکدا کە بەشی هەرە زۆری سیاسەتەکانی ڕەزاشا لەسەر بنەمای هاوشێوەکردنی کولتووری، ئێتنیکی و نەتەوەیی و سەپاندنی شێوە ڕوانینی خۆی و سەرکوتی هێزە ناوەندنەخوازەکان بە پێداگری لەسەر گوتاری ناسیۆنالیزمی کەوناراخواز بۆ وەدیهاتنی دەوڵەت-نەتەوەی ئێرانی شکڵی گرتبوو، لە کوردستان حیزبی دێموکرات لە بەیاننامەی ئێعلام مەوجودییەتی خۆیدا جەختی لەسەر مافی خودموختاری لە چوارچێوەی سنوورەکانی ئێران، پێکهاتنی ئەنجومەنە ئەیالەتییەکان(٢) لە سەر بنەمای یاسای بنەڕەتی و مافی خوێندن بە زمانی زگماکی (کوردی) دەکرد.(ایگلتۆن، ١٣٦١، ١٠٣). لە ڕاستیدا گوتاری سیاسیی کورد لە دژایەتی لەگەڵ گوتاری ناسیۆنالیستیی پەهلەوی، بە دوای شوناسێکی تایبەت، لە چوارچێوەی ناسیۆنالیزمێکی شوناسخوازانەدا بوو، کە ئەم شوناسە بە هۆی ناسیۆنالیزمی هاوشێوەسازی پەهلەوییەوە کەوتبووە بەر هەڕەشەی لە نێوچوون. سیاسەتی «ئێرانیزاسیۆن»ی پەهلەویی یەکەم، کە پێشمەرجی، پێکهاتنی دەوڵەت - نەتەوەیەکی مۆدێڕن بە ژمار دەهات، پشتی بە نزیکبوونەوەی هەنگاو بە هەنگاوی قەومی و نەتەوەیی و کەمایەتییە قەومی و ناوچەیی و مەزهەبییەکان نەبەستبوو. ئەم سیاسەتە لەسەر بنەمای سڕینەوەی قەومی و حاشا کردن لە جیاوازییەکان دامەزرابوو، هەر بەم هۆیەش کێشەی نێوان ئەم جیاوازییانە و دەوڵەتی ناوەندی لێ کەوتەوە.(آبراهامیان، ١٣٨٣، ٣٠١ - ٣٠٠)

گوتاری سیاسیی کورد بە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات، لە یەکەمین قۆناغی ژیانی سیاسیی خۆیدا بە دەوری کەڵێنی نەتەوەیی کە بەهۆی ناسیۆنالیزمی کەوناراخوازی قەومی پەهلەویی یەکەمدا قووڵ ببۆوە، بە جومگەبەندیی هێندێک لە واتا و چەمکی گوتاریی، پێک هات. ئەگەرچی لەم قۆناغەدا بۆ یەکەم جارە کە داواکاریی «خودموختاری» لەسەر دەستی حیزبی دێموکرات دێتە نێو ئەدەبیاتی سیاسیی کوردەوە. بەڵام ئەم واتایە نەیدەتوانی لە دۆخێکدا کە شوناسە نەتەوەیی، زمانی و کولتوورییەکەی بە هۆی پلانە هاوشێوەسازییەکانی دەوڵەت - نەتەوە سازی پەهلەوییەوە کەوتبووە بەر پەلامار، وەک دالی ناوەندیی ئەم گوتارە بێتە ئەژمار. بەپێی سوخەنرانی و دیمانەکانی قازی محەممەد، ڕێبەری حیزبی دێموکرات و

سەرچاوە
Serchawe

سەرکۆماری دەوڵەتە ناوچەییە کوردییەکە و بەیاننامە و ڕاگەیاندنەکانی حیزبی دێموکرات لەو سەردەمەدا، پێداگری لەسەر زمانی کوردی وەک خاڵێکی گرینگی پێکهێنەری شوناسی نەتەوەیی دەردەکەوێ، کە بۆ سەلماندنی ئەم ڕاستییە دەتوانین سەرنج بدەینە ئەم بڕگانەی خوارەوە؛

- لە بڕگەی دووهەمی بڵاوکراوەی ئێعلام مەوجودییەتی حیزبی دێموکراتدا، ئاماژە بە «مافی خوێندن بە زمانی زگماکی» دەکرێ.
- لە مەرامنامەی حیزبی دێموکراتدا؛ جەخت لەسەر کوردیبوونی زمانی فەرمیی دایرەکان و دەرکردنی بڵاڤۆکی «کوردستان» وەک ئۆرگانی ڕەسمیی حیزب و بڵاوکردنەوەی بابەت بە زمانی کوردی دەکرێ.
- لە قەتعنامەی کۆتایی وتووێژەکانی حیزبی دێموکرات و فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجاندا؛ ئاماژە بە پەرەدان بە زمانەکانی کوردی و ئازەری لە ناوچە ژێر دەسەڵاتەکانی یەکتریدا دەکرێ.
- لە ڕێکارنامەی حکوومەتی ناوچەیی کوردستاندا ئاماژە بە پێویستیی هەڵگرتنی ناوە غەیرە کوردییەکان لەسەر قوتابخانە و دایرەکان و دانانی ناو و نازناوی کوردی کراوە. (خوشحالی، ۱۳۸۰، ٥٤ - ۳۱)

لە کاتێکدا «شا دەیویست بە داسەپاندنی زمانی فارسی وەک زمانێکی تایبەت و زۆرەملی لە کاروباری حکومەتی و ڕۆژنامە و ڕاگەیاندن و کتێبەکاندا، بە شێوەیەکی ئاشکرا ڕێ بە پەرەسەندن و مانی زمانی کوردی بگرێ» (انتصار، ۱۳۹۰، ٦١) بەڵام زمانی کوردی لەم قۆناغەدا وەک یەکێک لە گرینگترین واتاکانی گوتاری سیاسیی کورد، خۆ دەنوێنێ و چەشنی چەمکێکی پێکهێنەری شوناس دەبێتە بنەڕەتیترین واتای ئەم گوتارە، بەو هۆیەی کە پەراوێز خستنی زمانی شوناسێکی نەتەوەیی دەتوانێ ببێتە هۆی سڕینەوەی ئەم شوناسە، پێداگری لە سەر زمان بە هەمان شێوە دەتوانێ ببێتە هۆکاری پێکهاتنی شوناس. لە ڕاستیدا «دەسەڵاتدار بە تێگەیشتن لەو ڕاستییە کە سەلماندنی شوناسی زمانی ئەویتر بە مانای دانپێداهێنان بە بوونی ئەم پێکهاتەیەیە، حەول بۆ تێکدانی ئەم شوناسە زمانیە دەکا... نەتەوەیەک کە زمان وەک تاکە چەمکی مانا بەخش و ڕاگوێزەری کولتوور لە دەست بدات، ناچارە بە قەبووڵکردنی زمانی ئەویتری، فەرهەنگی ئەویتری و هەر لەم ڕێگایەوە شوناس و دەسەڵاتی ئەویتر».(رضایی، ۱۳۸٥، ١٦٥ - ١٦٤)

هەرەسهێنانی کولتووری و زمانی و لە ئاکامدا هەرەسهێنانی شوناسێکی ئێتنیکی و نەتەوەیی ژێرستەم لە دەورانی ئێستیعماری و تەنانەت لە دەورەی پاش ئێستیعماریشدا بۆتە هۆی ئەوەی کە زۆر لە نەتەوە ژێردەستەکان لە ڕێی ململانێی زمانییەوە بەرگرییان لە شوناس و کیانی سیاسیی خۆیان کردوە. «دژکردەوە بە نیسبەت هەڕەشەی نەتەوە و هێزی باڵا دەست چ لە چوارچێوەی زمان و کولتوور و چ لە قەوارەی کێشەی سەربازیدا، بەردەوام بەشێکی لە مێژووی وڵاتانی بە خۆوە

گرتووە، کە لە ئاکامدا یا بەرهەمهاتنی بیری نوێ و پێکهاتنی گوتارێکی نوێی لێ کەوتۆتەوە یا بۆتە هۆی مانەوەی زمان، شوناس و نیشتمانی نەتەوەی ژێردەست».(هەمان، ١٦٩) کەواتە لەو سەردەمەدا کە زمانی کوردی وەک زمانی پێکهاتەکانی دیکەی ئێران بە هۆی پلانی دەوڵەت-نەتەوە سازی ڕەزاشاوە کەوتبووە ژێر گوشارەوە، زمان وەک چەمکێکی پێکهێنەری شوناس، لەنێو گوتاری سیاسیی کورددا خۆ دەنوێنێ و وەک دالی ناوەندیی «گوتاری سیاسیی شوناسخوازیی حیزبی دێموکرات» واتاکانی دیکە بە دەوری خۆیدا جومگەبەندی دەکا. بە شێوەیەک کە بە پێکهاتنی کۆماری کوردستان، لە ڕێی نیزامی پەروەردەییەوە، بە کەڵکوەرگرتن لە گۆڤار و بڵاوکراوە و کتێبی پۆل، کۆمار حەولی بۆ پەرەدان و بە فەرمی کردنی ئەو زمانەدا. بە شێوەیەک کە ئەم ژێرخانە دواتر بووە کۆڵەکەی زمانی کوردی لەژێر دەسەڵاتداریێتی هەر دوو حکومەتی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامیدا. هەڵبەت ناسیۆنالیزمی قەومیی کورد کە لە دژایەتی لە گەڵ ناسیۆنالیزمی ئێرانیدا شکڵی گرتبوو هێندێک واتای دیکەی لە خۆی کۆ کردبۆوە کە بۆ یەکەم جار بوو دەهاتنە نێو ئەدەبیاتی سیاسی کوردەوە، کە گرینگترینیان "خودموختاری" بوو کە وەک داواکارییەکی گرینگ و سەرەکیی گوتاری شوناسخوازیی حیزبی دێموکرات هاتە بەر باس و داواکردن. هەر وەک لە بڵاوکراوەی ڕاگەیاندنی پێکهاتنی حیزبی دێموکرات، وتوویژ و قسەکانی سکرتێر و سەرکۆمار دەردەکەوێ، ئەم خودموختارییە لە چوارچێوەی یاسای بنەڕەتیی ئێراندا داوا کراوە و خودموختاری و ئەنجومەنە ئەیالەتییەکان وەک چەمکێکی یاسایی لەگەڵ واتای ئازادی، چەمکە سەرەکییەکانی ئەم گوتارە پێک دەهێنن، ئەم واتایانە لە چوارچێوەیەکی گوتاریی شوناسخوازانەدا جومگە بەندی دەکرێن و واتاکانی دیکەی وەک سەربەخۆیی خوازی و تێک دانی دەسەڵات و شکاندنی قەوارەی نیشتمانی ئێرانی دەخەنە لاوە.

پەراوێزەکان:

١- ئیستین ڕووکان (Stein Rokkan (1921-1979) پێی وایە کە کەلێنی نەتەوەیی یا قەومی یەک لەو کەلێنانەیە کە ئەو توانایییەی هەیە کێشەی سیاسی لە سەر ساز بێت و ئەم کەلێنە ڕاست لە کاتە هەستیارە مێژوویەکاندا ئەم کێشەیە دەخوڵقێنێ، سەرەڕای ئەوەی کە دەوڵەت - نەتەوە سازیش دەتوانێ بەستێنێکی گونجاو بۆ قووڵبوونەوەی ئەم کەلێنە پێک بێنێ، بە تایبەت کە ئەگەر ئەم پرۆژەیە لەسەر بنەمای هاوڵاتی مەدەنی دا نەکرێ کە لە سەردەمی پەهلەوی و دواتریش دەوڵەت نەتەوەسازی لە سەر ئەساسی نەتەوەی باڵادەست و بێ لەبەر چاوگرتنی مافی هاووڵاتی، پێکهاتەکانی دیکە حەولی بۆ دراوە.

٢- لە یاسای بنەڕەتی مەشرووتەی ئێران لە ئەسڵەکانی ٩٣ - ٩١ دا ئەم ئەسڵە بەفەرمی ناسراوە.

***

* ئەم وتارە پێشتر لە کتێبی "قەڵای خۆڕاگری" کە کۆمیسیۆنی چاپەمەنیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەبۆنەی یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکرات دەری کردبوو، بڵاو بۆوە. ئەوکات بەهۆی ئەوەی د. ئازاد محەممەدیانی لە شاری بۆکان و

لە نێوخۆی وڵات دەژیا، لەبەر ڕێوشوێنی ئەمنییەتی بە ناوی "د. ڕزگار موکری" بڵاو کرایەوە و "کوردستان" ئێستا لە سێ بەشدا بڵاویان دەکاتەوە.

گوتاری سیاسیی بەشداریخوازیی حیزبی دێموکرات

دوای هەرەسهێنانی کۆماری کوردستان و لە سێدارەدانی قازی محەممەد و هاوڕێکانی، کەشوهەوای مەهاباد و کوردستانی ژێر دەسەڵاتی کۆمار میلیتاریزە و پۆلیسی کرا و ئەندام و هەوادارانی حیزبی دێموکرات کەوتنە ژێر چاوەدێری و ڕاوەدوونانەوە. شارێک کە بە قەولی "جان فوران" بە شاری کراوەیی سیاسی لە بەرامبەر کۆنترۆلی توندی حکومەتی ناوی دەهات، دیسان کەوتەوە ژێر دەسەڵاتی حکوومەتی ناوەندی. بە پێچەوانەی ناوەند کە دوای خەرمانانی ١٣٢٠ تا کوودەتای ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ دۆخێکی ئازادیی بە خۆیە دەدی و ئازادیی ڕادەربڕین، ئازادیی سیاسی و چالاکیی حیزبە سیاسییەکان دەبیندرا، لە کوردستانی پاش ڕووخانی کۆمار لە ساڵی ١٣٢٥دا کەشوهەوایەکی پۆلیسی و ئەمنی حاکم بوو و ئەرتەش ببووە حاکمی ڕەهای کوردستان. سیاسەتی حکوومەت بە نیسبەت کوردستان و بە تایبەت ناوچەی مەهاباد، سیاسەتی داگیرکاریی نیزامی بوو، واتە ئەم ناوچەیە بەتەواوی لەژێر کۆنترۆڵی ئەرتەشدا بوو، لێپرسراو و مەئموورێک کە دەهاتە ئەم دەڤەرە لە پلەی ناوین بۆ خوارێدا بوو. هیچ چەشنە چالاکییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی لەو ناوچەیەدا بە دی نەدەکرا، تەنانەت لە مەجلیسی شازدەی شوڕای میللیدا کە ساڵی ١٣٢٨ کراوە، مەهاباد، ناوەندی کۆماری کوردستان، هیچ نوێنەرێکی نەبوو. بەڵام ئەگەرچی لە کوردستان دوای ڕووخانی کۆمار دۆخێکی پۆلیسی زاڵ بوو و بڵاوبوونەوەی چالاکانی سیاسی ببووە هۆی ئەوەیکە کەشوهەوای گەرموگوڕی ساڵەکانی ٢٤ و ٢٥ ببێتە دۆخێکی سارد و سڕ و ناهومێدی باڵی بە سەر وڵاتدا کێشابوو، بەڵام بە گشتگیربوونی چالاکیی محەممەد موسەدیق لە ناوەند و سەرجەم ئێران و جەختکردن لەسەر لیبرالیزم وەک بنەمای ناسیۆنالیزمی ئێرانی، کەشوهەوای کوردستانیش وردە وردە بەرەو جموجۆڵی سیاسی دەڕۆیشت.

دوای ڕەزاشا لە ناوەند، جموجۆڵی کۆمەڵگە بووە هۆی ئەوەی کە دەرفەتێکی هەستیار وە دەست ڕێبەرایەتیی ناسیۆنالیزمی لیبرال بکەوێ. ئەم جۆرە لە ناسیۆنالیزم بەشداریی مەدەنیی هەموو پێکهاتەکانی ئێرانی لە چوارچێوەی یاسای بنەڕەتیی مەشروتەوە خستبووە نێو بەرنامەکانی خۆیەوە، حەولی دەدا لە ڕێی مەجلیسی شوڕای میللی و هەڵبژاردنی ئازادانەی نوێنەرانی ئەم مەجلیسە، گۆڤار و ڕۆژنامەی ئازاد و پەرەدان بە نیزامی حیزبی بە چالاکیی هێندێک حیزبی وەک؛ حیزبی ئێران، حیزبی توودە، حیزبی زەحمەتکێشان، هێزی سێهەم، حیزبی پان ئێرانیست و جیبهەی میللی، قەوارەی دەسەڵاتێکی سیاسی بەشداریخواز بە خۆیەوە بگرێ و ڕووکارێکی تایبەت بەم قۆناغەی مێژووی ئێران بدا. ئەم بارودۆخە توانیبووی کار بکاتە سەر کوردستانیش، هەڵبەت بەو هۆیەی کە موسەدیق وەک ڕێبەری بەربەرەکانێ لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئینگلیز دەناسرا و سیاسەتی کوردیش لەسەر ئەساسی دژایەتی لەگەڵ ئێمپریالیزم دامەزرابوو، جموجۆڵی لایەنگرانە لە موسەدیق لە

کوردستان دەستی پێ کرد. وەک سارمەدین سادق وەزیری دەڵێ: "ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ ئێمپریالیزمی ئینگلیز، بۆ وەدەست هێنانی مافی گەلانی ئێران، بە شێوەیەک پەرەی سەندبوو و قووڵ ببۆوە کە دەنگدانەوەکەی گەیشتبووە کوردستانیش، ڕۆژنامە چەپییەکان، مەبەست بڵاوکراوە ئاشکراکانە، دەگەیشتنە کوردستان و نەخشێکی بەرچاویان لە ورياكردنەوەی کورد و ئامادەکردنیان بۆ بەشداری لە خەباتی کۆمەڵایەتیدا دەگێڕا".

وێڕای ئەوەی کە موسەدیق دژی لایحەکەی ڕەزم آرا(۱) بۆ پێکهێنانی ئەنجومەنەکانی ئیالەتی و ولایەتی بوو و نەیهێشت لە مەجلیسی شازدەدا پەسەند بکرێ، بەڵام کورد هەرگیز دەستی لە پشتیوانیی موسەدیق لە هیچ قۆناغێکدا هەڵنەگرت، هۆکارەکەشی ئەوە بوو کە؛ «دەوڵەتی موسەدیق نوختە گۆڕانێک بوو لە سیاسەتی ئێراندا. چونکە ئەو حکوومەتە لەگەڵ هەموو حکومەتەکانی پێشوو جیاوازییەکی ئەساسی هەبوو. حکوومەتێک بوو کە بە پشتیوانیی خەڵک و بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەیەکی زۆر گرینگ وەک میللیکردنی نەوت هاتبووە سەر کار و سیاسەتێکی میللی بەڕێوە دەبرد.» (قاسملوو، ۱۳۸۱) و «جۆری ناسیۆنالیزم و ئامانج و ڕوانگە دێموکڕاتیک و لیبرالیەکەی موسەدیق و شێوەی حکوومەتکردنەکەی بەسەر خەڵکدا کە لە ڕێی هەڵبژاردنەوە بوو، جموجۆڵ و حەزی خستبووە نێو ڕووناکبیرانی کوردەوە»(انتصار، ۱۳۹۰). گرینگترین نموونەکانی بەشداریی کورد لە پرۆسەی سیاسیی ئێران و پشتیوانی لە موسەدیق لەو سەردەمەدا؛ یەکەم؛ بەشداری لە ڕاپرسی بۆ پشتیوانی لە موسەدیق بوو بە جۆرێک کە «لە مەهاباد لە نێو پێنج هەزار دەنگدا تەنیا دوو دەنگ بۆ لایەنگری سەڵتەنەت کەوتبووە سندووقەوە»(مک داوال، ۱۳۸۰). لە بانەش تەنیا دوو دەنگی هاوشێوە هەبوو. دووهەم؛ بەشداری لە هەڵبژاردنی مەجلیسی هەڤدەیەمدا بوو، «ئەوە یەکەم هەڵبژاردن دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان بوو، کە هێندێک پاڵێوراو لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە بەشداری ئەم هەڵبژاردنە بوون، [ئەم هەڵبژاردنە] لە سەرەتاکانی ۱۹۵۲دا بەڕێوە چوو، کە نوێنەرانی ئەم حیزبە بۆ وە دەستهێنانی زۆرینەی دەنگەکان بە ئاسانی سەرکەوتن)۲(».

ناسیونالیزمی لیبرالیی محەممەد موسەدیق کە بەشداریی کۆمەڵانی خەڵکی وەک بنەمای دەسەڵاتداری خۆی دیاری کردبوو، توانی حیزبی دێموکرات و کورد تووشی وەرسووڕانی گوتاری بکا، گوتارێک کە لە ساڵەکانی دوای ڕووخانی کۆمار، بەهۆی فەزای پۆلیسی کوردستان خەریک بوو بەرەو جۆرێک ناسیۆنالیزمی ڕادیکاڵ دەڕۆی. ئەگەرچی بە هۆی چالاکی نهێنیی حیزبی دێموکرات وەک تاکە هێزی سیاسیی کوردستان و کەمبوونی بڵاوکراوە و سوخەنرانیەوە کاری دەرکێشانی واتا گوتارییەکان کارێکی دژوارە، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە لە چوارچێوەی لێکدانەوەی گوتاری "لاکلاو و مۆفەدا" جگە لە کردەوە گوتارییە زمانییەکان، کردەوە گوتارییە غەیرە زمانیەکانیش دەتوانن ببنە ماکی گوتار و چەشنی زمانی کردەوە، دالە گوتارییەکانی لێ دەرکێشین. لەم قۆناغەدا سیاسەتی کوردی بە بەشداری لە پرۆسەی گشتی و کەلانی ئێران وەک بەشداری لە ڕێپێوانەکان بۆ پشتیوانی لە موسەدیق، بەشداری لە ڕاپرسی و هەڵبژاردنی مەجلیس، بە کاریگەری وەرگرتن لە گوتاری

ناسیۆنالیستی سەربەخۆیی خوازی موسەدیق لە سەر بنەمای سیاسەتی «هاوسەنگی نەرێنی»(٣) و حەول بۆ نەتەوەییکردنی نەوت و ئـازادی لە ڕێـی پەرەدان بە بڵاوکـراوە و ڕۆژنـامە و گۆڤارەکـانەوە، جیـاواز لە کەشـی گوتـاریی سـەردەمی کۆمـاری کوردستان، شکڵ دەگرێ. پێویستە ئاماژە بەوەش بکرێ کە لە سـاڵەکانی دەسـەڵاتدارێتی موسەدیقدا زۆرتـرین هاوکـاری لە نێوان حیزبی دێموکرات و حیزبی توودە وەک یەکێک لە کـاریگەرترین حیزبەکـانی ئەو سالانەی ئێراندا دەبینـدرێ. گوتـاری سیاسیی کـورد لەم قۆنـاغەدا "بەشداری" وەک دالـی ناوەنـدی ئەم گوتـارە هەڵـدەبژێرێ و واتاکـانی وەک ئـازادیی حیـزب و دەربڕین، وێڕای زمانی کوردی کە دالی ناوەندی دەوری پێشوو بـوو، دەبنە دالـی خزی (شناور) ئەم سـەردەمە و خودمختـاری وەک گرینگتـرین داواکـاری کـورد لە چوارچێـوەی یاسـای بنەڕەتیـی مەشـروتەدا و چەشـنی دالێکـی دیـکەی ئەم گوتـارە لە چوارچێوەی "کەشی گوتاریی" بەشداریدا جومگەبەندی دەکرێن.

گوتاری سیاسیی شوناسخوازانەی قەومیی حیزبی دێموکرات

پـاش کودەتـای ٢٨ی گەلاوێـژ و ڕووخـانی دەوڵەتـی موسـەدیق، ئەو هیـوایەی کە کـورد بە سیاسـەتە لیبرالـی و بەشداریخوازانەکانی موسەدیقی بەستبوو لەنێو چوو. لە کوردستان بە شێوەیەکی توندتر ڕووبەڕووی لایەنگرانی موسەدیق بوونەوە و هێنـدێک لە ڕێبەرانـی حیزبـی دێموکرات کە لەو دەورەیەدا، بە شێوەیەکی نیوەئاشکرا چالاکییـان دەکرد، تووشی زیندان و هەڵاتـن هـاتن. «شـا وێـڕای بە دەسەڵات گەیشتنەوەی هەمـوو نیشـانەکانی بـزووتنەوەی ڕزگـاریخوازیی کـوردی لە ژیانی سیاسی ئێران سرییەوە»(مک داول، ١٣٨٠). ئەگەرچی داخرانی سیاسی لە هەموو جێیەکی ئێرانـدا دەبینـدرا بەڵام لە ناوچە نەتەوەییەکان بە تایبەت لە کوردستان، کە وەک پشتیوانی موسەدیق دەهاتنە ژمار، دۆخەکە جیـاواز بـوو. «حکومەت بـۆ دڵنیـابوون لە سیاسـەتەکانی هاوشێوەسـازی زمـانی، کەسـانی دەرەکـی بـۆ بەرپرسیـارەتیی ناوەنـدە پەروەردەییەکـانی کوردسـتان دەنـارد و بەو پێیە چالاکیی سیاسـی و ئـازادی لە کوردسـتان بەرتەسـک بـۆوە»(انتصـار، ١٣٩٠). گەڕانەوەی ئەم دۆخە لە ڕوانگەی کوردەوە داخرانی دەروازەکانی گۆڕان بوو، لەم قۆناغەدا حیزبی دێموکرات لە کۆنفرانسێکدا سیاسـەتەکانی خـۆی بەم شێوەیە دیـاری کـرد: ڕووخانـدنی پاشـایەتی، دامەزرانـدنی شوناسـێکی کـوردی لە قەوارەی دەوڵەتێکـی کـوردیی هەڵبژێردراوی خۆیدا و ڕزگارکردنی هەموو کوردستان.(مک داول، ١٣٨٠). لە ڕاستیدا ئەم کۆنفرانسە کە بـۆ تێکەڵکـردنەوەی دوو کومیتەی مەهاباد و سنە و دیاریکردنی سیاسەتەکانی نوێی حیزب پێکهـاتبوو، دەسـتپێکی گـۆڕانێکی مەزن لە سیاسـەتی بەشداریخوازانەوە بەرەو سیاسەتێکی دژە حکومەتی ڕادیکال بوو.

حیزبی دێموکرات کە دوای کۆماری کوردستان گرینگترین و گەورەترین ئەزموونی بەشداریی خـۆی لە پرۆسـەی سیاسـی ئێرانـدا هەرچەند بە شێوەیەکی نیوە ئاشکرا لە دەورەی موسەدیقدا، دیبوو، ئێستا بە نهێنیکردنەوەی چالاکییەکانی بەهۆی داخرانـی سەراسـەری سیاسیی ئێـران، بەرەو سیاسـەتی ڕادیکـاڵی ڕووخێنەرانە دەڕۆیشت کە چـارەی کێشـەکانی خـۆی لە بەشـداری لە

چوارچێوەی حکوومەتی سەقامگیردا نەدەدی، بەڵکوو تێکدانی ئەم قەوارەیەی بە ڕێگەچارەی گەیشتن بە داواکارییە نەتەوەیی و شوناسخوازانەکانی خۆی دەزانی.

لە ڕاستیدا کودەتای ٢٨ی گەلاوێژ و داخرانی دوبارەی کەشوهەوای سیاسیی ئێران بووە هۆی قووڵبوونەوەی کەلێنی نەتەوەیی و ڕادیکالیزەبوونی گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات کە بەستێنی بۆ خەباتی چەکداری ساڵەکانی ٤٨ - ٤٦ خۆش کرد. «کومیتەی ئینقلابی»ی حیزبی دێموکرات بەرهەمی ئەو دۆخە و دژ کردەوەیەک بوو بە نیسبەت سیاسەتەکانی پەهلەویی دووهەم کە بە شێوەیەکی ئاشکرا شوناسی کوردی کە لە دەورەی کۆماردا پشوویەکی هاتبۆوە بەر، خستبووە ژێر گوشارەوە. کومیتەی ئینقلابیی حیزبی دێموکرات، شۆڕشی چەکداری کردبووە شێوازی خەباتی خۆی کە لە ماوەی دوو ساڵدا هێندێک شەڕی چریکی لە سێ کوچکەی مەهاباد - بانە - سەردەشت، وەڕێ خست(کوچرا، ١٣٧٣) کە لە ئاکامدا ئەم بزووتنەوە چەکدارییە کە وەرسووڕانێک بوو لە گوتاری سیاسی کورددا، سەرکوت کرا.

لە تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی ئەم قۆناغە دەستبردن بۆ چەک و شەڕی چریکییە کە بەپێچەوانەی دەورەکانی پێشوو ڕوو دەدا، ئەوە لە حاڵێکدایە کە تەنانەت لە سەردەمی کۆماردا کە ئەرتەش بەرەو مەهاباد بۆ خستنەوە ژێر دەسەڵاتی خۆی وەڕێ دەکەوێ، حیزبی دێموکرات دەست بۆ چەک نابا. دیارە وەک گوترا، توندبوونی زمانی ئەو حیزبە بە هۆی سیاسەتەکانی پەهلەویی دووهەم پاش کودەتای ٢٨ی گەلاوێژە، کە قووڵبوونەوەی کەلێنی نەتەوەیی لێ دەکەوێتەوە و لە ئاکامدا دەبینین گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات گۆڕانی بە سەردا دێ. «ئەگەر نیزامی سیاسیی دەسەڵاتدار سیاسەتێکی گونجاو پەیڕەو نەکا، کەلێنی شوناسی قەومی دەتوانێ بەستێنێکی باش بۆ جموجۆڵی توندوتیژخوازانە ساز بکا و لە وەها دۆخێکدا داواکارییە شوناسخوازانەکان بە ئاسانی دەتوانن بەرەو ئەم شێوە جموجۆڵانە بڕۆن».(ایوبی، ١٣٨٧) لەم قۆناغەشدا وەڵامنەدانەوەی حکوومەت، داخرانی زیاتری کەشوهەوای سیاسیی کوردستان و نەبوونی دەرفەت بۆ گەیاندنی داواکارییەکان و بەدواداچوون بۆ جێبەجێکردنیان، بووە هۆی قووڵبوونەوەی کەلێنی نەتەوەیی، وەک یەکێک لە گرینگترین کەلێنەکانی شوناسی و شکڵگرتنی خەباتی سیاسی لە چوارچێوەی "کومیتەی ئینقلابی"ی حیزبی دێموکرات و ڕادیکاڵبوونی گوتاری سیاسیی کورد، کە دژکردەوەیەک بوو بە دۆخی زاڵ بە سەر کوردستاندا.

لە تایبەتمەندییەکانی گوتاری سیاسیی کورد لەم قۆناغەدا؛ پێکهاتنی پەلە چریکیەکان و هێندێک شەڕی ناو بە ناو لە ناوچە سنوورییەکانی کوردستاندایە، کە وەک "کردەوەیەکی گوتاریی نا زمانی" (عمل گفتمانی غیر زبانی) لە چوارچێوەی سیاسەتەکانی حیزبی دێموکرات کە لە کۆنفرانسی دووهەمی ئەم حیزبەدا؛ ڕووخانی پاشایەتی، دامەزراندنی شوناسێکی کوردی و ئازادکردنی هەموو کوردستان، ناوی دێ، پێویستە لێکدانەوەی لەسەر بکرێ. هەڵبەت ئەم سیاسەتانە هێندێک

بابەت و پرسن کە لە سەردەمی کۆماریشدا نە بە شێوەی تێئۆری و نە بە شێوەی کردەوەیی نەهاتە بەر باس و پلانی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان نەبوون. لەم سەردەمەشدا وەک سەردەمی کۆمار کە یەکەمین قۆناغی پێکهاتنی گوتاری سیاسی کورد بوو، جەخت لە سەر چەمکی شوناس دەکرێ، بەڵام وەک ئەو سەردەم زمانی کوردی چەشنی چەمکێکی شوناسی، زەق نابێتەوە، بەڵکوو بابەتی ئێتنیک سەرەکیترین چەمکی ئەم گوتارەیە. چەمکێک کە پتر لە هەر واتا و دالێکی دیکە توانایی سازکردنی خەباتی چەکداریی هەیە و ئەگەر هەلی بۆ بڕەخسێ دەتوانێ کۆمەلانی خەڵک بێنێتە مەیدان، کە باشترین دۆخ بۆ ئەم بابەتە؛ بۆشایی دەسەڵات و لاوازیی ناوەندە، کە لەو سەردەمەدا ئەم هەلە بۆ کومیتەی ئینقلابیی حیزبی دێموکڕات نەڕەخسا، چون محەمەد ڕەزا شا، پاش کودەتای ٢٨ی گەلاوێژ، بناغەی دەسەڵاتێکی بەهێزی داڕشتبوو و هەر لە دوای هەرەسهێنانی کۆمارەوە سەرنجێکی زۆری ئەمنیی دابووە کوردستان و ئیزنی هیچ جۆرە ڕێکخستنێکی لەم ناوچەیەدا نەدەدا.

کەواتە گوتاری سیاسیی کورد لەم قۆناغەدا، شەڕی چریکی دەبێتە داله ناوەندییەکەی و هێندێک چەمکی وەک ڕووخاندنی پاشایەتی و ئازادیی هەموو کوردستان وەک دوو دالی نوێی گوتاریی و زمانی کوردی وەک گرینگترین چەمکی شوناسی، وێڕای هێندیک دالی دیکە کە لە گوتارەکانی پێشووشدا بوونیان هەبووە، لە چوارچێوەی گوتارێکی نەتەوە ویستی شوناسخوازانەدا جومگەبەندی دەکرێن و دەبنە پێکهێنەری ئەم گوتارە. دالی بەشداری وەک دالی ناوەندی قۆناغی پێشووی گوتاری سیاسی حیزبی دێموکرات دەخرێتە لاوە و ئەم واتا ڕادیکاڵە واتە شەڕی چریکی دەخرێتە جێی.

***

پەراوێز:

١- لە هاوینی ساڵی ١٣٢٩دا تیمسار ڕەزمئارا لایحەی سازبوونی ئەنجومەنە ئیالەتیەکانی بردە مەجلیس کە موسەدیق یەک لە موخالفانی ئەم لایحەیە بوو کە پەسەند نەکرا.

٢- یەک لەو کەسانەی کە پاڵێوراوی حیزب بوو، سارمەدینی سادق وەزیری بۆ مەهاباد بوو، کە لەگەڵ ئەوەی کە دەنگی زۆربەی خەڵکی مەهابادی هێناوە، بەڵام حکوومەتی نیزامیی مەهاباد ئیزنی نەدا بچێتە مەجلیس و کەسێکی دیکەیان دەستنیشان کرد.

٣- موازنە منفی: بنەمای سیاسەتی دەرەکی محەممەد موسەدیق بوو کە دواتر بوو بە ماکی "جنبش عدم تعهد" کە پێک هاتبوو لەو وڵاتانەی کە سەر بە هیچ باڵێکی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتەوە نەبوون.

سەرچاوەکان کوردی و فارسی:

- قاسملوو، عەبدولڕەحمان و عەبدوڵا حەسەنزادە. (١٣٨١)، کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی ئێران.
- انتصار، نادر. (١٣٩٠). سیاست کردها در خاورمیانه. ترجمه عرفان قانعی فرد. تهران: نشر علم.
- مک داول، دیوید. (١٣٨٠). تاریخ معاصر کرد، ترجمەی ابراهیم یونسی. تهران: انتشارات پانیذ.
- کوچرا، کریس، (١٣٧٣). جنبش ملی کرد. ترجمەی ابراهیم یونسی. تهران: انتشارات نگاه.
- ایوبی، حجت الله. (١٣٨٧). شکاف های قومی و خشونت در پیکارهای سیاسی. تهران: فصلنامەی مطالعات ڕاهبردی. دورۀ اول، شمارۀ ٢٣.

گوتاری سیاسیی شوناسخوازانەی بەشداریویستی حیزبی دێموکرات

ئەگەرچی لە قۆناغە جیاوازەکاندا، گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات لەژێر کاریگەریی ڕووداوە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکاندا گۆڕانکاریی بەسەردا هاتووە، بەڵام ئەم گۆڕانکارییە بە مانای شیفتێکی ئەرێنی و کاریگەر نەبووە، بەڵکوو بە هۆی ئەوەی کە ئەم وەرچەرخانانە دژکردەوەیەک بووە بەرامبەر بە بارودۆخی زاڵ بە سەر ئێران و کوردستاندا، کەواتە ڕاپەڕاندنی ئەرکەکان لە چوارچێوەی ئەم گۆڕانکارییە گوتارییەدا هێندێک جار سەرکەوتوو نەبووە.

گوشارەکان و دژوارکردنی دۆخی چالاکیی سیاسی لە قۆناغێکدا و کرانەوەی ڕێژەیی کەشوهەوای سیاسی لە سەردەمێکی دیکەدا کە سەرچاوەی لە جۆری ناسیۆنالیزمی ناوەند دایە، بۆتە هۆی گۆڕانکاری لە گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات لەو ساڵانەدا. دوای شکستی کومیتەی ئینقلابیی حیزبی دێموکرات لە شەڕی چریکی دژ بە ڕێژیمی پاشایەتیی پەهلەوی کە ئەم کومیتەیە ڕووخاندنەکەی کردبووە ئامانجی سەرەکیی خۆی، حیزبی دێموکرات وێڕای وەرچەرخانێکی گوتاری، حەولی ڕێکخستنەوەی خۆی دەدا و هێندێک پلانی دێموکراتیک کە پەسندی حیزبی سەردەمی کۆماری کوردستان بوو دەخاتەوە نێو گوتارە سیاسییەکەیەوە. لە ڕاستیدا شکستی بزووتنەوەی چریکی و پێشوازینەکردنی جەماوەر لەم جۆرەی خەبات لەو قۆناغەدا -بە پێچەوانەی قۆناغەکانی دواتر واتە لە ساڵەکانی یەکەمی هاتنەسە کاری کۆماری ئیسلامیدا کە خەباتی چەکداری پێشوازییەکی مەزنی جەماوەریی لێ دەکرێ - هۆکاری سەرەکیی هەڵبژاردنی دروشم و شێوازێکی نوێ لەلایەن حیزبی دێموکراتەوە بوو. «کەواتە لە ساڵی ١٣٥٠ەوە، دروشمی دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان وەرگیرا، هەڵبژاردنی وەها دروشمێک حەول بوو بۆ قەوارە بەخشین بە داواکارییەکانی کورد لە چوارچێوەیەکی گونجاودا بۆ

ئێرانییەکان و کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی» (رومانو، ١٣٨٨). ئەگەرچی خەبات دژ بە حکوومەتی پەهلەوی وەک گوتاری دژبەری گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات، قەوارەبەندیی گوتاریی ئەم گوتارە پێک دێنێ، بەڵام هەرگیز وەک قۆناغی پێشوو شەڕی چریکی بەشێک لە ڕەفتاری سیاسیی ئەم حیزبەی پێک نەدەهێنا، لە ڕاستیدا لەم قۆناغەدا گوتاری سیاسیی حیزب فۆرمێکی واقعبینانە و نێوانگیرتر بە خۆیەوە دەگرێ و خۆی لە چوارچێوەیەکدا جومگەبەندی دەکا کە هەم کەشی دژایەتی ڕابگرێ و هەم سەرنجێکی تایبەت دەداتە ئیمکانی وەرگرتنی کۆمەڵایەتی و ڕێکخستنیان لەم چوارچێوە گوتارییەدا. بەشێوەیەک کە ئەم گوتارە بە ڕاکێشانی سەرنجی ژمارەیەکی زۆر لە جەماوەر، بەرەوپیری شۆڕشی گەلانی ئێران لە ٥٧دا دەڕوا و بە درووژاندنی بابەتی سەرنجڕاکێشتر لە سەر بنەمای داواکارییەکانی کۆمەڵگەی کوردی، بەشێکی زۆری خەڵک لەگەڵ خۆی هاوڕێ دەکا، بە چەشنێک کە پاش سەرکەوتنی شۆڕش، دەبێتە گەورەترین حیزبی سیاسیی کوردستان و تەنانەت ناوچە نەتەوەییەکانی ئێران، بە پێگەیەکی مەزنی کۆمەڵایەتییەوە.

لە دۆخێکدا کە کوردستان دەستەویەخەی گەشەی ناهاوسەنگی پلانە گەشە تەوەرکانی محەمەدڕەزا شا بوو، بەشێکی زۆر لەو لاوانەی کورد کە وێڵی کار بوون ڕوویان کردە ناوەند، ئەم کۆچە بەپێچەوانەی ناوچەکانی ناوەندی ئێران کە بووە هۆی تێکچوونی شوناسی ناوچەییان بە قازانجی شوناسی نەتەوەیی (سەراسەری)، لە کوردستان بووە هۆی بەهێزبوونی شوناسی ئێتنیکی و، تێگەیشتنێکی بە نیسبەت دوا کەوتوویی کوردستان لە بەرامبەر ناوەند دا ساز کرد. حیزبی دێموکرات لەو ساڵانەدا ببوە سێحەبی ڕێبەرایەتییەکی جیاواز کە وێڕای ئەوەی کە دەرکێکی دروستی لە دۆخی سیاسیی ئێران هەبوو، گەڕانەوەی بۆ دروشمە سەرەکییەکانی کۆماری کوردستان کە خودموختاری بۆ کوردستان و دێموکراسی بۆ ئێران بوو کردبووە نەخشە ڕێگای خۆی، ئەوەش لە کاتێکدا بوو کە ئەزموونی ساڵەکانی بەشداری لە پرۆسەی سیاسیی ئێران لە دەورەی مەسەدیقدا، هاوکاری لەگەڵ حیزبی تودە و شەڕی چریکیشی هەبوو. کەواتە دەبوو گوتارێکی سیاسی نوێنەرایەتی بکا کە لە لایەکەوە ئیمکانی باسکردنی لە چوارچێوەی ئێراندا هەبێ، لەلایەکی دیکەوە ئیمکانی ڕاکێشانی سەرنجی کۆمەڵانی کوردستانی هەبێ و هەروەها ئیمکانی ئەوەشی هەبێ کە شوناسی کوردی کە بە هۆی گەشەی ناهاوسەنگ پڕڕەنگتر ببوو وەک چەمکێکی گرینگی ئەم گوتارە جومگەبەندی بکا. ئەوەش لە کاتێکدا بوو کە حیزبی دێموکرات وەک تاکە هێزی سیاسیی کورد، دوای کۆنگرەی سێهەمی خۆی ئەو دروشمانەی بۆخۆی هەڵبژارد کە بەستێنەکانی گەیشتن بە دۆخی شۆڕشگێڕانەی خۆش دەکرد و پتر لە هەر قۆناغێکی دیکە چارەنووسی خۆی بە چارەنووسی گشتیی کۆمەڵانی ئێرانەوە گرێ دابۆوە.

کەواتە لەو سەردەمەدا، گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات پێویست بوو هەم جەخت بکاتە سەر ئامانجەکانی کۆماری کوردستان و گوتارە شوناسخوازانەکەی، هەم ئەوەیک ە وەک سەردەمی موسەدیق بیر لە هاوڕێیەتی لەگەڵ بزووتنەوەی سەراسەری ئێران بکاتەوە. جەختکردنەوەی دووبارە لە سەر دروشمی خودموختاری بۆ کوردستان و دێموکراسی بۆ ئێران،

زیادکردنی وشەی «ئێران» بە ناوی حیزبی دێموکراتی کوردستان و گەڕانەوەی ئەندامانی ڕێبەرایەتیی حیزب لە عێراق و ئورووپاوە بۆ ئێران و بڵاوبوونەوەیان بە شارەکانی کوردستان و تاراندا (حەسەنزادە، ١٣٨١)، بەشێک لەو کردەوە گوتارییانە بوون کە هەوێنی گوتاری سیاسیی کوردیان لەو سەردەمەدا پێک دەهێنا.

ئەگەرچی دروشمی ڕووخانی ڕژیمی پاشایەتی لەنێو ئەم گوتارەدا بوونی هەبوو، بەڵام تەنانەت لە مانگەکانی کۆتایی تەمەنی ئەم حکوومەتەشدا شەڕی سەربازی و چریکی وەک قۆناغی پێشوو پێڕەو نەکرا. هەروەک گوترا، بەهێزبوونی شوناسی کوردی بەهۆی گەشەی خۆئاگایی گشتی کوردەوە کە بەرهەمی گۆڕانی کۆمەڵگەی ئێران و گەشەی شارنشینی و پێشکەوتی ڕێژەیی ئابووری و گەشەی ناهاوسەنگی کوردستان بە نیسبەت ناوەند و ناوچە ناوەندییەکانی ئێران بوو، داواکاریی پێشکەوتن و گۆڕانی بارودۆخی ئابووری خەڵکی بۆ یەکەم جارکەوتە پلان و ئەدەبیاتی سیاسی کوردەوە. گەشەی شوناسی کوردی لە پێوەندی لەگەڵ چەمکی ئێتنیکدا نەبوو، بەڵکوو جۆرێک هەست بە هەڵاواردن بە نیسبەت ناوچەکانی دیکەی ئێران بوو، «ئەم خۆئاگاییە نوێیەی کورد، بە هۆی سەرنجدان بە دواکەوتوویی کوردستان پەرەی ئەستاند»(مک داول، ١٣٨٠) بەو هۆکارانە؛ گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات، لە چوارچێوەی ئەم دروشم و کردەوە گوتاریانە و هەستی هەڵاوردنەدا پێک هات. کەواتە شوناسی غەیری ئێتنیکی، ئەم چەمکە گوتارییەیە کە لەم قۆناغەدا وەک واتایەکی پارادۆکسیکاڵ دەبێتە دالی ناوەندی کە لە ئاکامی هاوڕێیەتی لەگەڵ واتاگەلێکی وەک دێموکراسی بۆ ئێران، زیادبوونی ناوی ئێران بە حیزبی دێموکراتی کوردستان و لە کۆتاییدا بەشداریی لە خەباتی سەراسەری دژ بە حکوومەتی پەهلەویدا مانا پەیدا دەکا و ئەو چەمکانە بە دەوری خۆیەوە جومگەبەندی دەکا.

ئاکام

گۆڕانی ڕوانگەی دەسەڵاتدارانی ئێران لە قاجارەوە بۆ پەهلەوی بەو هۆیەی کە گۆڕانکارییەکی مەزن لە شێوەی دەسەڵاتدارێتیدا بوو، بووە هۆی گۆڕانی بنەڕەتیی بەستێنی کۆمەڵایەتیی ئێران. ئەم گۆڕانکارییانە بە شێوەیەک ڕوویان دا، کە بووە هۆی ڕوودانی هێندێک گۆڕانی گەورە لە کوردستانیشدا.

ناسیۆنالیزمی کەوناراخوازی قەومیی پەهلەوی کە ئەویتری خۆی لە جۆراوجۆری ئێراندا دەدی، باشترین ڕێگای گەیشتن بە ئامانجەکانی خۆی بە سڕینەوەی ئەم جیاوازییە ئێتنیکی و نەتەوەییانە دەزانی. لە ڕاستیدا دەوڵەت-نەتەوەسازییەکەی ڕەزاشا لەسەر بنەمای ئاسیمیلاسیۆن و سڕینەوەی جیاوازییە ئێتنیکی و کولتوورییەکان نەتەنیا نەیتوانی لە خزمەت ناسیۆنالیزمی دەوڵەتسازدا بێ بەڵکوو بووە هۆی قووڵبوونەووی کەلێنی نەتەوەیی وەک یەکێک لە کەلێنە شوناسییەکانی کۆمەڵایەتی. قووڵبوونەوەی ئەم کەلێنە و پێکهاتنی حیزبی دێموکرات وەک حیزبێکی کوردی ناسیۆنالیست لە دەوری کەلێنی

سەرچاوە
Serchawe

قەومی-نەتەوەیی، نیشانەی ناسەرکەوتوبوونی ئەم پرۆژەیە بوو، کە بە سازبوونی هەلومەرجی تایبەتیی دوای خەرمانانی ١٣٢٠ و سازبوونی بۆشایی دەسەڵات، کوردستان ئەو هەلەی بۆ ڕەخسا دژکردەوە نیشان بدا و بە دامەزرانی حیزبی دێموکرات و پاشان کۆماری کوردستان بناغەی یەکەم گوتاری سیاسیی کورد دژ بە گوتاری ناسیۆنالیستی کەونارا خوازی ڕەزاشا بە پێشەنگێتیی دێموکرات دانـدرا. کەواتە لە دەورەی پەهلەوییەکاندا و وەک دژکردەوە بە نیسبەت ناسیۆنالیزمێک کە سەرچاوەی شێوە ڕوانینیان بۆ جیاوازییەکانی ئێران بوو، کەلێنی قەومی یا نەتەوەیی بەردەوام زیندوو بووە و لە بەستێنی سیاسیی ئێراندا بۆتە هۆی پێکهاتنی قەیران و کێشە، کە دامەزرانی حیزبی دێموکرات و درێژە بە چالاکی و گۆڕانی گوتارەکەی بەرهەمی ئەم بارودۆخەیە. وەک باس کرا لە سەرەتای دامەزرانی حیزبی دێموکراتەوە تا شۆڕشی گەلانی ئێران لە ١٥٧دا، گوتاری سیاسیی کورد چوار قۆناغی بە خۆیەوە دیتووە کە بە کاریگەری لە بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی و شێوە ڕوانینی دەسەڵاتدارانی ئێران گۆڕانی بەسەردا هاتووە.

دیارە لە سەرجەمی ئەم قۆناغانەدا، ناسیۆنالیزم وەک ڕۆحی گوتاری سیاسی، هەڵبەت لە دژکردەوە بە نیسبەت جۆری ناسیۆنالیزمی ناوەندا بوونی هەیە و لەهەر سەردەمێکدا تایبەتمەندیی خۆی دەبەخشێ بە گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات. دیارە گوتارەکان بە نیسبەت بارودۆخ و هەلومەرج و پێداویستیی کۆمەڵگە دێنە مەیدانەوە و گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکراتیش بەپێی زەرورەتە مێژووییەکەی و لە دژایەتی لەگەڵ گوتاری سیاسی ناوەندا هاتۆتە گۆڕەپانی سیاسییەوە و لە دژایەتی لەگەڵ واتا و دالەکانی ئەم گوتارە دژبەرە، گۆڕانی بەسەردا هاتووە یا شکڵی گرتووە.

لە ڕاستیدا گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات و لە ئاکامدا گوتاری سیاسیی کورد گوتارێکی دژکردەوەییە و لە وەڵامی گوتاری ناوەندا خۆی ڕێک خستوە و بە گۆڕانی ئەو گوتارە گۆڕانی پێدا هاتووە. جگە لە قۆناغی چوارەم، واتە قۆناغی کۆتایی کە گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات هاوڕێ لەگەڵ سەراسەری ئێران بەرەو پیری شۆڕشێک دەچن کە ئاکامەکەی ڕووخانی حکوومەتی پاشایەتییە، لەم قۆناغەدا وێڕای ئەوەیکە لە ناوەند و بە تایبەت لە مانگەکانی ئاخردا چاکسازی بەڕێوەیە و چاوەڕوان دەکرێ کە حیزبی دێموکرات بۆ وەڵامی ئەم چاکسازییە گوتارێکی نەرم بەکار بێنێ، بەڵام ئەو شتە ڕوو نادا و بڕیاری ڕووخانی پاشایەتی هەر لە ئارادایە و حیزبی دێموکرات بە شێوەیەکی کردەوەیی گوتارەکەی خۆی بە سەر کۆمەڵگەی کوردیدا زاڵ دەکا، بە چەشنێک کە پاش ڕووخانی ئەم حکوومەتەش ئەم گوتارە وێڕای ئەوەی کە حیزب و لایەنی دیکەش دێنە مەیدانی سیاسەتی کوردییەوە، بەڵام هەر زاڵ دەمێنێتەوە و ئەو لایەنە نوێیانە نەخشی وردە گوتاری سیاسیی کورد لە دەورانی کۆماری ئیسلامیدا دەگێڕن، کە تا ئێستاش ئەم دۆخە وەک خۆی ماوەتەوە.

سەرچاوەکان:

کوردی؛

- قاسملوو، عەبدولڕەحمان و عەبدوڵڵا حەسەنزادە. (١٣٨١)، کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

فارسی؛

- آبراهامیان، یرواند. (١٣٨٣). ایران بین دو انقلاب. ترجمەی احمد گل محمدی و محمد ابراهیم فتاحی. چاپ دهم. تهران: نشر نی.
- احمدی، قاسم. (١٣٨٧) جامعه شناسی تاریخی حزب دموکرات کردستان ایران. تهران: فصلنامەی ڕوژٽف شماره ٨و٩و١٠.
- انتصار، نادر. (١٣٩٠). سیاست کردها در خاورمیانه. ترجمه عرفان قانعی فرد. تهران: نشر علم.
- ایگلتون، ویلیام. (١٣٦١). جمهوری ١٩٤٦ کردستان. ترجمەی محمد صمدی. مهاباد: انتشارات سیدیان.
- ایوبی، حجت الله. (١٣٨٧). شکاف های قومی و خشونت در پیکارهای سیاسی. تهران: فصلنامەی مطالعات ڕاهبردی. دوره اول، شماره ٢٣
- رضایی، یونس. (١٣٨٥). زبان عرصەی هویت زایی و هویت زدایی. مریوان: فصلنامەی زریبار. سال دهم، شماره ٦٠.
- رومانو، دیوید.(١٣٨٨). چالش های هویت جویی کردی و حکومتهای ایران (از قاجاریه تا خاتمی)، ترجمەی منصور ساعی. تهران: فصلنامه ڕوژٽف، شماره ١١ و ١٢و ١٣.
- کوچرا، کریس، (١٣٧٣). جنبش ملی کرد. ترجمەی ابراهیم یونسی. تهران: انتشارات نگاه.
- فوران، جان. مقاومت شکننده. (١٣٨٥). ترجمه احمد تدین. تهران: مؤسسەی خدمات فرهنگی ڕسا.
- فرقانی، محمد مهدی. (١٣٨١) تحول گفتمان توسعه سیاسی در ایران از مشروطه تا خاتمی. تهران: فصلنامەی علوم اجتماعی، شماره ١٧.
- مک داول، دیوید. (١٣٨٠). تاریخ معاصر کرد، ترجمەی ابراهیم یونسی. تهران: انتشارات پانیذ.
- نادری، محمود.(١٣٩٤). حزب دموکرات کردستان ایران. تهران: مؤسسەی مطالعات و پژوهشهای سیاسی

ئینگلیزی؛

-Lipset, S. M., & Stien, R. (1967). Party Systems and Voter Allignment. New York, US: Free Press.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ٨ و ٢٤ی ئۆکتۆبەر و ٧ی نۆڤەمبەری ٢٠٢١

حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرێنەری یەکەم کۆماری کوردستان

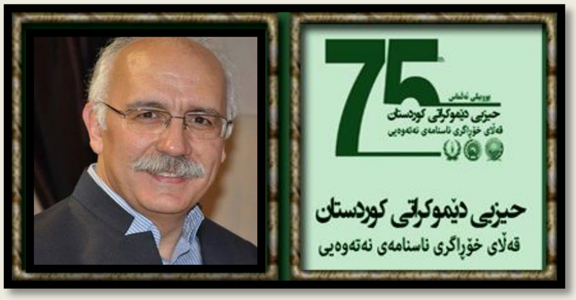

د. کامران ئەمین‌ئاوە

سەدەی ٢٠ی زایینی سەدەی ململانێ و کێشەی توندی سیاسی لە ئاستی جیهان، لەنێو چوونی ئیمپراتورییەکان، تێکچوونی سنووری فەرمییەکانی جیهانی و سەرهەڵدانی دەوڵەتە نەتەوەییەکانە. هەرچەند شەڕی یەکەم و دووهەمی جیهانی هۆی سەرهەڵدان و دامەزرانی ژمارەیەکی زۆر لە دەوڵەتەکانی ئەمڕۆیی بوو، بەڵام سەرەڕای جێ باس‌بوونی کێشەی کورد لە ئاستی جیهاندا، مخابن بۆ کورد ئاکامێکی ئەرێنی واتە بە دەوڵەت‌بوونی بەدوادا نەبوو. سەرەڕای ئەوەش، ڕووداوەکانی کۆتایی شەڕی دووهەمی جیهانی ئاستی بزووتنەوەی کوردی گەیاندە قۆناخێکی بەرزتر و، دامەزرانی حیزبە کوردستانییەکان ڕەنگ و شکڵێکی نوێ و ئەوڕۆیی بە خەباتی گەلی کورد دا. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دامەزرانی کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستان ڕۆڵێکی بەرچاوی لە گەشەسەندنی بیری نەتەوایەتی لە نێو جەماوەی خەڵک و کۆکردنەوەی ئەوان بۆ خەباتێکی ئەمڕۆیانە لە پێناوی گەیشتن بە مافی نەتەوەیی گێڕا. دامەزراندنی یەکەمین کۆماری کوردستان لە ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ی هەتاویی لەژێر ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان یەکێک لە هەرە دەسکەوتە پیرۆزەکانی ئەم خەباتە و جێگای شانازییەکی مێژوویی بۆ گەلی کورد بە گشتیی و، حیزبی پێشەوا بە تایبەتییە.

ڕاگەیاندنی کۆماری سەربەخۆی کوردستان سەرەڕای ڕووخاندنی لە لایەن هێزەکانی سەرکوتکەری تاران ئاواتی مێژینەی کوردی هێنایە دی و، هەتا هەتایە ئەم ڕووداوە مێژووییە وەکو ئەستێرەیەکی گەش لە ئاسمانی کوردستاندا دەدرۆشێتەوە.

دەربڕینی ئاوات و هیواکانی کورد واتە سەربەخۆیی کوردستان لە کاتی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان زۆر بەجوانی لە شێعری "بژی دێموکرات"ی شاعیری نەمری کورد "هێمن"دا ڕەنگ دەداتەوە:

سەرچاوە
Serchawe

مزگێنیم دەیە دەگەی بە ئاوات
کوردە لە سایەی حیزبی دێموکرات
حیزبی دێموکرات تۆ دەدا نەجات
پیادەی ئەو، شاهی دوژمن دەکا مات
بژی دێموکرات بژی دێموکرات

(ڕەشەمەی ١٣٢٤)

ئەم خۆشییە لە ڕێبەندانی هەر ئەو ساڵەدا بە ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە شێعری "ڕۆژی خۆشی"ـی هێمن بەوپەڕی خۆی دەگات:

ڕۆژی جێژن و خۆشییە، تێپەر بوو ڕۆژی دەرد و خەم
هات شنەی ڕەحمەت بە جارێک ڕای‌ڕفاند و بردی تەم

دێ لە هەر لایک قاقای پێکەنینی کیژ و کوڕ
دێ لە هەر سووچێکی نەغمەی ساز و تار و زیل و بەم
گەرچی زستانە بەفر داپۆشی ئەورۆ گشت وڵات
خاکی پاکی ئێمە خەملێوە وەکوو باخی ئیرەم

جێژنی ئیستقلالی کوردستانە، ڕۆژی شادییە
جێژنە پیرۆزە لە لاوی هاووڵاتیی خۆم دەکەم

(ڕێبەندانی ١٣٢٤)

نەمر سەید کامیل ئیمامی (ئاوات)یش هەستی خۆی لە پەسنی پێشەوا قازی محەمەد، یەکەم سەرۆک کۆماری کوردستان وەکوو نزیک کەرەوەی ڕێگەی دووری کورد بەم چەشنە دەردەبڕێ:

هاتە دەر ئەورۆ لە میحنەت میللەتی مەغدووری کورد
گەینە ئاوات و مەرامی خۆ هەموو ڕەنجووری کورد

بێکەس و بێ دەر بوو ئەمما تۆ گەیشتی، بوویە کەس
هەر بژی بۆ لاگریی مە، ئەی ڕەئیس جمهووری کورد

زۆر لەمێژ بوو کورد دەڕۆیشتن، نەگەینە ئارەزوو

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

تۆ نزیکت کردەوە بۆ ئێمە ڕێگەی دووری کورد
ئاوەدان و گوڵستان و بێ خەزانت کردەوە
بەو چلەی زستان و ڕێبەندانە خوار و ژووری کورد

(ڕێبەندانی ١٣٢٤)

سەبارەت بە شێوەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە لایەن نووسەران و لێکۆڵەرانی کورد و بیانی بە دۆست و دوژمنییەوە گەلێک کتێب و بابەت نووسراوە و، تیشک خراوەتە سەر گۆشە جۆراوجۆرەکانی ژیانی سیاسیی ئەم حیزبە بەتایبەتی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەگشتی. دوژمنان و نەیارانی کورد دامەزرانی کۆمەڵەی ژێکاف و بە تایبەتی حیزبی دێموکرات وەکو بەرهەمی سیاسەتەکانی یەکیەتیی سۆڤییەت و هاتنی هێزی سپای سوور بۆ باکووری ڕۆژئاوای ئێران لە قەڵەم دەدەن و بەستێنی مێژوویی خەباتی گەلی کورد کەم ڕەنگ دەکەنەوە یاخود چاوپۆشی و حاشای لێ دەکەن. بێگومان هاتنی سپای یەکیەتیی سۆڤییەت و ئینگلیس بۆ ئێران و ڕووخان و دەرکردنی ڕەزاشا بوو بە هۆی کرانەوەی فەزای سیاسی نەک تەنیا بۆ کورد، بەڵکوو بۆ تەواوی خەڵکی ئێران و سەرهەڵدانی دەیان گرووپ و حیزبی سیاسی بە ڕاست و چەپیەوە. لەو سەردەمە ئاڵۆزەدا ئازادیخوازانی خەڵکی کوردیش توانیان لەم دەرفەتە کەڵک وەرگرن و لەسەرەتادا کۆمەڵەی ژێکاف و پاشان لەسەر قەوارەی ئەو، حیزبی دێموکراتی کوردستان پێک بێنن.

هاتنی هێزەکانی هاوپەیمان لە خەرمانانی ١٣٢٠ی هەتاویی (ئاگوستی ١٩٤١) بۆ ئێران، تەسلیم بوونی سپای ئێران لە شەڕێکی سێ ڕۆژە و هەڵاتنی ئەفسەر و سەربازەکان و هەڵوەشانەوەی ئەم پێکهاتە سەرکووتکەرە لە پانتایی خاکی ئەم وڵاتەدا، دەست لەکار کێشانی ڕەزاشا لە ٢٥ی خەرمانان و دوورخستنەوەی بۆ دوورگەی موریس و پاشان ژوهانسبورگ، بوو بە هۆی تێکشکانی فەزای سەرەڕۆیی پاشایەتی، سەرهەڵدانی قەیرانی سیاسی و نیزامی، بێدەسەڵاتیی تاران و گۆڕانکارییەکی بەرچاو لە چنمانی هێزەکانی سیاسی لە ئێراندا. لە ماوەیەکی کورتدا بەشێکی بەرچاو لە هێز و کەسایەتییە سیاسییەکانی ئێران هاتنە نێو گۆڕەپانی سیاسەتی ئەم وڵاتە و دەسیان بە کار و چالاکیی سیاسی کرد. پێکهاتنی حیزب، سندیکا، ئازادی ڕۆژنامەنووسی و هتد، بوو بە هۆی بەشداریی تەواوی چین و توێژەکان لە ڕەوتی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئێراندا.

دەرچوون و نەبوونی سپای ئێران لە ئازەربایجان، کوردستان و خوزستان بەستێنی شیاوی بۆ کار و چالاکی هێزە نەتەوەییەکان و سەرهەڵدانەوەی بیری سەربەخۆیخوازیی لەم بەشانەدا ساز کرد. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد(١) لە ٢٣ی ئەیاری ساڵی ١٣٢٢ بە بیروهزری سەربەخویخوازیی و چەپ لە لایەن ڕۆشنبیرانی ئەو کاتەی

کوردستان کە زۆربەیان مەهابادی بوون پێک هات و "لە هاوینی ١٩٤٤دا پانتایی چالاکیی ئەم ڕێکخراوە نەهێنییە لە ماکۆوە هەتا کرماشانی لەخۆ گرت"(٢) و توانی خەڵکێکی زۆر لە ئازادیخوازانی کورد بەرەو خۆی ڕابکێشێ و ببێتە هۆی پەرە و گەشەسەندنی بیروهزری ناسیۆنالیستی و دادپەروەرانە لەنێو جەماوەری خەڵکی کورد. لە ساڵانی پاش ڕووخانی حکوومەتی ڕەزاشا کوردستان لە کردەوەدا لەژێر کۆنترۆلی کوردی ڕۆژهەڵات بوو. خاتوون ئەن لەمبتۆن کە لە لایەن باڵوێزی ئینگلیس لە ساڵی ١٩٤٤ سەفەری بۆ کوردستان کردبوو لە ڕاپۆرتەکەی خۆیدا باسی بوونی کوردە چەکدارەکان و نەبوونی ژاندارمە و پۆلیسی ئێران لە شار و گوندەکانی نێوان تەورێز و مەهاباد و تین و گوڕی سەربەخۆیخوازیی و هەستی بە هێزی نەتەوەیی کوردەکان دەکا.(٣) بە باوەڕی سێر ڕ. بولاردی، باڵوێزی بریتانیا لە تاران، قازی محەممەد، ناوەندی بزووتنەوەی سەربەخۆیی لە کوردستان" بووە.(٤)

لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤دا حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر قەوارە و بنەمای کۆمەڵەی ژێکاف و پاشگەزبوونەوەی کاتیی لە چەند خاڵێک وەکو سەربەخۆیی و یەکگرتنەوەی تەواوی کوردستان بەپێی ئاڵوگۆڕی بارودۆخی سیاسی ئەو کاتە پێک هات و، توانی بیروڕای بەشێکی زۆر لە خەڵکی کوردستان بە ئاغاوات، سەرۆک عەشیرە، وردەبۆرژوازی و هتد- یەوە بە تایبەت لە موکریان بەرەوخۆ ڕابکێشی. حیزبی دێموکراتی کوردستان دوو مانگ و چەند ڕۆژێک پاش دامەزرانی حکوومەتی ئازەربایجان سەرەڕای هاودەنگ نەبوونی فرقەی دێموکراتی ئازەربایجان و یەکیەتیی سۆڤیەت کە دەیانویست کوردستان وەکوو بەشێک لە حکوومەتی ئازەربایجان بە مافی نەتەوەیەکی کەمینە بێ، بەپێی هەبوونی ستراتێژیی نەتەوەیی و هەلومەرجی ڕەخساو وەکوو: کەلک وەرگرتن لە دژبەریی حکومەتە زلهێزەکانی جیهانی واتە یەکیەتیی سۆڤییەتی و جیهانی ڕۆژئاوا، لاواز بوون و ناسەقامگیریی حکوومەتی ناوەندی و سپای ئێران، بە هێزبوونی بەرەی چەپ و ئازادیخواز لە گشت ئێران، دامەزرانی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان لە ٢١ سەرماوەز، کۆکردنەوەی بەشێکی بەرچاو لە ئاغا و عەشیرەکان، و پشتبەستن بە پشتیوانیی خەڵکی کوردستان ئەم بوێرییە مێژووییەی بوو لە هەوەڵین دەرفەت و بێ فەوتاندنی کات، لە دووی ڕێبەندانی ١٣٢٤ی هەتاویدا لە چوارچرای مەهاباد بە بەشداربوونی خەڵکێکی بەرچاو، دامەزرانی کۆماری کوردستانی ڕاگەیەنێ. ئەمە بۆخۆی سەلمێنەری هەبوونی هەست و ستراتێژی نەتەوەیی هەروەها بوێری ڕێبەریی ئەم حیزبە لە ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی لە کاتی شیاو و لە پێناوی بە دەوڵەتبوونی کوردستانە.

لە بەشێک لە بەڵگە و نووسراوەکانی ڕابرت ڕۆسۆ، جێگیری کونسوولی ئەمریکا لە تەورێز و لێکۆڵینەکانی تورەج ئەتابکی و پرۆفسۆر جەمیل حەسەنلی و هتد ئاماژە بە شێوەی هەڵسوکەوت و بیروڕای نوێنەرانی سیاسیی سۆڤییەت و فرقەی دێموکراتی ئازەربایجان لەگەڵ دێموکراتەکانی کوردستان کراوە.

بۆ وێنە:

* **ڕابرت ڕۆسۆ لە ڕاپۆرتێکدا بەم چەشنە باسی چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ میر جەعفەر پیشەوەری، سەرۆک وەزیرانی ئازەربایجان و بیروڕای ئەو سەبارەت بە قازی محەممەد و کوردستان دەکا:** "... "لەهەر حاڵدا پیشەوەری لەو چاوپێکەوتنەی ئەم دواییەدا گوتی، بە ڕای ئەو قازی 'پیاوێکی باشە'، دەربارەی مەسەلەی 'کوردەکانی ئازەربایجان'یش ڕاوێژی لەگەڵ کردوە. سەرەڕای ئەوەش بە مەرجی 'نەهێنی مانەوە' ئەم خاڵەشی پێ زیاد کرد، جارێ پێیوانییە کوردەکان توانایی بەڕێوەبردنی کارو باری خۆیان هەبێ و، دەیەوێ بە جێگای مەجلیسی میللی تەنیا ئەنجومەنێکی میللی لەژێر چاوەدێریی حکوومەتی تەورێز و، پێنج کورسی لە مەجلیسی ئازەربایجانیان پێ بدا." لە ڕاپۆرتێکی دیکەش ڕۆسۆ دەنووسێ: "بە هۆی ئیدیعای حوکمڕەوایی کوردەکان بۆ تەواوی ناوچە سنوورییەکان لە مەهابادوە هەتا ماکۆ، هەروەها میاندواو، ورمێ و خۆی، ناکۆکی لە نێوان کورد و ئازەربایجانییە خودموختاریخوازەکان پەرەی گرتوە. ئازەبایجانییەکان دەیانەوێ خودموختاریی کوردەکان لە ژێر فەرمانی حکوومەتی تەورێز و لە چوارچێوەی ناوچەی مەهابادا قەتیس بمێنێتەوە."(٥)

* **تورەج ئەتابکی لە کتێبی"ئازەربایجان لە ئێرانی هاوچەرخدا" سەبارەت بە هەڵسوکەوتی دێموکراتەکانی ئازەربایجان لەگەڵ شاندێکی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە تەورێز ئاوا باس دەکا:** "هەوەڵین هەنگاوێک کە کوردە دێموکراتەکان بۆ دەربڕینی 'برایەتی'یان لەگەڵ دێموکراتە ئازەربایجانییە هاوبیرەکانیان هەڵگرت ناردنی شاندێک بۆ بەشداری لە جێژنی 'تێکەڵبوونی' حیزبی تودە لەگەڵ فرقەی دێموکراتی ئازەربایجان بوو کە لە سێ سپتامبری ١٩٤٥(١٢ی خەرمانانی ١٣٢٤) لە تەورێز بەڕێوە دەچوو. هەر لەو ڕۆژەدا شاندێکی دیکەشیان بە جیا بۆ بەشداری لە کردنەوەی فەرمیی مەجلیسی میللی ئازەربایجان نارد، شاندی کورد بە نارەحەتییەوە تێگەیشت لەگەڵ ئەوان نەک وەکوو شاندی ئەیالەتێکی دۆست و دراوسێ بەڵکوو وەکوو نوێنەرانی بەشێک لە ئازەربایجان هەڵسوکەوت دەکرێ. دێموکراتەکانی کوردستان کە لەم کارەی دێموکراتەکانی ئازەربایجان ناڕازی بوون، دەستبەجێ پاش گەڕانەوەی شاندی کورد بۆ مەهاباد بەرەیەکی نوێ و بەهێزیان بۆ دامەزراندنی حکوومەتی خودموختاری کوردستان وەڕێ خست. بەم چەشنە، لە ٢٢ی ژانویەی ١٩٤٦(٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ی هەتاویی) بناغەی حکوومەتی خودموختاری کوردستان بە چەشنێکی فەرمی دارێژرا.(٦)

* **بەپێی لێکۆڵینەوەکانی پرۆفسۆر جەمیل حەسەنلی نووسەر و توێژەری ئازەربایجان لە کتێبی "ئازەربایجانی ئێران، دەستپێکی شەڕی سارد"،** ڕێبەرانی فرقەی دێموکرات لە ١٦ی ژانویەی ساڵی ١٩٤٦ واتە ٤ ڕۆژ پێش ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە بابەتێک بە ناوی "ویستەکانی خەڵکی ئازەربایجان" لە ١٢ خاڵدا ویستە سەرەکییەکانی کۆنگرەی میللیی ئازەربایجانیان گەڵاڵە کردبوو. لە سەرەتای ئەم بابەتەدا هۆیەکانی گۆڕانی بیروباوەڕی ئەوان لە خودموختارییەوە بۆ

سەربەخۆیی ئازەربایجانی ئێران و دامەزرانی وڵاتێکی سەربەخۆ بە ناوی کۆماری دێموکراتیکی ئازەربایجان شرۆڤە کراوە. لە خاڵی ١٢ی ئەم بەڵگەنامەیەدا باس لە لکاندنی بەشی ژێر دەسەڵاتی حیزبی دێموکراتی کورستان بە ناوی کوردستانی باکوور بەم کۆمارە بەم چەشنە گەڵاڵە کراوە: "ئەم نەخشەیە کوردستانی باکووریش لەخۆ دەگرێ. سنوورەکەی لە کاتی چارەسەرکردنی مەسەلەی کوردستانی باکوور دیاریی دەکرێ".

حەسەنلی هەروەها ئاماژە دەکا: لە سەرەتادا باقرۆڤ و پیشەوەری دژی خودموختاریی کوردستان بوون و پێیانوابوو کوردەکان دەبێ لە چوارچێوەی ئازەربایجاندا خودموختار بن. بەڵام دامەزرانی کۆماری کوردستان لەنێو ئێراندا بەشێک لە نەخشە ستراتیژییەکانیان لەم وڵاتە بوو. باقرۆڤ هەوڵی دەدا بە چەشنێک ئەم مەسەلەیە کۆنترۆڵ بکا. لە ٢٩ ژانویە لە تەورێزەوە ئیبراهیمۆڤ و حەسەنۆڤ لە نامەیەکدا بۆ باقرۆڤ دەنووسن: هاوکاریی نێوان کورد و ئازەرییەکان گەلێک ئاڵۆز بووە ... زۆربەی سەرانی کورد باسی ئازادیی کوردەکان و پێکهێنانی کوردستانی گەورە دەکەن. لە ڕاستیدا ئەم کەسانە لایەنگری سیستمی فئیۆدالیسم و درێژەپێدانی ئەون. پاش ئەم نامەیە، بە فەرمانی باقرۆڤ "ناسر داداشۆڤ"، ئەندامی پێشووی وەزارەتی نێوخۆ لەژێر عینوانی نوێنەری بازرگانی و "مەلیک ئەسلانۆڤ" بە ناوی سەرپەرەستی نەخۆشخانەی سۆڤییەت دەنێردرێنە مەهاباد تا بارودۆخەکە کۆنترۆڵ بکەن.(٧)

ڕاگەیاندنی حکوومەتی میلیی ئازەربایجان و کۆماری کوردستان بوو بە هۆی تێکچوونی چنمانی سپایی و سیاسیی وڵاتانی داگیرکەری ئێران و؛ کوردستان و ئازەربایجان بوون بە خاڵی دەستپێکی شەڕی سارد. بەڵام یەکیەتیی سۆڤییەت سەرەڕای پشتیوانی قورس و قایمی خۆی لە ئازەربایجان بەردەوام بە دڕدۆنگییەوە سەیری حیزبی دیموکرات و کۆماری کوردستانی دەکرد کە زۆربەی ڕێبەرانی نەک کۆمۆنیست بەڵکوو کەسایەتیی ئایینی، ئاغا و سەرۆک عەشیرە واتە "دەرەبەگ و نوێنەرانی چینی چەوسێنەری کۆمەڵگە" بوون و، سەرۆک کۆمارەکەی سەرەڕای ئەوەی لایەنگر و دۆستی ئەوان بوو، بەڵام هاوکات سیاسەتێکی ڕاستبینانەی لە هەڵسوکەوت لەگەڵ حکوومەتەکانی تاران و تەورێز، هەروەها ئەمریکا و سۆڤییەت بەڕێوە دەبرد و دەیویست هاوسەنگییەکی ڕاستبینانە لە بەرژوەندیی خەڵکی کورد لەگەڵ ئەم لایەنانە پێک بهێنێ و لەم پێوەندییەدا نەک دژایەتییەکی توندوتیژی لەگەڵ دەوڵەتەکانی ڕۆژئاوا نەدەکرد بەڵکوو بە پێی ڕاپۆرتەکانی جێگیری کونسوولی ئەمریکا خوازیاری هاوکاریی ئەوان بۆ دابینکردنی دێموکراسی ڕۆژئاوایی و گۆڕینی چەشنی دەسەڵات لە ئێران بوو. لە یەکێک لە ڕاپۆرتەکانی دوهێر، جێگری کونسوولی ئەمریکا بۆ وەزارەتی کاروباری دەرەوەی ئەمریکا، ڕێکەوتی ٢٦ی ئاوریلی ١٩٤٦(٦ی ئەیاری ١٣٢٥) باسی دیداری لەگەڵ قازی محەممەد و پێشوازیی پێشەوا لە بەکارهێنانی نفووز و دەسەڵاتی ئەمریکا بۆ گۆڕینی ئێران بۆ دێموکراسییەکی ڕاستەقینە و، پێشوازیی کوردەکان لە خۆتێهەڵقورتانی ئەمریکا لەم ڕەوتەدا کراوە. دوهێر لە ڕاپۆرتێکی دیکەش لە پازدەی ژانویە، واتە ١٥ی بەفرانباری ١٣٢٥ی هەتاوی دیسان ئاماژە بە

ئەم مەسەلەیە دەکا و دەنووسێ: کوردەکان لە هۆگریی ئەمریکاییەکان لە کاروباری خۆیان پێشوازی دەکەن. ئەوپەڕی دڵخوازیی کوردەکان دێموکراسی لە چەشنی ئەمریکییە. دوهێر هەروەها لە ڕاپۆرتێک لە ١١ی ئۆکتۆبری ١٩٤٦ کە بۆ جۆرج وی ئالێن، باڵوێزی ئەمریکا لە تارانی ناردوە، لە پێوەندی لەگەڵ بەشکبوونی بەرپرسانی سۆڤییەت لە قازی محەممەد دەنووسێ: بەرپرسانی سۆڤییەت ئێستاکە بە هەڵسوکەوتی قازی محەممەد لەگەڵ بەرپرسانی ئەمریکی زۆر گوماناوین و تەواوی ڕاپۆرتەکان باس لەوە دەکەن کە سۆڤییەتەکان لە پشتگیریی خۆیان لە قازی پاشگەز بوونەتەوە و ڕوویان لە زێرۆبەگ کردوە.(٨)

پێشەوا لە بازنەی ململانێی وڵاتە زلهێزەکاندا سەرەڕای ئەوەی کە زۆرتر بەرەو سۆڤییەت دەشکاوە، بەڵام بەهۆی ڕاستبینیی سیاسی و قەتیس نەبوونی لە چوارچێوەیەکی تەسکی ئایدۆلۆژیک، هەوڵی دەدا لە هەر دەرفەتێک بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد لە ڕێگای پێوەندیی لەگەڵ هێزەکانی ڕۆژئاواش کە کاریگەریی بەرچاویان لە تەواوی ڕەوتی سیاسیی دەوڵەتی ئێران هەبوو، کەلک وەربگرێ. تەنانەت ئەم حاڵەتە لە شێوەی هەڵسوکەوتی لەگەڵ دەوڵەتی تارانیش خۆی دەنواند و سیاسەتەکانی لە پێوەندیەکی ڕاستەوخۆ لەگەڵ هاوسەنگی هێزەکان لە ئاست ئێران و جیهاندا بوو. بە گشت دەتوانین بڵێین قازی محەممەد وەکو ڕێبەری حیزبی دامەزرێنەری یەکەمین کۆماری کوردستان کەسایەتیەکی ڕاستبین و پراگماتیست بوو.

ئێمە ئەم چەشنە هەڵسوکەوتە لە گەڵ حکوومەتی تاران لە سێ قۆناخدا بەپێی بابەتەکانی ڕۆژنامەی کوردستان بە جووانی دەبینین:

لە ٢٥ی گەلاوێژەوە هەتا ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ی هەتاوی
لە ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ وە هەتا ٣١ی بانەمەڕی ١٣٢٥ی هەتاوی
لە ٣١ی بانەمەڕەوە هەتا هێرشی سپای ئێران لە ٢١ سەرماوەزی ١٣٢٥ هەتاوی بۆ ئازەربایجان و کوردستان

لە قۆناخی یەکەمدا ڕێبەریی کورد سەرەڕای ئەوەی نزیک بە پتر لە چوار ساڵ دەسەڵاتی ناوچەکەی بە دەست بوو، بەپێی هەڵسەنگاندنی هاوسەنگیی هێزە جیهانی و نێوخۆییەکان، هەروەها دڕدۆنگی لە پشتیوانیی سەتاوسەتی یەکیەتیی سۆڤییەت یاخود وڵاتانی ڕۆژئاوا لە سەربەخۆیی کورد،، لە یەکەمین کۆنگرەی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئۆکتۆبری ١٩٤٥ مەهاباد، خەزەلوەری ١٣٢٤) هەروەها لە یەکەمین پرۆگرامی حیزب لە دێسامبری (سەرماوەز) ئەو ساڵەدا باسی پارێزگاری لە مافەکانی کورد بۆ بەڕێوەبردنی کارەکان، واتە خودموختاریی نێوخۆیی لە چوارچێوەی دەوڵەتی ئێران دەکا. پێشەوا قازی محەممەد هەروەها لە "گفتوگۆ" لەگەڵ "خاوەنانی چەند ڕۆژنامەی تاران" کە لە ژمارەکانی یەک و دووی کوردستان لە ٢٠ و

٢٢ی بەفرانباری ١٣٢٤ واتە کەمتر لە دوو حەوتوو پێش ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان چاپ و بڵاو بۆتەوە باس لە جێبەجێ کردنی یاسای بنەڕەتی ئێران و خودموختاری لەژێر بەیداغی ئێرانی کردوە.

پێشەوا لە وڵامی ئەم پرسیارە:

لە تاران دەڵێن کوردان بە ڕەهبەریی جەنابت جوێ بوونەوە و ئیستقلالی کوردستانیان دەوێ؛ ئایا ڕاستە؟
ئاوا وڵام دەداتەوە:

* خەیر ڕاست نییە؛ لەبەر ئەوەی ئێمە لە دەوڵەتی ئێران ئیجرای قانوونی ئەساسیمان دەوێ و دەمانەوێ بە خودموختاری لەژێر بەیداغی ئێراندا بژین و، خودموختاریشمان وەگیر کەوتوە.
هەر لەم وتووێژەدا لە وڵامی پرسیاری "مەرامی فیرقەی دێموکراتی کوردستان چییە؟" پێشەوا دەڵێ:

* میللەتی کورد لە ئێراندا لە هەڵسووڕاندن و پێکهێنانی کاروباری جێگەی خود ئازاد بێ و لە سنووری دەوڵەتی ئێراندا بژی.

بەڵام، پاشان بەپێی شیاوبوونی بارودۆخ و، بە تایبەتی ڕاگەیاندنی حکوومەتی ئازەربایجان لە ٢١ی سەرماوەزی ١٣٢٤ و پشتیوانیی یەکیەتیی سۆڤییەت لەم حکوومەتە، ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دووی ڕێبەندان بە پێچەوانەی ویستی فرقە و سۆڤییەت دامەزراندنی کۆماری کوردستان ڕادەگەیەنێ. لەم پێوەندییەدا پێشەوا قازی محەمەد لە "تطق"ی خۆی کە لە ژمارەی ١٠، ڕێکەوتی ١٥ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ و ژمارەی ١١ لە ١٧ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ لە "کوردستان" وەکوو بڵاوکەرەوەی بیری ئەم حیزبە لەژێر سەردێڕی "جێژنی سەربەخۆیی و ئیستقلالی کوردستان" بڵاو بۆتەوە، وێڕای ئاماژەکردن بە مێژووی کوردستان و کۆبوونەوەی کوردان لە ژێر عینوانی "حیزبی دێموکراتی کوردستان" باسی وەدەستهێنانی "ئیستقلال و ئازادیی کورد" بەهۆی پێکهاتنی کۆماری کوردستان دەکا و دەڵێ:

> [...] میللەتی کورد هەزاران سەد و بەرهەڵستی سەخت و سەهەندی لە ڕێدا بوو دەستەودایرەی دیکتاتۆری بێوچان کارشکێنیی ئێمەیان دەکرد و لە هیچ نامەردییەک ڕانەدەوەستان، ئیختلافاتی عەشایر بۆ داخڵیش ئیشکالێکی گەورە بوو بۆ ئێمە، ئەمما ئەوانە هیچکامێکیان نەیانتوانی پێش بە ئێمە بگرن، بە دڵێکی بەهێز پایەداریمان کرد و ئیدامەمان بە فەعالییەتی خۆمان دا تا ئیستقلال و ئازادیی نەتەوەی کوردمان بەدەست هێنا...

سەرچاوە
Serchawe

پێشەوا قازی محەممەد نیزیکەی دوو مانگ پاش چوونە دەرەوەی سپای سوور لە ئێران و گۆڕانی بارودۆخی نێوخۆیی و دەرەکی بە پێی وەزعییەتی تازەی سیاسیی ئێران لە "نطق" یخۆی لە ڕۆژی ٣١ بانەمەڕی ١٣٢٥ی هەتاوی لە بەرامبەر تەواوی سەران و سەرکردە و ژێنراڵەکانی کۆمار، کە لە ژمارەی ٥٠ی کوردستان بە کوردی و لە ژمارەی ٥١ بە فارسی بڵاو بۆتەوە وێڕای باسێکی دووردرێژ لە پێوەندی لەگەڵ زوڵم و زۆری پەهلەوییەکان و سەرەڕای ئەوەی کە "ئاماژە بە سەربەخۆیی تام و تەمامی" کورد دەکا، هاوکات ئاماژە بەمەش دەکا ئەگەر ئازادی لە سەرانسەری وڵاتدا دابین بێ، هیچ بەربەستێک بۆ ژیانێکی برایانە لە چوارچێوەی ئێراندا نابینێ و لە ئەسڵدا ئەگەر سەرنجی قسەکانی بدەین بە پێی ئەو نموونانەی کە دێهێنێتەوە دەتوانین باس لەوە بکەین، پێشەوا قازی محەممەد وەکو یەکەم کەسایەتی سیاسیی لە مێژووی کوردستاندا باس لە چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە چوارچێوەی وڵاتێکی فیدراڵ و کۆنفدراڵ بێ هێنانی ئەم چەمکانە بەڵام نموونەکانی دەکا.

پێشەوا لە بەشێک لە "نطق"ی خۆی ئاوا دەبێژێ:

...ئەگەر بێتوو ئازادی لە ئێراندا بەرقەرار بێ چ مانعێک هەیە ئەوەی لە ئێرانێدا دەژین تێکڕا دەستی برایەتی بدەن بە یەکتری. بزانن شۆڕەوی چل پەنجا میللەتن عەداڵەت کردوونیە برا، ئەمریکا چلوچەند جمهووری، سویس دوو – سێیەکن یەک ڕووح و گیان پێکەوە دەژین...

لە بەهاری ١٣٢٥، بە تایبەتی پاش ڕێکەوتنەکانی سۆڤییەت و ڕۆژئاوا و چوونە دەرەوەی سپای سوور لە ئێران گۆڕانکاری بەسەر سیاسەتی دەرەوەی یەکیەتیی سۆڤییەت لە پێوەندی لەگەڵ تاران دێ و گوشاری ڕێبەریی سۆڤییەت بە تایبەتی لەسەر فرقەی دێموکراتی ئازەربایجان بۆ پاشەکشە و ڕێکەوتنیان لەگەڵ دەوڵەتی "قوام" توندتر دەبێ.

ڕێکەوتی ٥ی پووشەڕ بە بانگهێشتنی "قوام السلطنه"، پێشەوا قازی محەممەد لەگەڵ محەممەد حوسێنخانی سەیفی قازی وەزیری شەڕی کۆماری کوردستان و شاندێک لە وەزیرانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان بۆ تاران دەچێ و ماوەی نزیک بە ٢٥ ڕۆژ لەوێ دەمێنێتەوە. لەم سەفەرەدا پێشەوا بە پێی وتووێژەکانی لەگەڵ ڕۆژنامەکانی "رهبر" و "ایران ما" لەگەڵ "قوام"، "مظفر فیروز" و سەرلەشکەر "ارفع" دیدار و وتووێژی بووە. لە قسەکانی پێشەوا تا ڕادەیەکی زۆر هیوایەکی تایبەتی بە "قوام السلطنه" بۆ ڕێکەوتن و چارەسەرکردنی کێشەکانی نێوان تاران و کوردستان دەبیندرێ. وتووێژەکەی پێشەوا لەگەڵ ڕۆژنامەی"رهبر" لە لایەن نەمر مامۆستا حەسەن قزڵجی کراوەتە کوردی و لە ژمارەی ٦٩ی کوردستاندا بلاو بۆتەوە .

پێشەوا لە وتوویژ لەگەڵ ڕۆژنامەی "رهبر" دەربارەی چاوپێکەوتنی لەگەڵ "مظفر فیروز" و "قوام السلطنه" دەڵێ:

* "دەگەڵ جەنابی سەرۆک وەزیر، ملاقاتم کردوە، نەزەری ئاغای سەرۆک وەزیرم تێکەڵ بە حوسنی زەن و چاک نییەتی دیوە... من ئاتییەیەکی زۆر چاک تێبینی دەکەم و هیوادارم دەوڵەتی مەرکەزی بتوانێ دێموکراسی بە هەموو ئێراندا بڵاو بکاتەوە". هەروەها لە وڵامی پرسیارێک دەربارەی پێوەندییە "معنوی"یەکانی بزووتنەوەی کوردستان و ئازەربایجان ئاماژە دەکا:" هەردووک لامان بۆ ئامانجێک کە ئازادی و سەربەخۆیی حەقیقی و بەڕاستیی ئێرانە کاردەکەین".(٩)

تاران وێڕای ڕواڵەتکاریی بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ئازەربایجان و کوردستان، پەیتا پەیتا لەباری سیاسی و نیزامییەوە خۆی بەهێزتر و ئامادەی هێرشێکی گەورە بۆ ئەم دوو ناوچەیەی دەکرد. لە کردەوەدا ئەم چاوپێکەوتن و وتووێژانە نەیدەتوانی ئاکامێکی ئەرێنی بەشوێنەوە بێ و "قوام"یش کەسێک نەبوو بەڵێنەکانی خۆی بەجێ بهێنێ. لەم ڕەوتەدا شکستهێنانی سیاسەتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی سۆڤییەت لە بەرامبەر ئەمریکا و بریتانیا و دانوستانی لەگەڵ دەوڵەتی "قوام" بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی مۆسکۆ لە ئێراندا، پاشگەزبوونەوەی حکوومەتی ئازەربایجان لەژێر گوشاری مۆسکۆ و خۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەم حکوومەتە پاش دانوستانی یەک لایەنەی لەگەڵ دەوڵەتی "قوام" بەبێ ئەوەی کە ڕێبەری کۆماری کوردستان ئاگادار کرابێتەوە، بوو بە هۆی شکانەوەی هاوسەنگیی سیاسی و نیزامیی هێزەکان بە قازانجی دەوڵەتەکانی ڕۆژئاوایی و ئێران و بێ پشتیوان مانەوەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد و ئازەری لە ئاستی ژوور و دەرەوەی ئێراندا. حکوومەتی تاران پاش بێلایەن کردنی مۆسکۆ و بەرەوخۆ ڕاکێشانی بیروڕای جیهانی تەنانەت لە ئاست شوڕای ئەمنیەتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا، هەروەها پشتیوانیی ئەمریکا و وڵاتە ڕۆژئاواییەکان، لە ٢١ سەرماوەزی ١٣٢٥ی هەتاوی واتە ساڵڕۆژی دامەزرانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان هێرشێکی بەرفراوانی لە تەواوی بەرەکانەوە کردە سەر ئازەربایجان و کوردستان.

مخابن پاشەکشەی حکوومەتی میللی ئازەربایجان و بەشوێن ئەودا کۆماری کوردستان، خۆبەدەستەوەدان و بەرەنگار نەبوونەوەیان لە بەرامبەر سپای ئێران، هەروەها نەبوونی هیچ چەشنە پشتیوانییەکی سیاسی و نیزامی لە لایەن سۆڤییەت و هێزە پێشکەوتنخوازەکانی ئێران، کۆمەڵکوژیی خەڵکی ئازەربایجان و لە سێدارەدانی ڕێبەرانی بزووتنەوەی کورد و گرتن و دوورکردنەوەی ئازادیخوازانی کوردستانی بە شوێنەوە بوو.

کۆتایی

بێگومان بیرویادی کۆماری کوردستان وەکوو خاڵێکی وەرچەرخان و شانازییەکی گەورە لە مێژووی کورد و کوردستان دەمێنێتەوە. ڕێبەری کورد لە سەردەمێکی گەلێک ئاڵۆزی جیهانی و ناوچەییدا توانی بۆ هەوەڵین کەرەت لە مێژووی خۆیدا

شێوەی دەسەڵاتداری ئەزموون بکات و ئەم شانازییە بە کوردی بەشەکانی دیکەی کوردستانیش ببەخشی هەتا لە ڕەوتی بە دەوڵەت بوونی کورددا بەشداری ڕاستەوخۆیان هەبێ. حکوومەتی کوردستان سەرەڕای ئەوەی کە بە پێچەوانەی ئازەربایجان لەباری ئاستی گەشەسەندنی ئابووری و کۆمەڵایەتیی، هەروەها ئیمکاناتی ماددی و پشتیوانی تەسکی یەکیەتی سۆڤییەت گەڵێک لاوازتر بوو، بەڵام وێرای ئەوەش توانی هەنگاوی مێژوویی بۆ بەرەوپێشبردنی فەرهەنگی کۆمەڵگە و جێبەجێکردنی پێداویستییەکانی خەڵک بگرێتە بەر. گۆڕانی سیستمی پەروەردە و خوێندن و نووسین بە زمانی کوردی و بەشداری کوڕ و کچی تەمەن ٦ هەتا ١٤ لە قوتابخانەکان، دامەزرانی مەدرەسەی شەوانە بۆ گەورەساڵان، چاپ و بڵاوکردنەوەی گۆڤار، ڕۆژنامە و کتێب بە زمانی کوردی، دامەزرانی یەکەمین تئاتری کوردی، بەشداریی ژنان بۆ یەکەمجار لە کارە کۆمەڵایەتییەکان، ڕێکخستنی هێزی پێشمەرگە بۆ بەرگری لە کۆماری کوردستان، ناردنی لاوانی کورد بۆ خوێندن لە ئاستی باڵا بۆ باکۆ، مامەڵەی ڕاستەوخۆی بازرگانی و فرۆشی توتوتن لە ڕێگای درووست کردنی "شرکت ترقی" بە یەکیەتیی سۆڤییەت و هتد لە کارە بەنرخەکانی حکوومەتی ساوای کورد لەم ماوە کورتەدایە. هەرچەند بە پێی پیلانی دوژمنانی ژوورەکی و دەرەکی و پشتیوانی نەکردنی یەکیەتیی سۆڤیەت کۆماری کوردستان ڕووخێندرا و ڕۆڵە بە ئەمەگەکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد تووشی لە سێ دارەدان، زیندان و هەڵاتن و هتد بوون، بەڵام ئەزموونێکی بە نرخیان لە خۆ بە جێ هێشت، لە هەمووشیان گرینگتر ئەوە ڕاستییەیە کە کێشەی نەتەوەیی کورد بێ سەربەخۆیی و پێکهێنانی کیان و دەوڵەتی کورد چارەسەر ناکرێ و ڕێبەریی بزووتنەوەی نەتەوەیی و ڕزگاریخوازی کورد دەبێ ستراتێژی نەتەوەیی، توانایی هەڵسەنگاندنی بارودۆخ، ڕێکخستنی خەڵک لە دەوری دروشمی شیاو، پەرەپێدان بە ئاگایی و هەستی نەتەوەیی و لە کاتی شیاودا بوێری هەڵگرتنی هەنگاوی پێویست و ڕاستبینانەی بۆ وەدی هێنانی ئامانجەکانی بێ.

***

١- لە ڕۆژی ٢٣ی ئەیاری ساڵی ١٣٢٢ی هەتاویی لە مەغارەکێو "قەڵای سارم" لە نزیکی شاری مەهاباد یەکەم کۆنگرەی کۆمەڵە بە بەشداری ٢٥ کەس بەڕێوە چوو و دامەرانی ئەم حیزبە ڕاگەیەندرا.

٢- ئۆلگا ئیوانۆونا ژیگالینا، بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردەکانی ئێران(١٩٣٧ - ١٩١٨)دەزگای زانست، مۆسکۆ ١٩٨٨، بە ڕووسی.

٣- Fo371/401173/13978 (نوسخەی یادداشتێکی خانم ئەن. ک. س. لەمبتۆن. ئاتاشە (ڕاسپێراوی) چاپەمەنیی باڵوێزخانەی بریتانیا لە تاران ١٣ی سێپتامبری ١٩٤٤، پێوەندیی کورد لەگەڵ ڕووس. سەرچاوە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بەڵگەنامەکانی وەزارەتی دەرەوەی بریتانیادا (وەرگێڕاوی کوردی ١٣٠بەڵگەنامە) لاپەڕەی ٦٧، ئەنوەر سوڵتانی بنکەی ژین ٢٠٠٥.

٤- سێر ڕ.بوللارد، "لە تارانەوە بۆ وەزارەتی دەرەوە، ٢٩ی سێپتامبری ١٩٤٤ لە پێوەندی بە کوردستانەوە دەنووسێ" کوردی ناوچەی ڕووس لە ئێران، بە ئاشکرا چەکیان هەڵگرتووە و لە سەربەخۆیی دەدوێن.[...] لە مەڕ مەهابادیشەوە ڕاستە و وا

دیارە قازی محەممەد، ناوەندی بزووتنەوەی سەربەخۆیی بۆ لە کوردستان" سەرچاوەی سەرێ لاپەرەی ٧١.

٥- کردها و فرقه دمکرات آذربایجان، گزارش‌هایی کنسولگری امریکا در تبریز دی ١٣٢٣- اسفند ١٣٢٥،صص ٤١ - ٣٩ و ٩٤ مترجم کاوه بیات، تهران.

٦- تورج اتابکی، آذربایجان در ایران معاصر، ص ١٦١، ترجمه محمد کریم اشراق، انتشارات توس، تهران ١٣٧٦.

٧ (جمیل حسنلی، آذربایجان ایران، آغاز جنگ سرد، صص ٢٦٤-٢٦١، ترجمه منصور صفوتی، ١٣٨٧، تهران، چاپ و صحافی: کتاب شمس.

٨- کردها و فرقه دمکرات آذربایجان، گزارش‌هایی کنسولگری امریکا در تبریز دی ١٣٢٣- اسفند ١٣٢٥، مترجم کاوه بیات، تهران، صص ٥٤،٥٣ و ٧٨ و ٩٤

٩- کوردستان، ژمارەی ٦٩، ساڵی یەکەم، ٣٠ی پووشپەڕی ١٣٢٥

سەرچاوەکان بە کوردی:

١- ڕۆژنامەی کوردستان مەهاباد ١٣٢٥-١٣٢٤ هەتاویی، ئامادەکردنی ڕەفیق ساڵح و سدیق ساڵح، بنکەی ژین، ٢٠٠٧

٢- ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بەڵگەنامەکانی وەزارەتی دەرەوەی بریتانیادا (وەرگێڕاوی کوردی ١٣٠بەڵگەنامە) ئەنوەر سوڵتانی بنکەی ژین ٢٠٠٥

٣- کامران ئەمین ئاوە، بیری چەپ و دۆزی سەربەخویی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ٢٠١٧

http://www.kurdistanukurd.com/files/birawarichapp.pdf

بە فارسی:

١- یرواند آبراهامیان، ایران در بین دو انقلاب، ترجمه احمد گل محمدی و محمد ابراهیم فتاحی، نشر نی، تهران ١٣٩٤

٢- کردها و فرقه دمکرات آذربایجان، گزارش‌هایی کنسولگری امریکا در تبریز دی ١٣٢٣- اسفند ١٣٢٥، مترجم کاوه بیات، تهران،

٣- تورج اتابکی، آذربایجان در ایران محاصر، ترجمه محمد کریم اشراق، انتشارات توس، تهران ١٣٧٦

٤- پروفسور جمیل حسنلی، آذربایجان ایران، آغاز جنگ سرد، صص ٢٦٤-٢٦١، ترجمه منصور صفوتی، ١٣٨٧، تهران، چاپ و صحافی: کتاب شمس

٥- علی گلاویژ، یادی از جنبش دوم بهمن، نشریه سیاسی تئوریک "دنیا"، دی ماه ١٣٥٦، شماره ١٠، سال چهارم

٦- کامران امین آوه، چپ سنتی و جنبش ملی کرد در ایران، نشر ڕوشنگری، آلمان ١٣٩٥

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

بە ڕووسی:

١- میکائیل سیمۆنۆڤیچ لازاریف، کوردستان و کێشەی کورد(١٩٤٥-١٩٢٣)، مۆسکۆ، دەزگای وێژەی ڕۆژهەڵات ٢٠٠٥

٢- ئۆلگا ئیوانۆونا ژیگالینا، بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردەکانی ئێران(١٩٣٧ - ١٩١٨)دەزگای زانست، مۆسکۆ ١٩٨٨

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

٧٥ ساڵەی حیزبی دێموکرات و چەند پرسێک

قادر وریا

هۆی درێژە کێشانی خەباتی حیزبی دێموکرات

حیزبی دێموکراتی کوردستان، ٧٥ ساڵە ئاڵاهەڵگری خەبات بۆ چارەسەری پرسی نەتەوەی کورد لە نێو وڵاتی ئێرانە و بۆ دابینکردنی مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان خەبات دەکا. مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ نەتەوەیەک ئەویش نەتەوەیەکی چەندین میلیۆنی کە خۆی و نیشتمانەکەی بە سەر چەند وڵاتدا دابەش کراون، مافێکی ڕەوا و ئامانجێکی دروست و پیرۆزە. ئەم مافەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ نەتەوەکەی داوای دەکا و ئەم ئامانجەی خەباتی بۆ دەکا، لە گەڵ پەسندکراوە جیهانییەکان نەک هەر هیچ دژایەتییەکیان نییە، بەڵکوو بە مافێکی بێ ئەملاوئەولای هەر نەتەوەیەک، دادەنرێن. نە شتێکی نارەوایان تێدایە و نە زێدەڕۆیی. کە وایە ئەوە دروست یا نادروستبوونی ئامانجی خەباتەکە نییە کە بووە بە هۆی درێژبوونەوەی خەبات، بەڵکوو ئەوە زاڵبوونی دیکتاتۆری و حکوومەتی سەرکوتکەر و دڕندە لە ئێران لە لایەک و لە لایەکی دیکە هەلومەرجی دژواری خەباتی ئەم حیزبە و نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە کە وای کردوە ئەم خەباتە لە ماوەیەکی کورتدا نەگاتە ئاکام و هەر وا درێژەی هەبێ.

ئەگەر سەرنج بدەینە خەباتی نەتەوە و چین و توێژەکانی دیکەی خەڵکی ئێران کە تەنانەت ئامانجی بچووکتریشیان لە ئامانجەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان هەبووە، دەبینین ئەوانیش زۆریان خایاندوە و کەمتر بە ئاکام گەیشتوون.

گرنگترینی ئەو هۆیانەی وایان کردوە حیزبی دێموکراتی کوردستان سەرەڕای درێژبوونەوەی خەباتەکەی بۆ ماوەی ٧٥ ساڵ،

سەرچاوە Serchawe

هەر وا درێژە بە ڕێگاکەی بدا، ئەمانەن:

یەکەم؛ پەیبردن بە بێبەشیی نەتەوەی کورد لە سەرەتاییترین مافەکانی و، دڵنیابوون لەو ڕاستییە کە ئەم نەتەوەیەش وەک نەتەوەکانی دیکە شایانی ئەوەیە مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆی هەبێ.
دووهەم؛ پابەندبوون بە ریسالەت و ئەرکێکی مێژوویی کە ئەم حیزبە هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە کەوتووەتە سەرشانی کە ئەویش بریتتە لە ڕزگار کردنی نەتەوەکەی کورد لەم بەشەی نیشتمانەکەی لە بندەستی و بێبەشی.
سێهەم؛ وەفاداری بەو قوربانییە زۆرەی کە نەسلەکانی پێشوومان لەم حیزبەدا و، هەروەها خەڵکی کوردستان لە چوارچێوەی خەباتی ئەم حیزبە و لە پێناوی ئامانجەکانی ئەم حیزبەدا، پێشکەشیان کردوە. دەست هەڵگرتن لە خەبات و بەردەوامنەبووبی ئەم حیزبە لە سەر ڕێگاکەی خۆی، بێ ئەوەی ئامانجەکانی هاتبێتە دی، یانی بە فیڕۆدانی ئەو قوربانی و تێچووە زۆرەی حیزبی دێموکرات و گەلی کورد داویانە.
چوارەم؛ درێژەی ژێردەستی و بێمافیی نەتەوەی کورد لە لایەن ڕێژیمەکانی ئێران لە لایەک و لە لایەکی دیکەوە پشتیوانیی خەڵکی کوردستان لە ئامانجەکان و سیاسەتەکانی ئەم حیزبە و خەباتەکەی، وایان کردوە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەر ڕێگاکەی خۆی بەردەوام بێ و هەمیشە زەمینەیەکی لە بار بۆ بەردەوامبوون لە سەر ڕێگاکەی خۆی، بەدی بکا.

حیزبی دێموکرات، هێزی پێشمەرگە و بەرگریی چەکدارانە

بەرگری چەکدارانە لە خەڵکی کوردستان و هەبوونی هێزی پێشمەرگە بۆ پارێزگاری لە دەسکەوتەکانی خەباتی ئەو خەڵکە، لە مێژووی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا جێگایەکی دیار و شایانی هەڵوێستە لەسەر کردنی هەیە. دەکرێ خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانی پێشمەرگەکانی حیزب لە سێ قۆناغی جیاواز (کۆماری کوردستان، بەرگریی چەکدارانە لە بەرامبەر هێرشی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر کوردستان و پێشمەرگە لە سەردەمی ئێستا)دا بەمجۆرە باس بکەین:

بەرگریی چەکدارانە لە گەلی کورد لە بەرامبەر هێرشی دوژمنانی ئەو گەلە و پاراستنی دەسکەوتەکانی خەباتی خەڵکی کوردستان، یەک لەو خاڵە هاوبەشانەیە کە پێشمەرگە لە هەر کام لەو قۆناغانەدا، هەڵگریان بووە. خاڵێکی هاوبەشی دیکەی پێشمەرگە لە هەمووی ئەو قۆناغانەدا، ئەوە بووە کە هەر تەنیا هێزێکی چەکدار نەبووە بەڵکوو مرۆڤێکی بە بیروباوەڕ بووە کە نەک بۆ پلە و پایە و سامان، بەڵکوو بۆ بردنە پێشی خەباتی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەکەی، تێکۆشاوە. هەر وەها پێشمەرگە خاوەنی کۆمەڵێک تایبەتمەندیی بووە کە وایان کردوە لە نێو نەتەوەکەی دا ڕێز و خۆشەویستییەکی تایبەتی هەبێ. قبووڵی ماندوویی بێسنوور، لە خۆبردوویی و خەڵکدۆستی و فیداکاری و ڕێزدانان بۆ خەڵک و بوونی ڕەوشتی بەرز و هەڵسوکەوتی جوان لەو تایبەتمەندییانەن کە پێشمەرگەی هەموو قۆناغ و سەردەمەکانی پێ دەناسرێتەوە.

سەرچاوە
Serchawe

بەڵام ئەگەر بمانەوێ باس لە خاڵە جیاوازەکان بکەین، پێویستە بەر لە هەر خاڵێک ئاماژە بە کاریگەریی قۆناغ و سەردەمەکان لەسەر هێزی پێشمەرگە لە ڕووی پێکهاتە، لە ڕووی بیرکردنەوە و ڕوانین، لە ڕووی ئامادەیی بۆ بەشداری لە شێوە جۆراوجۆرەکانی خەباتدا بکەین. بۆ وێنە هێزی پێشمەرگە لە سەردەمی کۆماردا، هێزێکی تەواو پیاوانە بووە و ژنانی پێشمەرگە لەو ڕۆژگارەدا نابینین. پێکهاتەی هێزی پێشمەرگە بە زۆریی خەڵکی لادێ بوون و کەمتر وەک تاک بەڵکوو زیاتر وەک بەشێک لە عەشیرەتێک و لەژێر ئەمری سەرۆک عەشیرەت و ئاغای گوندەکەی خۆیاندا، بوون بە پێشمەرگە. ژمارەیەکی زۆر کەمیان خوێندەوار بوون و خوێندەوارییەکەشیان لە ئاستێکی نزمدا بووە، بەڵام پێشمەرگەی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران، تێکەڵاوێک بووە لە خەڵکی لادێ و شار. ژنان بەرە بەرە دێنە نێو ڕیزی پێشمەرگە. ئاستی خوێندەواری و ژمارەی خوێندەوار لە نێو هێزی پێشمەرگەدا، ئاڵوگۆڕی بەرچاوی تێدا پێک دێ. مەیدانی تێکۆشانی پێشمەرگەش زۆر بەربڵاو دەبێ و لە سەرووترین ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەتا خوارووترین ناوچەکان، واتە هەر چوار پارێزگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەگرێتەوە. جۆری کەرەستە و چەکیش کە لەو سەردەمەدا پێشمەرگە شەڕی پێ دەکا، زۆر جیاوازە لە چەک و کەرەستەی سەردەمی کۆماری کوردستان.

جیاوازییەکی دیکە کە لە نێوان نەسلی ئەمڕۆی پێشمەرگە و نەسلەکانی پێشوودا هەیە، ئەوەیە کە نەسلی دەیەی ٦٠ و ٧٠ی هەتاوی لە نەسلەکانی ئیستا، پشوودرێژتر و خۆڕاگرتر بوون، لەگەڵ ئەوەی پتر لە نەسلەکانی ئێستا لە شەڕ و تێکهەڵچووندا بوون، پتر لەگەڵ مەترسی بەرەوڕوو بوون و هەلومەرجی پێشمەرگایەتییەکان سەختتر بوو، بەڵام زۆر بە زەحمەت دەستیان لە پێشمەرگایەتی هەڵ دەگرت و پتر لە سەنگەر و لە ڕیزی پێشمەرگەدا دەمانەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان حیزبێکی شۆڕشگێڕ یا ڕیفۆرمخواز؟

حیزبی دێموکرات مێژوویەکی لێوڕێژ لە خەباتی شۆڕشگێڕانەی هەیە. بەڵام بە سەرنجدان بە هەلومەرجی سەردەمی ئێستا و جۆری تێکۆشانی حیزب لە ئێستادا زۆر جار ئەو پرسیارە بەرەوڕووی حیزب دەبێتەوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان خۆی بە حیزبێکی شۆڕشگێڕ دەزانێ یا حیزبێکی ڕیفۆرمخواز؟

لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا دەبێ بگوترێ: حیزبی دێموکراتی کوردستان هەم خاوەنی ئامانجی شۆڕشگێڕانەیە، هەم لە زۆربەی قۆناغ و سەردەمەکانی تەمەنی خەباتی شۆڕشگێڕانەی خۆیدا، شێوە و شێوازی شۆڕشگێڕانەی بۆ خەبات و تێکۆشان گرتووەتە بەر. ئەو ئامانجانەی ئەم حیزبە خەباتی بۆ کردوون، زۆر لەوە گەورەتر بوون کە لە چوارچێوەی دوو ڕێژیمی شایەتی و کۆماری ئیسلامیدا ئیمکانی وەدیهاتنیان هەبێ. هەر کاتێکیش ئەو ئامانجانە وەدی بێن، گۆڕانی بنەڕەتی لە ژیانی سیاسیی خەڵکی کوردستاندا پێک دێنن. هەر بۆیە دەتوانین بە ئامانجی شۆڕشگێڕانەیان ناو بەرین. شێوازەکانی خەباتی ئەم

حیزبەش، شۆڕشگێڕانە بوون. ڕاوەستان بە دژی سیاسەتەکانی دوو ڕێژیمی شایەتی و کۆماری ئیسلامی و هەوڵدان بۆ ڕووخاندنی ڕێژیمە ناوەندییەکان و بە چەک و خەباتی چەکداری، بەرەنگاربوونەوەی هێرش و پەلاماری هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمەکانی ئێران، بە شێوازی شۆڕشگێڕانە دێنە ئەژمار کە دیارە هەڵبژاردنی ئەم جۆر و شێوازانەی بەرەنگاری و خەبات، بە سەر ئەم حیزبەدا داسەپاون، ئەگینا هەر کات مەجالی سوود وەرگرتن لە شێوازەکانی هێمنانە بووبێ، ئەم حیزبە پێشوازیی لێ کردوە. بەڵام شۆڕشگێڕبوونی حیزبی دێموکرات هیچ کات نەبووە بە هۆی دژایەتیی ئەم حیزبە لەگەڵ پەنابردنی خەڵک بۆ خستنە ڕووی داخوازیی ڕیفۆرمخوازانە و سوود وەرگرتن لە شیوازی هێمنانەی خەبات و تێکۆشان. هەر حەرەکەتێک و بزووتنەوەیەکی ڕیفۆرمخوازانە لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەری هەڵ دابێ، حیزبی دێموکراتی کوردستان لە جیاتی ڕەتکردنەوە و دژایەتیکردنی، هەوڵی داوە هەم ڕەخنەی لێ بگرێ هەم خەڵک بۆ بەشداری تێداکردن و بەرەوپێشبردن و ڕادیکاڵتر کردنی، هان بدا.

پێکەوە بەرەوپێشبردنی دوو سیاسەتی کوردستانیبوون و ئێرانیبوون

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە کۆنەوە، دوو سیاسەتی شانبەشانی یەک بردووەتە پێش و هەوڵی داوە بە ڕادەی پێویست گرنگی بە هەر دوویان بدا و یەکیان بۆ ئەوی دیکە وەلا نەنێ. لە لایەکەوە خۆی وەک حیزبێکی کوردستانی و، خەباتی نەتەوەیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانی وەک بەشێک لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد بۆ ڕزگاری لە بندەستی پێناسە کردوە. هەر بۆیەش هیچ کات لە سیاسەتی پشتیوانی لە خەباتی نەتەوەی کورد لە بەشەکانی دیکە و پێوەندیی دۆستانە لە گەڵ هێزە سیاسییەکانیان غافڵ نەبووە. لە لایەکی دیکەوە، چونکە ڕووی داخوازەکانی ئەم حیزبە و خەباتی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە دەسەڵاتی ناوەندیی ئێران بووە و دروشمی ستراتیژیکی ئەم حیزبە پێوەندیی بە وڵاتی ئێرانەوە هەبووە، تێ کۆشاوە لەگەڵ هێزە ئازادیخوازەکانی ئێران و لەگەڵ بزووتنەوە سەرانسەرییەکانی ئەو وڵاتە، پێوەندیی دۆستانەی هەبێ و لەگەڵ گەلانی ئێران لە خەبات بە دژی دیکتاتۆری و سەرەڕۆییدا، هاوخەبات بێ.

ڕوانینی حیزب بۆ بوونی پەیڕەوانی ئایین و ئایینزای جیاواز لەکوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستان، هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە، حیزبی هەموو نەتەوەی کورد بووە. ڕۆڵەکانی ئەم نەتەوەیە لە هەر چین و توێژێک یا لە هەر ئایین و ئایینزایەک بووبن، بە هەر دیالێکت و زاراوەیەک قسەیان کردبێ، بەو مەرجەی ئامادە بووبن لە ڕیزەکانی ئەم حیزبەدا بۆ ڕزگاریی نەتەوەکەیان لە بندەستی و بێمافی خەبات بکەن، حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە خۆشحاڵییەوە باوەشی بۆ کردوونەوە. لە ڕاستیدا هەموو ئایین و ئایینزاکان، لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە ڕێزیان لێ نراوە و، بێڕێزی بە هەر کامیان، لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە پێشی پێ گیراوە. پەیڕەوانی

سەرچاوە
Serchawe

ئایینێک یا ئایینزایەک، لە وانی‌تر هەڵناوێردراون، یەکیان لەوانی دیکە پتر بایەخی پێ نەدراوە، یا پەیڕەوی کردن لە ئایینێک و بە پێچەوانەیشەوە نەبوونی باوەڕی ئایینی، نەبووە بە هۆی بەدەستهێنانی ئیمتیاز.

بە کورتی حیزبی دێموکراتی کوردستان، لەو بڕوایەدایە کە جیاوازیی بیروباوەڕی ئایینی، یا جۆراوجۆریی دیالێکت، ڕاستییەک و تایبەتمەندییەکی کۆمەڵگەی کوردە و دەبێ ڕێگە نەدرێ هیچ پێکهاتەیەک لە هەوڵی سڕینەوەی ئەوانی دیکە دابێ. هەمووانیش دەبێ بە جیاوازییەکانیانەوە لە سەر ئامانج و داخوازە نەتەوەیی و گشتییەکان، یەکگرتووو و هاوخەبات بن.

ئەرکی حیزب و ئەرکی خەڵک لە ڕەوتی خەباتدا

ئەرکی حیزبێکی سیاسیی پێشڕەو، ڕێبەری کردنی خەباتی خەڵک لە ڕووی سیاسی و، ڕێکخستنی خەبات و تێکۆشانی ئەوان تا گەیشتن بە ئامانجەکانی ئەو خەڵکەیە. حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ ئەوەی لە مێژووی خۆیدا لەگەڵ کەموکوڕی و لاوازیی جۆراوجۆر و ڕەخنەی جیددی بەرەوڕوو بووە، بەڵام لە جێبەجێکردنی ئەرکی خۆی کەمتەر خەم نەبووە. خوێندنەوە و لێکدانەوەی واقیعبینانەی داوای خەڵکی کوردستان و فۆرموڵەکردنی ئەو داوایانە لە بەرنامەکەی خۆیدا، گرتنەبەری سیاسەت و هەڵوێستی دروست لە قۆناغ و سەردەمە جیاوازەکان، درێغ نەکردن لە قوربانیدان و شێلگیربوون لە سەر خەبات و تێکۆشان بۆ ماوەی ٧٥ ساڵ، کاری سیاسی بە ئاراستەی پێکهێنانی یەکگرتوویی و کۆدەنگی لە نێو کۆمەڵگەی کوردستان بەرامبەر دەسەڵاتی ناوەندی، وەدەستهێنانی متمانە و پشتیوانیی خەڵکی کوردستان ئەو ڕۆڵ و ئەرکەیە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان جێبەجێی کردوە.

دیارە ڕۆل و ئەرکێکیش کە دەکەوێتە سەر خەڵک، هەوڵدان و تێکۆشانە بۆ گەیشتن بەو ئامانجانە کە ئەم حیزبە و ڕۆڵەکانی خەڵکی کوردستان لە ڕیزەکانی ئەو حیزبەدا، ٧٥ ساڵە خەباتی بۆ دەکەن. ئەرکی خەڵک قۆستنەوەی ئەو هەل و دەرفەتانەیە کە بۆ خستنەڕووی داخوازەکانی خۆیان بۆیان دێتە پێش. نابێ پێیانوابێ خەباتکردن تەنیا ئەرکی حیزبی دێموکرات و ئەندامەکانیەتی و ئەوانیش دەبێ لە دوورەوە بینەر و تەماشاچیی ڕووداوەکان بن، بە پێچەوانەوە دەبێ ئەوان بۆ خۆیان چەقی خەبات و بەرخۆدان بن. هاوکات پێویستە پشتیوان و چاوەدێریی خەبات و سیاسەتەکانی ئەم حیزبە بن کە بە نوێنەر و ڕێبەری داواکانی خۆیانی دەزانن. بە هەموو تواناوە و لە هەموو ڕوویەکەوە پشتیوانی لە سیاسەتەکانی بکەن، هاوکاری تێکۆشەرانی بن، کاتێکیش پێویست بوو پێشنیاری پێ بکەن، ڕەخنەی لێ بگرن و وای لێ بکەن حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەو ئامرازە کاریگەرە بێ کە دەتوانێ خەباتی ئەوان لە پێناوی دیموکراسی و مافی دیاریکردنی چارەنووس بە ئاکامی دڵخواز بگەیەنێ.

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی دێموکرات، حیزبێک هی ڕابردوو، حیزبێک بۆ داهاتوو

سوارچاک و دیارترین ئەکتەری مێژووی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە یەک سەدەی ڕابردوودا، حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە. لە دامەزرانی "کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردستان" کە ئەم حیزبە درێژەی هەمان ڕێچکەیە، نزیک بە ٨٠ ساڵە حیزبی دێموکراتی کوردستان، بۆ ماوەی ٤ دەیە تاقە هێزی مەیدانەکە و دواتریش هێزی سەرەکیی گۆڕەپانی خەبات بۆ مافەکانی نەتەوەی کورد لە ئێراندا بووە. کۆماری کوردستان کە بە گرنگترین و گەورەترین ڕووداوی سیاسیی کورد لەم بەشەی کوردستان و تەنانەت لە ئاستی هەموو کوردستان لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا دادەنرێ، مێژوو بە ناوی ئەم حیزبەوە تۆماری کردوە. ٤٠ حیزبی دێموکرات پشکی شێری لەو ٤٠ ساڵ خۆڕاگری و خەبات و بەربەرەکانیی خوێناوی لە کوردستان بەرامبەر بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا هەیە. ئەم حیزبە زۆرترین کاریگەرییشی هەبووە لەسەر گەشە کردنی ناسیونالیزمی کورد لە ئێران و شۆڕبوونەوەی خەبات و باوەڕی نەتەوەیی بۆ جوگرافیایەکی هەرچی بەرینتر و بۆ نێو چین و توێژی جیاواز لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا. جگە لەمەش ناسرانی پرسی کوردی ڕۆژهەڵات بە کۆڕ و کۆمەڵی نێودەوڵەتی، قەرزداری تێکۆشانی دیپلۆماسیی حیزبی دێموکرات بەتایبەتی ڕێبەری شەهیدی ئەو حیزبە، دوکتور قاسملوویە. بەڵام حیزبی دێموکرات، حیزبێک نییە تایبەت بە ڕابردوو، حیزبێکە بۆ داهاتووش. خاوەنی داهاتووشە. چونکە پرسێک و ئامانجێک کە خەباتی بۆ دەکا، هەروا پرس و ئامانجی نەتەوەی کورد لە ئێرانە. ئەم حیزبە بۆ دوای چارەسەری پرسی نەتەوەییش بەرنامەی هەیە. وێرای ئەمانە، مێژوویەکی پڕ لە خەبات و قوربانیدان، ڕێبەرانێکی شەهید کە کۆمەڵگە وەک ڕەمز و هێمای خەبات و پرسی ڕەوای خۆی وەری گرتوون، چەند هەزار شەهیدی سەنگەر و بەرەجۆراوجۆرەکانی خەبات، ئیعتیبارێکی نەتەوەیی، ناوچەیی و جیهانی کە ئەم حیزبە بە دەستی هێناوە، سەرمایەکانی حیزبی دێموکرات بۆ مانەوە و بەردەوامی و گەشە لە داهاتوو دان. دیارە بەو مەرجەی ئەم حیزبە یەکیەتیی خۆی وەدەست بێنێتەوە، لاوازییەکانی ڕابردووی خۆی چارەسەر بکا و خۆی بۆ خەبات لە قۆناغ و سەردەمێکی نوێدا لە هەموو بارێکەوە ئامادە بکا.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

مان و مەوجوودییەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان

سمایل شەرەفی

ڕازی مانەوەی حیزبێک کە نزیک بە تەواوی تەمەنی ٧٥ ساڵەی خۆی لە ئاوارەیی و دەربەدەریدا ژیابێ و ئێستا هەروا جێی هیوا و خاوەن پێگە لە نێو خەڵک و نیشتمانی خۆیدا بێت، دەبێ چ بێت؟ حیزبی دێموکراتی کوردستان کە ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژی ئەمساڵ (١٣٩٩)، یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی خۆی جێژن دەگرێ، زیاتر لە ٧٠ ساڵ لە تەمەنی لە دەرەوە و دوور لەو شوێنەی لێی دامەزرا تێپەڕاندوە و هەر ئێستاش ئەم ڕەوتە لە دووربوون لە ژینگەی ئەسڵیی خۆی هەروا درێژەی هەیە. ئەم حیزبە کە بۆ ماوەی زیاتر لە حەوت دەیە لە تێکۆشان و خەباتی، ڕێبەرایەتییەکەی لە دەرەوەی وڵات بووە و هەیە، ئێستاش سەرەڕای گەلێک کەمایەسیی دەروون تەشکیلاتی کە هەیبووە و هەیەتی، لەنێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و کۆمەڵگەی ئەمڕۆی کوردستاندا هەروا جێی متمانە و هیوایە. هەر ئەم پێگە بەرز و متمانە پێکراوە، ئەم حیزبەی لە نێو کۆڕ و کۆمەڵی کوردستانی، ئێرانی و جیهانیشدا بە ئێعتبار و خاوەن کەسایەتیی تایبەتی خۆی هێشتۆتەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان کە بوون و وجوودی، بەرهەمی وڵامدانەوە بە هەلومەرجێکی مێژوویی تایبەت بە بەشێک لە خاکی کوردستان بوو، بە هۆکاری مەعریفەیەکی تێکەڵ بە ئەقڵییەتێکی مودێرن کە پێشەوای مەزن، قازی محەممەد وەک کەسی یەکەمی ئەم حیزبە نوێنەرایەتیی دەکرد، توانی گۆڕانکارییەکی ڕیشەیی لە ڕەوتی خەبات و تێکۆشانی نەتەوەی کورددا پێک بهێنێ. بنیاتنانی ڕەوتێکی نوێ لە خەباتی نەتەوایەتی لە سەر ئەساسی دوو کۆڵەکەی "پلانمەندکردنی بزووتنەوە" و "بەخشینی کەسایەتیی بە کۆمەڵگە"، ئەو جەهانبینییە سیاسی و فکرییەیە کە مانای وجوودیی حیزبی دێموکرات لە جووڵانەوەکانی پێش خۆی جیا دەکاتەوە.

ڕاگەیاندنی "کۆماری کوردستان" هەر دوای چەند مانگ لە دامەزرانی حیزب و داڕشتنی قەوارەی سیاسی و تەشکیلاتیی ئەم دەسەڵاتە لە شێوەی دانانی کابینەی وەزیران، سەرکۆمار و وەزارەتخانە و... هتد، نیشانی دا کە کورد لەمەوبەولا دەیهەوێ بە پڕۆژەوە قسە لە ویست و داخوازییەکان و ئامانجەکانی بکا. حیزبی دێموکرات وەک دامەزرێنەری کۆماری کوردستان کە پێشەواکەی ئەرکی سەرکۆماریی ئەم سیستەمە سیاسی و بەڕێوەبەرییەی کەوتۆتە سەر شان، سەلماندی کە بە پشتبەستن بە تێفکرینێکی خاوەن پلان، پێویە لە ڕێگای بە دامەزراوەییکردنی خەباتەوە، هەنگاو بۆ دەستەبەرکردنی مافەکانی خەڵکی کوردستان بنێ. لە لایەکی دیکەوە بە هەستکردن بە "بۆشایی باوەڕبەخۆبوون"ی تاکەکانی کۆمەڵگە کە لە ڕەوتێکی دورودرێژی تاریخیدا، سیاسەتی سەرکوت و بە کەمسەیردنی نەتەوەی باڵادەست بەسەر کورددیا سەپاندبوو، بنیاتناوەی کەسایەتیی کورد و خەباتەکەی پێویستییەکی هەرە زەرووری بوو. پاراستنی ئەم دەسکەوتە (کۆماری کوردستان)، پێویستیی بە درووستکردنی کۆمەڵگەیەکی دەروەست بەرانبەر بە گەل و نیشتمان بوو کە بێگومان لە بابەتی "نەتەوەسازی"دا باسێکی گرینگ و ئەساسییە و ڕاستەوخۆ لە چێبوونی بەرژەوەندی گشتییەوە کەهەستێکی هاوبەش پێک دەهێنێ، شوێندانەرە. بۆ دروستبوونی ئەم دەروەستبوونە پێش هەموو شتێک دەبوا تاکەکانی کۆمەڵگە هەستیان بە کەسایەتیی خۆیان کردبا و ڕەمزێک هەبا کە هەستی باوەڕبەخۆبوون لە نێویاندا درووست بکا. بۆیە بەرزکردنەوەی "ئاڵای کوردستان" لە کۆماری کوردستاندا و بەڕێوەیۆچوونی ڕێورەسمی تایبەت بەم دەسکەوتە مێژووییە لە چەند شارێکی ژێر دەسەڵاتی کۆماری کوردستاندا بەوپەڕی گرینگیپێدانەوە بەڕێوەچوون.

بەرزکردنەوەی ئاڵای کوردستان، ڕاگەیاندنێکی ماناداری شوناسخوازانە بوو کە ڕاستەوخۆ کاریگەریی دەروونیی لەسەر تاکی کورد و کۆمەڵگەی ئەو کاتی کوردستاندا دانا و هەستی باوەڕبەخۆبوونێکی نەتەوەیی بنیات نا. "بوون" بوو بە بەشێکی دانەبڕاو لە ئینسانی کورد و کەسایەتیی بە تاکی کورد بەخشی. بەو مانەیە کە خەڵکی کوردستان لە ژێر ئەو ئاڵایەدا بە تەواوەتی هەستی بە بوونی خۆی - جیا لەویتر - کرد. هەر ئەوە بوو کە لە ماوەیەکی زۆر کورتدا مهاباد و کۆماری کوردستان بوون بە جێی هیوا و هومێدی نەتەوەیەک بە ناوی کورد.

لە پرۆسەی بنیاتناوەدا بە تایبەت کە لێرەدا ڕاستەوخۆ قسە لە ڕەوتێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی نەتەوەیەکی داروخراو حاشالێکراوە، تێگەیشتن لە زەروورەت و پێویستیی "پارێزگاری"ی و "پاراستن" زۆر گرینگە. بۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستان هاوکات لە گەڵ ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان، دامەزراندنی "سپای میلیی کوردستان" کە دواتر ناوی هێزی پێشمەرگەی لە سەر دادەنرێ، بە زەرووری دەزانێ. ئەم بەشە لە بزووتنەوەی کوردستان کە دواتر لە بەشەکانی دیکەی کوردستانیشدا جێ دەکەوێ، تا ئێستایشی لە گەڵ بێت، بەشێکە لە هۆوییەتی کورد و خەباتەکەی. پێشمەرگە بەشێکە لە ئەرزش و بەهـا نەتەوایەتییەکانی نەتەوەی کورد، پێشمەرگە و خەباتی پێشمەرگانە کە بالێکی هەرە ئەساسی و جێی

شانازیی بزووتنەوەکانی کوردستانە، ڕیشە و ماهییەتی بۆ تێفکرینی حیزبی دێموکراتی کوردستان و کردەوەی کۆماری کوردستان دەگەڕێتەوە.

بوونی پێشمەرگە و دامەزرانی سپای میلیی کوردستان، متمانەیەکی نەتەوەیی لە کۆمەڵگەی کوردستاندا درووست کرد و باوەڕی خەڵکی بە حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستان قورس و قاییم کرد. پێشمەرگە بوو بەو هێزە متمانەپێکراوەی کە خەڵک وەک قودرەتێکی ڕزگاریدەر سەیری بکا. بۆیە هەر وەک شەهید دوکتور قاسملوو بە درووستی پێناسەی دەکا؛ "پێشمەرگە باسکی بەهێزی گەلە".

لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا هێزی پێشمەرگە توانی بە مەبەستی ئەم دەسکەوتە مێژووییە بۆ ماوەیەکی باش دژ بە هێزەکانی ڕێژیمی شا بەرەنگاری بکا و دواتریش و لە قۆناغەکانی دوای کۆماریشدا، هێزی پێشمەرگە بوو بە پارێزەری مان و مەوجوودیەتی میللەتەکەی و لەم پێناوەدا زۆرترین قوربانیی پێشکەش کرد.

هەموو ئەو ڕەمز و سەمبوول و هێمایانەی کە ئەمڕۆ نەتەوەی کورد لە هەر چواربەشەکەی کوردستان و هەر کوردێک کە لە هەر کوێی ئەم گۆی زەوییە دەژی، شانازییان پێوە دەکا و بوونی خۆی وەک نەتەوەیەکی جیاواز بە کەسایەتیی جیاوازەوە پێناسە دەکا، لەسەر دەستی حیزبی دێموکراتی کوردستان دروست کراون و بەرهەمی تێفکرین و جیهانبینیی ئەم حیزبەن کە بەخۆشییەوە ئەمڕۆ هەموویان بوونەتە بەشێک لە خەسڵەت و شناسنامەی نەتەوەی کورد. ئەگەر ٧٤ ساڵ پێش ئێستا لە شاری مهاباد و شارەکانی ژێر دەسەڵاتی کۆماردا، تەنیا بە هەزاران کورد لە ڕێوڕەسمی هەڵکردنی ئاڵای کوردستاندا بەشدارییان دەکرد، ئێستا ئەم ئاڵایە بۆ میلیۆنان ئینسانی کورد و بۆ نەتەوەیەک ڕەمز و شوناسی نەتەوەییە. کۆماری کوردستان و سەرکۆمار پێشەوا قازی محەممەد، ئەمڕۆ بۆ هەموو ئینسانێکی کورد نەتەنیا یادەوەرەیەکی مێژوویی لەبیر نەکراوەن، بەڵکوو بۆ نەتەوەیەک بوونەتە هۆوییەت و بەهای نەتەوەیی.

ئەوەی تا ئێرە بە نیسبەت داهێنان و دەسکەوتەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە باس کرا، تەنیا بەرهەمی یەکساڵ لە خەبات و جیهانبینیی ئەم حیزبە بووە. ئەم حیزبە لە ماوەی تەمەنی ٧٥ساڵی تەمەنی خۆیدا کە لە ئێران دوو ڕێژیمی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامی دەسەڵاتدار بوون، سەرەڕای بڕینی قۆناغی زۆر سەخت و دژوار، لە زۆر بواردا خاوەنی دەسکەوت و داهێنان و، - لە هەموویان گرینگتر - بەردەوامبوون و درێژەدان بە خەبات بۆ دەستەبەرکردنی ماف و ئازادییەکانی خەڵکی کوردستان بووە.

گوتاری میللی - دێموکراتیکی حیزبی دێموکراتی کوردستان

بە دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ یەکەم جار مەفهوومی "گوفتمان" (گوتار) لە بزووتنەوەی سیاسیی کورددا مانا پەیدا دەکات و سیاسەت و ڕێکاری خەباتکارانە لە چوارچێوەی بزووتنەوەیەکی خاوەن پلان و بەرنامەدا لەسەر ئەساسی پێناسەیەکی دیاری مەعریفی و پراکتیکی، کە هەمان "گوتاری سیاسی"یە شکڵ دەگرێ. بە واتایەکی دیکە، حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە بە دەرس وەرگرتن لە ئەزموونی جووڵانەوە نەتەوایەتییەکانی دوو سەد ساڵی ڕابردوو لە کوردستان (لە میرنشینەکانەوە تا شۆڕشەکانی شێخ مەحموود لە باشوور و سمایل ئاغای سمکۆ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان) هەستی بە بۆشاییەک لە پلانمەندبوونی خەبات لە ڕووی "ویست" و "شێواز"ی تێکۆشان کرد و، بۆ پڕکردنەوەی ئەم کەلێنە لە بزووتنەوەی سیاسیی کورددا، کارکردن لەسەر کەسایەتی بەخشین بە کورد (نەتەوە) و کۆمەڵگە (نیشتمان)ی کردە ئامانجی خۆی. "سەروەری" و "گەورەیی نیشتمان" بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەو بناغە فکری و مەعریفییە بوو کە توانی لەسەر ئەم ئەساسە بە هەڵگرتنی گوتارێکی نەتەوەیی و نیشتمانییەوە، ڕێڕەوێکی ڕوون بۆ بزووتنەوەی کورد دیاری بکات.

گومانی تێدا نییە کە جووڵانەوەکانی کورد، ئەوانەی زۆر پێش لە دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان هەبوون، نێوەرۆک و ئامانجی نەتەوایەتییان هەبووە و زۆربەیان لە خانەی بزووتنەوەی نەتەوایەتیی میللەتی کورددا جێ دەگرن. بەڵام ئەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان توانی لەم پێوەندییەدا بیکا و جیاوازی دروست بکا، گشتاندنی بیر و باوەڕی نەتەوەیی لە هەموو ئاست و بوارێکی بزووتنەوەدا بوو. حیزبی دێموکرات هەر لە سەرەتاوە لە وێناکردنی "ئامانجەکان"ی خۆیدا، بە ڕەخنەگرتن لە پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نێو پێکهاتەکانی کۆمەڵی کوردەواری کە بەستراوە بە "عێل و عەشیرە" بوون و بە بەرفراوان نیشاندانی جیهانبینیی بزووتنەوە لەسەر ئەساسی "بەرژەوەندیی گشتی"، باس لە دوو مەفهوومی "سەروەری" و "گەورەیی نیشتمان" دەکا.

ڕوون و ئاشکرایە کە لە حەوزەی سیاسەتدا قسەکردن لە مەفهوومی "سەروەری" پێویستیی بە پاشخانێک لە هێز، ئیرادە و باوەڕ بەخۆبوون هەیە کە بەداخەوە کورد بە هۆکارگەلی نێوخۆیی و دەرەکی، بە تایبەت لە دوای شەڕی جیهانیی یەکەمەوە؛ دابەشبوونی کوردستان بە سەر چوار وڵاتدا و تێکشکانی یەک لەدوای یەکی جووڵانەوەکان، هیچ کام لەم ئیمتیازانەی بۆ نەمابوویەوە. بەڵام حیزبی دێموکراتی کوردستان چەند مانگ دوای دامەزرانی خۆی، بە ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان و تەشکیلی حکوومەتی میلیی کوردستان، بە کردوە لە کۆمەڵگەی کوردستان و لە ناخی ئینسانی کورددا، مانایەکی تایبەت بە مەفهوومی "سەروەری" دەبەخشێ. لە سایەی خوێندنەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ چۆنیەتیی گەیاندنی ئەم نیشتمان

سەرچاوە
Serchawe

و گەلە بە "سەروەری"یە کە ٧٥ ساڵ پێش لە ئێستا خەڵکی کوردستان لە هەر چوار بەشەکەی، بە شانازییەوە دەڕواننە دامەزرانی کۆماری کوردستان و بە شکۆوە لە ڕێوڕەسمەکانی "هەڵکردنی ئاڵای پیرۆزی کوردستان" و پاراستنی ئەم دەسکەوتە میللییەدا بەشداری دەکەن.

"گەورەیی نیشتمان" لە ئامانجەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا، قسەکردن لە کەلێنێکی مێژوویی بەژان و ئازارە کە کورد تا ئێستاشی لەگەڵ بێ، ئارەزووی گەورە و گرانی لەسەر بنیات ناوە. کوردستان کە نازناو و پێناسەی "وڵات"ـی لێ زەوت کراوە، نیشتمانی نەتەوەی کوردە کە لە زەمەنێکی تەسکی مێژووییدا و لەسەر دەستی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ ماوەی ١١ مانگ، ناو و قەوارەیەکی ڕەسمی وەک "وڵات"ـی پێ بەخشرا. ئێستاش دوای ٧٥ ساڵ لە دامەزرانی، "گەورەیی نیشتمان" بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەو مەفهوومە پیرۆز و نەگۆڕەیە کە وەک بەشێک لە جەوهەر و ماهیەتی گوتاری حیزب چەسپاوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان کە کاریگەریی یەکلاکەرەوەی لەسەر ڕەوتی بزووتنەوەی ناسیۆنالیزمی هاوچەرخی کورد هەبووە، لەسەر ئاستی گوتاری سیاسییدا توانیویەتی گوتاری نەتەوەیی خۆی تێکەڵ بە کۆمەڵێک مەفهوومی مۆدێرن و جیهان پەسەند بکات کە لە نەوعی خۆیدا داهێنەرانە بوون. جیا لەوەی کە بە پێی ناو و نێوەرۆکی "دێموکرات"بوونیشی بێ، ئەم حیزبە هەڵگری کۆمەڵێک بەها و موفهوومی مۆدێرنی وەک؛ دێموکراسی و سێکۆلاریزمە، بە درێژایی ئەم ٧٥ ساڵە، نە تەنیا بەرانبەر بە کۆمەڵێک ڕەوتی سیاسی و کۆمەڵایەتی کە شوێنەواری قووڵ و بەرچاویان لەسەر ژیان و خەبات و جیهانبینیی ئینسانەکان داناوە، کەمتەرخەم نەبووە، بەڵکوو کەوتۆتە ژێر کاریگەرییانەوە. ئیدئۆلۆگ نەبوونی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەو مانایە کە خاوەنی چوارچێوەیەکی سەخت و داخراوی فکری نەبووە و نییە، بۆتە هۆی ئەوەی ئەم حیزبە بە ئاسانی بتوانێ لە هێندێک برگەی تێکۆشان و خەباتی خۆیدا بکەوێتە ژێر کاریگەریی ڕەوتێکی فکرییەوە. جا ئەم ڕەوتە هەندێک جار کوردستانی و ئێرانی بووە و هەندێک جاریش ناوچەیی و جیهانی. ئەم کارتێکەرییە لە ئاستی گوتار و تێفکریندا بۆ حیزبی دێموکرات لایەنی ئەرێنی و نەرێنیی هەبووە. ئەگەر لە هەندێک برگەدا توانیویەتی بە پێکهێنانی ڕیفۆرمێک لە تێفکرین و خوێندنەوەیدا بۆ کۆمەڵێک بابەتی فکری و سیاسی لە ئاستی گوتاردا نوێبوونەوە و دەسکەوتێک بۆخۆی دەستەبەر بکات، لە هەندێک برگەشدا ئەم کارتێکەرییانە لە ئاستی تەشکیلاتییدا ناکۆکیی نێوخۆیی و لە کۆتاییدا لێکترازانیان لێ کەوتۆتەوە.

هەر لەم پێوەندییەدا تایبەتمەندییەک لە حیزبی دێموکراتدا هەیە کە لانیکەم من وەک خۆم لە هیچ حیزبێکدا ئەوەم بەدی نەکردوە، ئەویش ئەوەیە کە؛ سەرەڕای ئەوەی تا ئێستا حەوت جار ئەم حیزبە تیایدا ئینشعاب و لێکدابڕان ڕووی داوە،

بەڵام تا ئێستاشی لەگەڵ بێ، لە هیچ کام لەم ئینشعاب و لێکدابڕانانەدا، ڕەوت یان جەریانێکی دیکە ساز نەبووە کە بتوانێ، بە خۆ دوورخستنەوە لە گوتار و تێفکرینی سیاسیی جیاواز لەو گوتار و تێفکرینە مێژووییە، درێژە بە خەبات و تێکۆشانی خۆی بدات. ئەگەریش شتی وا هەبووبێ (بە نموونە وەک پەیڕەوانی کۆنگرەی چوارەم کە لە ئەدەبیاتی حیزبدا بە تاقمی ٧ کەسی ناوی هاتووە)، ناچار بوون دوای ماوەیەک خۆ هەڵوەشێننەوە. هەر ئەم تایبەتمەندییە لە گوتار و ڕێبازدایە کە هاوکات لەگەڵ لێکترازانە تەشکیلاتییەکانی نێو حیزبدا دەسبەجێ یان چەند ساڵ دواتر، باس لە یەکگرتنەوە دەکرێ کە نموونەکانی چ لە ڕابردوو و چ لە ئێستادا بەرچاون.

"نەتەوەیی بوون"ی گوتاری حیزبی دێموکراتی کوردستان بە پێچەوانەی ئیدیعایەک کە کەسانی خاوەن نەزەر لە حەوزەی ناسیۆنالیزمی کورددا باسی دەکەن، بە تەنیا پەرچەکردارێکی ڕووت بەرانبەر بە گوتاری شۆڤێنیزمی نەتەوەی باڵادەست نییە. "ڕەوایی" و "حەقانییەت"ی بزووتنەوەی نەتەوەیەکی بێبەشکراو لە ماف و ئازادییە ئینسانی و نەتەوەییەکانی کە لە بەرنامە و تێفکرینەکانی حیزبی دێموکراتدا ڕەنگی داوەتەوە، پێناسە و مانایەکی ئینسانی و مۆدێرنی بە شێوە تێفکرین و ڕوانگەی ئەم حیزبە بەخشیوە. بۆیە ئەم گوتارە وەک مانا و ماهیەتی خەباتی نەتەوەیەک مەفهوومی دێموکراتیک بە خۆوە دەگرێ. تەعریفی "میللی- دێموکراتیک"ی حیزب بۆ بزووتنەوەیەک کە خۆی بە ڕێبەری دەزانێ، ناتوانێ چاوبەستە هۆکاری وجوودیی خۆی تەنیا بۆ "بەرپەرچدانەوە"ی شۆڤێنیزمی نەتەوەی ئێرانی ببەستێتەوە و بێئەوەی بیر لە ڕەوایی و بەرحەقبوونی ئەم بزووتنەوە بکاتەوە، بە چەکێک بچێتە مەیدانی بەربەرەکانێوە کە سەدان ساڵە بۆ لە نێو بردنی بەکاری دەهێنن. بۆیە ڕاست لەو کاتەدا کە پێی وایە "لە هەلومەرجی ئێستادا مەترسیی گەورە، شۆڤێنیزمی مەزنیخوازیی ئێرانییە"، دژایەتیی خۆی لەگەڵ "ناسیۆنالیزمی بەرچاوتەنگی کورد" کە "دیکتاتۆریی مەرکەزی و خەڵکی ئێران لێک جیا ناکاتەوە"، ڕادەگەیەنێ.

ڕەنگدانەوەی گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و تێکۆشەرانی نێو ڕیزەکانی ئەم حیزبە - بە کادری سیاسی و هێزی پێشمەرگەوە- کە تێکەڵێکە لە دوو مەفهوومی "ئیرادەی گەل" و "ئەخلاقی ئینسانی و شۆڕشگێڕانە" لە قۆناغی جۆراوجۆردا، کولتوورێکی پڕ لە بەها و ئەرزشی خەباتکارانەی دروست کردوە. ڕەفتاری ئینسانیی هێزی پێشمەرگە لەگەڵ دیلەکانی شەڕ، ئاشتیخوازانەبوونی ماهیەتی بزووتنەوەی خەڵکی کوردستان، پشتیوانیی حیزبی دێموکرات لە بزووتنەوەی کورد لە پارچەکانی دیکەی کوردستان و هەوڵدانی بەردەوامی بۆ یەکخستنەوەی نێو ماڵی کورد، بە تایبەت یەکگرتوویی نێوان حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و هەتا دوایی، بەرهەمی ئەم گوتارە نەتەوەیی و دێموکراتیکە مێژووییەیە کە لە هەموو قۆناغەکاندا لەسەر ئەساسی بەرژەوەندیی خەڵک و بزووتنەوە، سێبەری بەسەر هەڵوێست و تێفکرینی ڕێبەرایەتیی ئەم حیزبەدا زاڵ بووە.

بەشی دووەم

لە سەر ئاستی جۆری دیاریکردنی ڕەفتاری سیاسیی خەڵک بەرانبەر بە دەسەڵات، حیزب لە گوتاردا وێڕای پاراستنی ماهیەت و ئامانجی نەهایی بزووتنەوە، هەوڵی داوە لەسەر ئاستی دەرفەتەکان و بە مەبەستی بە جەماوەری کردنی بزووتنەوە، هێز و توانایی خەڵک لە بەستێنی جۆراوجۆردا وەجووڵە بخات و کۆمەڵگە لە دۆشدامان و پەسیڤبوون بپارێزێ. بۆیە هەمیشە پێی وا بووە "خەبات بۆ پێکهێنانی ئەو حکوومەتەی لە کوردستاندا داوای دەکەین و داخوازێکی درێژخایەنە، دەگەڵ خەبات بۆ جێبەجێ کردنی هەندێک داخوازیی دیکە لە چوارچێوەی ئەو دەسەڵاتەدا هیچ ناتەبایی نییە و پێویستە ڕێز لە هەر هەوڵێکی گەورە و چووکەی خەڵک بگرین".

ئەوەی کە دوای ٧٥ ساڵ خەبات و تێکۆشان تا ئێستاشی لەگەڵدا بێ، گوتاری سیاسیی حیزبی دێموکرات لە نێو کۆمەڵی کوردەوارییدا زۆرترین لایەنگر و پشتیوانی هەیە، دەرخەری ئەو ڕاستییەیە کە، گوتاری ئەم حیزبە کە ڕیشەی لە واقعیاتی کۆمەڵگەی کوردستاندا هەیە، وڵامدەری هەست و شعووری بەرزی خەڵکی کوردستانە.

بەخۆداچوونەوە و ڕیفۆرم وەک ماهییەتی وجوودیی حیزبی دێموکرات

"ڕادەی شۆڕشگێڕبوونی هەر حیزبێکی سیاسی لەوەڕا دەردەکەوێ کە چۆن سەیری ڕابردووی خۆی و بەتایبەت هەڵەکانی دەکا. حیزبی شۆڕشگێڕ نابێ لە لەوە بترسێ کە گوایا بە باسی هەڵەی ڕابردووی، دوژمن شاد دەبێ، یان لە ئێعتباری حیزبەکە کەم دەبێتەوە. بە پێچەوانە، پێ‌لێنان و ڕاستکردنەوەی هەڵە و چەوتییەکانی ڕابردوو، ناوبانگی حیزب لەنێو کۆمەڵانی خەڵکدا دەباتە سەرێ و جیددیبوون و بەرپرسبوونی حیزبەکە نیشان دەدا".

شەهید دوکتور قاسملوو

بیری بەخۆداچوونەوە و هەوڵدان بۆ ڕیفۆرم و نوێبوونەوە لە حیزبی دێموکراتدا لەگەڵ دامەزرانیدا بووە و بەردەوام بووە. ڕەوتی بەخۆداچوونەوە لە قۆناغە جیاجیاکانی خەبات و تێکۆشانی حیزبدا لەوانەیە وەک یەک نەبووبێ و لە هێندێک بڕگەی زەمەنیی تەمەنی حیزبدا کەمڕەنگ و کاڵ بووبێ، بەڵام زۆری نەخایاندوە کە بە تەواوەتی هەست بە زەرووڕەتی کراوە. باسکردن لە ڕێفۆڕم و نوێبوونەوە لە حیزبی دێموکراتی کوردستاندا کە بەشێکە لە ماهییەتی وجوودیی ئەم حیزبە، پێوەندیی ڕاستەوخۆی بە ڕەوتی مودێرنیزاسیۆن و نوێکردنەوەی جۆری سیاسەت و تێکۆشان لە ئاستی بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کوردستاندا هەیە.

لە ڕەوتی بزووتنەوەی ناسیونالیستیی کورددا، حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک یەکەم ڕێکخراوی سیاسیی کورد کە لە سەر

بنەمایەکی دروست و ئوسوولی بە بەرنامە و جیهانبینی و تاکتیک و ئیستراتیژییەوە، دامەزرا، وەک دیاردەیەکی مودێرن لە ڕێبەریکردنی ئەم بزووتنەودا سەیر دەکرێ. بۆیە بەخۆداچوونەوە و هەوڵدان بۆ نوێبوونەوە بەشێکە لە ماهییەتی ئەم حیزبە.

لە حیزبی دێموکراتدا بەخۆداچوونەوە و ڕەخنەگرتن لە هەڵە و کەم و کوورییەکانی ڕابردو، نەتەنیا بە مانای ڕووخان و وەلانان و حاشالێکردنی ڕابردوو و بە کەمگرتن و سڕینەوەی هەوڵ و تێکۆشانی نەسڵەکانی ئەو سەردەمانە نییە، بەڵکوو هەستکردن بە زەروورەتێکی ڕێکخراوەیی، سیاسی و کۆمەڵایەتییە کە بێ ئەوەی لە ڕوانگەی ئەرزشییەوە سەیری ڕابردوو بکرێ، حیزب خۆی بەرانبەر بە داهاتووی میللەتێک بە وەڵامدەر و بەرپرسیار دەزانێ. بۆیە پێش هەموو شتێک لە باسی بەخۆداچوونەوە و نوێبوونەوە لە حیزبی دێموکراتدا، چەقین و مانەوە لە ڕابردووی ڕووداوەکان و تێفکرینەکان و بەگشتی، چەقبەستوویی ڕێگە پێنەدراوە. هەر خودی نەبوونی ئەم بەربەستە و ڕێگەدان بە ئازادبیرکردنەوە و پابەند بوون بە دێموکراسی کە بەشێکی دیکە لە ماهییەتی وجوودیی حیزبی دێموکراتی لەسەر بنیات نراوە، ئۆرگانیزمێکی زیندوو بەرهەم دەهێنێ کە تاکەکان تیایدا چاوکراوە و خاوەن ئیدەن و دەتوانن ئازادانە بیروبۆچوونی خۆیان دەرببڕن و هەوڵ بدەن لە سەر خستنی بۆچوونەکانیان چالاک و هیوادار بن.

هەوڵدان بۆ نوێبوونەوە و جێخستنی بیروبۆچوون و بەرنامەی تازەی سیاسی و ڕێکخراوەیی لە حیزبی دێموکراتدا، ئەنگیزە و هاندانێکی بەرزی ئۆرگانیی لە پشتە کە لەم حیزبەدا وەک خەسڵەت و باوەڕێکی نەگۆڕ لە چوارچێوەی بەرزترین ئۆرگانی حیزبیدا کە "کۆنگرە"یە، مەیل و هیوا بە ئاڵوگۆڕ لە هەموو ئاست و بەستێنەکاندا بەهێز دەکا. لە کۆنگرەدا کە بە پێی ئەو ڕێوشوێنە دێموکراتیکانەی لە پێڕەوی نێوخۆی حیزبدا بۆ چۆنیەتیی بەستن و بەڕێوەبردنی کارەکانی دیاری کراوە، سەڵاحییەت و دەسەڵاتی ئەوە بە "زۆرینە"ی ئەندامانی خۆی دەدات - کە لە پرۆسەیەکی دێموکراتێکی هەڵبژاردندا و بە نوێنەرایەتیی تەواوی ئەندامانی حیزب تیایدا بەشدارن - لە هەر بوارێکدا کە بە پێویست و زەرووری بزانن، پێداچوونەوە و دواتر گۆڕانکاری و نوێگەرایی بکەن.

بە پێی ئەو ئەرک و دەسەڵاتانەی لە پێڕەوی نێوخۆی حیزبدا بۆ کۆنگرە وەک بەرزترین ئۆرگانی حیزب دیاری کراوە؛ دەکرێ پێداچوونەوە بە ڕوانین و تێفکرینەکانی ڕێبەریی حیزب و "ڕێبازی گشتی، ستراتێژی و تاکتیکی حیزب و بەرنامە و پێڕەو و ڕێبەریی حیزبدا بکرێ و، کۆنگرە بە دەنگی زۆرینەی ئەندامانی دەسەڵاتی گۆڕانکاریی لە هەموو ئەوانەدا هەیە. بۆیە لە حیزبی دێموکراتدا نەتەنیا هیچ بەربەستێک بۆ پێداچوونەوە و گۆڕانکاری و نوێبوونەوە نییە، بەڵکوو بە شێوەی ئۆرگانیش هەموو ئاسانکارییەک بۆ ئەم پرسە کراوە.

بۆ باسکردن لە گرینگیپێدان بە پێداچوونەوە و ئەگەری هەر جۆرە ئاڵوگۆڕێکی ڕێکخراوەیی و سیاسی لە لای حیزبی دێموکرات، تەنیا ئەوە بەسە کە چاوێک لە ژمارە و ئاکامی کۆنگرەکانی ئەم حیزبە بەتایبەت لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا بکەین؛

- تەنیا لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا حیزبی دێموکرات ١٣ کۆنگرەی بەستووە (کۆنگرە چوار، لە ٣٠ ڕێبەندانی ١٣٥٨ تا کۆنگرەی ١٧ لە ١٩ی خەزەڵوەری ١٣٩٨). بەشێک لەم کۆنگرانە لە دژوارترین دۆخی ئەمنیەتیدا بەستراون و ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران بە پیلانی درێژخایەن و هەزینەی قورس و گرانەوە هەوڵی تۆپباران و موشەکبارانکردنی داون.

- بە چاوخشاندنێک بەسەر پەسەندکراوەکانی ئەم کۆنگرانەدا (ڕاپۆرت و بەرنامە و پێڕەو و بڕیارنامە و پەیامەکان) دەردەکەوێ کە ئەم حیزبە بەردەوام بەپێی زەروورەت لەسەر ئەساسی دەرک و خوێندنەوەی شەرایەتی سیاسی و کۆمەڵایەتیی لەسەر هەر چوار ئاستی جیهانی و ناوچەیی و ئێران و کوردستاندا گۆڕان لە ڕوانگە و تێفکرینیدا پێک هاتوە. ئەم گۆڕانکاریانە زۆر بەئاشکرا بە جۆری ڕوانینی ئەم حیزبەوە بەرانبەر بە جەمسەربەندییە سیاسی و ئابوورییەکانی جیهان، ئامانجی دوارۆژی حیزب کە بە هێنانە ئارای کورتەباسێک لەسەر سۆسیالیزمی دێموکراتیک بەرانبەر بە سوسیالیزمی مەوجوود بوومەلەرزەیەکی فکری و تەشکیلاتی لە حیزبدا پێک دێت، گۆڕینی دروشمی ستراتێژیی حیزب لە "دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان"ەوە بۆ " فیدرالیزەکردن"ی ئێران و "دامەزرانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی فیدراڵ"دا و وەدیهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک ئامانجی حیزب، دیارن.

- دەستاودەستکردن و ئاڵوگۆڕی دەسەڵات (بەڕێوەبەری) لە ئاستی ڕێبەری لە حیزبی دێموکراتدا کە بێگومان بەشێکە لە خەسڵەتی نوێگەرایی لەم حیزبەدا تا ئێستایشی لەگەڵ بێ دیاردەیەکی ناوازە و بێ وێنەیە. ئەگەر چاوێک بە لیستی ئەندامانی ڕێبەریی حیزب کە لە کۆنگرەکاندا هەڵبژێردراون بخشێنین، ئەم ئیدیعایە بەتەواوی سەلمێندراوە کە کەم حیزبی کوردی و تەنانەت ناوچەیی هەیە کە بە ڕادەی حیزبی دێموکرات، گۆڕان لە ڕێبەرییەکەیدا پێک هاتبێ. هەر لە ماوەی ئەم چوار دەیەی ڕابردوودا جیا لەوەیکە بە دەیان کەس لە ئەندامانی ڕێبەریی ئەم حیزبە لە ئاکامی هەڵبژاردنی کۆنگرەکاندا جێگایان گۆڕدراوە، دوای شەهیدبوونی دوو سکرتێری ئەم حیزبە شەهیدان؛ دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی لە ئاستی کەسی یەکەمی حیزبیشدا چەند جارێک ئەم ئاڵوگۆڕە لە بەڕێوەبەریی حیزبدا ڕووی داوە کە هەر وەک ئاماژەی پێ کرا، ئەوە شانازییەکەی هەر بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان دەگەڕێتەوە. تەنانەت لە سەر ئاستی کەسی یەکەمی حیزب کە سکرتێری حیزبە، ئەوە تەنیا حیزبی دێموکراتی کوردستانە کە هەر ئێستا چەند کەس لە سکرتێرەکانی پێشووی لە

پلەکانی دیکەی تەشکیلاتیدا لە ڕیزەکانی ئەم حیزبەدا تێکۆشانیان هەیە. بە دەیان کەس لە ئەندامانی دەفتەری سیاسی و ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی پێشوو هەن کە هەر هەموویان وەک کەسایەتیی بەرزی سیاسی لە ڕیزەکانی حیزبدا حزووریان هەیە و بەشێکن لە سەرمایەی ئەم حیزبە.

***

گومانی تێدا نییە کە لە حیزبێکی وەک حیزبی دێموکراتدا، بەخۆداچوونەوە و نوێبوونەوە ناتوانێ تەنیا ببەسترێتەوە بە قەوارەیەکی ئۆرگانیکی و نیزامی ڕێکخراوەیی ئەم حیزبە، چونکی لە کۆتاییدا ئەوە ئینسانەکانن کە قەوارەکان دادەڕێژن و بیچمی پێدەبەخشن. کەوابوو جۆر و ماهییەتێک کە لە پشت ئەم پرسەوە هەیە و ئەقڵییەتێک کە بنیاتی ئەم ڕێبازە دروستە لە ڕێکخراوێکی سیاسیدا دادەنێ، بەشێکی هەرە ئەساسیی ئەم باسەیە. لێرەدایە کە ڕۆڵی ڕێبەری سیاسی و ڕێ پێشاندەر و پێشەوا دەردەکەوێ. بەخۆشییەوە حیزبی دێموکراتی کوردستان لەم ڕووەوە خاوەنی پاشخان و سەرمایەیەکی گەورەی فکری و مەعریفییە کە لە ڕێبەرانییەوە بۆ ماوەتەوە کە بێگومان دوو ڕێبەری ناوداری کورد؛ پێشەوا قازی محەممەد و دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو لەم پێوەندییەشدا ڕۆڵی بنەڕەتی و سەرەکییان گێڕاوە. بەڵام جیا لەوان، ناکرێ باس لەوانە نەکەین کە دوای ئەوان و دواتریش - بەتایبەت لە نەبوونی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندیدا - هەرکام بە ڕادەی خۆیان لە پاراستنی ئەم خەسڵەتەدا ڕۆڵیان گێڕاوە. لە لایەکی دیکەوە، تێکڕای تێکۆشەرانی ئەم حیزبە کە بەپێی فەرهەنگێکی تایبەتی ڕێکخراوەیی - کە تێکەڵاوێکە لە "پرەنسیپی دێموکراتیک" و "ئازادیی دەربڕینی بیروبۆچوون" - پەروەردە کراون، مەیل بە ڕەخنەگرتن و بەخۆداچوونەوە و هیواداربوون بە ئاڵۆگۆڕ و نوێبوونەوە، لە وجوودیاندا نەهادینە بووە. بۆیە بەخۆداچوونەوە و ڕیفۆرم لە حیزبی دێموکراتی کوردستاندا باوەڕێکی چەسپاوە و بۆتە بەشێک لە خەسڵەتی ڕێکخراوەیی ئەم حیزبە کە هەر وەک باس کرا بەرزترین ئۆرگانی حیزب (کۆنگرە) زامن و پشتیوانیەتی.

***

حیزبی دێموکرات لە مەحەکی دواڕۆژی ئەرک و ڕەساڵەتی مێژووییدا

یەکێک لە دروشمە سەرنجڕاکێشەکانی کۆنگرەی شازدەهەمی حیزب، کۆنگرەی ٧٠ ساڵ تێکۆشان - کە وەک لە ناوەکەیڕا دیارە، لە حەفتاهەمین ساڵوەگەڕی دامەزرانیدا بەڕیوەچوو - "حیزبی دوێنێ، حیزبی ئەمڕۆ و حیزبی سبەی" بوو. حیزبی دێموکرات وەک بەڕابردووترین حیزبی کوردستانی، ڕابردووەکەی دیارە و ئێستاشی مەعلوومە کە سەرەڕای زۆر کەمایەسی و گیروگرفت کە لە بواری جۆراوجۆردا هەیەتی، دیسان سەروگەردنی بەرزە باڵای لەنێو بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کوردستاندا دیارە. کەوابوو ئەوەی لێرەدا مەبەستمانە، نە گەڕانەوەیە بۆ قسەکردن لە "حیزبەکەی دوێنێ" و نە باسکردن لە

سەرچاوە
Serchawe

"حیزبەکەی ئەمڕۆ"یە، بەڵکوو تێڕوانینێکە بۆ دوارۆژی حیزبی دێموکرات، "حیزبەکەی سبەی".

با لە پرسیارێکی گشتی بەڵام جەوهەرییەوە دەست پێ بکەین:

بۆ ئەوەی حیزبی دێموکرات لە دوارۆژی بزووتنەوەی مافخوازانەی کوردستاندا بتوانێ ئەرک و ڕەساڵەتی مێژوویی خۆی بەڕێوە بەرێ و ببێتە ئەو حیزبەی کە هێز و دەسەڵاتی ئەوەی هەبێ، بەرنامەکانی جێبەجێ بکا، پێویستە چی بکا و چۆن حیزبێک بێت؟!

وەڵامدانەوە بەم پرسیارە بەبێ گەڕانەوە بۆ تێگەیشتنێکی دروست لە هەلومەرجی سیاسی، دۆخی دەروون تەشکیلاتی و هێزی ئەم حیزبە لە هەموو ڕووەکانی؛ گوتاری سیاسی (تێفکرین و شێوازەکانی خەبات و هەڵوێست)، پێگەی جەماوەری (پشتیوانیی خەڵک) و هێزی پێشمەرگە (هێزی ئینسانی بۆ زاڵکردنی گوشار)، سەخت و دژوارە. لە دۆخی ئێستادا بە گەڕانەوە بۆ هەموو ئەم پارامێترانە، دەرکێکی دروست و واقعی پێمان دەڵێ کە بەداخەوە مەترسییەکی جیددی هەڕەشە لە داهاتووی ئەم حیزبە دەکا. بە مانایەکی ڕوون و سادە؛ حیزبی دێموکرات بە هۆی لێکترازان و دوو بەشبوونی ئێستای، نە هەلومەرجە سیاسییەکەی زۆر بۆ دڵخوازە، نە لە ڕووی تەشکیلاتییەوە یەکیەتیی و یەکگرتوویی هەیە، نە پێگە یەکدەست و تۆکمە جەماوەرییەی جارانی لێ وێنا دەکرێ و نە دەتوانێ ئەو هێزە ئینسانییەی خۆی لە شێوازی سەختدا بۆ گوشار خستنەسەر دەسەڵات بەکار بێنێت. کەوابوو وەڵامی درووستی ئەم پرسیارە لە پڕکردنەوەی بۆشایی و کەمایەسییەکی بنەڕەتیی حیزبی دێموکراتەوە دەست پێ دەکا کە ئەویش؛ "وەسەریەکخستنەوە یان یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی ئەم حیزب"ەیە کە ئێستا بە سەر دوو "تەشکیلات"ی جیاواز بە ناوی "حدک" و "حدکا"دا دابەش بووە.

پرسی یەکگرتنەوە لە [حیزبی دێموکرات]دا پێش ئەوەی بە پرۆسەیەکی تەشکیلاتی دابندرێ، پێویستە وەک پرسێکی سیاسی - کۆمەڵایەتیی دەروون تەشکیلاتی و لە خانەی بە ڕەسمییەت ناسینی تێفکرینە جیاوازەکان و بەکارهێنانی توانا و پتانسێلە جۆراوجۆرەکان لە بەستێن و بواری جیاجیادا سەیری بکرێ. بۆ ئەوەی یەکیەتیی و یەکگرتووییەکی پایەداری دەروون تەشکیلاتی لە حیزبی دێموکراتدا بنیات بنرێ، پێویستە لەم حیزبەدا جیاوازییەکان لە جەغزێکی بەربەرینی نەتەوەیی و نیشتمانیدا مودیرییەت بکرێن و چیدیکە وردە چەمکەکانی سەردەمی خێڵایەتی وەک ناوچەگەرایی و دەستەودەستەبازی و باندگەرایی، ئیدە و خولیای ڕقابەت و ڕکەبەرایەتیی تێکۆشەرانی حیزب - کە خەسڵەتی دنیای سیاسەتە - نەبەنەوە نێو "خولانەوەی نێو بازنە" بەرتەسک و پڕ لە خەسارەکەی مێژوو. لەم پێوەندییەدا حیزب پێویستە بە پێداچوونەوە بە سیستمی بارهێنانی خۆی، تێکۆشەرانی لەسەر ئەساسی تێگەیشتن لە "بەرژەوەندیی گشتی" پەروەردە

بکا. تەنیا تێگەیشتن لە بەرژەوەندیی گشتیی ڕێکخراوەییە کە دەتوانێ ڕۆحی یەکتر قبووڵکردن و لێبووردەیی لە حیزبدا پەرە پێ بدا. وێناکردنی ئەم جەغزە بەربەرینە لە تێکۆشان، جیاوازیی بیروبۆچوون و ڕکەبەرایەتیی دەروون تەشکیلاتی، ئاکامەکەی دەبێتە دوو شت کە تا ئێستا ئامیانی زۆرێک لە لێکترازانەکانی حیزب بوون؛ یەکەم ئەوەیکە بەرژەوەندییە تاکەکەسی و گرووپییەکان لە برەو دەکەون و دووهەم ئەوەیکە ڕکەبەرایەتییەکان نێوەرۆکێکی فکری – سیاسی بەخۆوە دەگرن کە بێگومان لە چوارچێوەی پاراستنی بەرژەوەندی گشتیدا نەتەنیا مەترسیی لێکترازان و خەساریان لێ ناکرێ، بەڵکوو دەبێتە هۆی زێندوومانەوەی تەشکیلات و لە کۆتاییدا حیزب قازانجی لێ دەبینێ.

گۆڕانکاری لە تێڕوانین و گوتار و هەڵوێست

گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان لە داهاتوودا ڕەوتێکی خێراتر بە خۆوە دەگرن. پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی کە هەر ئێستا خەریکە ڕوخسارێکی زۆر جیاوازتر لە جاران بە دنیا دەبەخشێ، لە هەموو بەستێنە سیاسی و ئابووری و ئەمنیەتی و کۆمەڵایەتی و... هتددا گۆڕانکاریی قووڵ پێک دێنێ. نیشتمان و نەتەوەی ئێمەش بێبەری لەم گۆڕانکاریانە نابن. بۆیە دەشێ زۆرێک لە ئەولەویەت و بەها و بایەخەکانیش گۆڕانیان بەسەردا بێ و نێوەرۆک و مەسیری ویست و داخوازییەکانیش گۆڕانیان بەسەردا بێ. بۆیە حیزبێکی سیاسیی وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان کە لەسەر پایە و بناغەی ویستی خەڵک دامەزراوە و لە پێناو ئەم ویستەدا ٧٥ ساڵە خەبات دەکا، پێویستە دەرکێکی درووستی لەم گۆڕانکاریانە هەبێ و بەبێ ئەوەی - وەک تا ئێستا نیشانی داوە - لە ڕابردووی خۆیدا چەق ببەستێ، بە ڕوانینێکی کراوەوە لە داهاتوو بڕوانێ.

لە دوارۆژی ئەو نیشتمان و میللەتەی کە حیزبی دێموکرات خەباتی بۆ دەکا، وێڕای ئەوەی هەستی و شعووری نەتەوەیی لە گەشە و پەرە ئەستاندنی زیاتردا دەبێ، زۆرێک لە باوەڕ و بەها و ئەرزشە کۆمەڵایەتییەکان گۆڕانیان بەسەردا دێت. کورد وەک گەورەترین نەتەوەی بێدەوڵەتی سەر ئەم گۆی زەوییە زیاتر لە هەمیشە بەدوای مەوقعیەتی ئینسانی و نەتەوەیی خۆیدا دەگەڕێ و چیدیکە ناتوانێ لە چوارچێوەی هۆوییەتێکی دیکەی جیا لە خۆی، عەودالی ویست و ئارەزووەکانی بێت. بۆیە بێشک ئاستی چاوەڕوانی و داخوازییەکانی بەرەو سەر لە هەڵکشاندا دەبێ و بەدوای دەنگێکدا دەگەڕێ کە بتوانێ تینوێتیی خولیا و ئارەزووەکانی بشکێنێ. لێرەدایە کە چیدیکە بە تەنیایی مێژوو (ڕابردوو) ناتوانێ غروور و سەروەریی پێ ببەخشێ.

لێرەدایە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک ڕەسالەتێکی مێژوویی کە هەڵیگرتوە، ئەگەر دەیهەوێ درێژە بەم ئەرکە مێژووییەی بدا، پێویستە شوناسێکی تۆختر بە گوتار و بیری نەتەوەیی خۆی ببەخشێ. زیندوو ڕاگرتنی بیری نەتەوەیی لە نێو کۆمەڵگەی کوردستاندا کە بەشێک لە ئەرک و ڕەسالەتی ئەم حیزبە بووە، چیدیکە نابێ تەنیا لە چوارچێوەی

بەشی دووەم

بەستێنەکانی تێکۆشانی خۆیدا ڕوو بە کۆمەڵگە وێنا بکرێن، بەڵکوو "ئەم ڕۆحوەبەرنان"ە نەتەوەییە دەشێ بەتەواوی دەمارەکانی کۆمەڵگەدا ڕۆ بچێتە خوارێ. لەگەڵ ئەوەی چەند سالێکە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ئاستی گوتاردا ئەمەی دەست پێ کردوە، بەڵام ئەم زەرووڕەتە پێویستی بە هەڵوێستی ڕوون و یەکلاکەرەوە هەیە.

حیزبی دێموکرات بۆ پاراستنی پێگەی جەماوەریی خۆی لە نێو کۆمەڵگەدا ئەگەر بە ڕوانینی تەشکیلاتییەوە لە سیاسەت و کۆمەڵگە و پێگەی خۆی لە کۆمەڵگەی کوردستاندا بڕوانێ - کە بەداخەوە لە ڕووی هەڵویستەوە نەیتوانیوە خۆی لەم تێڕوانینە دەرباز بکا- زۆر بەخێرایی ئیزۆلە و بێشوێنەوار دەبێ. وەک لەمێژە لەم حیزبەدا وتراوە، مادام تەشکیلات ئامانج نییە، پێویستە حیزب پێگەی خۆی لەنێو خەڵک و کۆمەڵگەدا تەعریف بکا. بۆ ئەم مەبەستە ناکرێ بە مەیل و ئارەزووی تەشکیلاتی، قسە لە هەڵوێست و دواتر پشتیوانیی خەڵک بکرێ. بۆیە حیزبی دێموکرات کە قسە لە جەماوەریکردنی خەبات و وەگەڕخستنی چالاکیی نەتەوەیی لە هەموو توێیەکانی کۆمەڵگەدا دەکا، پێویستە خۆی لە داوی جۆرێک لە دەمارگرژیی سازماندراوی تەشکیلاتی ڕزگار بکا و جورئەت و جەسارەتێکی دیکە بە هەڵوێستەکانی ببەخشێت.

بۆ ئەوەی حیزبی دێموکرات بتوانێ خۆی لەم دۆخە ڕزگار بکا پێویستە خۆی لە بارمتەی کۆمەڵێک تێبینیی ئەرزشی ڕزگار بکا و چیدیکە بایەخ و ئامانجە درێژخایەنەکان نەکاتە قوربانیی کۆمەڵێک ئامانجی چووکە و کورتخایەن.

حیزبی دێموکرات بە کۆمەڵێک هۆکاری مێژوویی تا ئێستایشی لەگەڵ بێ لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە بە بانتر لە حیزبێک سەیری دەکرێ. ئەم حیزبە بۆتە بەشێک لە باوەڕی سیاسیی خەڵکی کوردستان. بۆیە پرسەکانی پێوەندیدار بە حیزبی دێموکرات تەنیا ناکرێ وەک پرسەلێکی دەروون ڕێکخراوەیی سەیری بکرێ. ئاستی چاوەڕوانی و داواکارییەکانی خەڵکی کوردستان لەم حیزبە سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن و دەری دەخەن کە تەنانەت کێشە دەروون تەشکیلاتییەکان و لێکترازانەکان و پرسی یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی حیزب و زۆر پرس و بابەتی دیکەت تایبەت بەم حیزبە، ناکرێ تەنیا لە چوارچێوەی ویست و داخوازی تەشکیلاتیدا تاوتوێ بکرێن و بیندرێن و چارەسەر بکرێن.

کەوابوو حیزبی دێموکرات میراتێکی نەتەوەیی بزووتنەوەی هاوچەرخی کوردە کە هەوڵدان بۆ پاراستن و بەهێزکردنی، ئەرکێکی نەتەوەیی و نیشتمانیە. پاراستن و بەهێزبوونی حیزبی دێموکرات و بەردەوامبوونی لە بەجێگەیاندنی ئەرک و ڕەساڵەتە مێژووییەکانی خۆی لە داهاتوودا پیش هەموو شتێک بەستراوەتەوە بە وەسەر یەکخستنەوەی تەواوی ئەم میراتە نەتەوەیی و نیشتمانییە کە هەمان پرسی یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی ئەم حیزبەیە

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی مە، حیزبی دێموکراتی کوردستان، بووە ٧٥ ساڵان!

شێخ جەماڵ

حیزبی دێموکرات بە پێچەوانەی حیزبە کادری و نوخبەییەکان، حیزبێکی میللی، شۆڕشگێڕ و جەماوەرییە کە بۆ وەدیهێنانی مافی چارەنووسی میللەتی کورد، بە کەلک وەرگرتن لە تەواوی پوتانسێلەڕێکخراوەییەکانی خۆی تێدەکۆشێ و لەم قوناغەدا لەسەر ئەم باوەڕەیە کە سیستمێکی فێدراڵیی تەوافوقی لە ئێرانێکی دێموکراتیکدا دەتوانێ وڵامدەرەوەی ویست و گەیشتنی بە قۆناغێک لە ئامانجەکانی بێ، ئەو ئامانجانەی کە ئامانجی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە.

حیزب هەر لە سەرەتاوە بە دەرکی ڕاستەقینە لە هەلومەرج بۆ کەڵک وەرگرتن لە بارودۆخی گونجاو لە درووستبونی بۆشایی دەسەڵات لە سەردەمی جەنگی جیهانی بە مەبەستی دەسەڵاتداری و دامەزراندنی حکومەت پێک هات، هەر ئەو تێگەیشتنە درووستەش بوو کە دەرفەتی پێکهینانی کۆماری کوردستانی ڕەخساند.

کۆماری کوردستان وەک تاقانە جمهووریی سەردەمیانەی کورد، بەرگێکی زێڕینە لە هەوڵ و تێکۆشانی ڕێکخراوەیی حیزبی دێموکرات و هەر چەندە لە بێدەرەتانی و بێئێمکاناتی و لە ناوچەیەکی سنووردار و بەرتەسکدا پێک هات، بەڵام توانی ببێتە بەردی بناغەی شۆڕش و ویست و داخوازی گەلی کورد بە پانتایی کوردستان. دیارە ئەگەرچی ئیستبداد توانی کۆماری کوردستان جوانەمەرگ بکا و هەموو تەمەنی ئەم دەسەڵاتە خۆماڵییە ١١ مانگی خایاند، بەڵام لەو ماوە کورتەدا توانی زۆر کاری بەنرخ بکا کە هەتا ئێستاش بێوینە بووە و کاریگەریی لە سەر کار و چالاکییەکانی بزووتنەوەی میلیی گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان هەیە.

پێکهێنانی هێزی پێشمەرگە و سازماندانی لە قەوارەی سوپای میلیی کوردستان، درووستکردن و مودیرییەتی سیستەمێکی

ئێداریی دادپەروەرانە و بە دوور لە گەندەڵی، دامەزراندنی سیستەمێکی قەزایی سەربەخۆ و پاراستنی ماڵ و ژیان و سەروەت و سامانی خەڵک و، هەوڵدان بۆ دروستکردنی کومەڵگەیەکی یەکسان لە باری یاساییەوە و دروستکردنی کومیتەی یایان بە هەوڵ و سەرپەرەشتیی مینا خانم، هاوژینی جەنابی قازی محەممەد، وەک کەسی یەکەمی حیزب و کۆماری کوردستان بۆ بەشداریی ژنان لە کار و چالاکی و تێکەڵاوبوونی ژنان بۆ ئەوەڵ جار لە ژیانی سیاسیدا کە دواتر یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستانی لێ دروست بوو و ساڵیانی ساڵە وەک بەشێکی گرینگ لە سیستم و ساختاری حیزبی لە کار و تێکۆشانی خۆیان بەردەوامن؛ و هەروەها ئیجباری کردنی خوێندنی کچان لە قوتابخانەکان بۆ یەکەمین جار و زۆر دەسکەوتی دیکە بەشێکی حاشاهەڵنەگرن لە کار و خەباتی سیاسی، سەربازی، کومەڵایەتی و مەدەنیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو قۆناغە کورتەی حوکمڕانییدا.

لە بواری فەرهەنگ و شێعر و ئەدەبدا حیزب توانی بە تەربیەت و ڕاهێنانی نەسلێک خەریک بێ کە ئێستاش دوای چەند دەیە شوێندانەرییان لەم بوارەدا حاشا هەڵنەگرە و ڕۆژنامەی "کوردستان" و میدیاکانی دیکەی حیزبی سەردەمی زێرینی کۆماری کوردستان شاهیدێکی باشن بۆ ئەم ئیدیعایە.

کۆماری کوردستان جوانەمەرگ بوو، بەڵام حیزبی مە، دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان زوو بە خۆدا هاتەوە و دوای بڕینی هەوراز و نشیوێکی سەخت، توانی ڕاپەڕینی چەکدارانەی ٤٧ و ١٣٤٦ی بەڕێوە ببا و چەند جاریش لە کەشی نیوە ئازاد و نیوە ئاشکرادا کە دەرفەتی بۆ ڕەخساوە، لە ململانێی هەڵبژاردنەکاندا خۆی تاقی کردۆتەوە و هەموو جارێ سەرکەوتنی بەرچاوی بەدەست هێناوە.

لە دەورانی ڕێژیمی پاشایەتی و بەتایبەت ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییدا کە لافاوی خوێنی بەناحەق ڕژاوی لێهەستاندین و کەوتوینە بەر پەلاماری پۆلیس و هێزە سەرکوتکەرەکان و بە سەدان و هەزاران ڕۆڵەی خەباتکارمان ئێستا لە بەندیخانەدان کە زۆربەیان حوکمی قورس و ئێعدامیان بەسەردا سەپاوە. حیزبی ئێمە، حیزبی دێموکراتی کوردستان زیاتر لە پێنج هەزار پێشمەرگە، کادر و ئەندامی شەهید بوون، بەڵام ئەم شانازییەی بۆ خۆی تۆمار کردوە کە هەروا سوارچاکی گۆڕەپانەکە بێ.

سەرەتای حەفتاکان دەورانێکی ناخۆش و قەیراناوی بۆ حێزبی دێموکرات بوو، میلیتاریزەبوونی کوردستان و بارودوخی نێونەتەوەیی و ڕواڵەت گۆڕینی دەسڵات لە ناوەند کێشە و ئاستەنگی جیدی لە بەر دەم چالاکیی پێشمەرگانەدا هێنابووە پێش، حیزب لەسەر ئەساسی باوەڕمەندیی بە کەڵک وەرگرتن لە هەموو پتانسێلەکان وەک یەکەم ڕێکخراوەی سیاسی

سەرچاوە
Serchawe

پشتیوانی بێ مەرج و هەمەلایەنەی لە چالاکان و هەڵسوڕاوانی مەدەنی لە نێوخۆی وڵاتدا ڕاگەیاند.

قوناغی سێهەمی کاری مەدەنی و گوتارسازیی حیزبی مە دەگەڕێتەوە بۆ ئاخری ساڵەکانی حەفتا، کە بە کەلک وەرگرتن لە دۆخەکە زۆر ژێرانە خەڵکانی باش و لێهاتووی ڕیزەکانی جەماوەری خوێ هان دا بۆ ڕێکخستنی کاری مەدەنی لە سەر ئەو بەستێنە گۆنجاوەی کە پێک هاتبوو. دیارە ئەگەر پشتیوانیی هەمە لایەنەی حیزبی دێموکرات نەبوایە لەو دۆخە ئادرنالینیەدا کار کردن بۆ ئێمە مانان لە نێوخۆی وڵات وەها سەهل و ئاسان نەدەبوو.

حیزب بە کارئاسانی و پشتیوانیی میدیایی و بە بەکارهێنانی گوتار و زمانێکی سەردەمیانە دەری خست کە لە گۆڕەپانی سیاسیی کوردستاندا شوێندانەر و خاوەنی گەورە گوتاری نەتەوەیی و ماڵێکە بۆ حەسانەوە و هەوڵدان بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان. لەم پێناوەدا بە دروستکردنی کومیتەی پێوەندیدار لەگەڵ کاروباری نێوخۆی وڵات نیشانی دا کە پاڵپشت و پشت و پەنای هەڵسوڕاوانی نێوخۆ لە هەموو بەشەکانی گۆڕەپانی سیاسی‌دایە بەبێ جیاوازی.

گرینگترین کاریگەری ئەو دامەزراوە سازییانە ئەو کاریگەرییەیە کە لەسەر کۆمەڵگەی کوردیی داناوە، بە چەشنێک کە کوردستان وەک ڕێکخراوترین بەشی ئێران ناوی دێ. چون کورد ئەزموونی دامەزراوە سازی بووە و توانیویەتی خۆی لە چوارچێوەی دامەزراوە و ڕێکخراوە مەدەنی و سیاسییەکاندا بە پێچەوانەی ئێران کە دەگوترێ کۆمەڵگەیەکی "تحزب گریز"ە و کەمتر بەڕێکخراوە دەبێ، ڕێک بخا. ساڵیانی ساڵە ئەو ئەزموونانە کەڵەکە بوون و دامەزراوەکان هەر ماونەتەوە و بە ڕەنگ و بۆنی تازەوە لە مەیدانی کۆمەڵایەتی و سیاسیی کورددا بوونیان هەیە و زیاتر پەرەیان سەندوە.

ئەم دامەزراوانە لە چوارچێوەی بیر و ڕێبەری سیاسی و مودیرییەتی حیزبدا توانیویانە ڕۆحی نەتەوەخوازی زیندو ڕابگرێ و بۆتە هۆی ئەوەیکە شوناسی کوردی وەک نەخشە ڕێگەی ئەم ساڵانەی دوای کۆمار ڕۆحی زیندووی نەوەکانی کورد بێ.
ئاسانکردنی وەرگرتنی واتا و باوەڕە نوێ و دیموکراتیکەکان لە کوردستانێکدا کە بە چەند قات دواکەوتووتر بوو لە شوێنەکانی دیکە، ئەو باوەڕانەی کە ئێستا مایەی شانازی نەتەوەیی کوردن.

دیارە کۆماری کوردستان و حیزبەکەی وەک دامەزراوە و سیستمێک کارگرووپەکانی خۆیان پێک هێناوە، بەڵام بەشی هەرەزۆری ئەو شتانەی وەک دامەزراوە و بەرهەمەکانیان دەبینەدرێ، لە چوارچێوەی ئەندیشەی حیزبی دێموکراتدا وەک ڕێبەری ئەم ڕەوتە لە ژیانی کۆمەڵایەتیی کورددا بووە، حیزبێک کە باوەڕی بەو پرەنسیپ و بنەمایانە بوو کە دواتریش کۆمەڵگەی کوردی لەم بەشەی کوردستاندا بە دوایدا ڕۆیشت و ڕاست ئەو بنەما، چەمک و پرەنسیپانەن کە شانازیی

نەتەوەیی ئەم گەلەن.
دەسکەوت و سەرخەرمانی ئەم سیاسەتە ژیر و پوخت و واقعگرایە لە پشتیوانیی ڕێفراندوم و.... مانگرتنی خەرمانانی خوێناویدا خوێ دەرخست.

حیزبی دێموکرات وەک پێشەنگ و ئاڵاهەڵگری گەورە گوتاری نەتەوەیی (کوردایەتی) هەمیشە لە تەعامول و سازان و لە یەک حاڵیبوون لەگەڵ لایەنە سیاسیەکان لە دەرەوەی وڵات و نێوخۆ بووە، حزووری پڕ ڕەنگی ڕێکخراوەیی بە شێوازی شویندانەر بەڵگەیەکە بۆ ئەم ئیدعایە و توانیویەتی بە کەڵک وەرگرتن لە پتانسیلەکانی لە دەرەوەی وڵات و سازماندانی کوردانی دیاسپورا، وەک نوینەرایەتییەکان و پێکهینانی گرووپی دیپلۆماسیی بەهێز بۆ ناساندنی دۆزی کورد بە جهانیان و.... بە باشترین شێواز کەڵک وەرگرێ.

حیزبی دێموکرات لەم ساڵانەی دواییدا لە سەر تەحلیلی دروستی خوێ لە دۆخێک کە کۆماری ئیسلامیی تێدایە و بۆ خۆ سازدان لە بەرەنگاری دەقە نەوەدی لە گەڵ دەسەڵات، توانی چەند دامەزراوەیەکی ڕێکوپێکی وەک شۆڕای دێموکراسیخوازانی ئێران و.... لە ئۆپوزیسیونی سەرانسەری پێک بێنێ، دیارە ئەم ڕوانینە لە سیاسەتدا ئەتوانێ یارمەتیی ئێمە بدا لە هەنگاوەکانمان بەرەو ئامانجدا. ئەوەندەی کە ئاگادار بم حیزب لەگەڵ تەواوی لایەنەکان بێ جیاوازی، لە سەر بنەمای بە ڕەسمییەت ناسینی مافەکانی ئێمەی کورد، ئیعلانی ئامادەیی وتوویژ بۆ لێک حاڵیبوونی کردوە کە ئەم ڕێکەوتن و گرێبەستانە ئەتوانێ دوایی حکومەتی ئێستا کاریگەریی خۆیان ببێت. هەر ئێستا بە هەوڵ و تێکۆشانی بەرەی کوردی ئیدی وشەی، دێموکراسی و فدرالیزم و مافی نەتەوەکان بۆ زۆرینەی حیزبە سەرانسەرییەکان بووەتە ئەمری واقیع و چیدی بڤە و تابو نییە!

لە ئاستی نێوخوی حیزبەکانی کوردستانیشدا، حیزب دانوستان بۆ لێک حاڵیبوونیکی باشی بە مەبەستی ڕێکخستنی نێوماڵی کوردی لە گەڵ هەموو لایەنەکان کردوە کە بەرچاوترینی ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێرانە و بە خۆشییەوە وەک خاوەن و ئاڵاهەڵگری گەورە گوتاری کوردی بە ڕوحی لێبوردەییەوە لەگەڵ تەواوی لایەنە سیاسی و فیکریەکاندا توانیویەتی باشترین پێوەندی و موناسباتی دوستانەی ببێ. ڕاشکاوانە لەسەر ئەساسی سیاسەتی ئەخلاقی ڕەچاو کراو کە حیزبی دێموکرات حیزبیکی ئاسایی بۆ ململانێی سیاسی و ئابووری و فیکری و ئێدئولوژیک نییە، بەڵکوو پێکهێنانی ئەم حیزبە بۆ چارەسەریی کێشەکانی نەتەوەی کورد لە گەڵ نەتەوەی باڵادەستە بە شێوازیکی مودێرن و سەردەمیانە. لە ناسیونالیزم و کێشە سیاسیەکان لە کوردستانی ئێراندا، بە خۆشییەوە بووەتە هۆکاری ئەوەی کە لەنێو بزوتنەوەی کوردیدا گەورەترین ئاستی تەعامولمان لەگەڵ هەموو لایەنەکان ببێت.

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

ئێستا دەتوانم ئیدعا بکەم کە بە خۆشییەوە حێزبی دێموکراتی کوردستان بە خوێندنەوەیەکی میانەڕەوانە و موعتەدیل و دیموکراسیخوازانە بووەتە چەترێک بۆ هەموو چین و توێژەکانی کوردەواری و ئالاهەڵگری کوردایەتییە بە ڕێزدانان لە بنەماکانی ئازادی و مافی مرۆڤ و دێموکراسی بۆ گەیشتن بە کەناری ئارامی و بەختەوەریی تاکی کورد.
لە بیرمان بێت، حیزبی دێموکرات تەنیا دوای ١٥٩ ڕۆژ لە پێکهاتنی، کۆماری کوردستانی دامەزراند و ئەمە بەو مانایە کە لە هەموو کاتێکدا چاوی لە بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات لە وڵاتی خوێدا بووە لە سەر ئەساسی ناسیونالیزمێکی مودێرن، سەردەمیانە و مەدەنی بۆ ڕەخساندنی دوخێکی لە بار و ژیانێکی ئاسوودەی هاووڵاتی کورد.

حیزب توانیویەتی لە ڕەوتی خەباتی سیاسیی میللەتی کورددا ببێتە ئولگوویەکی مودێرن، بۆ ژیانی سیاسی و خەباتی ڕزگاریخوازانەی میللەتی خوێ لەسەر سێ کۆڵەکەی خاک، میللەت و دەسڵاتی سیاسی لەژێر ناوی جمهووریی کوردستاندا.

حیزبی مە هەوڵی داوە ئەخلاق تێکەڵاو بە سیاسەت بکا، یانی بە کردەوە سەلماندی کە بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی ڕەوا ناتوانین لە سیاسەتی ماکیاوەلی و دژی ئینسانی و ناحەز کەلک وەرگرین. بویە ئێستاشی لەگەڵ بێت هیچکات بۆ گەیشتن بە ئامانجە پیروزەکانی وەک ئەبزار و کەرەسە نەیڕوانیوەتە بەشەکانی دیکەی کوردستان و لە گەڵ هیچ دوژمنێکی کورد دژی قازانج و بەرژەوەندییەکانی بەشێک لە میللەتی خوی، هاوکار و هاوئاهەنگ نەبووە.

لەگەڵ هەمووی ئەو شانازییانەی کە حیزبی ئێمە، حێزبی دێموکرات توانیویەتی وەدەستی بێنێ، بەڵام بەداخەوە بە زۆر هۆکار کە سەرەکیترینیان بە جێهێشتنی زێدی خوی لە ژێر گۆشاری جۆراوجور و درندەیی بێ ئامانی دوژمن و شەڕێ قیزەوەنی براکوژی دەیەی شەست کە بە سەرماندا داسەپا و زۆر هەڵەی کوشندەی تر و.... کەوتینە نێو زلکاوی گومان و لێکدابڕان و ئینشعاب. هۆکاری هەرچی بێ دەرەنجامی بووە بە پاسیڤ بوون و دەست هەڵگرتنی بەشێکی بەرچاو لە بەدەنەی سیاسی بنەماڵەی دێموکرات لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات، دیارە کە بنەماڵەی دێموکرات توانی لەو دەورانە سەخت و قەیراناویەدا خوێ تێپەڕ کات. بەڵام نکۆڵی لێناکرێ کە ئێستا نەمانتوانییوە جێگای ڕەزامەندیی گەلی مەزنی خۆمان لە ڕۆژهەڵاتدا بین، خەڵکی ئێمە ئاواتی سەرەکیی یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان و تەبایی و یەکڕیزییە و ئەمە شتێکی حاشا هەڵنەگرە کە دێموکرات نابێ بە دوو بەشیی بمێنێتەوە.

لەم کاتە پیرۆزەدا کە بەرەو یادی ٧٥ ساڵەی حیزبەکەمان دەچین، هیوادارم ٧٥ ساڵەییمان هەڵگرێ هەواڵی خۆشی یەکگرتنەوە بێت.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی دێموکرات لە چاوی منەوە

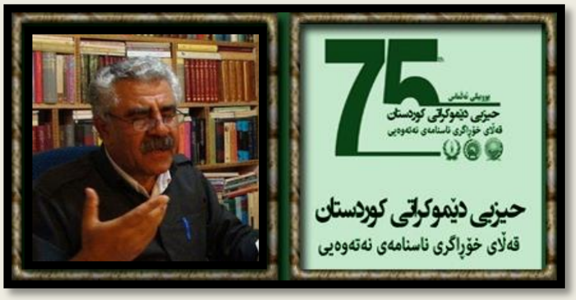

محەممەد سەعید نەجاری (ئاسۆ)

هەرچەند لە دنیادا زۆرم ڕق لە وشەی "من من"ە و خۆهەڵکێشانم هەر لە زاتدا نییە، بەڵام لەم تەنەمدا وەک شاعیرێکی ٦٤ ساڵەی ناسیۆنالیستی کورد دەمهەوێ بە "من من" باسی زەعفی خۆم بکەم. چون بۆ ئەووەش وشەی من بەکار دێت، من شاعیرم، بۆم نییە بە لایەنێکی سیاسییەوە خۆم پاوەن بکەم. وەک گۆرانیی حەسەن زیرەک هی هیچ حیزب و بەشێک لە کوردستان نییە، هی هەموو گەلە. چون من نە شاعیرێکی سیاسەتمەدارم، نە سیاسەتمەدارێکی شاعیر، بەڵام لەبەر گەورەیی شێعر هەموو سیاسەتمەدارانی زەمان حورمەتیان گرتووم و منیش ناسیومن. بەڵام حەقمان هەیە لایەنێ یان شارێکمان خۆش بوێ، ئەم "من"ە زەعفی خۆمە. ساڵی ١٣٤٨ چوومە سەقز بۆ درێژەدان بە دەرس خوێندن. قەتم سینەما نەدیتبوو، فارسیم باش نەدەزانی، لە فیلم حاڵی نەدەبووم، ڕۆژنامە و گۆڤارم هەر نەشدەزانی هەیە و بەکاری چی دێن، پەیکی مەدرەسە هەبوو، یەکەم پەیکیان لەوێ دامێ، کە خوێندمەوە زانیم دنیای دەرەوەی نووسراوەی نێو کتێبەکانی مەدرەسەش هەیە. ساڵی دواتر هاتمە شاری بۆکان لە ماڵی خزمێکمان وەک ئەندامی بنەماڵە درێژەم بە خوێندن دا. بوومە قوتابییەکی دەبیرستانی بە قەولی فارسی "چشم و گوش بستە". دەتگوت بەرخێکم لە شیوێکی گورگاوی لە دایکم جێماوم. ئاواتی گەورەم ئەوە بوو مەدرەسە تەعتیل بێ و بچمەوە ساروقامیش - زێدەکەم - لای دایک و بابم، چۆم و هاوڕێ و ماسیگرتن، پێموابوو لەوبەری جەغەتۆوە دنیا تەواو دەبێ و لە بۆکان و سەقز بەولاوە شار نییە و عەجەمستان هەیە، بەڵام وڵاتی من نییە.

ئەو سەردەمە ڕەش و ئاڵۆزترین سەردەمی سیاسیی لە بنەماڵە و ئێران بوو، لە کاتێکدا من کوڕی مەلایەک بووم کە سەربازی باسەوادی دەورەی ڕەزاشا بوو. لە شەڕی عالەمیی دووهەمدا بە چاو هێرشی ئەرتەشی سووری دیتبوو. ئاغای دێیەکەمان. سەرهەنگ ئیبراهیمی سەلاح بوو کە ئەفسەری کۆماری کوردستان بوو لە ساڵی ١٣٢٤دا. باوکی دوکتور عەلی

گەلاوێژ و مامۆستا حەسەن سەلاح سۆران بوو. یانی هیچ کەس نەیدەوێرا چکۆڵەترین باسی ڕوناکبیری نەتەوەیی بکا لە زانا و نەزان، نە معەلیم دەیوێرا هێندێ باسی وڵات بۆ قوتابیان بکا و بۆیان ڕوون بکاتەوە. ئەویش بەو هۆیە کاتێک من لە دایک بووم سێ ساڵ دوای سەرهەڵدانی موسەدیق بووە کە گەلی کورد لەسەر دوو تاقمی ئاغاخوا و توودە کە پێیان دەگوت "دوودە"، زۆر بیرەوەری خراپیان هەبوو. تەنانەت لەبەر تۆڵە ئەستاندنەوەی زاڵمانەی ئاغاوەت، شایان لە توودە خۆشتر دەویست. من کە چوومە مەدرەسە (ساڵی ١٣٤١) ئاغا نەمابوو. لە نێو دێهاتدا شا ئوستوورە بوو. چون ئاغا و ڕەعێتی لا بردبوو کە کارێکی یەکجار بەجێ بوو. مامۆستا سۆران ئەودەم شاعیر بوو، شێعری بە ڕۆژی ٦ی بەهمەندا هەڵگوت. منیش تا ساڵی ٥٤ هەر پێم‌وابوو شا گەورەترین دڵسۆزی من و گەلی ئێرانە. ساڵی ١٣٥٤ قوتابیی ئاخری ساڵی دەبیرستان بووم، دەبیری ئەدەبیاتەکەمان ئاغای ڕەشیدی ئازادیخا بوو، مەوزووعێکی ئینشای پێداین بەو چشنە " از صمد چه میدانید!؟"، مەبەستی سەمەدی بێهرەنگی بوو. منیش کە لە ڕیزی قوتابیە باشەکانی کلاسدا بووم، هەر ناویشیم نەبیستبوو، هەر تەقەم لەسەرەوە دەهات. لە پەنامەوە هاوکلاسێکم کە هەم باسەواد و هەم زرینگ بوو و هەم بابیشی ئیمام جومعەی زەمانی شا بوو - شوکر ئێستا دوکتورە و دەرمانسازە - پێم گوت؛ سەمەد کێیە؟! بە دزییەوە بەچپەوە گوتی؛ ئائا ماڵتە، چۆن سەمەد ناناسی؟، سەمەد بێهرەنگی. لەپڕ بەکرە قزڵجی کە برازای مامۆستا حەسەنی قزڵجی بوو، بە دەنگی بەرز گوتی؛ ئاغای ئازادیخا! "صمد خودکشی کرد؟" - ئەودەم وابوو، دەبوو لەگەڵ دەبیرەکان بە فارسی قسە بکرێ - ئاغای ئازادیخاش بە لاتاو و زانایی و حەڕافی و سوخەنوەریی هەمیشەیی کوتی؛ "نخیر عزیزم، خودکشیش کردند!". لەو کاتەوە بڵێسەی ئاگری ڕووناکبیری لەو سەردەمەدا لە دڵمدا هەڵگیرسا. چون موحسین و بەکرە بۆیان شەرح دام سەمەد کە لە مامۆستایانی باشی تورک بووە، کۆمۆنیست بووە و کتێبی "ماهی سیاه کوچولو" و "کندوکاو در مسائل تربیتی ایران"ی هەیە و قاچاغن. شا دەستووری بە ئەفسەرێکی خۆی داوە لە چۆمی "ئاراس"دا خنکاندوویانە. دەنگۆیەکیش هەیە گوایە خۆی مەلێی نەزانیوە و خنکاوە. کە من باوەڕم بەمەیان نەکرد تا لەو ساڵانەی دواییدا ئەفسەرەکان مابوون و بەپیری ددانیان بەوە دانا کە بۆخۆی خنکابوو، چونکی مەلەی نەزانیبوو. بەڵام ئیدی من شا و ئەرتەشم لەبەر چاو بوون بە ڕەموزنەیەک و سەمەدم لێ بوو بە ئوستوورە و کۆمۆنیستم خۆش ویست.

ساڵی ١٣٥٧ بە بۆنەی دەهەمین ساڵی نەمانی سەمەدی بێهرەنگی شێعرێکم دانا کە یەکەم شێعری چاپی من بوو لە گۆڤارێکی کۆمۆنیستی شاری سەقز چاپ کرا. نازانم گۆڤارەکە ناوی چی بوو. جا ئێوە نازانن کە شاعیرێک یەکەم شێعری چاپ کراوی خۆی کە بەبێ ئاگاداری لە گۆڤارێک چاپ دەکرێ و دەیبینێ، چەندە خۆشە، یا دیتنی یەکەم کتێبی چاپی خۆی لەگەڵ هیچ شادییەک مقایسە ناکرێ، هەست بە شاییبەخۆیی و سەربەستی دەکا. ئەو شەوە لە سەقز بووم، لە خۆشیان تا بەیانی خەوم لێنەکەوت. ئیدی منیش بوومە کۆمۆنیست، هەر کەس کۆمۆنیست نەبایە، پێم عەوام و بێسەواد و نەزان بوو. هەر لەو ساڵەدا (١٣٥٧) دوکتور عەلی گەلاوێژ لە ڕووسیەڕا دوای ٣٣ ساڵ هاتەوە. ئەودەم زانیم کە لە دەورەی کۆماردا جەنابی

قازی محەممەد ناردوونی بۆ باکۆ بۆ تەحسیل و دوای ڕووخانی کۆمار ئەوان ماوەی ٣٣ ساڵ لە پشت چرای سووری شاهنشایی ڕاوەستاون تا چرای سەوزی شۆڕشی ئیسلامی ئیزنی پێدان و هاتنەوە. زۆر لە ئەزموونیان کەڵکیان وەرگرت و دوایی سەری هەمووانی کرد بە گێری ئاسیاودا. ئەوانیش واتە توودەییەکان بەتوندی دژی ئەحزابی ناسیۆنالیستی کورد بوون، وەک حیزبی دێموکرات و کۆمەڵە. ئەوە جەزای چاکەیان بوو ڕێژیمی تازە پێی دانەوە. لە کۆمۆنیست پەشیمان بوومەوە، ڕێژیمی تازەشم لەبەرچاو کەوت. چون باوکم لەگەڵ دوکتور گەلاوێژ دۆستایەتیی دێرینی هەبوو، دوای ٣٣ ساڵ یەکتر دیتنەوە، ڕۆژێکی زۆر سەیروسەمەر بوو، باوکەم بە ئەدەبەوە بە دوکتور گەلاوێژی کوت؛ ئاغا عەلی خان! بەخوا توودە هیچ نییە، بریا دێموکراتەکەی خۆمان بایی. ئەو بە پێکەنینەوە بە سەراحەت گوتی: مەلا! بەخوا هەموویان لە ژێر باڵی ئێمەدان. من لەو مەجلیسەدا دانیشتبووم، وەک شاعیرێکی لایەنگری چریک، تەخمیسێکی شێعرە نایابەکەی مامۆستا هێمنم بۆ دوکتور گەلاوێژ خوێندەوە کە زۆری پێخۆش بوو. بە شاعیری ناسیم و ئەو شێعرە و دوو وێنەی لێوەرگرتم و لە نێو گۆڤاری لاوندا چاپی بکا، بەڵام لە دڵەوە خەریک بوو باوکیشم لەبەر چاو بکەوێ!! ئاخەر باوە من بە ٢٤ ساڵمە، بوومەتە معەلیم بۆ قەت باسی حیزب و شتی لەگەڵ نەکردووم. لەسەردەمی کۆمۆنیستیشمدا هێندەیان زەمی شەهیدی گەورە دوکتور قاسملوو کردبوو، ئەویشم خۆش نەدەویست. دەمگوت ئاغایە و هەواداری فێئۆدالەکانە. ئەم دوو عەیبە لە لایەن کۆمۆنیستەکانەوە لە شەهید دوکتور قاسملوو دەگیرا. لەبەر ئەوەی لای ئەوان عەوام و دێهاتی پلەی بەرز و کەسایەتیی لکەدار بکەن و بەم چەشنە لاوانی بە ڕواڵەت ڕووناکبیری وەک من و باسەواد و تەحسیلکردەیان لە حیزبی دێموکرات دەڕەواندەوە. منیش باوەڕم دەکرد، بەڵام هەر کات قسەیان پێدەگوت، لە دڵەوە پێم ناخۆش بوو، دەمزانی پلە و پایەی ئەو بۆ ئەوە نابێ کەس جگە لە حەسوودی و غیبەتخواردن هیچی پێ بڵێ.

لە وەتاغەکەی ماڵە مامۆستا سۆران - کە ئیستا ماڵی خۆمانە لە ساروقامیش - لە مەحزەری دوکتور عەلی گەلاوێژدا بەحس ساز بوو کە، ئایا مامۆستا شێخ عێزەدەین حوسێنی چاکی کرد دەنگی بە قانوونی ئەساسی نەدا یان خراپی کرد. دیارە دوکتور گەلاوێژ دژی مامۆستا بوو، دەیگوت دەبوو دەنگ بە قانوونی ئەساسیی کۆماری ئیسلامی بدرایە. دوکتور گەلاوێژ ڕووی لە من کرد و گوتی: ها کوڕی مەلا! تو دەڵێی چی، مامۆستا چاکی کرد دەنگی بە ڕێفراندۆم و قانوونی ئەساسی نەدا؟ منیش لە عیلمی سیاسەتی وەختدا کەڕەسەپانێکی دونبالەڕەو بووم، ئەوەی چەپەکانی کۆمۆنیست و چریک دەیانگوت بێئەوەی ماناکەی بزانم، دەمگوتەوە. ئەوان گوتبوویان، چون قانوونی ئەساسی ئەسڵی پێنجەکەی وڵایەتی فەقیهە، نابێ دەنگی پێ بدرێ. منیش هەر قانوونەکەم نەخوێندبۆوە، نەمدەزانی ویلایەتی فەقیهە چییە، چاو و گوێ بەستراوی بێ بنەمای سیاسی هەر شاعیر بووم. ئەوەی بیروبڕوام هەبێ بە شێعر دام دەنا و خەڵکیش پێیان خۆش بوو. چاپکراوەی پێشنووسی قانوونیش لە بازاردا دەفرۆشرا، جڵدی بە دوو تمەن بوو، من نەمکڕی بیخوێنمەوە، چون ڕقم لێی بوو. ڕقەکەش لەبەر ئەوە بوو کاتێک نوێنەریان بۆ پێشنووسینەوەی قانوونی ئەساسی هەڵدەبژارد، پارێزگای ئێمە واتا ئازەربایجانی

ڕۆژئاوا (ورمێ) سێ نوێنەری هەبوو کە شەهید دوکتور قاسملوو بە ١١٤ هەزار دەنگ کەسی یەکەم بوو کە دەنگی پێدرا. کەچی کۆماری ئیسلامی ڕاستەوخۆ وەک برای چاک نەیهێشت بچێت و هەر لە هەوەڵەوە دژایەتیی لەگەڵ کورد دەست پێکرد. ئیدی هەر ئەودەم زانیم کە ئیسلامی سیاسی و کۆمۆنیست دوو شتن کە لەسەر بەرژەوەندی خۆیان هیچ دێموکراسییان تێدا نییە ڕەعایەتی ناکەن. ئیدی لەو ساڵەوە کە تاق و لۆق نوێژم دەکرد و ڕۆژووم دەگرت، وەلام نا و تەرکی کۆمۆنیستیشم کرد.
ئەوجار چوومە لای کۆمەڵەوە کە جگە لە کۆمۆنیستی هێندێک بڕوای ناسیۆنالیستییان هەبوو. تاقمێکیان کە یەکجار سادق و دڵپاک و دڵسۆز بوون، بەڵام یەک یەکەشیان تێدابوو کە باش نەبوون. لە هێندێکیان زۆر قەڵس بووم، هەر هەلیان بۆ هەڵدەکەوت، جنێویان بە دوکتور قاسملوو، حیزبی دێموکرات و بارزانی دەدا. منیش هەرچەند مێژووم دەخوێندەوە بۆم دەردەکەوت کە خەباتی حیزبی دێموکرات و ڕێبەرەکانی پاک و سادقانەتربوو و پێم ناخۆش بوو.

بۆیە بە دەنگێکی بەرز ئاوا وەڵامی دوکتور گەلاوێژم داوە؛ قوربان! قانوون ئەساسییەک کە ئەسڵی پێنجەمی ولایەتی فەقیهە بێ، بۆ دەنگدان نابێ. خودا شاهیدە نەشمدەزانی ئەو ڕستەیە کێ فێری کردووم، بەڵام دوکتور گەلاوێژ جوابێکی دامەوە تا ئێستاش وەک چەسپ بە مێشکمەوە نووساوە و لە گوێمدا دەنگ دەداتەوە، کوتی؛ "ئافەرین، ئافەرین وەڵڵا ئەم ئەسڵە خەتەرناکە، بەڵام خومەینی پیاوی چاکە، دژی ئیمپریالیستە، تا ئەو مابێ خەتەرناک نییە، دوای مەرگی ئەویش دەکرێ موتەمەمێک بۆ قانوونی ئەساسی دانرێ و ئەم ئەسڵەی لێ دەرهاوێن". دوایە لە درێژەی وتەکانیدا گوتی؛ "بە ڕەحمانیشم کوت - مەبەستی شەهید دوکتور قاسملوو بوو - لەگەڵ مامۆستا شێخ عێزەدین بە قسەیان نەکردم، دەنا ئەم قەتعنامە ٢٤ مادەیەی کە ئەوان لە دەوڵەتی خۆمینیان دەویست، من ساڵی ١٣٢٥ بە دەستووی جەنابی قازی محەممەد بۆ کوڕی ڕەزاشا پەهلەویمان نووسی، هەر جوابیان نەدایەوە. چون خواستی ئێمە لە شای ئیمپریالیست و خواستی ئێمە لە دەوڵەتی تازەی خومەینی وەک ئەوە وایە وشترێک بکەیتە نێو قەفەسێکەوە، ئایا دەکرێ؟! ئەم دەوڵەتە بچووکانە ئەو ئازادییانە بە کورد هەر نادەن."

مەجلیس خاتیمەی هات، هاتینەوە ماڵێ، لە ڕێدا بە بابم کوت؛ ئەرێ بابە! تو بەڕاستی قازی محەممەد دەناسی؟ ئەی بۆچی تا ئێستا قەتت لە لای من باس نەکردووە؟ کوتی؛ "ڕۆڵە! من چۆن ئەو باسانەت فێر دەکەم، بە هەزار نووشتە نووسین و بەرات و سەرفترەی مەلایەتی تۆم کردوە بە دیپلۆم و موعەلیم. هەر بزانن بیروڕات وایە دەرت دەکەن، نان و ئاویشمان نەدەبوو بیخۆین. ئا لە نێو ئەو ماڵەی خۆماندا برایم خانی ڕەحمەتی ٢٤ قەبزە تفەنگی برنۆی هێنا کە جەنابی قازی محەممەد و کۆمار لە سابلاغ پێیان دابوون بۆ خەڵکی ساروقامیش و دەوروبەر تا هێزی بەرگری دامەزرێنن. ڕۆژێک دواتر جەنابی برایم خان کە فەرماندەی هێزی پێشمەرگەی قازی محەممەد بوو، لە سابلاغ هاتەوە گوتی مەلا کوا

بەشی دووەم

تفەنگەکانت چ لێکرد؟ عەرزم کرد؛ قوربان وەڵڵا جاریێ هەر لە ماڵەوەیە. کوتی ئافەرین، ئافەرین دەنێرم بیانهێننەوە و دیسان دەیاننێرمەوە بۆ سابڵاغ. عەرزم کرد؛ بۆچی قوربان، ئاخێکی هەڵکێشا و گوتی؛ "مەلا کەڵەکی کورد سەر ناگرێ، کورد دەوڵەتی بۆ ساز نابێ، گەورە و چکۆڵەیان تێدا نییە. نامەیەکم دا بە دەستی پێشمەرگەیەک و گوتم ئەو کاغەزە بدە بە دەستی جەنابی قازی محەممەد، هەر لێم گەڕاوە گوتی بۆ خۆت بیبە، بۆ من سەربازی ئەرتەشی ڕەزاشام، دەستوورم پێ دەدەی! زانیم ئەمانە هەموویان "مەنن"، کەس "نیومەن"ی ناکا. دەوڵەتێک گەورە و چکۆڵە نەزانێ بە هیچ نابێ، ئەو قانوونە بەڕێوە ناچێ، بەخوا تووشی هەزار گێچەڵ دەبین. ئیدی حەمە سەعید، ڕۆڵە! لەو ڕۆژەوە من باسی ڕێژیمی شام نەکردەوە. لە شەڕی ئاغا و ڕەعێتیی دەورەی موسەدیق هەر بێ غەم بووم، تا ئێستا کارم بە سیاسەت نییە. دەنا ڕاستت دەوێ کوڕم، "نان نانی گەنم و، حیزب، حیزبی دێموکرات". دەتکوت فەڕشێکی کۆنم، تاڵە تاڵەکانم ڕیشاڵ بووە و سەر لە نوێ ڕستمیانەوە و چنیمیانەوە و بە کرێکی تازەتر ڕەنگام. مام هێمنم دیت، هەر حیزبی بوو، حەقیقی، هەر حیزبی خۆش دەویست، ئاوات بەتەواوی دێموکرات بوو، نووری ژێکافی بوو، بەڵام وەک زەبیحی بیری دەکردەوە، هێدی پارتی بوو. هەرچی پیاوی گەورە و دڵسۆزی سیاسیم دیت، پەیڕەوی ڕچەی قازی محەممەد و دوکتور قاسملوو بوون. بە تایبەت دوای شەهیدکرانی هەر دوو ڕێبەری حیزب، واتە دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی، ئیدی بەتەواوی سازمان و سیاسەتی دیکەم لەبەر چاو کەوتن. خۆم بە خاکی پای کەم سەوادترین پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات دەزانم کە سادقترین چەکدارن و فەقەت بۆ ڕزگاری گەلەکەی چەکی هەڵگرتوە و فێڵ و فەرتەنەی سیاسی فریوی نەداوە.

وەک شاعیرێک بۆم نییە نەفی ئەو سازمانانەی دیکە بکەمەوە، چون هەر ڕێکخراوێک بۆ ئازادیی گەل شەهیدی دابێ لای من ڕیبازیان پیرۆزە و تەواوی شێعرەکانی من نابێتە دڵۆپێک خوێنی شەهیدانی ئەحزاب. بەڵام لە تفەنگم خۆشتر دەوێن. ئەو ڕۆژە دڵم لە سازمانەکان ناهۆمێد بوو کە شەڕی براکوژییان کرد و لەیەک هەڵپچڕان. بۆ منی شاعیر دوو لەت و سێ لەتبوونی هەر حیزبێک ناهۆمێدییە بۆ ڕێگای سەرکەوتن، بەڵام ئەم ڕاستییە بە دڵ و شێعر و بە مێژوو و کردەوە و باوەر، دێموکراتەکانی ئێران و عێراق بەر لە هەموویان تا ئێستاش ڕۆڵێکی لە بەرچاو و هەمیشە دیاریان هەبووە. خودا بکا بە ئامانجی سەرەکیی خۆیان بگەن. لە بیری یەکگرتنەوەدا بن، نەک یەکگرتن بە ددان. پیرەکان بە خۆیاندا بێنەوە، لاوەکان لەخۆبایی نەبن. بە سواری شەپۆل نەگەیشتوونەتە ئەم پۆست و مەقامە، بەڵکوو لەژێر سایەی خوێنی شەهیداندا بووە، تۆخودا بە فیڕۆی مەدەن.

سەرکەوتوبن ئینشائەڵڵا.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی دێموکرات لە نێوان ئیسلامی نەریتخواز و فێندەمنتالیزمی ئیسلامیدا"

شـاهۆ مەتین

دین واقعێکە لەگەڵ بەڕێکخراو و کۆمەڵایەتی بوونی کۆمەڵگەی مرۆڤەوە بە درێژایی مێژوو تاکوو ئێستا هەبوە و لەهەر سەردەمێکدا شێوازی تایبەتیی وەرگرتوە و ڕاستەوخۆ بەشێکی گرینگ و شوێندانەر لەنێو کۆمەڵگە پێک دێنی. بۆیە پەیوەندیی نێوان کۆمەڵگە و ئایین جێگای سەرنج و باسە. چۆن ئایین وەک دابونەریت و بەهاکان هیوای بە داهاتوو لە خۆ دەگرێ.

خۆرهەڵاتی نێوەڕاستیش شوێن و ناوەندی دەرکەوتنی زۆربەی ئایینەکان بە تایبەت سێ ئایینە ئاسمانییەکەیە، کە لە هەر سەردەمێکدا ئەم ئایینانە وەک شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی و چاکسازی لە بەستێنە جیاوازەکاندا هاتوونە ئاراوە.

نەتەوەی کورد و نیشتمانی کوردستانیش کە لەم سنوورە جوغرافییەدا هەڵکەوتوە، باوەڕمەند بە ئایینی ئیسلام کراوە و بەها و سروشتە ئایینییەکان لەنێو کوردا وەک دابونەریتێکی ئایینی - کۆمەڵایەتی جێبەجێ دەکرێن و پیرۆز ڕادەگیرێن. بەڵام بە هۆی دراوسێیەتی کورد لەگەل سێ نەتەوەی سەردەستی کوردستان (فارس، تورک و عەرەب) و بوونی دوو مەزهەبی (شیعە و سوننە) و پەیڕەو کردنی ئەم دوو مەزهەبە لە لایەن دوو ئیمپراتوریەتی داگیرکەری عوسمانی و سەفەوی، خەڵکی کوردستان وەک ئاوی بەرداشی دوژمن هەرجارێک لە لایەن ئیمپراتوریەتێکەوە دژی ئەویتر بە ناو و پاساوی دینییەوە بەکار هاتوون و زێد و ڕۆڵەی کوردان بووتنە سووتەمەنیی شەڕێک کە زیانەکەی بۆ نەتەوەی کورد بووە و قازانجەکەشی چۆتە باخەڵی سەفەوی و عوسمانییەکانەوە.

شەڕی مەزهەبیی چالدێران لە ساڵی ١٥١٤ی زایینی لە نێوان دوو ئیمپراتوریەتی سەفەوی و عوسمانی کە ئەو سەردەم کورد خاوەنی میری خۆی و دەسەڵاتی لە سنووری خویدا هەبوو، لەلایەک بوو بە نەگبەتی و نەهامەتی بۆ خەڵک و؛ هاوکات خاک و نێشتمانی کوردانیش لە نێوان ئەم دوو زلهێزەدا دابەش کرا. دواتریش کە دەسەڵاتی خۆبەڕێوەبەریی میرنشینەکان لە سۆنگەی بەهێزبوونەوەی هەر کام لەم دوو ئیمپراتۆرییە بە ناوی بەرگری لە خاک و یەکگرتوویی ئاینیی و نیشتیمانی لەنێو دەبرێن.

لە سەرەتای سەدەی ١٩ بەو لاوە دەوڵەت - نەتەوەکان لەسەر ئەساسی خاک، خەلک و دەسەلات و کولتووری هاوبەش دروست دەبن، و ئیمپراتۆرییە دینییەکان لەبەر یەک هەڵدەوەشێن. لەم قۆناغەدا و لە نیوەی سەدەی نۆزدەیەمدا لەنێو کوردانیش وەخۆهاتنەوەیەکی مەعریفی لە بەرامبەر شوناس و دروستکردنی دامەزراوەیەکی سیاسی لە قالبی دەوڵەت لەنێو هزر و ئەندێشەی مرۆڤی کورددا بیچم دەگرێ. هەڵبەت لەو سەردەمیشدا شێخەکان بەهێزترین دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی، دینی و سیاسیان لەسەر ئاستی کوردستاندا هەبوو، و زۆربەی شۆڕشە نەتەوەییەکانی ئەو سەردەم هەتا دەستپێکردنی شەڕی دووهەمی جیهانی لەژێر سەرکردایەتیی شێخەکاندا کراون و کەسایەتییە ئاینییەکانی کورد هەستی ئایینی و سۆزی نیشتمانییان ئاوێتەی یەکتر کردبوو بۆ ڕزگاری نەتەوەیی و گەیشتن بە کیانێکی سەربەخۆی نیشتیمانی و ئازاد. بەو پێیە بنەمای خەبات و داخوازیی شێخانی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان ئینسانی بوو و ئامانجیشیان وەدەستهێنانی مافی ڕەوای کورد و ژیان لە ئاشتی و ئازادییدا بووە، هەتا لەو ڕێگەیەوە ناعەداڵەتیی نەتەوایەتی و دینی لەدژی گەلی کورد بنەبڕ بکەن.

بە سەرنجدان بە هەڵوێست هەرکام لەو کەسایەتییە نیشتیمانپەروەرانە (شێخەکان) بۆمان دەر دەکەوێ کە ئەو مێرخاسانە دینیان لە خزمەت نیشتیماندا خۆش ویستوە و پێیانوابوو ئایین ئەرکی خستووەتە سەر شانی خەلکی باوەڕمەند کە دەبێ نیشتیمانیان ڕزگار بکەن. واتە ئەم ڕێبەرانە سیاسەتی مەعنەوییان پەیڕەو کردوە و لەسەر بنچینەی ئایین و ئیمان پیرۆزییان بە خەباتی نەتەوایەتی داوە و بڕوا و ئیمانی تاکی موسلمانیان خستووەتە خزمەت تێکۆشانی بێوچان بۆ سەربەستی و ئازادیی گەلەکەیان.

کریس کۆچێرا لە شرۆڤەی دروستبوونی بزووتنەوی نەتەوەیی کورددا ئاماژە بە سێ قۆناغ دەکا:

١) قۆناغی فیۆدالی.

٢) قۆناغی ئایینی (قۆناغی زاڵبوونی سیاسەتی مەعنەوی) کە چینێکی نوێ لە ڕێبەران کە زۆربەیان پیاوانی شێخانی تەریقەتی قادری و نەقشەبەندی بوون و سەرکردایەتیی شۆڕشیان گرتۆتە ئەستۆ.

سەرچاوە
Serchawe

٣) قۆناغی سیاسی لە سەدەی بیستەمدا کە حیزبەکان دێنە گۆڕەپانی سیاسەت.

کـۆچێرا پێـیوایە زۆربەی ئەم ڕێـبەرە ئایینییـانە لایەنگـری جیهـانی ڕۆژئـاوا بـوون و لە ئایـدیای ئەوان (ڕۆژئـاوایی) یارمەتییـان وەر دەگـرت و، هێـدی هێـدی چەمکـی ناسیۆنالیزمی ڕۆژئـاوایی لەسـەر دەسـتی ڕووناکبیرانی سـەر بە شێخانی نەقشبەندی و قـادرییەوە لە کـۆمەڵگەدا بـڵاو دەکـرایەوە و ئامـانجی هەمـوو شۆڕشـەکانیش وەرگرتنـی مـافی سـەربەخۆیی و پێکهێنانی دەسەڵاتێکی نەتەوەیی بوو کە لە پێناویدا لە هەستی ئایینی و نیشتمانی کەلکیان وەر دەگرت. بە واتـایەکی دی لە سیاسەتی مەعنەویدا کە شێخانی تەریقەتی نەقشبەندی و قـادری جێبەجێکـاری بـوون؛ ئـازادی، بەرابەریـی نەتەوەیـی و دینی، لێبوردەیی، دادپەروەری بایەخەکانی مرۆڤایەتین و هۆی بەدیهێنانی ئەمانەش ئەرک و ئەخلاقە.

بە پێی پۆلێنبەندییەکەی کۆچێرا لە هەمبەر دروست بوونی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد، لە نیـوەی سـەدەی بیسـتەمدا حیزبـی نەتەوەیی - سیاسی بە شێوی حیزبێکی خاوەن پلان و قەوارە لەدایک دەبێ و ئەمەش دەگەڕێتەوە بـۆ دروست بـوونی حیزبـی دێموکراتی کودستان لە شاری مەهاباد و لە سەردەستی پێشەوا قازی محەممەد لە ساڵی ١٣٢٤هەتاوییدا.

کەشوهەوای ژێئۆپۆلێتیک و ژێئوسیاسیی پاش شەڕی دووهەمی جیهـانی، لەبەریەک هەڵوەشـانی حکوومەتی نـاوەنـدیی ئێـران، نەمانی دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ڕەزا شـای پەهلەوی و دابەشبـوونی ئێـران بە سـەر دوو دەسـەڵاتی بەریتانیـا و سۆڤیەیت ئەو دەرفەتەی بۆ کورد ڕەخساند کە لەو هەلومەرجەدا کە شنەبای ئازادیی سیاسی هەڵیکردوە، نەتەوەی کوردیش سـەردەمیانە و بە پێی میساقە نێودەوڵەتییەکان پێوشوێنی مافەکانی کەوێ. بۆیە بزاڤی نەتەوەیی کورد بە ڕێبەرایەتـی حیزبـی دێموکراتی کوردستان و پاش سێ ساڵ تێکۆشانی نهێنیی کۆمەڵەی ژێکاف توانیی لە چوارچێوەی حیزبێکـی مۆدێرنی نەتەوەیـی سیاسیدا خـۆی ڕێـک بخـا و لەسـەر ئەم پاشـخانە مەعـنەوی و مەعـریفیە بەهێـزە لە ٢ی ڕێبەنـدانی ١٣٢٤دا دەوڵەتـی کۆمـاری دیمۆکراتیکی کوردستان دابمەزرێنێ.

بە پێـی لۆژیـک و لەپێنـاو ڕاڤەی دروسـتی پێوەنـدیی نێـوان ئـایین و سیاسـەت لە ئاسـتی کـۆمەڵگەدا و بە سـەرنجدان بە نێوەرۆکی دێموکراتیکی دێموکراتیکی حیزبی دێموکرات و دەوڵەتی کوردستاندا دەبینین کە لە هەر دوویانـدا ڕێـز لە ئـایین و بیروبـاوەری دینـی نـراوە و لە حیزبـی دێموکراتـدا زیـاتر لایەنـی پێکەوەسازان، ئاشـتی و ڕێوشوێنە دێموکراتیکەکـان ڕەچـاو کراوە. ئازادیی ڕا دەربرین و پلۆرالیزم بە مەرجی پاراستی ئازادییەکـانی تـر و ڕێزگـرتن لە کەرامەتـی تاکەکـانی کـۆمەڵگە وەک کۆڵەکەی بنەما فیکرییەکـانی دێموکرات پێناسە کراوە کە حیزبـی دێموکرات خەبـاتی بـۆ دەکـا و پێـیوایە دێموکراسـی کۆکەرەوەی جیاوازییەکانە لەژێر چەتری دێموکرات و بۆ پێکەوە بوون، پێکەوە ژیـان، ئـازادی ڕادەربـرین، ئـازادیی نووسین،

بیرکردنەوە و پاراستی مافی هاووڵاتی و بەرفراوان کردنی پانتایی ڕەخنەی تەندروست وەک دەرکەوتەی فەزای دێموکراسییەت و مەدەنییەت تێدەکۆشێ و کوردستان بە لانکەی شارستانییەت و پێکەوە ژیان دەزانێ. هەر لەسەر ئەم لۆژیکەی پێکەوە ژیانەیە کە دەبینیین لە کۆماری دێموکراتیکی کوردستاندا جولەکەکانی ڕۆژهەڵات پشتیوانیی کۆماری کوردستانیان کردوە و کەسێک بە ناوی (داوود زادە) وک نوێنەری جووەکانی مەهاباد لە ڕۆژی ٢ی ڕێبەنداندا بەڕەسمی پشتیوانیی جووەکانی ڕۆژهەڵاتی بۆ کۆمار دەربڕیوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هەموو برگەکانی ژیانیدا ڕێزی بۆ ئیسلامی دێموکراتیک و نەتەوەیی داناوە و، لە جیاتی نکۆلی و سرینەوی ئایین و مەزهەبەکانی تریش بە ڕۆحی برایەتی و لێبووردنەوە مامەڵەی لەگەڵ هەموو ئایینزا و باوەرەکان کردوە.

لە ڕاڤە و لێکدانەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا ئەوە جێگیرکراوە کە ئەگەر نەتەوە ئازاد و نیشتیمان سەربەخۆ نەبێ، ئایین و ئیمانیش وەک کولتووری نەتەوەیی پەسند ناکرێن و بڕوای وایە کە نیشتیمانپەروەری نەبێ، ئایینیش نابێ. چونکی ئایین بە سەربەخۆیی و ئازادییەوە بوونی هەیە و، ئەو موسوڵمانەی باش لە ئایین تێبگا و بیناسی؛ ئەگەر بۆ سەربەخۆیی و ئازادی تێنەکۆشێ بە هەڵە لە ئایینەکەش گەیشتوە. بۆیە ڕێبەرانی شۆڕشی کورد ئایین و سیاسەتیان بۆ ڕزگاریی نەتەوەیی و گەیشتن بە ئازادی گەل و نیشتمان ئاوێتەی یەکتر کردوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هاوکات سێکۆلاریزمیشی لەنێو پێکهاتەی حیزبدا و لەسەر ئەساسی فەرز نەکردنی هیچ ئایینێک بە سەر ئایینێکی تر و هەڕوەها تێرامان بۆ ئاینی وەک بایەخێکی کەسی لە سیاسەتی خۆیدا جێگیر کردوە. لە ڕاڤەی ئەم بابەتەدا حیزبی دێموکرات پێیوایە سێکۆلاریزم سرینەوەی هیچ ئایینێک نییە، بەڵکوو بە پارێزەری ئایینیشی دەزانێ . دەوڵەتی سێکۆلاریش وەک دامەزراوەیەکی بێلایەن پارێزەری ئازادی، بەرابەری و دادپەڕوەری دەبێ، بۆیە ئەم حکوومەتە دژایەتی لەگەڵ ئایین ناکا و وەک بەها و نەریتێکی کۆمەڵایەتی و کولتووری نێو جڤاتی کوردستان دەیپارێزێ.

میناکی هەرە دیار بۆ ئێستای حیزبی دێموکراتیش، کۆماری کوردستانە کە خاون سیستمێکی کۆماری و حکومەتێکی دێموکراتیک بێ کە تێیدا ڕێز لە بەهاکانی ئازادی، دادپەروەری، ئاشتی و ڕێزگرتن لە گرووپە جیاوازەکان دەگیرا و بەستێنی مومارەسەی بەهاکانیان بۆ دەستەبەر دەکردن. هاوکات چونکی دەوڵەت دامەزراوەیەکی بێلایەن بوو، بۆ پێکەوەژیانی ئاشتییانە و پاراستی فرەیی لە نێو هەموو گرووپە کۆمەڵایەتییەکاندا هەوڵی دەدا. حیزبی دێموکراتی کوردستانیش وەک حیزبی پێشەنگی خەباتی نەتەوایەتی بۆ وەدەستهێنانی ئازادی و مافی بڕیاردان لەسەر چارەنووسی

سەرچاوە
Serchawe

گەلەکەی لە ئێستای خەباتی سیاسی-نیزامی و لە کۆماری دێموکراتیکی دوارۆژی نیشمانی ئازادکراوماندا، لە چوارچێوەی پلۆرالیزم و ئازادیی پۆزەتیڤ پێی‌وایە ئایین دەبێ لە دەستێوەردان لە کاروباری حکومەت دوور بێ و وەک هەر دامەزراوەیەکی تری مەدەنی ڕۆڵی خۆی ببینێ.

دوای شۆڕشی گەلانی ئێران دژی ڕژیمی پاشایەتی و هاتنە ئاراى دەرفەت و بەستێنکی گونجاو بۆ مومارەسەی ئازادییەکان لە کوردستان، یەکەم ڕەوتی سیاسی - ئیسلامی بە ناوی مەکتەبی قورئان بە ڕێبەرایەتی کاک ئەحمەدی موفتی‌زادە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەور دەبینێ کە لە ڕووی پراکتیکی سیاسیەوە لە ئایەتوڵڵا خومەینی و لە ڕووی مەعریفیەوە لە دوکتۆر عەلی شەریعەتی ئێلهامی وەردەگرت .لە قۆناغەکانی دواتردا هەرکام لە ڕەوتەکانی سەلەفیەت و ئیخوانولموسلمین لە ڕێگای خزمایەتی و هاوسنوور بوونی جوغرافیای باشور و ڕوژهەڵاتی کوردستان گواسترانەوە بەشی ڕۆژهەڵات و ڕەوتگەلی لە چەشنی خۆیان لەو بەشەی کوردستاندا دروست کرد .

دیارە هەر سێ لەم ڕەوتانە چۆن سەر بە قوتابخانەی فیکری - سیاسیی ئیسلامیی میسر، پاکستان و عەرەبەستانن و هەڵقوڵاوی پرس و کێشەی سیاسی و کۆمەڵایەتی نەتەوە و ونیشتیمانەکەیان نین، ناشتوانن لەگەڵ هێزە نەتەوەیی و سێکۆلارەکان کە باوەڕمەند بە فرەڕەنگی و فرەدەنگین، سازان و لێکتێگەیشتنی دروستیان هەبێ. هەر بۆ میناک؛ لە سەرەتای شۆڕشی ئێران و لە کاتی دانوستانەکانی هەیئەتی نوێنەرایەتیی کورد لەگەڵ ڕێژیمی ئێرا ، بەڕێز موفتی‌زادە سەنگەری کوردایەتی و یەکڕیزیی نیشتیمانی تێک دەدا و لە سیستمی پاوانخوازی کۆماری ئیسلامییدا پێوشوێنی عەداڵەتی ئیسلامی و مافی نەتەوایەتی دەکەوێ!

بە درێژایی ئەم چوار دەیەیەی تەمەنی کۆماری ئیسلامی بۆ یەک جاریش نەبوە کە ئەم ڕەوتە فێندەمێنتالیستانە بە ڕووی سیاسەتە نگریس و دژە گەلییەکانی کۆماری ئیسلامی لە نەتەوەکەمان (وەک: بێکاری و خەسارە کۆمەڵایەتییەکان لە کوردستان، میلیتاریزە کردنی نیشتیمان، ئێعدام و زیندانی کردنی ڕۆڵەکانی کورد، ئاسیمیلە کردنی کۆمەڵگە و دروستکردنی قەیرانی شوناس) هەڵوێستیان بووبێ.

ئایین لە ڕوانگەی "دووركهايم"یش کە بە هۆی تەبایی و پێکەوەژیانی تاکەکانی کۆمەڵگەی دادەنێ، لە ئاکامی سیاسەتی ناتەندرووستی ئەم بزاڤە ڕادیکاڵە ئیسلامیستانە دووبەرەکیی کۆمەڵایەتیی لە کوردستاندا لێ کەوتۆتەوە. لە ڕووی سیاسیشەوە چۆنکی ئەم بزووتنەوە سیاسی - ئیسلامیانە لە ڕووی تیۆری و پراکتیکەوە لە خانەی پرۆژەکانی پان عەرەبیزم، پان تورکیزم و پان فارسیزمدا جێ دەگرن، پەلاماری هەموو ئەو هێما و سێمبۆلانە (زمان، خاک و نەتەوە) دەدەن کە لە

یاسای نێودەوڵەتیدا بۆ پێناسەی نەتەوە پێوەرن. بۆ ئەم ئامانجەش پشتیوانیی ماددی مەعنەویی میدیای داگیرکەرانیان پێیە و لەژێر چەمکی "ئوممەتی ئیسلامی"دا شرۆڤەی جیهانبینی خۆیان دەکەن. ئەوان بڕوای ستراتیژییان بە ئومەتگەرایی لە بەرامبەر دەوڵەت - نەتەوەدا هەیە و ئینتێرناسیۆنال بیر دەکەنەوە و دژ بە پلۆرالیزمی کۆمەڵگەی خۆیانن. لە هەموو شوێنێک بە ناوی جیاواز، بەڵام بە هەمان بیروئەندێشە دەردەکەون و بە ناوی بەرگری لە ئیسلام، جیهاد و شەڕ دژی ئایین و مەزهەبەکانی تر ڕادەگەیەنن کە سەرجەم ئەم کردار و هەڵویستانەیان لەگەڵ ئیسلامی خۆماڵی کە لە پێناو پاراستی شەرەف و کەرامەتی نەتەوەیی و ڕزگاری لە دەست داگیرکەران و گەیشتن بە ئازادی خەبات دەکا، ناتەبایە و؛ جیاوازی مانایی و واتاییان لەگەڵ یەکتر هەیە .

ئەو هێزە سیاسی ئیسلامییانە لە ژێر خوێندنەوەی تۆتالیێریستانەی ئایینی گەلانی تر (عەرەب) پرسی نەتەوەیی کورد وەک دیاردەیەکی دژ بە دین و یەکگرتوویی ئومەی ئیسلامی لێک دەدەنەوە، بێ ئەوەی لەوە ڕامێنن کە لە هزر و ناخی ئاییندارانی عەڕەب، تورک و فارسدا هیچ دژایەتییەک لەگەڵ زمان و کولتوور و نەتەوەی خۆیاندا نابیندرێ؛ پێچەوانە ئایینیش خراوەتە خزمەتی یەکگرتوویی زمان، جوغرافیا، کولتوور، نەتەوە و دەسەڵات و سەروەریی سیاسیشیان. هۆکارەکەشی ڕوونە، چونکی ڕامان و هزری ئەم بزووتنەوە فێندەمنتالیستانە کۆمەڵگە و ئایدیاکانی کوردستان نییە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە ئەو ئاکار و ڕەوشتانەیان پێچەوانەی فەرموودەی پێغەمبەر محەممەدیشە. چۆن حەزرەتی محەممەد دەڵێ: ئەوەی نکۆلی لە قەومی خۆی بکا لە ئێمە نییە.

ئاکام:

بە سەرنجدان بەم دوو بەرە دینییە چ لە مێژوودا و چ لە ئێستای نێو کۆمەڵگەی کوردستان، حیزبی دێموکراتی کوردستان کە هزر و ئەندێشە ئەساسی و بنەڕەتییەکەی لەسەر دامەزراندنی کۆمەڵگە وحکومەتێکی دێموکراتیک و، لەسەر بنچینەی بەها و بایەخە نەتەوەییەکانە، هیچ کێشە و ناکۆکییەکی لەگەڵ ئەم بەرە ئایینیە نییە کە بە درێژایی مێژووی بزاڤی نەتەوەیی کوردستان ئایینیان وەک بەها و مۆڕاڵ بۆ خزمەت کردن بە نیشتیمان و نەتەوەکەیان وەرگرتوە و هەموو ڕێبەرانیان بۆ دروست کردنی کیانێکی نەتەوەیی و کوردستانی بە دەست داگیرکەرانی تورک، فارس و عەرەب شەهید بوون .بەڵام لە ناتەبایی و دژوازیەکی توند و ڕیشەیی لەگەڵ ئەم ڕەوت و بزووتنەوە ئاینی و مەزهەبییانەدا دەبێ کە خزمەت بە ئایدیای داگیرکەرانی کوردستان دەکەن. ئەو هێزانەی کە دێموکراتیک بوون بە پرۆژەی ڕۆژئاوایی دەزانن و لەگەڵ ناسیۆنالیزم بەرکەوتنیان هەیە، چونکی هێزە نەتەوەییەکان بە دژی ئیسلام دەزانن کە هەمان گوتاری حکوومەتی ناوەندییە. هەر بۆیە ئەگەر حکومەتی ناوەندی لە پێناسەی خۆیدا بە پاساوی پیاوی ئیمپریالیزم بوون دژی هێزە نەتەوەییەکان شەڕ دەکا، ئەم بزووتنەوە ڕادیکاڵانە لە شەڕێکی نەرمتر لە بەر نەبوونی کات و شوێن بۆ شەڕێکی سەخت

سەرچاوە
Serchawe

دژی حیزبە کوردییەکان لە ڕێگای بەلاڕێدابردنی شوناسی نەتەوەیی و شێواندنی کولتوور و شوناسی گەلەکەمان زیانی زۆریان بە پڕۆژەی ئازادی و ئینتیمای نیشتمانی و نەتەوەیمان گەیاندوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

کتێب و گۆڤار لە ژێر ڕووناکایی کۆماری کوردستاندا

ڕەسووڵ سوڵتانی

هیچ شتێک لە بۆشاییدا و لە هیچەوە دروست نابێ. هونەر و ئەدەبیاتیش وەکوو خوڵقێنراوی زەین و ئەقڵ و دەستی مرۆڤ، ڕەگ و پنج و بناوانیان لە زەینی داهێنەرەکەی و کۆمەڵ و کۆمەڵگەدایە و لەژێر کاریگەریی گۆڕانکارییەکانی دەوروبەری خۆیدا بیچم دەگرێ. بە تایبەتی گۆڕانکارییە گەورە و لەناکاوەکان هەر کامە و بە شێوەیەک کار دەکەنە سەر شێوەی بیرکردنەوە و تێڕوانین و جیهانبینی و دواجار بەرهەمەکان. وەک چۆن بزاڤی ڕێنسانس و شۆڕشی پیشەسازیی ئەورووپا جیهانیان هەم لە ناوەرۆک و هەم لە ڕواڵەتدا گۆڕی و تا ئێستاش ڕێنسانس وەکوو خاڵێکی گەورەی وەرسووڕانی مێژووی مرۆڤایەتی سەیر دەکرێ، کە ئیتر تێیدا جیهان لە دوو قۆناغی پێش ڕێنسانس (سەدە تاریکەکان) و جیهانی پاش ڕێنسانسدا باسی دەکرێ و هەر کام تایبەتمەندیی خۆیانیان هەیە.

شۆڕشی فەڕانسە، خاڵێکی دیکەی وەرچەرخانی مێژووی مرۆڤایەتییە، کە باڵی بەسەر هەموو هزر و بیرکردنەوە و تێڕوانینەکانی سەدەی نۆزدەیەمدا کێشا و بزووتنەوەی ڕیالیزم لە هەناوی ئەو گۆڕانکارییانەوە سەریان هەڵدا، کە بەرهەمی ئەو شۆڕشە مەزنە بوون.

یەکەم جەنگ و دووەم جەنگی جیهانییش، هەر کام بە شێوەیەک کاریگەریی خۆیان لە سەر بوارە جیاجیاکانی هزر و ئەدەبیات و فەلسەفە و لقە جۆراوجۆرەکانی هونەر بەجێ هێشت. بەتایبەتی جەنگی یەکەمی جیهانی کە تێیدا کۆمەڵێک شاعیر و نووسەری گەورەش بوونە قوربانی و لە بەرەکانی جەنگدا کوژران وەکوو: گیۆم ئاپۆلینز و شارل پێگیو و ئالێن فۆرنیێ. لە کتێبێکدا بە ناوی “گوڵبژێرێک لە بەرهەمی ئەو نووسەرانەی لە شەڕدا کوژراون ١٩٢٤” ناو و دەستوخەتی

سەرچاوە
Serchawe

پێنسەد شاعیر و نووسەر هاتوە. لە دوو ساڵی یەکەمی شەڕەکەدا ئەدەبیاتی هەموو ئوروپا ئیفلیج بوو (قوتابخانە ئەدەبییەکان، ڕەزا سەید حوسێنی. لاپەڕەی ٧٥١)

بەڵام هەر لە دڵ و هەناوی ئەو شەڕ و ماڵوێرانییەوە، بزووتنەوەی دادائیزم و سوررپالیزم وەکوو یاخیبوونێک لە شەڕخوازان و جڵەوکێشانی شەڕ و خوێنڕشتن سەر هەڵدەدەن و بوارێکی دیکە بۆ هونەر و ئەدەبیات دەڕەخسێنن.

لە ئەدەبیاتی ئێرانی پاش هاتنی ئیسلامدا، قۆناغ بە قۆناغ گۆڕانکارییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان ڕەوت و ڕێچکەی ئەدەبیات دەگۆڕن، بۆ وێنە لەو سەردەمانەدا کە دەربار باوەشی بۆ شاعیرانی پەسنبێژ کردووەتەوە، دەبینین پەسن و پێداهەڵگوتن و قەسیدە برەو پەیدا دەکا و پاش هاتنی مەغۆلەکان کە دامودەزگای پەسنبێژی و شاباشی پەسنبێژان تێکەوە دەپێچرێ، غەزەل بەتایبەتی غەزەلی دڵداری و عاریفانە پەرە دەگرێ و ناودارترین شاعیرانی ئێران لەو قۆناغانەدا دەردەکەون. لە سەردەمی نوێیشدا بزاڤی مەشرووتەخوازی کە لەگەڵ هاتنەوەی کۆمەڵێک خوێندەوار لە فەرەنگەوە سەر هەڵدەدا. یەکێک لەو ڕووناکبیرانە فەتحەلیی ئاخوندزادە بوو. بە گشتی بزاڤی مەشرووتە لە ئێراندا خاڵێکی وەرسووڕانە کە ئیدی پاش مەشرووتە ئێمە لە ئێران جگە لە شیعر وردە وردە ژانرەکانی دیکەی ئەدەبیاتیش دەبینین و بەتایبەتی بزاڤی وەرگێڕان تین و گوڕێک دەگرێ.

کوردستان

بزاڤی ڕووناکبیری و ئەدەبیی کورد لەبەر بێدەوڵەتی کەمتر کەوتووەتە بەر شەپۆلی گۆڕانکارییە جیهانییەکان و بزاڤی ئەدەبیی کورد زیاتر لە حوجرەکاندا بووە و نەبووەتە شەپۆلێکی گەورە و گشتگیر، بەتایبەتیتر کە پاش دووەم جەنگی جیهانی و هاتنە سەرکاری ڕەزاخان لە ئێران و ئەتاتۆرک لە تورکیا، لەو دوو بەشە گەورەی کوردستاندا زمانی کوردی نەک پەراوێز بخرێت، بگرە قەدەغە و بڤە دەکرێت، ئیتر خوێندەواری کورد ئەگەر دەفتەرێکی شیعری هەبوایە یان وەدەستی کەوتبایە دەبوو لە حەوت کوندا بیشارێتەوە و نەبێتە بەڵای سەر و گیانی.

هەژار لە چێشتی مجێوردا دەگێڕێتەوە و دەڵێ: "ئەو ڕۆژگارەی لە وشتەپە فەقێ بووم، ڕۆژێک کاکە ڕەحمانی حاجی بایزاغا هاتە حوجرە، تەرجیع بەندێکی لە شێعری کوردی و کوردایەتی خوێندەوە کە زۆرم لەلا خۆش هات. زۆرم حەول دا کە بیڵێ و بینووسمەوە، گوتی خاوەنیان کە خاڵەمینە، سوێندی داوم وا نەکەم وەدەست کەس کەوێ".

سەرەڕای ئەو هەمووە زەبروزەنگەش، لە حوجرە و خانەقاکاندا مەلا و فەقێی نیشتمانپەروەر و خاوەن هەست و ئیحساس

هەر نەیانهێشتوە پەنگری ئەو کوانووە خۆڵەمێشی لەسەر بنیشێ و سارد بێتەوە. بۆ وێنە فەوزی، ئەو مەلا نیشتمانپەروەرەی لە خانەقای شێخی بورهان بووە و هەژار دەڵێ، زۆر عالم، زۆر کورد، شاعیر، ئیتر وەک ئاردی بەهار بۆ هەموو شت دەبوو. نسحەت و ڕێ شاندانی ئەو، بیری کوردایەتیی خستە مێشکی زۆر لاوانی ئاشنای. دنەدانی ئەو هێمنی کردە شاعیر (چێشتی مجێور. ٣٥)

هێمن لە پێشەکییە بەنرخەکەی تاریک و ڕووندا "لە کوێوە بۆ کوێ" ئەو قسەیەی هەژار ئاوا پشتڕاست دەکاتەوە و دەڵێ: "دەبێ بڵێم من دەسکردی فەوزیم. ئەو هەڵی وەشاندمەوە و تێکی هەڵشێلام و سەر لە نوێ دروستی کردمەوە. ئەو دەرکی زانین و فێربوونی بۆ کردمەوە. ئەو ڕێگای ژیانی پێ نیشان دام. بێگومان ئەگەر نەچووبامە خزمەت فەوزی و لە کن ئەو مامۆستایەم نەخوێندبا، ڕێبازی ژیانم ئەو ڕێبازە نەدەبوو کە گرتم و پێیدا ڕۆیشتم و ئێستاش بەرم نەداوە. ئەو تێی گەیاندم من ڕۆڵەی کوردم و کوردیش نەتەوەیەکی بێبەش و چارەڕەش و زۆرلێکراوە و دەبێ ڕۆڵەکانی لە پێناوی ڕزگارکردنیدا فیداکاری بکەن و لەخۆبوردوویی نیشان بدەن. ئەو فێری کردم زەوقی ئەدەبیم تیف تیفە بدەم و مشتوماڵی بکەم. ئەو فێری کردم وڵاتەکەمم خۆش بوێ و پێی هەڵبڵێم. ئەو حاڵیی کردم کوردی زمانێکی ڕەوان و بەربڵاو و دەوڵەمەندە و دەکرێ ئەدەبێکی گەورە و دنیاپەسندی هەبێ (تاریک و ڕوون. ١٩).

(کۆمەڵەی ژ کاف)

ساڵی ١٣٢٠ی هەتاوی لە ئاکامی داگیرکرانی ئێران لە لایەن لەشکری سۆڤییەت و ئەمریکا و ئینگلیزەوە ناوچەی موکریان بەتایبەتی شاری مەهاباد کە هیچ کام لەو هێزانەی لێ نەبوون و دەسەڵاتی شاهەنشاهییش سێبەری لەسەر ناوچەکە نەمابوو و جگە لەوەش موکریان دەورێکی کاریگەر و بەرچاوی لە بزاڤی ڕووناکبیری و سیاسی و بیری نەتەوەیی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەبووە، هەموو ئەو هۆکارانە دەستیان دابووە دەستی یەک و بارێکی لەباریان ڕەخساند بۆ ئەوەی کۆمەڵێک ڕووناکبیری نەتەوەیی و نیشتمانپەروەری کورد لە مەهاباد کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد واتە ژێکاف دامەزرێنن. ئەو کۆمەڵەیە، خاڵێکی وەرچەرخان بوو لە بزووتنەوەی نەتەوەیی و هەڵوێستی سیاسیی ڕووناکبیرانی کورددا، بەتایبەتی لەوەدا کە بۆ یەکەم جار جڵەوی جووڵانەوەکە بە دەست سەرۆک عەشیرەت و شێخ و دەرەبەگەوە نەبوو، جگە لەوەش تێکۆشان و هەوڵی بزووتنەوەکە لە پێناوی ئامانجی بەرزی نەتەوەییدا بوو. ئەو کۆمەڵەیە لە یەکەم کۆبوونەوە یان کۆنگرەی خۆیدا کە بڕیاری دا بیروباوەڕی خۆی لە گۆڤارێکدا بڵاو بکاتەوە و بۆ ئەوەش دەست کرا بە بڵاوکردنەوەی گۆڤاری نیشتمان. دەرکردنی گۆڤار و هەستکردن بەو زەروورەتەش یەکێکی دیکە لە بەرچاوڕوونییەکانی کۆمەڵەی ژێکاف بووە.

دیارە کۆمەڵەی ژێکاف تەنیا گۆڤاری نیشتمانی دەرنەکردوە و خەریکی کاروباری فەرهەنگی و ڕووناکبیریی دیکەش بووە.

سەرچاوە
Serchawe

هێمن لە پێشەکیی تاریک و ڕووندا دەڵێ: کۆمەڵە لە پێشدا کتێبێکی بچووکی شێعری بڵاو کردەوە بە ناوی دیاریی کۆمەڵەی "ژ - ک" کە شێعرە نیشتمانیییەکانی حاجی قادر و مەلای گەورەی کۆیە و هەژار و شێخ ئەحمەدی حیسامیی تێدا چاپ کرابوون و دەسبەجێ تەواو بوو.... یەکەم شێعری من لە ژمارە دووی نیشتماندا بە ناوی م.ش. هێمن بڵاو کرایەوە".

جگە لەوە، تیاتری دایکی نیشتمان، هەنگاوێکی دیکەی ڕووناکبیرانە و مۆدێرنی کۆمەڵەی ژێکاف بووە و وەک هێمن دەڵێ گەورەترین تەبلیغاتی بۆ کۆمەڵە کرد و کەم کەس هەبوو نەچووبێ و هەر کەسیش چووبا دەگریا و هەستی کوردایەتیی دەبزووت.

هەنگاوێکی دیکەی کۆمەڵە، کڕینی چاپخانە بووە. دامەزرێنەر و بەڕێوەبەرە ڕووناکبیرەکانی ژێکاف هەستیان بە گرینگیی چاپخانە و کتێب و بڵاڤۆک و کاریگەریی ئەوانە لەسەر خوێندەواری و ئاستی زانین و چاوکراوەیی خەڵک کردوە، هەر بۆیە بە داهاتی شانۆی دایکی نیشتمان چاپخانەیەک دەکڕن.

دامەزرانی حیزبی دێموکرات و دامەزراندنی کۆماری کوردستان

دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە زۆر لایەن و ڕەهەندەوە ڕووداوێکی گرینگی مێژووی سیاسی و ڕووناکبیریی کورد و خاڵێکی گرینگی وەرچەرخانی ئەو مێژووەیە. ئێمە لەم باسەدا ناچینە سەر لایەنە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی و تەنیا ئاوڕ لە لایەنی فەرهەنگی و ڕووناکبیری و هەنگاوە کردەیییەکانی ئەو حیزبە دەدەینەوە، کە ئەو هەنگاوانە نەک تا ئێستاش گرینگیی خۆیان هەر ماوە، بگرە ئەوەندە بنەمایی و ورد و ڕووناکبیرانەن، کە شیاوی ئەوەن هەموو نیشتمانپەروەرێک شانازییان پێوە بکا. کە سەرنج بدەینە بەندی دووەمی بەرنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستان، دەبینین دامەزرێنەرانی حیزب، چەندە بەمشوور و وردبینانە ئاوڕیان لە گرینگترین ناسنامە و پرسی نەتەوەکەیان واتە زمانەکەی داوەتەوە و داوا دەکرێ زمانی کوردی وەک زمانێکی فەرمی بناسرێ و دەڵێ:

ـ نەتەوەی کورد مافی خوێندنی بە زمانی زگماکیی خۆی هەبێ و تەواوی کاروباری ئیدارەکان بەهۆی زمانی کوردی بەڕێوە بچێ.

چونکە زمان هزر و جوغرافیا و کولتوور و مێژووی لەخۆیدا هەڵگرتوە. کە ئێمە دەچینە وڵاتێک و پێمان دەڵێن زمانت چییە و دەڵێین کوردی، تەواو لەو وشەی "کوردییە"دا کە زمانەکەمانە، جوغرافیا و کولتوور و مێژووەکەمان ڕەنگ دەداتەوە واتە من مێژوویەکم هەیە کە تێیدا بەو زمانە قسەم کردوە و جوغرافیایەکم هەیە کە تێیدا بەو زمانە قسە دەکەم و کولتوورێکم

هەیە کە ئەم زمانەی بەرهەم هێناوە و ئەم زمانەش ئەوی بەرهەم هێناوەتەوە. بەڵام سەرلەبەری ئەو شتانە بەبێ ئەم زمانە دەچنە نێو هەناوی نەبوونەوە، لەبەر ئەوەی ئێمە هەموو ئەو شتانە بە زمانەکەمان پێناسە دەکەینەوە و دایاندەرێژینەوە. تۆ بڕوانە، لەو چل میلیۆن کوردە، ئەگەر ملیۆنێکی یەکسەر واز لە زمانەکەی بێنێ و بە زمانێکی دی قسە بکا، تۆ دەتوانی پێیان بڵێیتەوە کورد؟ نەخێر. نموونەی گەلانی دیکەش زۆرن. ئەو عیبری و قیبتیانەی بوونە موسوڵمان و زمانەکەی خۆیانیان بەلاوە نا و بە زمانی عەرەبی دەدوێن، ئیتر هەم خۆیان بوونەتە بەشێک لە نەتەوەی عەرەب و هەمیش نیشتمانەکەیان بووەتە بەشێک لە نیشتمانی عەرەبی. میسر و فەلستین نموونەیەکی بەرچاون.

پاش ئەوەی حیزبی دیموکراتی کوردستان، کۆماری کوردستان دادەمەزرێنێ و پێشەوا قازی محەممەدی سەرۆکی حیزبی دێموکرات دەبێتە سەرکۆماری کوردستان، ئێمە دەبینین کۆماری کوردستان و حیزبە دامەزرێنەرەکەی هەموو توانا و هەوڵی خۆیان دەخەنە گەڕ بۆ قەرەبووکردنەوەی دواکەوتوویی فەرهەنگی و پەرەپێدانی خوێندەواری و گرینگیدان بە لایەنە ڕووناکبیری و فەرهەنگییەکان و دامەزراندنی چاپخانە و دەرکردنی ڕۆژنامە و گۆڤار و چاپی کتێب بە زمانی کوردی.

چاپکراو و بڵاڤۆکی کۆماری کوردستان

کۆماری کوردستان کە دادەمەزرێ، زۆرینەی خەڵکی کەوشەنی ژێر دەسەڵاتی کۆماری کوردستان نەخوێندەوار بوون، بەڵام بەو حاڵەشەوە وەک مامۆستا هێمن باسی دەکا، گۆڤاری نیشتمان کە چاپ دەبوو، دانەیەکیشی لێ نەدەماوە و هەمووی دەفرۆشرا و لە دوورترین شوێنەکانەوە خەڵک دەهاتن بۆ سەیری شانۆی دایکی نیشتمان. لەو کەشوهەوا و بارودۆخەدا دامەزرێنەرانی حیزبی دێموکرات و بەڕێوەبەرانی کۆماری کوردستان و لە سەرووی هەمووشیانەوە پێشەوا قازی محەممەد ئەو بۆشایی و کەموکووڕییانە دەبینن کە کورد لە بواری خوێندەواری و ڕووناکبیریدا هەیەتی، هەر بۆیە شێلگیرانە هەوڵ دەدەن کەلێنەکان پڕ بکرێنەوە و پێویستییەکان دابین بکرێن.

چاپکردنی کتێب و گۆڤار و ڕۆژنامە و دانانی ڕادیو و کردنەوەی قوتابخانە، بەشێکن لە هەوڵە هەرە گرینگەکانی کۆماری کوردستان.

حامید گەوهەری لە کتێبی "کۆماری کوردستان" دا دەنووسێ: لە ئاکامی هەوڵەکانی ژێکاف و بە دوای ئەویشدا حیزبی دیموکراتی کوردستان بۆ دامەزراندنی چاپخانە و دەرکردنی بڵاڤۆکی کوردی، دەوڵەتی سۆڤیەتی دوو چاپخانەی بە کوردستان فرۆشت. یەکەمیان بە ناوی چاپخانەی کوردستان لە مەهاباد دامەزراند و ئەوی دیکەیان لە بۆکان دانا و لەو سۆنگەیەوە، بواری فەرهەنگی لە موکریاندا گەشەی پێ درا.

هەر لە درێژەی ئەو باسەدا ناوبراو دەنووسێ:

پێش دامەزراندنی چاپخانەی کوردستان، ژێکاف گۆڤاری نیشتمان و دیاریی کۆمەڵە بۆ لاوان و ڕۆژژمێری کوردی و ژمارەیەک گۆڤاری ئاواتی لە چاپخانەی یەکێک لە ڕووناکبیرانی هەرمەنی لە تەوریز چاپ و بڵاوی کردبوونەوە.

لەگەڵ دامەزراندنی چاپخانەدا چاپەمەنییەکان بە خێرایی بڵاو دەبنەوە و خەڵک پێشوازییەکی گەرمیان لێ دەکەن. لە مەهاباد ڕۆژنامەی کوردستان و گۆڤاری کوردستان چاپ و بڵاو دەبنەوە. لە بۆکانی گۆڤاری هەڵاڵە و گڕوگاڵی منداڵان و هاواری کورد چاپ کران. یەکێک لە بەرهەمەکانی چاپخانەی بۆکان بڵاوکردنەوەی مێژووی بنەماڵەی شێخانی نەقشبەندی بوو (گەوهەری. کۆماری کوردستان. لاپەڕەی ١٥٠).

حیزبی دێموکراتی کوردستان یەکەم ژمارەی گۆڤاری کوردستانی بە ناوی ئۆرگانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە سەرماوەزی ساڵی ١٣٢٤ دا چاپ و بڵاو کردەوە. یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستان لە ڕۆژی ٢٠ی ١٠ی ١٣٢٤دا بڵاو دەبێتەوە.

هەم ڕۆژنامەی کوردستان و هەم گۆڤاری کوردستان، تا هەرەسی کۆماریش بەردەوام و بە ڕێکوپێکی بڵاو بوونەتەوە، کە لەسەر یەک ٩ ژمارەی گۆڤاری کوردستان و ١١٤ ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستان بڵاو کراونەتەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان پاش بڵاوکردنەوەی گۆڤار و ڕۆژنامەی کوردستان، گۆڤارێکی ئەدەبی و سیاسی و کۆمەڵایەتییش بە ناوی "هاواری نیشتمان" بۆ لاوان بڵاو دەکاتەوە، کە یەکەمین ژمارەی لە نەورۆزی ١٣٢٥ دا وەک بڵاوکەرەوەی بیری یەکیەتیی لاوانی دیموکرات بڵاو بۆوە و بەرپرس و بەڕێوەبەرەکەی "سەدیقی ئەنجیری ئازەر" بوو.

جگە لەوە لە چاپخانەی بۆکان، هاواری کورد و گڕوگاڵی منداڵانی کورد و هەڵاڵە بڵاو کرانەوە.

ئەوەی کە هێمن دەڵێ:

ژینی کورتم دی پڕاوپڕ بوو لە شانازی و شەرەف، ئەم شیعرە هەم پڕ بە باڵای پێشەوای شەهیدمان و هەم پڕ بە باڵای کۆمارە ساواکەمانە. ئاخر لەو تەمەنە کورتەدا ئەو هەمووە کارە بەنرخە، تەنیا یەک مانای هەیە، ئەویش دڵسۆزیی لە ڕادەبەدەری بەڕێوەبەران و کاربەدەستانی کۆماری و هەوڵدانیان بۆ پێشخستنی نیشتمانەکەیان بۆ ئەوەی بیگەیەننە ئاستی وڵاتان و گەلانی پێگەیشتووی دنیا. لە ماوەی یازدە مانگدا، بەشێکی زۆر لە ئاواتەکانی خەڵکی کوردستان لە کردەوەکانی

کۆماردا ڕەنگیان داوە و وەدی هاتن. دەسنیشانکردنی سروودی نەتەوەیی و دانانی ئاڵا و دروستکردنی سوپای نیشتمانی بە ناوی هێزی پێشمەرگە و هەڵبژاردنی ناوی پیرۆزی پێشمەرگە بۆ ئەندامانی سوپاکەی و چاپخانە و چاپکردن و بڵاوکردنەوەی گۆڤار و کتێب بە زمانی کوردی و کردنەوەی قوتابخانە و چاپی کتێبەکانی خوێندن و پەرەپێدانی زمانی کوردی و هەوڵدان بۆ نەهێشتنی نەخوێندەواری و دامەزراندنی یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان، بەشێکی گرینگن لەو کارانەی دڵسۆزانی کورد لە کۆماری کوردستاندا قۆڵیان لێ هەڵماڵین و جێبەجێیان کردن. خۆی قەڵەمی نێوان دوو گوڵەکەنمەکە لە ئاڵای کۆماردا، نیشانەی بایەخدانی حیزبی دیموکرات و کۆماری کوردستان بوو بە فەرهەنگ و زانست. هەر ئەو کردەوە گرینگانەش بوون، ناوی پێشەوا و کۆمارەکەیان تا ئێستا بە نەمری هێشتووەتەوە و بوونەتە سەرباشقە و نموونە و پێشەنگی نەتەوەکەمان و دوژمنانی کورد بە هیچ چەکێک ناتوانن ئاواتی گەیشتن بە سەربەخۆیی و دامەزراندنەوەی کۆماری کوردستان لە دڵی میللەتەکەمان دەربێنن. ئەو چرایەی پێشەوا قازی و شەهیدانی ڕێگای ڕزگاری بۆیان داگیرساندووین، نە ڕەشەبای زوڵم و زۆرداری نەک ناکوژێتەوە، بگرە ئەو باهۆزە چەندی بەهێزتر بێ، ئەو چرایە گەشتر داییسێ و ئەو ڕێگەیە ڕووناکتر دەکاتەوە.

ئەو خوێنەی لەو زامە ڕۆیی
هەوێنە بۆ سەربەخۆیی

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٤ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی دێموکرات لە محەکی دواڕۆژی ئەرک و ڕەساڵەتی مێژوویی‌دا

سمایل شەرەفی

بەرەو یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکرات

یەکێک لە دروشمە سەرنجڕاکێشەکانی کۆنگرەی شازدەهەمی حیزب، کۆنگرەی ٧٠ ساڵ تێکۆشان - کە وەک لە ناوەکەیڕا دیارە، لە حەفتاهەمین ساڵوەگەڕی دامەزرانیدا بەڕیوەچوو - "حیزبی دوێنێ، حیزبی ئەمڕۆ و حیزبی سبەی" بوو. حیزبی دێموکرات وەک بەڕابردووترین حیزبی کوردستانی، ڕابردووەکەی دیارە و ئێستاشی مەعلوومە کە سەرەڕای زۆر کەمایەسی و گیروگرفت کە لە بواری جۆراوجۆردا هەیەتی، دیسان سەروگەردنی بەرزە باڵای لەنێو بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کوردستاندا دیارە. کەوابوو ئەوەی لێرەدا مەبەستمانە، نە گەڕانەوەیە بۆ قسەکردن لە "حیزبەکەی دوێنێ" و نە باسکردن لە "حیزبەکەی ئەمڕۆ"یە، بەڵکوو تێڕوانینێکە بۆ دواڕۆژی حیزبی دێموکرات، "حیزبەکەی سبەی".

با لە پرسیارێکی گشتی بەڵام جەوهەرییەوە دەست پێ بکەین:

بۆ ئەوەی حیزبی دێموکرات لە دواڕۆژی بزووتنەوەی مافخوازانەی کوردستاندا بتوانێ ئەرک و ڕەساڵەتی مێژوویی خۆی بەڕێوە بەرێ و ببێتە ئەو حیزبەی کە هێز و دەسەڵاتی ئەوەی هەبێ، بەرنامەکانی جێبەجێ بکا، پێویستە چی بکا و چۆن حیزبێک بێت؟!

وەڵامدانەوە بەم پرسیارە بەبێ گەڕانەوە بۆ تێگەیشتنێکی دروست لە هەلومەرجی سیاسی، دۆخی دەروون تەشکیلاتی و هێزی

ئەم حیزبە لە هەموو ڕووەکانی؛ گوتاری سیاسی (تێفکرین و شێوازەکانی خەبات و هەڵوێست)، پێگەی جەماوەری (پشتیوانیی خەڵک) و هێزی پێشمەرگە (هێزی ئینسانی بۆ زاڵکردنی گوشار)، سەخت و دژوارە. لە دۆخی ئێستادا بە گەڕانەوە بۆ هەموو ئەم پارامێترانە، دەرکێکی دروست و واقعی پێمان دەڵێ کە بەداخەوە مەترسییەکی جیددی هەڕەشە لە داهاتووی ئەم حیزبە دەکا. بە مانایەکی ڕوون و سادە؛ حیزبی دێموکرات بە هۆی لێکترازان و دوو بەشبوونی ئێستای، نە هەلومەرجە سیاسییەکەی زۆر بۆ دڵخوازە، نە لە ڕووی تەشکیلاتییەوە یەکیەتیی و یەکگرتوویی هەیە، نە پێگە یەکدەست و تۆکمە جەماوەرییەی جارانی لێ وێنا دەکرێ و نە دەتوانێ ئەو هێزە ئینسانییەی خۆی لە شێوازی سەختدا بۆ گوشار خستنەسەر دەسەڵات بەکار بێنێت. کەوابوو وڵامی درووستی ئەم پرسیارە لە پڕکردنەوەی بۆشایی و کەمایەسییەکی بنەڕەتیی حیزبی دێموکراتەوە دەست پێ دەکا کە ئەویش؛ "وەسەریەکخستنەوە یان یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی ئەم حیزب"ەیە کە ئێستا بە سەر دوو "تەشکیلات"ی جیاواز بە ناوی "حدک" و "حدکا"دا دابەش بووە.

پرسی یەکگرتنەوە لە [حیزبی دێموکرات]دا پێش ئەوەی بە پرۆسەیەکی تەشکیلاتی دابندرێ، پێویستە وەک پرسێکی سیاسی - کۆمەڵایەتیی دەروون تەشکیلاتی و لە خانەی بە ڕەسمییەت ناسینی تێفکرینە جیاوازەکان و بەکارهێنانی توانا و پتانسێلە جۆراوجۆرەکان لە بەستێن و بواری جیاجیادا سەیری بکرێ. بۆ ئەوەی یەکیەتیی و یەکگرتووییەکی پایەداری دەروون تەشکیلاتی لە حیزبی دێموکراتدا بنیات بنرێ، پێویستە لەم حیزبەدا جیاوازییەکان لە جەغزێکی بەربەرینی نەتەوەیی و نیشتمانیدا مودیریيەت بکرێن و چیدیکە وردە چەمکەکانی سەردەمی خێڵایەتی وەک ناوچەگەرایی و دەستەودەستەبازی و باندگەرایی، ئیدە و خولیای ڕقابەت و ڕکەبەرایەتیی تێکۆشەرانی حیزب - کە خەسڵەتی دنیای سیاسەتە - نەبەنەوە نێو "خولانەوەی نێو بازنە" بەرتەسک و پڕ لە خەسارەکەی مێژوو. لەم پێوەندییەدا حیزب پێویستە بە پێداچوونەوە بە سیستمی بارهێنانی خۆی، تێکۆشەرانی لەسەر ئەساسی تێگەیشتن لە "بەرژەوەندیی گشتی" پەروەردە بکا. تەنیا تێگەیشتن لە بەرژەوەندیی گشتیی ڕێکخراوەییە کە دەتوانێ ڕۆحی یەکتر قبووڵکردن و لێبووردەیی لە حیزبدا پەرە پێ بدا. وێناکردنی ئەم جەغزە بەربەرینە لە تێکۆشان، جیاوازیی بیروبۆچوون و ڕکەبەرایەتیی دەروون تەشکیلاتی، ئاکامەکەی دەبێتە دوو شت کە تا ئێستا ئامیانی زۆرێک لە لێکترازانەکانی حیزب بوون؛ یەکەم ئەوەیکە بەرژەوەندییە تاکەکەسی و گرووپییەکان لە برەو دەکەون و دووهەم ئەوەیکە ڕکەبەرایەتییەکان نێوەرۆکێکی فکری – سیاسی بەخۆوە دەگرن کە بێگومان لە چوارچێوەی پاراستنی بەرژەوەندی گشتیدا نەتەنیا مەترسیی لێکترازان و خەساریان لێ ناکرێ، بەڵکوو دەبێتە هۆی زیندوومانەوەی تەشکیلات و لە کۆتاییدا حیزب قازانجی لێ دەبینێ.

گۆڕانکاری لە تێڕوانین و گوتار و هەڵوێست

گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان لە داهاتوودا ڕەوتێکی خێراتر بە خۆوە دەگرن. پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی کە هەر ئێستا خەریکە

سەرچاوە
Serchawe

ڕوخسارێکی زۆر جیاوازتر لە جاران بە دنیا دەبەخشێ، لە هەموو بەستێنە سیاسی و ئابووری و ئەمنیەتی و کۆمەڵایەتی و... هتددا گۆڕانکاریی قووڵ پێک دێنێ. نیشتمان و نەتەوەی ئێمەش بێبەری لەم گۆڕانکاریانە نابن. بۆیە دەشێ زۆرێک لە ئەولەویەت و بەها و بایەخەکانیش گۆڕانیان بەسەردا بێ و نێوەڕۆک و مەسیری ویست و داخوازییەکانیش گۆڕانیان بەسەردا بێ. بۆیە حیزبێکی سیاسیی وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان کە لەسەر پایە و بناغەی ویستی خەڵک دامەزراوە و لە پێناو ئەم ویستەدا ٧٥ ساڵە خەبات دەکا، پێویستە دەرکێکی درووستی لەم گۆڕانکاریانە هەبێ و بەبێ ئەوەی - وەک تا ئێستا نیشانی داوە - لە ڕابردووی خۆیدا چەق ببەستێ، بە ڕوانینێکی کراوەوە لە داهاتوو بڕوانێ.

لە دوارۆژی ئەو نیشتمان و میللەتەی کە حیزبی دێموکرات خەباتی بۆ دەکا، وێڕای ئەوەی هەستی و شعووری نەتەوەیی لە گەشە و پەرە ئەستاندنی زیاتردا دەبێ، زۆرێک لە باوەڕ و بەها و ئەرزشە کۆمەڵایەتییەکان گۆڕانیان بەسەردا دێت. کورد وەک گەورەترین نەتەوەی بێدەوڵەتی سەر ئەم گۆی زەوییە زیاتر لە هەمیشە بەدوای مەوقعیەتی ئینسانی و نەتەوەیی خۆیدا دەگەڕێ و چیدیکە ناتوانێ لە چوارچێوەی هۆوییەتێکی دیکەی جیا لە خۆی، عەودالی ویست و ئارەزووەکانی بێت. بۆیە بێشک ئاستی چاوەڕوانی و داخوازییەکانی بەرەو سەر لە هەڵکشاندا دەبێ و بەدوای دەنگێکدا دەگەڕێ کە بتوانێ تینوێتیی خولیا و ئارەزووەکانی بشکێنێ. لێرەدایە کە چیدیکە بە تەنیایی مێژوو (ڕابردوو) ناتوانێ غروور و سەروەریی پێ ببەخشێ.

لێرەدایە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک ڕەسالەتێکی مێژوویی کە هەڵیگرتوە، ئەگەر دەیهەوێ درێژە بەم ئەرکە مێژووییەی بدا، پێویستە شوناسێکی تۆختر بە گوتار و بیری نەتەوەیی خۆی ببەخشێ. زیندوو ڕاگرتنی بیری نەتەوەیی لە نێو کۆمەڵگەی کوردستاندا کە بەشێک لە ئەرک و ڕەسالەتی ئەم حیزبە بووە، چیدیکە نابێ تەنیا لە چوارچێوەی بەستێنەکانی تێکۆشانی خۆیدا ڕوو بە کۆمەڵگە وێنا بکرێن، بەڵکوو "ئەم ڕۆحەوەبەرنان"ە نەتەوەییە دەشێ بەتەواوی دەمارەکانی کۆمەڵگەدا ڕۆ بچێتە خوارێ. لەگەڵ ئەوەی چەند ساڵێکە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ئاستی گوتاردا ئەمەی دەست پێ کردوە، بەڵام ئەم زەروورەتە پێویستی بە هەڵوێستی ڕوون و یەکلاکەرەوە هەیە.

حیزبی دێموکرات بۆ پاراستنی پێگەی جەماوەریی خۆی لە نێو کۆمەڵگەدا ئەگەر بە ڕوانینی تەشکیلاتییەوە لە سیاسەت و کۆمەڵگە و پێگەی خۆی لە کۆمەڵگەی کوردستاندا بڕوانێ -کە بەداخەوە لە ڕووی هەڵویستەوە نەیتوانیوە خۆی لەم تێڕوانینە دەرباز بکا- زۆر بەخێرایی ئیزۆلە و بێشوێنەوار دەبێ. وەک لەمێژە لەم حیزبەدا وتراوە، مادام تەشکیلات ئامانج نییە، پێویستە حیزب پێگەی خۆی لەنێو خەڵک و کۆمەڵگەدا تەعریف بکا. بۆ ئەم مەبەستە ناکرێ بە مەیل و ئارەزووی تەشکیلاتی، قسە لە هەڵوێست و دواتر پشتیوانیی خەڵک بکرێ. بۆیە حیزبی دێموکرات کە قسە لە جەماوەریکردنی

خەبات و وەگەڕخستنی چالاکیی نەتەوەیی لە هەموو توێیەکانی کۆمەڵگەدا دەکا، پێویستە خۆی لە داوی جۆرێک لە دەمارگرژیی سازماندراوی تەشکیلاتی ڕزگار بکا و جورئەت و جەسارەتێکی دیکە بە هەڵوێستەکانی ببەخشێت.

بۆ ئەوەی حیزبی دێموکرات بتوانێ خۆی لەم دۆخە ڕزگار بکا پێویستە خۆی لە بارمتەی کۆمەڵێک تێبینیی ئەرزشی ڕزگار بکا و چیدیکە بایەخ و ئامانجە درێژخایەنەکان نەکاتە قوربانیی کۆمەڵێک ئامانجی چووکە و کورتخایەن.

حیزبی دێموکرات بە کۆمەڵێک هۆکاری مێژوویی تا ئێستایشی لەگەڵ بێ لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە بە بانتر لە حیزبێک سەیری دەکرێ. ئەم حیزبە بۆتە بەشێک لە باوەڕی سیاسیی خەڵکی کوردستان. بۆیە پرسەکانی پێوەندیدار بە حیزبی دێموکرات تەنیا ناکرێ وەک پرسەلێکی دەروون ڕێکخراوەیی سەیری بکرێ. ئاستی چاوەڕوانی و داواکارییەکانی خەڵکی کوردستان لەم حیزبە سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن و دەری دەخەن کە تەنانەت کێشە دەروون تەشکیلاتییەکان و لێکترازانەکان و پرسی یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی حیزب و زۆر پرس و بابەتی دیکەت تایبەت بەم حیزبە، ناکرێ تەنیا لە چوارچێوەی ویست و داخوازی تەشکیلاتیدا تاوتوێ بکرێن و بیندرێن و چارەسەر بکرێن.

کەوابوو حیزبی دێموکرات میراتێکی نەتەوەیی بزووتنەوەی هاوچەرخی کوردە کە هەوڵدان بۆ پاراستن و بەهێزکردنی، ئەرکێکی نەتەوەیی و نیشتمانیە. پاراستن و بەهێزبوونی حیزبی دێموکرات و بەردەوامبوونی لە بەجێگەیاندنی ئەرک و ڕەساڵەتە مێژووییەکانی خۆی لە داهاتوودا پیش هەموو شتێک بەستراوەتەوە بە وەسەر یەکخستنەوەی تەواوی ئەم میراتە نەتەوەیی و نیشتمانییە کە هەمان پرسی یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی ئەم حیزبەیە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

پشتیوانیی بەکردەوەی حیزبی دێموکرات لە خەباتی بەشەکانی دیکەی کوردستان

هەردی سەلیمی

دامەزرانی کۆمەڵەی "ژ - ک" لە ٢٥ـی گەلاوێژی ١٣٢١ بە ئامانجی ڕزگاریی نەتەوەی کورد، بەردی بناغەی پێکهاتەیەکی نوێ لە خۆرهەڵاتی کوردستان بوو کە لە دوای ناوگۆڕین و بەربڵاوتربوونی ئەم ڕێکخراوە / حیزبە، کاریگەریی زۆری بە سەر خەباتی نەتەوایەتیی ئەم بەشەی کوردستانەوە هەبوو. هەم ئامانجەکانی و هەمیش ئەوە کە هەر لە یەکەم ڕۆژەکانی دەستپێکی چالاکییەکانی، کوردی بەشەکانی دیکە بەتایبەتی باشووری کوردستان تێیدا بەشدار بوون، نیشاندەری ڕۆحی بەرزی نەتەوایەتیی ئەم ڕێکخراوە سیاسییە بوو.

ئەم میراتە مەعنەوییە لە قۆناغی دواتریشدا ڕەنگی دایەوە و ئەم جارە نەک بەنهێنی و لە ئاستێکی بەرتەسکدا، بەڵکوو بە شێوەیەکی بەربڵاوتر و ڕێکخراوتریش. بە دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و چەند مانگێک دواتر، کۆماری کوردستان لەسەر دەستی ئەم حیزبە بەشداریی نوێنەرانێک لە پارچەکانی دیکەی کوردستان و ئامادەیی بەرچاوی هێزەکانی بارزانی و ڕۆڵگێڕانیان لە هەڵسووڕاندنی کاروبار بە تایبەتی لە بواری سپاییدا، لووتکەی ئەو هاوپێوەندییە نەتەوایەتییە بوو.

بەشداریی بارزانییەکان لە کۆماردا بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان بێ-کێشە نەبوو. لە سەرەتای هاتنیانەوە سۆڤییەتەکان کە پشتیوانی کۆمار بوون پێیان وا بوو ئەوان سەر بە بریتانیان و ئەمەش بۆ حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان و پێشەوا قازی محەممەد بێتێچوو نەبوو. بەڵام پێشەوا بەبێ گوێدان بە نەزەری سۆڤییەتەکان باوەشی بۆ کردنەوە و دوای

ڕووخانی کۆماریش لە وەڵامی دادگادا بە ڕاشکاوی ڕایگەیاند ئەوان لێرە میوان نەبوون و لە زێدی باب و باپیرانی خۆیاندا بوون.
لە قۆناغەکانی دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان و ئاوارە و پەرپوەبوونی بەشێکی بەرچاو لە ئەندامان و کادرە دیارەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و نیشتەجێبوونی بەشی هەرە زۆریان لە باشووری کوردستان، ژیانی سیاسیی ئەم تێکۆشەرانە گۆڕانی بە خۆوە بینی. خەباتیان هەر بەردەوام بوو، بەڵام ئەم جار لە بەشێکی دیکەی کوردستان و بە دژایەتی لەگەڵ حکوومەتێکی دیکە. لە سەردەمی شۆڕشی ئەیلوولدا لە نێوان ساڵەکانی ١٩٦١ - ١٩٧٥ شۆڕشگێڕانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەکۆمەڵ بەشداری ئەو شۆڕشە بوون و لەم پێناوەدا شەهیدیشیان دا. بێجگە لەمەش ئەم تێکۆشەرانە لە خۆرهەڵاتی کوردستانەوە یارمەتیی ماددیی وەک پووڵ و جلوبەرگ و پێداویستیی دیکەیان کۆ دەکردەوە و دەیانگەیاندە دەستی سەرکردایەتیی شۆڕش. شتێکی دیکەش کە لێرەدا گرینگە ئاماژەی پێ بکرێ ڕۆڵی ڕووناکبیران و قەڵەم-بەدەستانی خۆرهەڵاتی بوو کە بە نووسین و شێعر و قەڵەمی خۆیان لە خزمەتی ئەم شۆڕشەدا بوون، مامۆستایان هەژار و هێدی و هێمن لە ڕادیۆی دەنگی کوردستانی عێراق و چاپەمەنیی شۆڕشدا نەخشی کارا و بەرچاویان هەبووە و هاندەری ئەم خەباتە لەم بەشەی کوردستان بوون.

بە هاتنی دوکتور قاسملوو و گونجاندنی ئەسڵی پشتیوانی لە خەباتی گەلی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستان لە بەرنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا، ئەم ئەسڵە پتر چەسپا و بووە بەشێک لە ئامانجەکانی ئەم حیزبە. دوکتور قاسملوو یەکەم ڕێبەری گەلی کورد بوو کە بە ڕاشکاوی و بەبێ ترس و لەرز ڕایگەیاند کوردستان وڵاتێکی دابەشکراو و لەتکراوە، ئەگەریش ڕۆژێک لە ڕۆژان هەلی وەسەریەک خستنەوەی بۆ برەخسێ، ئەمە بە مانای جیایی و لەتکردنی هیچ وڵاتێک نیە؛ بەڵکوو یەک-کەوتنەوەی وڵاتێکی دابەشکراوە.

هەتا باسی ڕۆڵ و نەخشی شەهید دوکتور قاسملوو لە سەر هاوپێوەندیی نەتەوایەتی بە مانا گشتگیرەکەی و هەوڵی ناوبراو لەم پێوەندییەدایە، لێرەدا دوو هەوڵی کرداریی جددیی دوکتور قاسملوو لە دەقی وتارێک لەژێر ناوی "نەخشی کاریگەری دوکتۆر قاسملوو لە بووژاندنەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا" لە نووسینی بەڕێز مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە، کە لە " کۆنفرانسی یادی دوکتور قاسملوو"دا لە فەڕانسە پێشکەشیان کردوە؛

بە نموونە دێنم:

"... نموونەی هەرە بەرچاوی ئەم بوارە [نێوبژیوانیی لە نێوان حیزبی بەعس و پارتی دێموکراتی کوردستان]، دواسەفەری خوالێخۆشبوو ئیدریس بارزانی بۆ بەغدا بە مەبەستی چارەسەرکردنی کێشەکان و هەوڵی پێشگرتن لە هەڵگیرسانەوەی شەڕ

بوو. لەسەر داوای کاک ئیدریس و ڕەزامەندیی کاربەدەستانی دەوڵەت، دوکتۆر قاسملوو لە هەموو ماوەی مانەوەی شاندی پارتیدا دەگەڵ کاک ئیدریس لە کۆبونەوەکاندا بەشدار بوو. تەنانەت بۆ گەڕانەوەش لەبەر ئەوەی کاک ئیدریس هەستی بە نیگەرانی دەکرد دوکتۆر قاسملوو هەتا کەرکووکی دەگەڵ چوو و تەنیا دوای ئەوەی ئەوی تەسلیمی پێشمەرگەکانی پارتی کردەوە، بۆخۆی گەڕایەوە بەغدا.

لە دواهەوڵیشدا بۆ چارەسەری گیروگرفت و ناکۆکییەکانی نێوان دوو لایەن، لیژنەیەکی سێکەسی دیاری کرا بۆ ئەوەی ڕێگاچارەیەکی مامناوەندی بۆ چارەسەری کێشەی کەرکووک ئامادە بکەن. ئەندامانی ئەو لیژنەیە بریتی بوون لە: خوالێخۆشبوو "خوسرەو تۆفیق" لە پارتی دێموکڕاتی کوردستان، "غانم عبدالجلیل" لە حیزبی بەعس و دوکتۆر قاسملوو لە حیزبی دێموکڕاتی کوردستان. جێی ئاماژەیە کە ئەو لیژنەیە سێ ئاڵتەرناتیڤی بۆ چارەسەری کێشەکە ئامادە کرد و دای بە سەرکردایەتیی هەر دوو لا. بەڵام بەداخەوە هیچکامێکیان پێی ڕازی نەبوون و لە ئاکامدا شەڕێک هەڵگیرسایەوە کە زیانەکانی بۆ کوردستان و عێراق لە هەموو قۆناخەکانی شەڕی نۆساڵەی نێوان ئەم دوو هێزە زیاتر بوون.

تێکۆشانی دوکتۆر قاسملوو بۆ لێکنزیککردنەوەی بەشەکانی بزووتنەوەی کورد ئەو چوارچێوەیەشی تێپەڕاند و لە هەوڵێکی کوردستانیدا، ساڵی ١٩٧٧ بە کەلکوەرگرتن لە پێوەندیی بەرینی دەگەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی هەر چوار بەشی کوردستان هەنگاوێکی مێژوویی هەڵێنایەوە. ئەویش ئەوە بوو کە بە ڕێکخستنی کۆبوونەوەیەک بە بەشداریی بەشێکی بەرچاو لە هێزە خەباتگێڕە کوردستانییەکان لە بەیرووتی پێتەختی لوبنان، بەردی بناخەی پێکهێنانی هاوپێوەندییەکی کوردستانیی دانا. لەو کۆبوونەوەیەدا گەڵاڵەی بەرنامەی بەرەی کوردستانی کە دوکتۆر ئامادەی کردبوو، پەسند کرا و بەرپرسایەتی درا بە حیزبی دێموکڕاتی کوردستان کە لەماوەی سێ مانگدا ڕێبەرایەتیی ئەو حیزبانە کە لە کۆبوونەوەی بەیرووت ئامادە نەبوون ببینێ و وێڕای شیکردنەوەی بەرنامەی پەسندکراوی کۆبوونەوەی بەیرووت، هەموانیان بانگهێشتن بکا کە لە دووەم کۆبوونەوەی حیزبە کوردستانییەکاندا بەشدار بن و دوای وەرگرتنی بیروبۆچوونیان لەسەر گەڵاڵەی بەرنامەکە، هەموویان لەسەری ڕێک کەون و بۆ یەکەم جار بەرەیەکی کوردستانی بە بەرنامەیەکی واقیعبینانەوە دابمەزرێ. بەداخەوە ئاڵوگۆڕەکانی ناوچە و بەتایبەتی ناکۆکیی نێوان هێندێ لە حیزبە سەرەکییەکانی کوردستان،بوونە کۆسپی پێکهێنانی کۆبوونەوەی دووەم و بەوجۆرە ئەو هەوڵە پیرۆزە بە ناکامی مایەوە."

هەوڵەکانی دوکتور قاسملوو و حیزبی دێموکراتی کوردستان کە میراتی هزریی پێشەوا قازی محەممەد بوو، بە مانە کۆتایی پێ نەهات. لەگەڵ گۆڕانی ڕێژیم لە ئێران و شەڕفرۆشیی کۆماری ئیسلامی بە گەلی کورد و بەربەرەکانیی حیزبی دێموکرات، سەرەڕای سەختی و دژواریی زۆری ئەم قۆناغە لە خەبات بەڵام ئەم حیزبە هیچ کات لە یادی خوشک و برا کوردەکانی لە بەشەکانی دیکەی کوردستان غافڵ نەبوو. لەگەڵ ئەوەی کە حیزبی دێموکرات بە هۆی چەندین هۆکاری سیاسی و

ژێئۆپۆلیتیک پێوەندیی دەگەڵ حکوومەتی ناوەندیی عێراق هەبوو، بەڵام لەم نزیکبوونە تەنیا بە مەبەستی چارەسەری کێشەکانی ڕۆژهەڵات کەلک وەر نەگیرا و ئەمەش لە ڕەوتی وتووێژەکانی لێژنەی نوێنەرایەتیی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان و حکوومەتی بەعسدا بە باشی ڕەنگی داوەتەوە و، لێرەدا نەخشی دوکتور قاسملوو بۆ لێک-نزیککردنەوەی ئەم لایەنانە لە هەمووان بەرچاوتر بوو. جێی ئاماژەیە دەرنەکەوتنی هیچ وێنە و فیلمێک لە نوێنەرانی حیزبی دێموکرات لەگەڵ دەسەڵاتدارانی وڵاتی عێراق لەو ساڵانەدا یەکێکی دیکە لە پرەنسیپ و ڕەوشتە بەرزەکانی ئەم حیزبەیە کە لایەنی ئەخلاقتەوەری لە سیاسەتدا لە خۆ دەگرێ.

یارمەتیی بەرچاوی ماددیی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان وەک نموونە لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە، خزمەتگوزاریی نەخۆشخانەکانی ئەم حیزبە بە پێشمەرگە بریندارەکانی بەرەکانی شەڕ لە باشووری کوردستان نموونەیەکی دیکە لە کاریگەرییەکانی زاڵبوونی بیری نەتەوەیی بەسەر حیزبی دێموکراتەوەیە. لە کاتی کودەتای نیزامیی ١٩٨٠ لە تورکیە کە بە ڕێبەرایەتیی کەنعان ئێڤرێن کرا، حیزب و ڕێکخراوە کوردییەکانی باکووری کوردستان بە تایبەت حیزبی سۆسیالیست کەوتنە بەر هێرش و پەلاماری ئەرتەشی ئەم وڵاتە و بەشێکی زۆر لە ئەندامانیان لە ڕووی ناچاری تورکیەیان بەجێ هێشت و ڕوویان لە خۆرهەڵاتی کوردستان کرد، حیزبی دێموکراتی کوردستان بەپێی ئەخلاقی کوردپەروەرانە لە تەنیشت بنکە و بارەگاکانی خۆی لە ناوچە ڕزگارکراوەکاندا بارەگای بۆ دروست کردن و، لەژێر ئەم ئەمنیەتە پارێزراوەدا توانییان درێژە بە چالاکییە سیاسییەکانیان بدەن. ئەم نموونانە و زۆر نموونەی دیکەش سەرچاوە لەم خوێندنەوەیە دەگرن کە لە ئەدەبیاتی ئەم حیزبەدا هاتوون: "گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان و کورد لە هەر شوێنێک بێت، ئەندامی یەک نەتەوەن."
نابێ ئەم ڕاستییەشمان لە بیر بچێ کە حیزبی دێموکرات بە درێژایی ئەم پتر لە حەوت دەیە و نیوە لە خەباتی خۆی، هیچ وەخت نەبووە چکۆلەترین زەبری لە خەباتی کوردی بەشەکانی دیکەی کوردستان دابێ و، ئەوانی نەکردۆتە سووتەمەنیی خەباتەکەی خۆی؛ هەر بۆیەش لەم بارەیەوە کارنامەیەکی زێڕین و ڕووسوورانەی لە خۆی بەجێ هێشتوە.

وەک کۆتایی، ئەگەر ئێمە ئێستا دەبینین خەڵکی خۆرهەڵاتی کوردستان بە گیرانی عەبدوڵڵا ئۆجالان بە لێشاو دەڕژێنە سەر شەقامەکان و تەنانەت شەهید دەدەن، ئەگەر بۆ یەکەمین جار بە زمانی مۆسیقا هەڵەبجە دەلاوێندرێتەوە و هاوار دەکەن بە تەنیا جێی مەهێڵن، ئەگەر بۆ ڕێفراندۆمی سەربەخۆیی کوردستان شایی دەگێڕن، ئەگەر یارمەتی بۆ شەنگال کۆ دەکەنەوە، ئەگەر لە کۆبانێ بەرخۆدان دەکەن، لەگەڵ عەفرین دەکەون، ئاواتی سەرکەوتنی گەریلا بە سەر سەربازەکانی ئەردۆغاندا دەخوازن؛ سەیر نییە و خۆڕسکیش نییە و هەمووی سەرچاوە لە بیرێکی نەتەوەیی قووڵ دەگرێ کە بە شانازییەوە مەکتەبی حیزبی دێموکرات بناغەداڕێژەری بووە و لەگەڵ ئەم هزرە بەرزە گۆش کراون.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٧ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

مانگی گەلاوێژ و یادی دوو بۆنە بۆ گەلی کورد

شاهــۆ مەتین

مانگی گەلاوێژی هەموو ساڵێک بۆ گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی نیشتمان، دوو بۆنەی پێوەندیدار بە چارەنووسی نەتەوایەتی لە خۆ دەگرێ.

لە لایەک شادیی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤و لە لایەکی تر فەرمانی جیهادی خومەینی دژی کورد و کوردستان لە ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨ دایە.

گەلاوێژی هەموو ساڵێک بە بۆنەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، کۆمەڵگەی کوردستان پێکەوە بە شکۆ و ڕێزەوە یادی ئەم ڕۆژە پیرۆزە بەرز ڕا دەگرن. ئەو حیزبەی کە ئاڵا هەڵگرانی بە گیان و ئەندێشەیان خەبات دەکەن بۆ گەیشتن بە ئازادی و یەکسانی و بەدیهێنانی سەروەریی سیاسی و یاسایی بۆ گەلی کورد لە ئێراندا.

لە لایەکی تر دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران کە کەش و هەوایەکی سیاسیی ئازاد بۆ مومارەسەی سیاسیی نەتەوەکانی ئێران ڕەخسا و گەلی کوردیش وەک هەموو نەتەوەکانی تر بە مانیفێستێکی نەتەوەیی و کوردستانییانە کە لە سەرەتای دامەزرانیەوە دژی ڕێژیمی پاشایەتی تا کاتی ڕووخانی خەبات و تێکۆشانی فرە ڕەهەندی بۆ کردبوو، دوای هاتنە سەر کاری ڕێژیمی تازەش بە ستراتێژییەکی کورد و کوردستان مێحوەرانە لە چوارچێوەی ئێراندا، ویستی لەم دۆخە ئازاد و دێموکراتیکەدا داواکارییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی خودموختاری بۆ کوردستان، سەروەریی یاسایی و سیاسی لە یاسای بنەڕەتیی ئێراندا مسۆگەر بکات.

لەگەڵ وردە وردە سەقامگیر بوونی دەسەڵاتی نوێ لە تاران و زۆربەی ناوچەکانی ئێران، هاوکات دەرکەوتنی ویست و ئامانجی گەلی کورد کە حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک هێزێکی سیاسیی خاوەن مێژوو و بە پرەنسیپ وتەبێژ و جێبەجێکەری بوو، لە چوارچێوەی ئێراندا داوای دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاریی بۆ کوردستان دەکرد، کە لە لایەن خومەینییەوە لە ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨دا، کورد بە "محارب" و کوردستانیش بە "دارالکفر" ناسێندرا و فتوای جیهاد دەرکرا. لە ئەنجامی ئەم فتوایەدا کوردستان کەوتە بەر دڕندانەترین هێرش و شار و گوندی ئەم ناوچەیە لە زەرەر و زیانی ئەم هێرشە بێبەش نەمایەوە و، بە شێکی بەرچاو لە ژن و منداڵ و پیر و لاوی کورد کوژران و بریندار بوون.

ئێستا کە تەمەنی کۆماری ئیسلامی چوار دەیە پڕ لە دزی، گەندەڵی، کوشتن و بڕین و پاوانخوازیی خۆی تێپەڕ دەکا، کوردستان هەر وەک کۆلۆنییەکی نێوخۆیی لە لایەن حکوومەتەوە سیاسەتی بەرامبەر دەکرێ، سەرچاوە سەرزەوی و ژێرزەوییەکانی بە تاڵان دەبردرێ، بە پلانەوە کوردستان بێکار دەکرێ و بە پیلانەوە نائەمن دەکرێ تاکوو زیاتر میلیتاریزە بکەن، زمان و کولتوور دەشێوێنن و شوناسەکەی ئاسیمیلە دەکەن، لە ڕێگای دامودەزگای پەروەردەوە هزری خۆیان پەرە پێدەدەن، بە شێوەی سەختئامێر و نەرمئامێر هەمان ئەقڵییەتی داعش لەسەر کوردستان جێبەجێ دەکرێ.

بە ئاوڕدانەوەیەک لەو سەردەم و ئەو بڕیارە نگریسەی خومەینی، چەند پارادایمی بەرچاو لە پشت ئەو هەڵوێستە خۆی دەر دەخا، لەبەر ئەوەیکە دێموکراسی، پلۆرالیزم و سێکۆلاریزمێک کە حیزبی دێموکرات ئاڵا هەڵگری بوو، لە دژایەتیی تەواو لەگەڵ بنەما هزرییەکانی کۆماری ئیسلامی و شەخسی خومەینییدا بوو.

دێموکراسی:

کە لە باوترین پێناسەی خۆیدا بریتییە لە سپاردنی چارەنووسی خەڵک بە خۆیان -کە ئەمەیان دێموکراسیی ڕاستەوخۆیە- یا بە نوێنەرەکانیان کە بە شێوەیەکی ئازاد و لە کەشێکی دێموکراتدا هەڵیانبژادوون -دەبێتە دێموکراسیی نوێنەرایەتی- و بە پێی واقعی دروستی کۆمەڵگەی ئێران هیچ کام لە نەتەوەکان ناتوانن سەرووی ٥٠٪ی حەشیمەتی ئەم وڵاتە پێک بێنن. کەواتە لە پرۆسەی هەڵبژاردندا زۆرینەی دەنگی خەڵک بۆ نەتەوەیەکی تایبەت مسۆگەر نابێ، بەڵکوو لەم حاڵەتەدا پێویستی بە تەوافوق و سازان دەبێ. هەرچەند ئەم ڕێککەوتنەش نابێ مافی کەمینەکان لە بەرچاو نەگرێ، ئەگەر وا بێ دەبێتە ڕوویەکی تری دیکتاتۆری لەژێر ڕوخساری دێموکراسییدا.

بەم ڕاڤەیە لە دێموکراسی کە حیزبی دێموکرات و گەلی کورد بۆ وەدەستهێنانی مافی نەتەوایەتی و کۆمەڵایەتیی خۆیان

پێداگرییان لەسەر دەکرد، لە دژایەتی لایەنی بەرامبەردا بوو کە بە بیرێکی دواکەوتووانە دەیانویست کۆمەڵگە ئیدارە بکەن.

پلۆرالیزم:

حیزبی دێموکرات بە پێی خوێندنەوەیەکی دروست کە لە ڕووی نەتەوەیی، ئایینی و کولتوورییەوە بۆ کۆمەڵگەی ئێران لە قاڵبی پلۆرالیبیدا هەیبوو، بڕوای قووڵی بە تولێرانسێکی سەردەمییانە لە نێوان هەموو دانیشتووانی جوغرافیای ئێران بە مەرجی پێکهێنان و پاراستنی فەزایەکی دێموراتیک بۆ گەیشتن بە کۆمەڵگەیەک بوو کە لەوێدا کەرامەتی مرۆڤ پارێزراو بێ و بە ڕۆحێکی پڕ لە ئاشتی بتوانن پێکەوە بژین. بەڵام دوای سەپاندنی شەڕ بە سەر کوردستان و کردنەوەی بەرەیەکی شەڕی ناوچەیی لەگەڵ عێراق، لە بواری نێوخۆیی لەژێر ناوی پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی دەستی کرد بە تەسفیەی نەیارانی خۆی و، لە بوارێکی دیکەشدا ئاسیمیلەی زمان و کولتووری کورد، عەرەب، تورک و بەلووچی لە پرۆسەیەکی بەرفراوانی میدیایی، پەروەردە و ئیدارییدا گرتە بەر. هەرچەند گەلی کورد بە شانازییەوە دەتوانێ ئیددعا بکا کە بە هۆی زیندووبوونی کۆمەڵگەی کوردستان بەربەرەکانیی ئەم سیاسەتەی کردوە، بەڵام هەوڵەکانی کۆماری ئیسلامی زەبری قورسیان لە ڕۆحی پێکەوەبوون و ئاشتیی نێوان نەتەوەکان و پلۆرالیزم لە ئێران داوە.

سێکۆلاریزم:

لە کۆمەڵگەی ئێران بە حوکمی فرە ئێتنیک بوون و یەکدەست نەبوونی لە بواری ئایینییەوە و هاوکات بۆ پاراستنی ئازادی و پێکەوە بوونێکی ئاشتییانە لە نێو هەموو ئەم مەزهەبە جیاوازانەدا، حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر ئەساسی فەڕز نەکردنی هیچ دینێک بە سەر دینێکی تردا بڕوایەکی قووڵی بە سێکۆلاریزم وەک بایەخ هەیە. ئایین لە چوارچێوەی کۆمەڵگە پێناسە دەکا و وەک بەها و مۆراڵی تاکەکانی کۆمەڵ بە دابینکردنی کەشێکی ئازادانە و سالم دەیپارێزێ. چون بڕوای وایە کە بەستێنی سیاسەت و دین دوو ئاستی جیاوازیان هەیە و بە حوکمی فرەیی ناکرێ هیچ مەزهەبێک بە سەر مەزهەبێکی تردا بسەپێ و دیکتاتۆرییەکی دینی بسەپێنرێ، بەڵام ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و شەخسی خومەینی بە پاساوی پاراستنی دین وەک ئامرازێکی سیاسی؛ سێکۆلاریزمیان بە بێدینی و بێئەخلاقیی کۆمەڵگە پێناسە کرد و، لەم ڕێیەوە نەیارانی خۆیان پێ سەرکوت کرد.

دەرەنجام:

ئێستا پاش چوار دەیە کە تێکۆشانی کورد بۆ بەدیهێنانی مافی نەتەوایەتی، دێموکراسی و ئازادی بێوچان لە مەیداندایە

سەرچاوە
Serchawe

و لە لایەکی تر کۆماری ئیسلامی بوون و مانەوەی خۆی لەژێر سیاسەتی برسیکردن و ترس و تۆقاندن ڕا گرتوە، بە خۆشحاڵییەوە ئەوەی ئێستا بۆتە ویست و ئامانجی گەلانی ئێران، هەمان بەدیهێنانی دێموکراسی، پلۆرالیزم و سێکۆلاریزمە، کە چوار دەیە لەمەو پێش گەلی کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستان ئاڵا هەڵگری بوو.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

کاریگەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەر گەشەکردنی هەستی نەتەوەیی

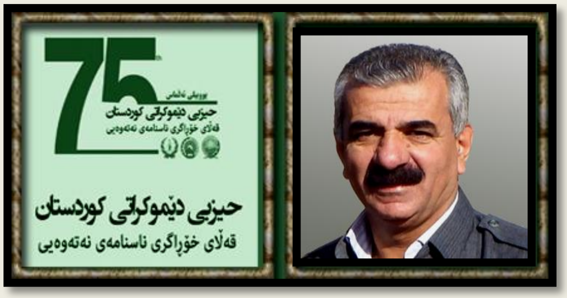

عومەر باڵەکی

ئەگەر بمانهەوێ ئەم باسە شی بکەینەوە وا باشە لەو ڕستەیەوە دەست پێ بکەین کە دەڵێن: "دروستبوونی حیزبی دێموکراتی کوردستان پێویستییەکی مێژوویی بوو"، ئەوە تەنیا دەربڕینێکی سادە نییە بەڵکوو ئەنجامی لێکدانەوەیەکی دروستە لەو هەلومەرجەی حیزبی دێموکراتی تێدا دروست بوو و لە هەمان کاتدا دەرخەری کاریگەریی ئەم حیزبە لە قۆستنەوەی هەلومەرجەکە بە قازانجی بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کورد. با بزانین بۆچی پێکهێنانی حیزبی دێموکراتی کوردستان پێویستیی مێژوویی بووە و چۆن کاریگەریی هەبووە لە سەر گەشەی هەستی نەتەوەیی.

١- ئەو سەردەمەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بوونی خۆی لەسەر بنەمای کۆمەڵەی ژێکاف ڕاگەیاند و بە کردار هاتە مەیدانی سیاسیی کوردستان، سەردەمێک بوو کە دەسەڵاتی قاجار ماوەی نزیک بە ٢٠ ساڵ بوو بۆ پەهلەوی بە بیرێکی نوێترەوە گۆڕابوو. ڕێژیمی نوێ سیاسەتەکانی لە ڕاستای پێکهێنانی دەوڵەت-نەتەوە لەسەر بنەمای سڕینەوەی نەتەوەکانی دیکەی ئێران دانابوو و، ئەوە هۆکارێکی بەهێز بوو کە کەلێن بکەوێتە نێو دەسەڵاتی ناوەندی لەگەڵ گەلانی پێکهێنەری ئێران. قووڵبوونەوەی ئەو کەلێنە و پارێزگاری لە شوناسی نەتەوەیی و لە هەمان کاتدا کارکردن بۆ وەدست هێنانەوەی مافە نەتەواتییەکان، پێویستی بە سازمان دان و ڕێکخستنێک هەبوو کە کاریگەریی هەبێ لەسەر ڕەوتی ڕووداوەکان و ئەو پێویستییە خۆی لە پێکهێنانی ڕێکخراوەیەکی سەردەمییانە لەژێر ناوی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا دیتەوە. واتە دامەزرانی ئەم حیزبە لەگەڵ پێویستییەکەی، پەرچەکردارێک بوو بەرامبەر بە هێژمۆنیی دەسەڵاتی ناوەند. بۆیە دەتوانین بڵێین دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو سەردەمدا نوختە گۆڕانێکی بەهێزە لە چۆنیەتیی پارێزگاریی شوناسی نەتەوەیی. ئەم حیزبە لە ماوەیەکی کورتدا توانی ساختارێکی دەوڵەتداری -هەرچەند لە ناوچەیەکی

بەرتەسکدا- لەژێر ناوی کۆماری کوردستان دا بمەزرێنێ، بەڵام ناوبانگی وای کرد زۆر زوو ببێتە ڕوانگە و جێگای ئومێدی کوردانی هەر چوار پارچەی کوردستان. هەر بۆیە دەتوانین بەشانازییەوە بڵێین لە مێژووی هاوچەرخماندا گوتاری حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە یەکەم گوتاری نەتەوەیی و دەسپێکی خەباتێکی هەمەلایەنەی نەتەوەیی دا دەندرێ.

٢- لەو سەردەمەدا دەنگی جووڵانەوە ئازادیخوازییەکانی کورد لە پارچەکانی دیکەی کوردستان سەرکوت کرابوون و، ئەوەش کاریگەریی نەرێنیی لەسەر تاکی کورد دا نابوو. بۆیە سەر هەڵدانی حیزبی دێموکرات لەو هەلومەرجەدا زۆر بە خێرایی لە نێو دڵی هەموو ئازدیخوازانی کوردستانی گەورەدا جێی خۆی کردەوە و، هەر زوو بیر و ئەندێشەی ئەم حیزبە بوو بە نموونە و وێنەیەکی کاریگەر لە پارچەکانی دیکەی کوردستان. بۆ زیاتر نیشان دانی کاریگەریی حیزبی دێموکرات لەم بارەوە، لە پێشدا پێناسەیەکمان بۆ چەمکی نەتەوە هەبێ.

لە پێناسەیەکی گشتییدا، نەتەوە بەو دەستە لە مرۆڤەکان دەگوترێ کە خاوەنی خاک، زمان، کولتوور ومێژووی هاوبەشن. بە پێی ئەو پێناسەیە گەلی کورد یەک نەتەوەیە و حیزبی دێموکراتی کوردستانیش بەو تێڕوانینە ڕوانیویەتی بۆ پرسی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستان و، لە یەکەم بەیاننامەی حیزبدا خۆی وەک حیزبێکی نەتەوەیی دەناسێنێ و داوا لە خەڵکی کوردستان دەکا لە پێناوی بەدیهێنانی مافی ڕەوای نەتەوایەتییدا لە دەوری حیزب کۆ ببنەوە و فیداکاری بنوێنن. ئەو تێڕاونینە دوای تێپەڕبوونی ٧٥ ساڵ، ئێستاش لە بەرنامەی حیزبدا لە فەسڵی شەشەم (پەسەندکراوی کۆنگرەی ١٧)دا ڕەنگی داوەتەوە: "گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان و کورد لە هەر شوێنێک بێت، بە ئەندامی یەک نەتەوە دەناسێ." لە هەمان کاتدا لە پێشەکیی بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزبدا، دابەشکردنی کوردستان دوای شەڕی یەکەمی جیهانی و بێبەشکردنی نەتەوەی کورد لە بوون بە دەوڵەتێکی سەربەخۆ بە غەدرێکی مێژوویی و هۆکاری هەموو خوێنڕشتنەکانی ئەم ناوچەیە دەزانێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لەسەرەتای دامەزرانیەوە بایەخی داوە بە پاراستنی خاکی کوردستان و هەوڵی داوە هەستی خۆشەویستیی خاک لە ناخی تاکی کورددا بە چەشنێک جێگیر بکا کە بۆ پاراستنی ئەو خاکە گیانی خۆی بەخت بکا (شانۆی دایکی نیشتمان لە سەردەمی کۆماری کوردستان). وێڕای گرینگی دان بە پاراستنی خاک، بایەخ بە زمانی کوردی وەک یەکێک لە بنەما سەرەکییەکانی شوناسی نەتەوەیی دراوە، هەر بۆیە لە یەکەم هەنگاودا لەگەڵ کرانەوەی قوتابخانەی کوردی، زمانی فەرمیی کۆمار لە ئیدارەکان و بلاڤۆکەکاندا کوردی بوو. حێزبی دێموکرات لەم ڕێگایەوە جگە لەوە ویستوویەتی کورد وەک نەتەوە لە نەتەوەی فارس جیا بکاتەوە، هەوڵی داوە زمانێکی ستانداردیش لە ڕێی دەسەڵات و ئیلزامیکردنی خوێندن لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ کورد دروست بکا. هەروەها لەم پێوەندییەدا ڕا دەگەیەندرێ خوتبەی نوێژی هەینی بە کوردی

بێ، ئەم هەوڵانە تەنیا تایبەت بە سەردەمی کۆمار نەبوو. لە دوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی، حیزبی دێموکرات کتێبی دەرسیی کوردیی چاپ کرد و مامۆستایانی شۆڕشی بۆ کردنەوەی قوتابخانەکان دیاری کرد.

ئەگەر لە قۆناغی کۆماری کوردستان تێ پەڕین کە حیزبی دێموکراتی کوردستان خولقێنەریەتی و ڕێبەرانی سەریان لەسەر ئامانجەکانی دانا، دەبینین دوای نەمانی کۆماریش، خەڵکی کوردستان بە پیر بانگەوازەکانی حیزبی دێموکراتەوە چوون و هەر زوو توانیویەتی بە پشتیوانیی خەڵک خۆی بگرێتەوە و دەست بە خەبات بکاتەوە. حیزبی دێموکرات لە قۆناغە جیاوازەکاندا لە لایەن دەسەڵاتی ناوەندییەوە وەک دوژمنێکی سەرەکی سەیر کراوە و، هەوڵی لە نێو بردنی دراوە بەڵام هەر لە خەباتی خۆی بەردەوام بووە و؛ بە پاڵپشتیی خەڵکی کوردستان چووەتە ئاستێکی بەربڵاوتریش و ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە ویست و داواکاریی ئەم حیزبە هەمان ویست و داوای خەڵکەکەیەتی.

جووڵانەوەی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦ - ٤٧ی هەتاوی دەتوانێ نموونەیەکی دیکە بێ لە دژکردەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە سیاسەتی تواندنەوەی کورد. ڕاستە ئەو جووڵانەوەیە تەنیا ١٨ مانگی خایاند، بەڵام کاریگەرییەکەی وەک تەکانێکی دیکەیە لە دوای کۆمار بۆ زیاتر پەرەگرتنی هەستی نەتەوایەتی و ئاشنابوونی تاکی کورد بە مافەکانی.

لە بەرەبەری کۆتایی هاتن بە دەسەڵاتی پاشایەتی، حیزبی دێموکرات لە ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧ـدا دوای چەندین ساڵ خەباتی نهێنی و ئاوارەیی تێکۆشانی ئاشکرای خۆی ڕاگەیاند، لە دوای ئەوە هێزی حیزبی دێموکرات لە کۆمەڵگەی کوردەوارییدا خۆی نواند و وەک یەکەم هێزی سیاسی، ڕێبەریی وەدەست خستنی مافەکانی خەڵکی کوردستانی کەوتە سەر شان و لەگەڵ ئەوەی دەبوو لەگەڵ دەسەڵاتی نوێ بکەوێتە وتووێژەوە، لە کوردستانیش ئیدارەی بەشێکی بەرچاو لەم ناوچەیەی وە ئەستۆ گرتبوو. حیزبی دێموکرات لەو هەلومەرجەدا بە هەموو توانای خۆیەوە تێ دەکۆشا کە کوردستان تووشی شەڕ و ماڵوێرانی نەبێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە، دوو سیاسەتی کوردستانی بوون و ئێرانی بوونی پێکەوە پێڕەو کردوە و بە ڕادەی پێویست هەوڵی داوە گرینگی بە دووکیان بدا. فەلسەفەی وجوودیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر بنەمای کوردستانی بوون دامەزراوە، بەڵام بە دەرکی ئەو ڕاستییە کە خاکی کوردستان بێ ڕەزایەتی کوردان دابەش بووە، بەڵام بە ڕەچاو کردنی هەلومەرجی ناوچەیی، سیاسی و ئابووریی کوردستان؛ باشترین ڕێگا چارەی پرسی کوردی لە بەشە جیاجیاکاندا زانیوە. بۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ماوەی ٧٥ ساڵی ڕابردوودا پشتیوانیی ماددی و مەعنەویی خۆی لە بەشەکانی تری کوردستان دریغ نەکردوە و دەتوانین بە کورتی بڵێین بە هەر جۆرێک کە بۆی لوابێ لە بچووکترین

خۆشی و ناخۆشییەکانیاندا بەشدار بووە. لە هەمان کاتدا هەوڵی داوە وزە و هێزی بخاتە گەڕ بۆ چارەسەری پرسی کورد لە ئێران.

کۆمەڵێک لە دەسکەوتەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە کورتی:

- دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و پێکهێنانی کۆماری کوردستان لەسەر دەستی ئەو حیزبە بێجگە لەوە دەسکەوتێکی سیاسیی گرینگی جووڵانەوەی ڕزگاریخوازیی کورد بوو، لە هەمان کاتدا نیشاندەری گەشەی بیری ناسیۆنالیزمی کوردییش بوو لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

- بەشداریی کوردی پارچەکانی دیکەی کوردستان بە تایبەتی باشووری کوردستان لە کۆماری کوردستان و ڕۆڵگێڕانیان لە ئیدارەی کوردستاندا، یەکێکی دیکە لە نیشانەکانی پەرەئەستاندنی هەستی نەتەوایەتیی گەلی کورد لەژێر کاریگەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانە.

- حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە بایەخی زۆری داوە بە دەرکردنی گۆڤار و ڕۆژنامە و خوێندن بە زمانی کوردی بۆ توێژە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری بۆ نموونە: گۆڤاری هاواری نیشتمان بڵاوکراوەی بیری لاوان بوو، گۆڤاری گڕوگاڵی منداڵان تایبەت کرابوو بە منداڵان (لای چەپی ئەو گۆڤارە نووسراوە بژی کورد و کوردستانی مەزن) و، گۆڤاری کوردستان کە لە دواییدا گۆڕا بۆ ڕۆژنامەی کوردستان، بڵاوکراوەی بیری حیزبی دێموکرات بوو و ئێستاش بەردەوامە.

- پێکهاتنی حیزبی دێموکرات لەو سەردەمدا هۆکارێکی گرینگ بوو بۆ ئاشتکردنەوەی کۆمەڵگەی کوردەواری لەگەڵ یەکتر و لاوازبوونی ئینتیمای عەشیرەیی و خێڵەکی و بەهێزبوونی ئینتیمای نەتەوەیی. بە واتایەکی دیکە حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ یەکەم جار توانی عەشیرە و خێڵ و تایەفەکان لە دەوری کورد بوون کۆ بکاتەوە.

- حیزبی دێموکراتی کوردستان لە فاکتەری هێزی چەکدار لە سەرەتای دامەزرانییەوە هەتا ئەمڕۆی لەگەڵدا بێ قەت غافڵ نەبووە، بە دوو هۆکار: یەکەم، بەرگری لە خاک و نیشتمان و دەسکەوتەکانی گەلی کورد. دووهەم، هێزی چەکدار فاکتەرێکی گرینگە لە پێکهێنانی کولتووری نەتەوەیی. سپای میللی لە گەشەی هەستی نەتەوایەتی و هۆگریی نیشتمانییدا لە نێو تاکەکانی کۆمەڵ ڕۆڵێکی بەرچاو دەگێڕێ.

سەرچاوە
Serchawe

بەشی دووەم

- حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ جیاکردنەوەی گەلی کورد لە گەلانی دیکە هەوڵی دا کوردیش بکاتە خاوەنی هێمای تایبەت بە خۆی، بۆیە بەم مەبەستە پێش لە ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان، ئاڵای کوردستان (٢٦ـی سەرماوەزی ١٣٢٤) بۆ یەکەم جار بە ڕەسمی و لە ڕێوڕەسمێکی بەشکۆدا بەرز دەکاتەوە و، لە ڕاستییدا ئەو ئاڵایە تەنیا ئاڵای حیزبی دێموکرات یا کۆماری کوردستان نەبوو بەڵکوو ئاڵای نەتەوایەتیی نەتەوەی کورد بوو لە هەر چوار پارچەی کوردستان کە پێشتر لە کۆبوونەوەی ناسراو بە کۆبوونەوەی سێ سنوور لە نێوان نوێنەرانی (کۆمەڵەی ژێکاف، حیزبی هیوا و نوێنەرانی کوردەکانی تورکیە و سووریە) بڕیاری لە سەر درابوو، کە ئێستاش لە باشووری کوردستان ئاڵای فەرمیی حکوومەتی هەرێمە.

- حیزبی دێموکرات شێعری ئەی ڕەقیبی کردە سروودی نیشتمانی و ئێستا پاش ٧٥ ساڵ ئەو سرووده بۆتە سروودی نەتەوایەتیی گەلی کورد و، لە زۆربەی کوردستانی گەورەدا لە بۆنە و ڕێوڕەسمە سیاسی و نەتەوەییەکاندا هەم ئاڵا هەڵ دەدرێ و هەم سروودی نیشتمانیی ئەی ڕەقیب دەخوێندرێ.

- لە مێژووی سەد ساڵی ڕابردوودا دەتوانین بە شانازییەوە بڵێین کە حیزبی دێموکراتی کوردستان نیشانەیەکی بەهێز بووە بۆ پێناسە کردنی خەباتی نەتەوایەتیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ئەگەر حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ماوەی ئەو ٧٥ ساڵەدا بە هۆکاری جیاواز نەیتوانیوە خەباتی ڕزگاریخوازیی نەتەوەیی بگەیەنێتە لووتکەی سەرکەوتن، بەڵام لە درێژەدانی خەبات پشوودرێژ بووە و هەر ئەو پشوودرێژییە لە درێژە پێدان بە خەبات هۆکارێکی گرینگ بووە.

- حیزبی دێموکراتی کوردستان دوای ئەم هەمووە ساڵە ئێستاش هەر لەسەر ئەو ڕێبازەیە کە لەسەر دەستی پێشەوا قازی محەممەد بونیاد نرا و د. قاسملوو گەشەی پێ دا و د. شەرەفکەندی درێژەدەری بوو. گوتاری حیزبی دێموکراتی کوردستان ئێستاش پێداگری دەکا لە سەر یەکیەتیی نەتەوەیی، دانی سەنگ و قورسایی بە خەباتی مەدەنی، باوەڕمەند بوون بە چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد، ئامادە بوون بۆ پاریزگاری لە سەروەرییە نیشتمانییەکان، هان دانی خەڵک بۆ پاریزگاری لە ژینگە و کولتوور و فەرهەنگی نەتەوەیی، بە کورتی هەر بابەتێک و ڕێکارێک کە بتوانێ هەست و سۆزی نەتەوایەتی پەرە پێبدا و تاکی کورد لە ڕاستای بەرەو پێش چوونی خەبات بۆ وەدەستهێنانی مافە نەتەوایەتییەکانی یەکگرتوو بکا، حیزبی دێموکراتی کوردستان پشتیوانی و پشتگیریی دەکا.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

شەڕ و ئاشتی و پڕەنسیپە جیهانگیرەکان لە کولتووری سیاسیی حیزبی دێموکراتدا

عەلی بداغی

لە مەرامنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا زۆر بەڕوونی ئامانج و خولیا و، هاوکات پلان و بەرنامەکانی دامەزرێنەرانی

ئەم حیزبە فۆرمولە کراون. لەم مەرامنامەیەدا وەدیهێنانی مافەکانی کورد و پارێزگاری کردن لەو مافانە بە ئامانجی بنەڕەتیی حیزبی دێموکرات دانڕاوە. لەو مەرامنامەیەدا زۆر بەڕوونی هاتوە کە حیزب هیچ دوژمنایەتی و ناکۆکییەکی لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی نییە و دەخوازێ لە ڕێگەی هێمنانەوە مافە سیاسی، نەتەوەیی و کۆمەڵایەتییەکانی کورد لە ئێراندا وەدی بێن و دێموکراسی هەم لە کوردستان و هەم لە ئێراندا سەقامگیر ببێ. حیزبی دێموکراتی کوردستان بە درێژایی مێژووی خۆی ئەم پڕەنسیپە پێشکەوتووانەیەی ئاوێتە بە باوەڕی بەرگری لە ناسنامەی نەتەوایەتی لەبەرامبەر هەر مەترسی و هەڕەشەیەک کردوە. "هێمن"، شاعیری میللیی کۆماری کوردستان و ئەندامی پێشووی ڕێبەریی ئەم حیزبە ڕاست لە کاتێکدا کە سوپای جەهل و تاریکی هێرشی هێناوەتە سەر کوردستان و خۆی گوتەنی "قەڵتوبڕی خستە سنە"،

بەمجۆرە ئەم پڕەنسیپەی حیزب لەتوێی شێعرێکدا دادەڕێژێ:

"لاشەڕم، کوا بەدفەڕم، ئەمما لەسەر مافی ڕەوام
دەست و چەک، ئیمان و هیوا و هەستی ئاورینم دەوێ
بۆ نەجاتی ئەم گەلە کۆیلە و هەژار و بێکەسە
گیانی پاک و بیری تیژ و ڕێگە ناسینم دەوێ
ئارەزوومە هەرچی ئینسانە بەئازادی بژی

چۆن گەلی داماو و دیل و مات و خەمگینم دەوێ؟"

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە بەردی بناغەوە، سیاسەتەکانی خۆی لەسەر بنەمای چەند پرسێکی جەوهەری دانا، وەک خەبات و تێکۆشان لەپێناو مافی نەتەوایەتی، داکۆکی لە دێموکراسی، پێکەوەژیانی هێمنانە و لەسەروودا بوونی بەرژەوەندییە گشتییەکانی خەڵک لە هەر حاڵەت و بارودۆخێکدا. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ماوەی ٧٥ ساڵ تەمەنی خۆیدا ئێستاش پێوانەی سەرەکیی قازانج و بەرژەوەندیی خەڵکی کوردستان بەگشتی و خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە بەتایبەتیی. لە هەموو ئەو ماوەیەدا حیزبی دێموکڕاتی کوردستان هەر دەرفەتێکی قۆستۆتەوە کە بە قازانجی نەتەوەی کورد بووە و لە هەموو هاوکێشە و پێوەندییەکانی لەگەڵ هێزە کوردستانی، ئێرانی، ناوچەیی و جیهانییەکانیشدا پرسی کورد و بەرژەوەندییەکانی دەوری بنەڕەتیی گێڕاوە.

باوەڕ بە وتوویژ و چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد لە ئێران و پرەنسیپ و بایەخە مرۆییە جیهانییەکان لە ڕەوتی خەبات لەدژی دوو ڕێژیمی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامییدا تێچووی زۆر قورسی بۆ حیزب بووە. لە ئێعدامکرانی پێشەوای دامەزرێنەری، لە تیرۆری ڕێبەرانی شوێندانەری، لە کۆمەڵکوژیی خەڵکەکەی و شەهید بوونی هەزاران پێشمەرگەی جەنگاوەری؛ بەڵام ئەم حیزبە لە هیچ برگەیەکی مێژووی بریندار و خوێناویی خۆیدا قەت نەیویست تیرۆر بە تیرۆر وەڵام بداتەوە، زیندانییەک بخاتە ژێر ئەشکەنجەوە و، دیلێکی شەڕ ئێعدام بکا. حیزبی دێموکڕاتی کوردستان بە مووشەک لێی درا، بەڵام وازی لە پرەنسیپی ڕێگاچارەی ئاشتیخوازانە بۆ پرسی کورد لە ئێران نەهێنا و نەیهێشت ڕێژیم باوەڕ بە بایەخ و مەرامە جیهانگیرەکانی لەدەست دەربێنێ.

حیزبی دێموکرات ئەگەر لەسەر بنەمای جەوهەری باوەڕەکانی - بەرژەوەندیی گشتیی خەڵک و چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد - هەر کاتێک هەلی وتوویژ ڕەخساوە، بە دانوستان لەگەڵ حکومەتی ناوەندی هەوڵی داوە مافەکانی خەڵکی کورستان دەستەبەر بن و شەڕ و نائارامی وماڵوێرانی لە خەڵک دوور خاتەوە. بەڵام هەرکات دەسەڵات ویستوویەتی بە زەبری هێز کوردستان داگیر و خەڵک سەرکوت بکا، بە خەباتی پێشمەرگانە و بەرگریی چەکدارانە داکۆکیی لە بەرژەوەندییەکانی خەڵکی کوردستان کردوە و بزووتنەوەی شۆڕشگێرانەی خەڵکی کوردستانی بەهێز و، مەتەرێزی بەرگری لە خاک و نیشتمانی ئاوەدان ڕاگرتوە. هاوکات زەبری وەهای لە دوژمن داوە کە تاساوە، بۆ نموونە خومەینی بەر لەوەی جامە ژارە بەناوبانگەکەی لە ساڵی ٥٧ی هەتاویدا هەڵبدا، ئەم جامە ژارەی لە هاوینی ٥٨ دا و لە شەڕی سێ مانگە و لە سۆنگەی ئازایەتیی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتدا فڕ کردبوو.

شانازییەکانی ئەم حیزبە لە ڕەوتی بەرگریی ڕەوای و قۆناغەکانی مێژووی خوێناوییدا گەلێک زۆرن. حیزبی دێموکرات پێشتر و لە ساڵەکانی ٤٦ و ١٣٤٧دا بە فیداکاری و لەخۆبوردوویی ڕێبەری و کادر و پێشمەرگەکانی، گۆمی مەندی دەسەڵاتدارەتیی پاشایەتیی ئێران شڵەقاندبوو. ئەم حیزبە لە سەر یەک ٣٣ ساڵ خەباتی بێوچان بەدژی ڕێژیمی پاشایەتی تۆمار کردبوو کە بە نرخی ئێعدامی ڕێبەرانی و زیندان و ئەشکنجە و ئاوارەیی و دوورەوڵاتیی کادر و پێشمەرگە و ئەندامەکانی وەسەر یەکی نابوو. حیزبی دێموکرات دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران و لە کاتێکدا بە سیاسەتی واقعبینانە و هەڵوێستە ڕوون و بوێرەکانی بەشداریی چالاکانەی لە ڕووخاندنی ڕێژیمی پاشایەتیدا کردبوو، بە نیازپاکییەوە لەگەڵ دەسەڵاتی نوێ لە ناوەند کەوتە مامەڵەوە. حیزبی دێموکرات کە هەرچەند مانگ دوای ئاشکراکردنەوەی تێکۆشانی لە نێوخۆی وڵات لە حیزبێکی سەدان کەسییەوە ببووە خاوەنی هەزاران پێشمەرگە و سەدان هەزار ئەندام و لایەنگر لە کوردستاندا، بەنیسبەت چارەنووسی خەڵکی کوردستانەوە ئەرک و بەرپرسایەتییەکی زۆری لەسەر شانی خۆی هەست پێدەکرد. هاوکات کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانیش هەر هەمان چاوەڕوانییان لە ڕێبەریی حیزبی دێموکرات بوو.

حیزبی دێموکرات سەرەتا پێیوابوو ڕێژیمی نوێ کە بەرهەمی ڕاپەڕین و فیداکاری و خوێندانی خەڵکی ئێران دژی ڕێژیمێکی سەرکوتگەر و داپڵۆسێنەرە، بێشک دان بە مافەکانی گەلی کورد کە خەباتێکی دووروودرێژی لەدژی ڕێژیمی پاشایەتی کردووە و دەیان ساڵ بە دەستی ئەم ڕێژیمە غەددارەوە چەوساوەتەوە، دادەنێ. بەڵام لەگەڵ ئەوەدا کە بەهۆی تێژبینیی ڕێبەرانی حیزبەوە زۆر زوو جەوهەری ئینتیما و بیرکردنەوەکانی ڕێژیمی بۆ دەرکەوتبوو و ڕێفراندۆمی کۆماری ئیسلامیی بایکۆت کردبوو؛ بەڵام دیسانەکەش هەموو هەوڵی ئەوە بوو بە سیاسەتی سازان و مەدارا پێش بە هەڵگیرسانی شەڕ لە کوردستان بگرێ و لە کەشێکی سیاسی و ناتوندوتیژدا بۆ مافە نەتەوایەتییەکانی کورد لە ئێرانی نوێدا تێبکۆشێ. هەڵبەت سیاسەتی وتووێژ وەک پرەنسیپێک زۆر پێشتر لەو سەردەمە و لە کاتی کۆماری کوردستاندا لە حیزبی دێموکرات و لای ڕێبەرانی ئەم حیزبە نەهادینە بوو، وەک چۆن کاتی خۆی پێشەوای شەهید چەند جار سەردانی تاران کرد و لەگەڵ نوێنەرانی ڕێژیمی پاشایەتی کەوتبووە دانوستانەوە، بۆوەی ناکۆکییەکان دوور گرژی و شەڕ و لێکدان چارەسەر بن.

لەو بارودۆخەشدا حیزبی دێموکرات لە ڕێگەی سەردان و ناردنی شاندی دانوستانکار، لە ڕێگەی نووسینی نامەی سەرئاوەڵا و نامەی نهێنی بۆ کاربەدەستانی ڕێژیمی نوێ، هەموو هەوڵی ئەوە بوو ڕێگە لە ڕوودانی شەڕ و میلیتاریزە کردنی کوردستان بگرێ، تا ئەو ڕادەیەی کە د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، ڕێبەری چەپ و مارکسیستی حیزب "لیبیک" بۆ خومەینی، ڕێبەری ئایینی و دوگمی ڕێژیم بنێرێ. یان تا ئەو جێیە لە مەدارا و دان بە جەرگداگرتن بۆ دوورخستنەوەی شەڕ لە کوردستان چووە پێش کە لەلایەن هێندێک ڕێکخراوە سیاسیی کەمئەزموونی کرچوکاڵەوە بە "سازشکار"ی دابندرێ و دروشمی "بمرێ"ی لەدژی بەرز بکرێتەوە! بەڵام کاتێک شەڕ دەرگای بە کوردستان گرت و زۆر لەو ڕێکخراوانەی هەتا پێش ئەوە حیزبی

دێموکراتیان بە سازشکار دەزانی و خەڵکیان بۆ ڕاپەڕین و شەڕ لەدژی ڕێژیم هان دەدا لەپڕ لە مەیداندا نەمان، ئەمە دیسان حیزبی دێموکرات بوو کە باری قورسی بەرگریی چەکداری لە پێناو پاراستنی مان و شوناسی کورد لە ئێرانی گرتە ئەستۆ. تەنانەت لەو کاتەشدا کە بست بە بست و شوێنشوێنی کوردستان مەیدانی بەرگری و خۆڕاگریی ئازایانەی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات بوو، دیسان ڕێبەریی حیزب وازی لە پرەنسیپی وتووێژ و چارەسەری ئاشتییانەی کێشەکانی نێوان کورد و ناوەند نەهێنا. بەڵگەنامەکانی کۆنگرەی چواری حیزبی دێموکرات ئاوێنەی باڵانوێنی هەموو ئەم ڕاستییانەن کە پرەنسیپ و بایەخەکانی خەباتی حیزبی دێموکرات لە پێوەندی لەگەڵ مافی نەتەوایەتیی گەلی کورد لە ئێران و سیاسەت و هەڵوێست و شێوەی ڕەفتاری حیزب بەنیسبەت دەسەڵاتی ناوەند دەردەخەن. وەک لە بەڵگەنامەکانی دیکەی حیزب لە کۆنگرەکانی دواتریشدا دەردەکەوێ، حیزبی دێموکراتی کوردستان سەرەڕای تێگەیشتن و باوەڕی قووڵی بەوەی کەمترین مافەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئەم ڕێژیمەدا وەدی نایەن؛ بەڵام چونکی وتووێژ وەک ڕەهەندێک لە خەباتی سیاسیی کورددا دەبینێ، ئەو مافە بە خۆی دەدا لە کاتی گونجاو و لە پێناو بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانی گەلی کورددا لەگەڵ دەسەڵاتی ناوەندەی بکەوێتە دانوستانەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان کە دەستیشی بۆ چەک برد، بەرگریی چەکدارانەی ئەگەر لەلایەک لە پێناو وەدەستهێنانی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد و دیفاع لە کەرامەت و هۆوییەتی گەل بوو، هاوکات چەکێک بوو بە مەبەستی ناچارکردنی ڕێژیم بۆ وتووێژ. بە واتایەکی دی "شەڕ"یشی هەر بۆ "ئاشتی" کردوە. وەک چۆن د. قاسملوو لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی ٥ دا بەڕوونی دەڵێ: "شەڕی هێزەکانی پێشمەرگە شەرە بۆ دیفاع لە ئازادی، شەڕە لە پێناو مافێکی ڕەوادا و دواجار شەڕە بۆ گەیشتن بە ئاشتییەکی سەربەرزانە."

ئەم شەڕە (لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێران) کە تا ئێستاش لە فۆرم و شێوەی جۆراوجۆردا درێژەی هەیە، تێچووی قورسی بۆ حیزبی دێموکرات بووە. لە ڕەوتی ئەم شەڕەدا زیاتر لە ٥ هەزار پێشمەرگەی حیزب لە مەیدانی ڕاستەوخۆی بەرەنگاریدا شەهید بوون. جێی سەرنج ئەوە کە لە نێو شەهیدەکاندا ٤٤ کەسیان ئەندامی ڕێبەری و ٣٦ کەسیان لە فەرماندەرانی هێزەکانی پێشمەرگە و ١٦٠ کەسیان فەرماندەر و جێگری لک و زیاتر لە ٤٥٠ شەهیدیان کادری سیاسی بوون. بەو مانایە کە هیچ حیزبێکی کوردی نییە ئەوەندە ڕێبەر و کەسایەتیی ئاستبەرزی لە مەیدانی ڕاستەوخۆی بەرەنگاری لەگەڵ ڕێژیمدا لەدەست دابێ. لە لایەکی دیکەوە زیاتر لە ٣٦٠ ئەندامی ئەم حیزبە لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامیدا لە دار دراون، و زیاتر لە ٣٢٠ کادر و پێشمەرگەی حیزب لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات تێرۆر کراون. بەڵام لەگەڵ ئەم هەمووە خەسارە گیانییە قورسەدا، حیزبی دێموکرات ئێعدامی بە ئێعدام و تیرۆری بە تیرۆر وەڵام نەداوەتەوە. پێچەوانە لە ڕەوتی بەرگریی چەکداریی حیزبدا بە هەزاران دیلی شەڕی ئازاد کردوە. ئەم حیزبە لەگەڵ ئەوەی قوربانیی سەرەکیی دەستی تێرۆریزمی

سەرچاوە
Serchawe

کۆماری ئیسلامی بووە، لەگەڵ ئەوەدا کە خاوەنی تۆکمەترین هێزی نیزامی و پێشمەرگە لە کوردستان بووە، بەڵام نەک هەر دەستی بۆ کردەوەی هاوشێوە لە دژی ڕێژیم نەبردوە؛ بەڵکوو ئەم کردەوەیەی لە هەر فۆڕم و شکلێک و لە هەر شوێنێکی دنیا و بۆ هەر مەبەستێکیش کرابێ، مەحکووم کردوە. ئەمەش لە خەباتی ڕەوای گەلی کورد و ئەو ژێرخانە فیکرییە دەوڵەمەندەوە سەرچاوە دەگرێ کە ڕێبەرانی ئاست بەرزی حیزب وەک سامانێکی مەعنەوەی بۆ جووڵانەوەی کورد چێیان کردوە. وەک چۆن د. قاسملووی نەمر لەو پێوەندییەدا دەڵێ: "ئەم بزووتنەوانەی بە ڕێگای دێموکراتیدا دەڕۆن و لایەنگری و پشتیوانیی خەڵکیان لەگەڵە، پێویستییەکیان بە پەنابردن بۆ تێرۆر نییە [...] تێرۆریزم سیاسەتی ڕەسمیی کۆماری ئیسلامییە، ئەوەش نیشانەی ئەوەیە کە ئەم ڕێژیمە بەرامبەر بە داوای ڕەوای خەڵک هیچ وەڵامێکی پێ نییە جیا لە سەرکوت".

وەک لە دێڕەکانی پێشوودا بە کورتی باس کرا، حیزبی دیموکراتی کوردستان هیچ هەل و دەرفەتێکی بۆ چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد لە ئێران لە کیس نەداوە، بەڵام ئەوە دەسەڵاتدارانی ڕێژیم بوون کە قەت گوێیان بە نیازپاکیی حیزبی دێموکرات نەبزووت. ئەمەش وایکرد کە ئەم حیزبە ناچار بێ لە فۆڕمەکانی دیکەی خەباتدا بۆ وەدیهێنانی مافە نەتەوایەتییەکانی خەڵکی کوردستان بەردەوام بێ. بەڵام ئەم حیزبە نەیدەتوانی ماوەی پتر لە حەوت دەیە لەو مەیدانەدا بمێنێتەوە ئەگەر پشتیوانیی هەموو چین و توێژەکانی کوردستانی لەگەڵ نەبا. ئەم خەڵکەی کە لەگەڵ ئەوەدا زۆرترین فشار و توندوتیژی و سەرکوتی خوێناویی ڕێژیمیان لەسەر بووە، بەڵام پشتی حیزبەکەی خۆیان چۆڵ نەکردوە. هۆکاری ئەمەش بۆ باوەڕی قووڵ و متمانەیەی خەڵک بۆ حیزبی دێموکرات و سیاسەتە واقعبینانەکانی دەگەڕێتەوە. ئەم حیزبەی کە دەگەڵ ئەوەی هەمیشە باوەڕی بە مافی دیاریکردنی چارەنووس بووە بەڵام، ژیرانە و بەپرسانە هەلومەرجی خەباتی نەتەوەکەی هەڵسەنگاندوە و سیاسەت و دروشمەکانی لاقیان لەسەر عەرز بووە. حیزبێک کە بایەخی بە هەموو پێکهاتەکانی کۆمەڵ داوە و تێکۆشانی فیکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیی هەموو جۆراوجۆرییەکانی کۆمەڵگەی وەک سەرمایەی بەنرخی خەبات و تێکۆشان سەیر کردوە.

لە گشتییەتی خۆیدا ئەمەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی کردووەتە حیزبی خۆشەویستی کۆمەڵانی خەڵک هەر بەتەنیا باوەڕی ئەم حیزبە بە چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد هاوکات لەگەڵ مانەوە لە سەنگەری خەباتی بەرگری و چەکداری بۆ بەخاوەنکردنی پرسی کورد و پشتیوانیی هەمەلایەنە لە خەڵکی کوردستان نییە؛ بەڵکوو بۆ کۆمەڵێک دەسکەوت و پرەنسیپی بەنرخی دیکەی ئەم حیزبە دەگەڕێتەوە. وەک ئەوەی گرینگترین ڕووداوی مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازانەی کورد، واتە دامەزرانی کۆماری کوردستان لەسەر دەستی ئەم حیزبە پێکهاتوە و پێشەواکەی لەو پێناوەدا سەری چۆتە سەر دار. وەک خەڵکیبوون و لەپێناو خەڵکدا تێکۆشان لە هەموو ماوەی تەمەنیدا. وەک سەربەخۆیی سیاسیی حیزبی دێموکرات لە

هەڵوێست و بڕیاردان لە هەرە کاتە ناسکەکاندا. وەک باوەڕمەندبوون و جێگیرکردنی ئەخلاقی سیاسی لە سیاسەتکردن و بڕیاردان و کاری بەکردەوەدا. وەک پشتیوانیی بەکردەوەی لە جووڵانەوەی ڕزگاریخوازیی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستان. وەک باوەڕ و ئیمانی قووڵی بە دێموکراسی و پلۆرالیزم و بایەخە مرۆیی و جیهانگیرەکانی دی. وەک لە سەرووداناانی بەرژەوەندیی گشتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە ئاستی کوردستانی گەورەشدا، وەک ناساندنی پرسی کورد بە کۆمەڵگەی جیهانی لە ڕێگەی دیپلۆماسی، و وەک خۆ بەخاوەنکردنی پرسی مێژوو، زمان، شوناس، کولتوور و جوغرافیای کوردستان لە ئێران و... هتد.

لەولاش ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە هەموو ئەو ماوەیەدا چ بە زبری سەرکوت و سەرنێزە و چ لە ڕێگەی شەڕی نەرم و سایبێریی ئامبازی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی کورد بووە و لەو بەربەرەکانییەدا لە هیچ کردەوەیەکی دژەمرۆیی بەرامبەر بە کورد خۆی نەبواردوە. بەڵام تەنیا ئاسنی ساردکوتانی بۆ ماوەتەوە. حیزبی دێموکراتی کوردستان بە باوەڕی نەتەوەیی و پرەنسیپە مۆدێرنە جیهانییەکانی وەها ئاوێتەی بیر و زەین و نەستی کۆمەڵگەی کوردی بووە کە دابڕاندنیان لە یەکتر ئەمری مەحاڵە.

حیزبی دێموکرات کارەساتی زۆری بەسەر هاتوە. پێشەوای دامەزرێنەری لەدار دراوە، د. قاسملوو و د. شەرەفکەندی، دوو سکرتێری هەرە بەوەجی ئەم حیزبە تێرۆر کراوە، ڕێبەرییەکەی لە زێدی خۆی هەڵقەندراوە و تەنانەت لەو شوێنەش بە مووشک لێی دراوە؛ بەڵام لەگەڵ ئەوەدا هەتا ئێستاش هیچ حیزب و ڕێکخراوێکی سیاسیی دیکە لە هیچکام لە بەشەکانی کوردستان نەیتوانیوە هاوشێوەی ئەم بجووڵێتەوە و دەسکەوتەکانی دووپات بکاتەوە.

بۆ دوا وتە و ئاکامگیری لەو باسە باشترین شت گەڕانەوە بۆ چەند بڕیارێکی گۆنگرەی ١٧، تازەترین کۆنگرەی حیزب وەک بەرزترین ئۆرگانی بڕیاردەری حیزبە. لەو جێگایەی دەڵێ باوەڕ بە ڕێگاچارەی ئاشتیخوازانەی مەسەلەی کورد لە ئێران پرەنسیپێکی هەمیشەیی حیزبی دێموکڕاتە. ئەگەرچی ڕەفتاری کۆماری ئیسلامی لەگەڵ خەڵکی کوردستان و حیزبی ئێمە و ئەزموونمان لەبواری وتوویژدا بە ئێمە دەڵێ کە ڕێژیم هەمیشە وتوویژی بۆ مەبەستی بەدخوازانە و خراپکارانەی خۆی بەکار بردوە.

یان کە باسی دێموکڕاسی وەک یەکێک لە بایەخە گرینگەکانی نهادینەکراو لە حیزبدا دەکرێ، هاتوە کە دێموکراسی هەم وەک ئیدەئالێکی کارپێکراوی ژیانی سیاسی و ڕێکخراوەیی حیزبی دێموکڕات و هەم وەک گونجاوترین بەستێن بۆ گفتگۆ و چارەسەری کێشەکان، لە ڕیزی پێشەوەی ئامانج و بەهاکانی حیزبی ئێمەیە. هەرلەوکاتەدا ئەولەویەتی خەباتی ئێمە

بەشی دووەم

مەسەلەی نەتەوایەتی و پرسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. هەربۆیە جۆری مامەڵەمان لەگەڵ پرۆسە سیاسییەکانی دەرەوەی کوردستان و ئایندەی ئێران پێش هەموو شتێک لەسەر بنەمای تایبەتمەندیی کوردستان و پرسی کوردە. هاوکات خەبات بۆ چارەسەری پرسی کورد لە ئێراندا نابێ ئەو ڕاستییەمان لێ بشارێتەوە کە کورد یەک نەتەوەیە و کوردستان یەک نیشتمانە دابەش کراوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

بەرەو خەباتێکی نوێ:
گۆڕینی شێواز، گۆڕینی گۆڕەپان و گۆڕینی بەردەنگ

ناسر باباخانی

(١)

ڕەنگە نوێ بوونەوە بە مانای گۆڕینی "دۆخی هەنووکەیی"، بە هۆی سروشتی مرۆڤەوە زۆر جاران خۆڕاگری لە بەرامبەریدا بکرێ، واتە مرۆڤ کە خووی بە دۆخێک گرت، ئەگەر لەسەر بنەمای دنیابینییەکی نوێوە قەناعەت بە گۆڕین نەهێنێ، زەحمەتە حەول بۆ گۆڕینی دۆخەکە بدا. لە هەموو ئەو گۆڕانکارییانەشدا ئەوە چینی ئێلیت و بژاردەن کە کارگێڕی سەرەکین بۆ ئەوەی گۆڕانکاری پێک بێ، گۆڕانکارییەک لە سەر پێناسەی "پێویستییەکی مێژوویی" بۆ ئەوەی دنیایەکی جیاوازتر و نوێتر سازدەن. ئەم پێویستییە مێژووییەش دەبێ هەم بواری زەینی هەم بوارە عەینییەکەی لەبار بکرێ.

ئەگەر لە ڕوانگەی ئەم گۆڕانە و ئەم پێویستییە مێژووییە لە حیزبێکی سیاسی بڕوانین، دەبێ پرسیارەکە ئاوا بێنینە گۆڕێ چۆن حیزبێکی سیاسی دەتوانێ نوێ بێتەوە؟ ئایا پێویستە حیزب بە هەڵسەنگاندنی بارودۆخی هەمەلایانە ئاڵوگۆڕێکی بنەڕەتی لە خۆیدا ساز بکا؟ پێکهاتە و ناوەرۆک لەم گۆڕانەدا چی لێدێ؟ بە حوکمی ئەوەی کە حیزب ڕێکخراوەیەکی "ئاکامخواز"ە دەبێ بەردەوام وڵامی ئەم پرسیارەی پێ بێ، دەسکەوت و دەرکەوتەکانی بۆ کۆمەڵگاکەی خۆی چۆناوچۆن بووە؟ ڕادەی شوێندانەری لەسەر بزووتنەوەی گشتی و وردەبزووتنەوەکان چەندە بووە؟ ئەوڕۆیی کوتەنی output ەکانی چ بوون؟ با لە سەرەتادا تەکلیفی خۆم لەگەڵ نێوئاخن و فۆڕم و داڕشت ڕوون کەمەوە، بە باوەڕی من بۆ قوتار بوون لە دۆخێکی پەسیڤ و چەقبەستوو، حیزبێکی سیاسی بەر لەوەی کەڵکەڵەی فۆڕم و پێکهاتەی هەبێ، دەبێ سەرنج بداتە ناوەرۆک، چون لە ڕاستیدا ئەوە ناوەرۆکە کە دواجار قالب و فۆڕمیش دیاری دەکا.

بە پێویستی دەزانم ئاماژە بەم خاڵەش بکەم کە مەرجی سەرەکی بۆ نوێ بوونەوەی هەموو حیزبێکی سیاسی، خەسارناسییەکی لە سەتاسەت دەروونییە بۆ نوێژەن کردنەوەی گوتار. گوتاری نوێ یان بە واتایەکی وردتر پێداچوونەوە بەسەر گوتاردا، هۆکاری زیندوویی و گەشەونەشەی سەرجەم ئەندامانی حیزبە بۆ سازکردنی کەشێکی داهێنەرانە، ڕەخنەگرانە و سازدانی دیالۆگێکی بنیاتنەر. بەڵام ئەوەی من لێرەدا مەبەستمە، قۆناغی پاش نوێژەن کردنەوە گوتارە کە دواتر ئاماژەی پێدەکەم.

(٢)

ڕەنگە گەڕانەوە بۆ نموونەیەکی مێژوویی لەم نوێ بوونەوەیە وەک خاڵگۆڕانێک لە سیاسەتی حیزبیدا، بڕیار و بوێری شەهید دوکتور قاسملوو بێ بۆ ئەم گۆڕانە. شەهید دوکتور قاسملوو دەکرێ وەک یەکەم کەس سەیر بکرێ کە لە دوو قۆناغدا توانی شێواز و مەیدان و بەردەنگی خەبات بگۆڕێ. جاری یەکەم بە هێنانە گۆڕی سۆسیالیزمی دێموکراتیک، واتە تێپەڕین لە "سۆسیالیزمی مەوجوود" بەرەو "سوسیالیزمێکی خۆجێیی" گونجاو لەگەڵ ژیانی کۆمەڵگای کوردەواری، بۆ بەردەنگی کورد و دواجار گەیشتن بە "سۆسیال دێموکراسی" بە مانا ئەمڕۆییەکەی ڕوو بە ئورووپا و ئەمریکا. دوکتور قاسملوو بە نووسینی کورتەباس لە تەواوی ئەو ساڵانەی کە پێداگر بوو لەسەر ئەم باسە، دەیویست حیزبی دێموکرات بەرەو دەڤەر و ئاقارێکی تر بەرێ و سیمایەکی نوێ لە حیزبەکەی نیشانی ڕۆژئاوا بدا بۆ ئەوەی لە داهاتوودا بتوانێ بە گۆڕینی شێوازی خەبات لە مەیدانێکی جیاوازتر مانۆڕ بدا لەگەڵ بەردەنگی بیانی!

قۆناغەکەی دواتر ئەوە بوو کە لە سەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێران دیسان قاسملوو توانی سێ توخمی شێواز و مەیدان و بەردەنگ بخاتە ژێر هزری وردی خۆیەوە. خەباتی چەکداری بوو بە شێوازی سەرەکی بزووتنەوە (ئەگەرچی داسەپێندراو)، گۆڕەپانی خەبات بوو بە خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەردەنگەکەشی کۆمەڵانی هەراوی خەڵک. بەڵام هەر لەم قۆناغەدا بە حوکمی پتانسییەلە تاکەکەسییەکانی خۆی و داهێنانی سەبارەت بە کورتە باس، بوارەکەی ڕەخساندبوو کە ڕوو لە ڕۆژاواش بکا و وەک دیارترین سیمای سیاسی کورد سەرنجیان بۆ لای خۆی ڕابکێشێ، واتە خەبات لەسەر خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بە نێونەتەوەیی کردنی پرسی کوردی ئەم پارچە لە وڵاتانی ڕۆژئاوایی. ڕەنگە ڕێک هەر لەم گۆشەنیگایەشەوە بکرێ ڕاکێشانی سەرنجی ئورووپا بۆ کوردانی باشوور بە هۆی قاسملووە تاوتوێ بکەین.

هەروەها ئەگەر فاکتۆری کات لەم گۆڕانانەدا لەبەر چاو بگرین ڕەنگە بە دەرئەنجامێکی باشتر بگەین. قاسملوو، کەی کورتەباسە نووسی؟ قاسملوو، کەی خەباتی چەکداری کردە شێوازی سەرەکی؟ قاسملوو، کەی دەستی وتووێژی بۆ لای کۆماری ئیسلامی درێژ کرد؟ لەڕاستیدا ئەم گۆڕانانە بەرهەمی چرکەساتێک نەبوون، بەڵکوو بەرهەمی خوێندنەوەیەکی ورد بوون لە

دۆخی بزووتنەوە، لە دۆخی ناوخۆ، لە دۆخی ناوچە و تەنانەت دۆخی نێونەتەوەیی کە هەندێ جار بەرهەمی چەندین ساڵ تێڕامان و خوێندنەوەیەکی وردی خۆی بوون.

ئەوەی سەرنجڕاکێشە ئەوەیە کە لە تەواوی ئەم ماوەیەدا کە قاسملوو خەریکی چەسپاندنی چەمکە تیۆریکەکانە یان گۆڕینی شێواز و مەیدان و بەردەنگە، حەولی گۆڕینی پێکهاتە نادا و ئەم ساختارەی پێ گونجاوترین داڕشتە بۆ حیزبەکەی.

(٣)

قاسملوو بۆیە بەشێک لە مەیدانی خەباتی کردبوو بە هەندەران، چون دەیزانی یەکێ لە بەهێزترین و کاریگەرترین میکانیزمەکان بۆ بە ئامانج گەیشتنی دۆزی کورد، بەجیهانی کردنی ئەم پرسەیە. قاسملوو دەیزانی کە کورد بۆ ئەوەی بگاتە مەبەست پێویستە بەردەوام پرسەکەی لەناو میدیاکانی جیهاندا لە برەودابێ تا بتوانێ بۆ دوارۆژ پاڵپشت و پشتیوان بۆخۆی مسۆگەر بکا.

لە ماوەی سەرکردایەتی شەهید دوکتور قاسملوو وەک سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بەهۆی کەسایەتی ناسراوی لە ئورووپا و هەروەها ناسیاوی لەگەڵ سیاسەتمەداران و ڕۆژنامەنووسانی جیهان، پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات ببوو بە ڕۆژەڤ، بە جۆرێ کە مێدیا هەرە بەناوبانگەکانی دنیا بەردەوام هەواڵەکانی کوردستانی ئێرانیان دەگواستەوە، وەک نموونە: گاردییەن (بریتانیا)، لۆمۆند (فەرەنسا)، دێیلی تێلیگراف (بریتانیا)، لوسوار (بەلژیک)، ئیکۆنۆمیست (بریتانیا)، هیراڵد تریبیوّن (ئەمریکا)، سەندەی تایمز (بەریتانیا)، زوددۆیچە (ئاڵمانیا)، بی بی سی (بریتانیا)، نیووزویک (ئەمریکا)، فایناشناڵ تایمز (بریتانیا)، فیگارۆ (فەرەنسا)، پرێس (تورکیا)، فرانکفۆرتر ئاڵگمایێ (ئاڵمانیا) و... تەنانەت ساڵی ١٩٧٤ لە یەکێک لە ڕۆژنامە پڕتیراژەکانی ئەمریکادا بە قەڵەمی خۆی بابەتێک لەسەر کۆماری کوردستان بڵاودەکاتەوە. با دوو نموونە باس بکەین:

ڕۆژنامەی فیگارۆ وەک پڕتیراژترین ڕۆژنامەی فەرەنسا لە کاتی لە لووتکەدا بوونی شۆڕشی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بەرواری ٢٠ - ٨ - ١٩٧٩ ئاوا دەنووسێ: ئەگەرچی کوردستان وەک وڵات لەسەر هیچ نەخشەیەک بوونی نییە، بەڵام ٥٠٠ هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشە خاک و زیاتر لە ٢٠ ملیۆن حەشیمەتی هەیە و لە مێژووی هاوچەرخدا هەرکات کوردستان ڕادەپەڕێ، پێنج وڵات دەلەرزێن... فیگارۆ لە درێژەدا دەنووسێ: نەتەوەی کورد بەسەر پێنج وڵاتی تورکیا، ئێران، عێراق، سووریا و یەکێتی سۆڤیەت(ی پێشوو)دا دابەشکراوە کە بە درێژایی مێژوو بەردەوام لە شۆڕشدا بوون و هەمیشە وەک ئەرمەنییەکان سەرکوتکراون. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەنەدێکدا کە لە ٢٨ی مارس پێشکەشی خومەینی کردووە،

سەرچاوە
Serchawe

خوازیاری مافی نەتەوەیی بۆ سەرجەم نەتەوەکانی ئێران بە شێوەی خودموختاری یان فیدراسیۆن لە چوارچێوەی ئێرانێکی ئازاددا بووە و...

پڕتیراژترین ڕۆژنامەی ئاڵمانیا زوددۆیچە تسایتونگ لە ١ - ٩ - ١٩٧٩دا باس لەوە دەکات کە کومیتەی ناوەندی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕاگەیاندراوێکدا لە وڵاتانی ئەندامی Non-Aligned Movement لە هاڤانا داوای کردووە سیاسەتەکانی ئایەتوڵڵا خومەینی لەهەمبەر کوشتاری کوردی ئێران ئیدانە بکەن.

بێگومان قورسایی هەرەزۆری ئەرکی بەجیهانی کردنی پرسی کورد لە دەیەی هەشتای زایینیدا تا ئەو کاتەی دوکتور قاسملوو مابوو، لەئەستۆی خۆی بوو. با ویژدان سەنگی محەک بێ، سەرەڕای نەبوونی ئیمکاناتی مێدیایی و سۆشیال مێدیایی لەو سەردەمەدا، توانی سەرنجی مێدیا بەناوبانگەکانی جیهانی بۆ لای خۆی و پرسی نەتەوەکەی ڕابکێشێ.

(٤)

هەنووکە بەپێی ئەم پتانسییەلە مێدیاییەوە و بوونی دەیان ڕێکخراوەی سیاسی نێونەتەوەیی (کە شارەزای دۆزی کوردن) و حزووری کەسانی ئاکادیمیسییەن و نووسەر و ڕۆژنامەنووسی نیشتەجێی دەرەوەی وڵات، جێی خۆیەتی بە هەموو چەشنێ ئەم پەیوەندییانە بە شێوەیەکی تۆکمە و پلاندار سەرلەنوێ سازدرێتەوە و سەرنجی مێدیاکانی جیهان کە ئێستا وەک مێدیای نێونەتەوەیی دەوردەگێڕن و لەسەر سیاسەتی دەوڵەت و ڕای گشتی نەتەوەکانی خۆیان و تەنانەت دەوڵەتانی تریش شوێندانەرن، بۆ پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات ڕابکێشن. هەرچەند بەداخەوە سەرەڕای ئەم پتانسییەلە سەردەمیانە، بە حەشیمەتێکی نیزیک بە چل ملیۆن کورد، ئێستاش پاش ساڵەهای ساڵ بڵاڤۆکێکی ئاکادیمیکی دەوڵەمەند و بەهێزی ISI لە نێو کورددا بوونی نییە کە بکرێ وەک سەرچاوەیەکی باوەڕپێکراوی زانستی لە لایەن پسپۆڕانی نەتەوەکانی ترەوە سەیر بکرێ و بەهای پێبدرێ و ئەمە بەڕاستی بۆشاییەکی گەورەیە.

لە لایەکی ترەوە ئێستا کە خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەستاوە و هێزی پێشمەرگەی ڕۆژهەڵات دەمێک ساڵە لە باشوور قەتیس ماوە و نەبوونی ئەم "حزوورە" لەسەر خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک گەورەترین خەسار، کەڵک وەرگرتن لە وزەی ئەم مێدیا جیهانیانە دەروازەیەکی نوێی خەباتمان بەڕوودا دەکاتەوە... ڕێک وەک ئەوەی دوکتور قاسملوو کردی!

دیارە کە باس لە گۆڕینی شێوازی خەبات، گۆڕینی گۆڕەپانی خەبات و گۆڕینی بەردەنگ دەکەین بەم مانایە نییە کە ئەو چەمکەی وەک خەباتی فرەڕەهەندە نێودێرمان کردووە لەبیر بکەین، واتە کەلک وەرگرتن لە هەموو تواناکان، بەڵکوو

بەشی دووەم

جۆرێ خوێندنەوەی واقعبینانەیە بۆ دۆخی حیزبەکان. بە حوکمی دۆخی تایبەتی ئێستای حیزبەکان، گۆڕەپانی خەبات دەبێ بگوازرێتەوە، چون لەڕاستیدا لەم ساتەوەختەدا خەباتی چەکداری بەم شێوەیە بووز ناخوا و دەبێ تێچوویەکی زۆریشی بۆ بدرێ، لە لایەکی دیکەشەوە ئەو زەینییەتە ڕەنگە نەتوانی وڵامدەرەوە بێ کە پێمان وابێ بە شێوەیەکی ڕێکخراوەیی دەکرێ لەناوخۆ خەباتی مەدەنی یان نافەرمانی مەدەنی بەڕێوە بچێ، چون دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لەوە داخراوترە ئیزنی ئەوە بدا کورد وەک حیزب و ئۆرگانیزاسیۆن خۆی کۆ کاتەوە.

کەوا بوو ڕێک لەم پنتەڕا دەبێ شێواز و گۆڕەپان و بەردەنگی خەبات بگوازرێتەوە دەرەوەی وڵات واتە ئورووپا و بەتایبەتی ئەمریکا و ئەوەی دەبێ سەرکردایەتی کورد نیشانەی بگرێ، سیستمەکانی دەرەوەی وڵاتن. کۆی سیستمەکانی وڵاتانی ئەمریکا و ئورووپا وەک ناوەندەکانی: سۆشیال مێدیایی، تینک تانک، ئاکادێمیک، لێکۆڵینەوەیی، ڕاگەیاندن، مافی مرۆڤ، ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان و...

گۆڕینی ئەم سێ توخمە لە خەباتی سیاسیدا دەبێ هەم وەک تاکتیک و هەم وەک ستراتیژی سەیر بکرێ. لابی کوردی ڕۆژهەڵات دەبێ خێوەتەکەی بەرەو کۆشک و تەلاری دەوڵەتانی تر هەڵدا، بۆ گۆڕینی بەردەنگ و گۆڕینی گۆڕەپان و دواجار گۆڕینی شێوازی خەبات. واتە دەبێ دیپلۆماسی گشتی وەک هێزی نەرم بکەوێتە گەڕ، جگە لەوە هیچ دەرەتانێکی تر نییە بۆ کورد بۆ ئەوەی بەرەنگاری کۆماری ئیسلامی بێتەوە. ئەوە کە سەرکرادیەتی سیاسی کورد ئەمڕۆ، چەندی پتانسییەلی ئەم کارە و توانایی پراکتیزە کردنی هەیە، وڵامەکەی لای خۆیانە!

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان

مەنسوور مروەتی

پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان یەکێک لە سەرنجڕاکێشترین و لە هەمانکاتیشدا بەهێزترین فاکتەرەکانی راگرتن وبەردەوامیی ئەم حیزبە لە گۆڕەپانی سیاسی و خەباتی سیاسیی کوردستانە، کە بەدرێژایی ٧٥ ساڵ لە خەباتی پڕ هەوراز و نشێوی حیزبی دێموکرات ئەو پێگەیە بەردەوام لە هەڵکشاندا بووە. بە جۆرێک کە هیچ زیادەڕۆیی نییە ئەگەر بکوترێ حیزبی دێموکراتی کوردستان نەک تەنیا لە ئاستی سیاسیدا کاریگەریی ڕاستەوخۆی لە سەر خەڵکی کوردستاندا هەیە بەڵکوو لەوەش بەولاوەتر حیزبی دێموکرات لە نێو خەڵکدا بووە بە فەرهەنگ. باڵکێش ئەوەیە ئەم حیزبە کە بەجۆرێک بە دایکی هەموو حیزبەکانی کوردستان دەناسرێ چارەنووسی خۆی وابووە کە لەو مێژووە دوورودرێژەیدا سەرکردایەتیەکەی کەمتر لە سێ ساڵ لە کوردستان و لە نێو خەڵکەکەی خۆیدا و بە تایبەت لە ناوەندی شارەکان بووە، بەڵام هەروا خاوەنی پێگەیەکی بە هێزی سیاسی و کۆمەڵایەتییە.

لە دنیای ئەوڕۆدا سەرەکیترین خاڵ کە حیزبێک دەکاتە ڕێکخراوەیەکی شوێندانەر و یەکەمی کۆمەڵگاکەی خۆی، بە پلەی یەکەم رادەی نفووز و خۆشەویستیی ئەو حیزبەیە کە دەتوانێ پێگەیەکی بەهێزی جەماوەریی بۆ دەستەبەر بکا. ئەو پێگە جەماوەرییەش لە هەندێ بابەت و قۆناغدا خۆی دەنوێنێ و ڕاستیی ئەو بابەتە بۆ هەموان ڕوون دەکاتەوەوە. ئەو قۆناغ و بابەتانەش دەکرێ بەشداری لە هەڵبژاردنەکان بێ یان وڵام دانەوە بە داواکارییەکانی ئەو دەستە حیزبانە لە جەماوەری خۆیان بۆ جێبەجێ کردن یان خۆبواردن لە کارێک بێ. جیاواز لەوانە دەکرێ پێوانەیەکی دیکەش لە بەرچاو بگیردر ێ کە ئەویش بەشداریی خۆبەخشانەی خەڵکە لە کاروبار و چالاکیەکانی ئەو حیزبانەی کە بۆ ڕزگاری گەل و نەتەوەکەیان لە ژێر دەستی، لە قۆناغی خەباتی سیاسی و تەنانەت چەکداریدان.

سەرچاوە
Serchawe

لە هەموو ئەو حاڵەتانەدا و بەو پێوەرانەی کە باس کرا دەکرێ بڵێین حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ژینگەی سیاسیی خۆیدا خاوەنی بەهێزترین پێگەی جەماوەریی خۆیەتی، کە لە درێژەی ئەم وتارەدا ئاماژە بە چەندین نموونە دەکەین.

حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک یەکەم حیزبی مودێڕنی کوردی و یەکەم حیزب کە توانی کیانێکی کوردی بەناوی کۆماری کوردستان دامەزرێنێ لە راستیدا بناغەکەی لە سەر کۆمەڵەی ژێ کاف دامەزرا. کۆمەڵەی ژێ کاف لە کاتی شەڕی دووهەمی جیهانی و سێ ساڵ بەر لە گۆڕانی بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان دەستی بە تێکۆشان کرد بەڵام لە بەر پاراستنی ئەندامەکان و دامەزرێنەرەکانی بەشێوەی نهێنی کاری خۆی دەکرد، بەڵام لە وەرگرتنی ئەندامدا پێگەی جەماوەریی ئەندامەکانی زۆر بەلاوە گرینگ بووە، ئەویش بەو مەنتقەوە کە کەسایەتی بەهێزی کەسەکان دەتوانێ رادەی کارتێکەریی رێکخراوەکە لە نێو کۆمەڵگادا زیاتر بکات، هەر بەو هۆیەوە بوو کە داوای هاوکاری و بوون بە ئەندامییان لە کەسێک کرد کە خۆشەویستترین و متمانەپێکراوترین کەسی ئەو کاتە لە ناوچەی موکریان بوو، ئەویش پێشەوا قازی محەممەد بوو کە لەو سەردەمەدا و لە کۆمەڵەی ژێکافدا بە " بینایی" دەناسرا. کەواتە هەر لە ژێکافەوە و دواتر لە دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە ئەم حیزبە پێگەی جەماوەریی بەلاوە لە گرینگترین فاکتەرەکان بووە و بۆ وەدەسهێنانی پێگەی جەماوەرییش هەموو هەوڵی خۆی داوە و لە چەندین قۆناغیشدا رادەی هێزی جەماوەریی خۆی تاقی کردووەتەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەوکات لە چەندین بۆنەدا بە ئامادەبوونی جەماوەرێکی زۆر بەرەبەرە ئامادەکاریی بۆ دامەزرانی یەکەم دەوڵەتی کوردی دەکرد کە بۆ وێنە دەکرێ ئاماژە بە رۆژی داگرتنی ئاڵای ئێران لە سەر شارەوانیی ئەوکاتی مهاباد و هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لەو شوێنە بکەین، کە لەودا بە بەشداریی خەڵک رێورەسمێک بەڕێوە دەچێت و هەژاری شاعیریش ئەو شێعرەی تێدا دەخوێنێتەوە.

داری ئاڵاکەم وەکوو چقڵێکە بۆ چاوی عەدوو
هەر دڵێ خۆشی نەوێ رەببی وەبەر خنجەر کەوێ...

دواتر پاش چەند مانگ لەو رووداوە لە ٢ی رێبەندانـدا لە رێورەسمێکی پڕشکۆدا نەک تەنیا بە ئامادەبوونی خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان بەڵکوو بە بەشداریی کوردان و بە تایبەتی نوێنەرانی بەشەکانی دیکەی کوردستان کۆماری کوردستان بە سەرۆکۆماریی پێشەوا قازی محەممەد رادەگەیینرێ. لەو ماوە کەمەی تەمەنی کۆماری کوردستاندا کە ناکرێ ئامادەکاریەکانی کۆمەڵەی ژێکاف لە بەرچاو نەگیرێ، کۆمەڵێک کاری بەنرخ کران کە دەکرێ بگوترێ بوو بە بناغەیەکی پتەو بۆ خەباتی کورد لە هەموو بەشەکان و پاش ٧٥ ساڵ تا ئێستا بزووتنەوەی کوردستان هەر لە سەر ئەو رێبازە دەڕوا.

ئەگەرچی پاش یازدە مانگ کوماری کوردستان نەما و ئەرتەشی شایەتی کوردستانی داگیر کردەوە بەڵام بەشێوەیەکی مودێڕن هەوڵی نەتەوەسازی درا و تەنانەت بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری رۆژانە و رێکخستنی کۆمەڵگا قانوون دارێژرا.

لە هەموو ئەوانەی کە باس کرا ئەوەی پێوەندیی بەم باسەوە هەیە ئەوەیە کە رێبەرانی حیزبی دێموکرات و لە سەری هەموویانەوە پێشەوا قازی محەممەد بە بێ پرس ورا بە جەماوەر و لەبەرچاو گرتنی گرینگترین فاکتەر واتە خەڵک، دەستی بۆ نەبردوون، تەنانەت لە کاتی هاتنەوەی ئەرتەشی شایەتی پێشەوا قازی محەممەد لە مزگەوتی "هەباس ئاغا"ی مهاباد خەڵک کۆ دەکاتەو و راوێژیان پێ دەکا کە لە بەرانبەر ئەرتەشدا چی بکەن.هەر بۆیە پێشەوای مەزن بەڵێن بە خەڵک دەدا کە تاکۆتایی ئەم کارە لە گەڵیان دەمێنێتەوە و هەرواشی کرد و بە پێشکەش کردنی گیانی خۆی بەڵێنەکەی بردەسەر.

متینگی سەد هەزار کەسیی شاری مهاباد

پاش رووخانی کۆماری کوردستان و هەورازونشێوی زۆرو پەرتەوازەیی و دەربەدەریی رێبەرانی حیزبی دێموکرات رژیمی حەمەڕەزاشا رووخا و سەرکردایەتیی ئەوکاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە عێراقەوە گەڕانەوە کوردستان و بە هاوکاریی تێکۆشەرانی ناوخۆ دەستیان دایەوە رێکخستنەوە و چالاک کردنەوەی حیزب. یەکەم متینگ لە یازدەی ڕەشەمەی ١٣٥٧دا بۆ راگەیاندنی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب لە شاری مهاباد بەڕێوەچوو کە لەودا زیاتر لە سەد هەزار کەس لە سەرانسەری کوردستانەوە بەشدار بوون کە بە متینگی سەد هەزار نەفەریی مهاباد بەناوبانگە. لەو متینگەدا کە سکرتێری ئەوکاتی حیزب شەهید دوکتور قاسملوو لە وتارێکدا دەسپێکی تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستانی راگەیاند، هێزی جەماوەر جارێکی دیکە خۆی نیشان دایەوە و لە راستیدا بۆ جارێکی تر حیزبی دێموکرات و هێزی جەماوەر دەستەملانی یەکتر بوونەوە. لەم متینگە گەورەیەدا کە رۆژنامەی ئیتلاعاتی ئەوکاتی تاران تەنانەت بە متینگی دووسەد هەزار نەفەریی ناوبرد، ئەوەی کە رۆڵی سەرەکیی تێدا گێڕا دیسان هێزی جەماوەر بوو کە گیانێکی تازەی بەبەر شۆڕش و حیزبی دێموکراتی کوردستاندا کرد. دواتر لە زۆربەی شارەکانی کوردستان چەندین کۆبوونەوەی گەورەی خەڵکی بەڕێوەچوون کە بوو بە هۆی ئەوەی کە لە ماوەیەکی کەمدا رێژەی ئەندامانی حیزب لە کوردستان بۆ دەیان هەزار کەس بەرز ببێتەوە.

هەڵبژاردنەکان

هەر لە ساڵی دواتردا چەند هەڵبژاردنێک لە ئێران و کوردستان بەڕێوەچوون کە هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەگان لە ١٢ی گەلاوێژو هەڵبژاردنی مەجلیسی شۆرای ئیسلامی لە ٢٤ی رەشەمەدا دوو نموونەی باشن کە هێزی جەماوەر پاڵپشتێکی قایمی

سەرچاوە
Serchawe

کاندیداکانی حیزبی دێموکرات بوو.

لە هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەکاندا دوکتور قاسملوو وەکوو کاندیدای حیزبی دێموکرات لە پارێزگای ورمێ توانی بە وەدەست هێنانی ١٣٠ هەزار دەنگ و بردنەوەی سەتا هەشتای دەنگەکان وەکوو نەفەری یەکەم لەو پارێزگایە لە لایەن خەڵکەوە هەڵبژێردرێ. ئەگەرچی دەسەڵاتی تازەو لە سەرروویانەوە خومەینی ڕێگەیان نەدا کە دوکتور قاسملوو وەکوو نوێنەری خەڵک و بەدەنگی خەڵک بچێتە تاران، بەڵام گرینگ ئەوە بوو کە تەنانەت تورکەکانی دانیشتووی ئەو پارێزگایەش بە ڕێژەیەکی زۆر دەنگیان بە دوکتور قاسملوو دابوو.

هەڵبژاردنی یەکەم مەجلیسی شۆرای ئیسلامی لە ٢٤ی ڕەشەمەی هەمان ساڵ واتە ١٣٥٨ بەڕێوەچوو، لەو هەڵبژاردنانەشدا لەو شارانەی کە بەربژێرەکانی حیزبی دێموکرات دەرفەتی خۆکاندیدا کردنیان هەبوو هەر هەموویان لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە دەنگی یەکەمیان وەدەست هێنا. دەکرێ بۆ نموونە ئاماژە بە شارەکانی مهاباد، بۆکان، پیرانشار، سەردەشت، شنۆ، نەغەدە، سەقز، بانە بکەین کە کاندیداکان زیاتر لە هەموو شتێک لە بەر کاندیدابوونیان بەناوی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە بوو کە متمانە و دەنگی بەرچاوی خەڵکیان وەدەست هێنا. لە هەندێ شاری وەکوو سنە هەڵبژاردن خرایە دەوری دووهەم و لەو ماوەیەشدا حکوومەتی جومهووری ئیسلامی هەڵبژاردنەکانی هەڵوەشاندەوە و نوێنەرانی خەڵک واتە کاندیدا هەڵبژێردراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان ڕێگەیان پێ نەدرا کە بچنە مەجلیسی شۆرای ئیسلامی. لێرەشدا وێڕای خۆبواردن لە هۆکارەکانی ئەو ڕووداوانە و ڕووداوەکانی دوای ئەوانە کە ئاکامەکەی پەلاماری هەمەلانەی ڕژیمی تازە بۆ سەر کوردستان بوو، ئەوەی کە مەبەستی ئەم وتارەیە پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانە کە وەکوو نموونە لەو ساڵانەدا ئاماژەی پێ دەکرێ.

هەڵبەت پێویستە ئاماژە بەو شۆرایانەش بکرێ کە حیزبی دێموکرات بە شێوەی هەڵبژاردن بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری ڕۆژانەی خەڵک لە گوندەکان پێکی هێنابوو کە تا ساڵانی دواتریش هەر جێگەی باوەڕ و متمانەی خەڵکی گوندەکان بوون.

ئەم هەڵبژاردنانە نموونەیەکن لە متمانەی ئەوکاتی خەڵک بە حیزبی دێموکرات کە لە ڕوویەکی دیکەشەوە ئاماژەیەکی ڕوون و ڕاستەوخۆیە بە پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکرات لە نێو خەڵکی کوردستاندا. چونکە ساڵانی دواتر ئەگەرچی هیچکات کۆماری ئیسلامی ڕێگەی بە ئینتخاباتێکی ئازاد نەدا و لە جیاتی پەنا بردن بۆ سندووقەکانی دەنگدان کۆماری ئیسلامی شەڕێکی هەمەلایەنەو وێرانکەری بە سەر کوردستاندا سەپاند بەڵام لە چەند نموونەیەکی دیکەدا بە ئاماژەیەکی حیزبی دێموکرات لە چەند هەڵبژاردنێکدا دەرکەوت کە ڕژیمی تاران ململانێی حیزبی دێموکراتی لە کوردستان پێناکرێ.

هەر بۆ وێنە لە هەڵبژاردنی دەورەی شەشەمی سەرکۆماری لە ساڵی ١٣٧٢دا بە ئاماژەیەک خەڵک لە کوردستان دەنگیان بە هاشمی رەفسەنجانی نەدا کە تەنانەت ناوبراو لە بیرەوەریەکانی خۆیدا ئاماژەی بەو بابەتە کردوە.

هەروەها لە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریی ساڵی ٨٨دا حیزبی دێموکرات داوای لە خەڵکی کوردستان کرد کە دەنگ بە نوێنەرانی رێفۆرمخواز بدەن کە سەرەڕای وڵام دانەوەی خەڵک بەو داوایەی حیزب، ئاکامی هەڵبژاردنەکە بەلاڕێدا چوون و وێڕای دزینی زیاتر لە دە میلیۆن دەنگ بۆ مەحموود ئەحمەدینژاد نەفەری دیاری کراوی خامنەیی بۆ سەرکۆماری ناوبراو کرایە سەرکۆمار، کە ئەو کات خۆپیشاندانێکی نارەزایەتی بەربڵاو ئێرانی گرتەوە و وێڕای سەرکوتی ئەو نارەزایەتییانە رژیم هەردوو بەربژێری رێفۆرمخواز واتە مەهدی کەڕووبی و میرحوسەین موسەویی لە ماڵەکەی خۆیاندا دەستبەسەر کرد کە تا ئێستاش درێژەی هەیە.

پێگەی رێبەرانی شەهیدی حیزبی دێموکرات

نموونەیەکی دیکە لە نفووزی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە نێو خەڵکدا پێگەی رێبەرانی شەهیدی ئەم حیزبە لە دوای هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامیە. پێگەی ئەوان لە نێو خەڵکی کوردستان و لە سەر بزووتنەوەی کوردستان بەرادەیەک بوو کە کۆماری ئیسلامی پەنای بۆ تیرۆر و لەناوبردنی ئەوان برد. جیاواز لە رووداوی شەهید بوونەکەیان ئەو کەشە پڕماتەمینەی کاتی تیرۆری دوکتور قاسملوو لە ٢٢ی پووشپەڕی ٦٨و تیرۆری دوکتور سادق شەرەفکەندی لە ٢٦ی خرمانانی ١٣٧١ بە دەستی کۆماری ئیسلامی چ ئەوکات و چ ئێستا بە ئاشکرا بە روخساری کۆمەڵگەی کوردستانەوە دیارە. سەرەڕای دۆخی توندی ئەمنیەتیی هەم ئەوکات و هەم ئێستاش پاش ٣١ ساڵ برینێکی سارێژ نەکراوە بە جەستەی خەڵکی کوردستانەون کە دیسان دەرخەری پێگەی حیزبی دێموکرات و رێبەرە هەڵکەوتووەکانی لە نێو دڵی خەڵکی کوردستاندایە.

شکستی کۆماری ئیسلامی لە هەوڵی چەند دەیەیی بۆ دوورخستنەوە و دابڕانی خەڵک لە حیزبی دێموکرات. (١٧ و ٢١ی خەرمانان وەک نموونە)

بەدرێژایی تەمەنی کۆماری ئیسلامی ئەم رژیمە هەوڵی داوە خەڵک لە حیزبی دێموکرات دوور بخاتەوە تا بەڵکوو لەو رێگایەوە بتوانێ بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردستان سەرکوت بکا. بۆ ئەو مەبەستەش جیاواز لە هێرشی بەربڵاو بۆ کوردستان و سەپاندنێکی شەڕێکی ناڕەوا، کۆماری ئیسلامی ئەوەندەی بۆی کرابێ بە هەموو شێوەیەک هەوڵی لەناوبردن و تەریک خستنەوەی حیزبی دێموکراتی داوە. لە نا قانوونی ناساندنی حیزبی دێموکرات و رێگری لە چوونی نوێنەرانی هەڵبژێراوی

خەڵکی کوردستان بۆ هەردوو مەجلیسی خوبرەگان و شۆرای ئیسلامیەوە بگرە تا دەگاتە گرتن و ئیعدام کردنی ئەندام و لایەنگرانی حیزب و پاشان هەڵگیرساندنی شەڕێکی قورس لە گەڵ خەڵک و هێزی پێشمەرگە و هەوڵ بۆ دەرپەڕاندنی سەرکردایەتیی حیزب بۆ دەرەوەی کوردستان، هەروەها تیرۆر و لە ناوبردنی رێبەران و کادر و پێشمەرگەی حیزب و لە سەرووی هەموانەوە تیرۆری هەر دوو سکرتێری حیزبی دێموکرات، دوکتور قاسملوو لە ڤیەن پێتەختی ئوتریش و دوکتور شەرەفکەندی لە بێرلینی ئاڵمان، نموونەیەکن لەو هەوڵانە.

جیاواز لە هەموو ئەوانە کۆماری ئیسلامی ئێران بەردەوام لەم چل و یەک ساڵەدا و بە هەموو شێوەیەک راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ تەبلیغی ئەوەی کردوە کە حیزبی دێموکرات پێگەی لە نێو خەڵکدا نەماوە و ئەم حیزبەی بەردەوام بە حیزبێکی هەڵوەشاوە ناوبردوە. بەڵام راستیەکان پێچەوانەی درۆ و ئیددیعا بێ بنەماکانی کۆماری ئیسلامی بوون و ئەوان سەرەڕای ئەو هەموو زەبرە گەورانەی کە وەک پەیکەرەی حیزبی دێموکرات کەوت نەیانتوانی دابڕانێکی قەرەبوونەکراو لە بەینی خەڵکی کوردستان و حیزبی دێموکراتدا دروست بکەن.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لەم دە دوازدە ساڵەی دواییدا قایمتر لە هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدا بووە کە رێکخستن بۆ خەباتێکی هەمەلایەنە و گشتگیرتر بکا و هاوتەریب لە گەڵ ئەو پتانسیل و جموجووڵە مەدەنییانەی کە لە ناوخۆی وڵات هەیە درێژە بە خەباتی خۆیان بدەن. لەم قۆناغەدا سەرەڕای هەموو کێشە و گیروگرفتە ناوخۆییەکانی بزووتنەوەی کوردستان حیزبی دێموکرات توانی بەشێوەیەکی باش کەڵک لە هەموو پتانسیلەکانی کۆمەڵگای کوردستان وەربگرێ و فشارێکی زیاتر بۆ رژیمی تاران بێنێ.

کۆماری ئیسلامی کە ئەو هەموو ساڵە تێچوویەکی زۆری بۆ لەناوبردنی حیزبی دێموکرات و سەرکوتی بزووتنەوەی کوردستان دابوو، دیسان دەستی دایە تیرۆر و تەقینەوە. کار گەییشتە ئەو جێگایەی کە سپای پاسدارانی رژیم رۆژی ١٧ی خەرمانانی ١٣٩٧بە مووشەکی بالستیک هێرشی کردە سەر کۆبوونەوەیەکی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە قەڵای دێموکرات و بە پێچەوانەی تیرۆرەکانی پێشوویان، سپا هەر زوو بە دەرکردنی راگەیاندراو ئەو هێرشەی گرتە ئەستۆ. سەرنجڕاکێشتر لەوە پاساوی پەلامارەکەیان بۆ سەر قەڵای دێموکرات بوو کە جگە لە شکستی کۆماری ئیسلامی ئێران و دۆشداماوییان لە بەرانبەر سیاسەتەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا هیچ خوێندنەوەیەکی دیکەی لێ نەدەکرا. سپای پاسداران لە دوو راگەیاندراودا کوتی "ئامانجی ئێمە لەو هێرشە لە بەین بردنی سەرکردایەتی و ناوەندی فکریی حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە، چونکە ئەوانە ئاسایش و ئەمنیەتی کۆماری ئیسلامییان وەمەترسی خستوە."

بەشی دووەم

لێرەدا پرسیاری سەرەکی ئەویە، ئەو کۆماری ئیسلامییەی کە چل ساڵە بانگەوازی نەمانی حیزبی دێموکرات و دابڕانی ئەوان لە خەڵک دەکا ئەوە چۆنە کە بە پێشکەوتووترین چەک واتە مووشەکی بالستیک هێرش دەکاتە سەر سەرکردایەتی و ناوەندی فکریەکەی بەو پاساوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان ئاسایش و ئەمنیەتی ئەوانیان وەمەترسی خستووە.

چوار رۆژ دوای ئەو هێرشە دڕندانەیەی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر حیزبی دێموکرات کە لەراستیدا زەربەیەکی قورس وە پەیکەری حیزب کەوت و شەش ئەندامی رێبەری و دە کەس لە باشترین فەرماندە و پێشمەرگەکانی حیزب تێیدا شەهید بوون، مانگرتنە گەورە و مێژووییەکەی خەڵکی کوردستان لە ۲۱ی خەرمانان بەڕێوەچوو کە دەکرێ بە لووتکەی پشتیوانی و قووڵایی پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە نێو خەڵکی کوردستان ناوی لێ ببرێ. لە ۲۱ی خەرمانانندا سەرەڕای کەشوهەوای ئەمنیەتیی زاڵ بە سەر کوردستاندا خەڵک، بە نیشانەی نارەزایەتی بەو پلامارەی کۆماری ئیسلامی لە ماڵەکانیان نەهاتنەدەرەوە کە لە هەندێ شاروناوچەدا رێژەی مانگرتنەکە گەییشتە نزیکەی سەد لەسەد.

ئەو چەند نموونەیە کە لەم وتارەدا باس کران تەنیا ئاماژەیەکی سەرەتایین بە رادەی جێگە و پێگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ژینگەی سیاسی و کۆمەڵایەتیی خۆی، کە هاوکات ئەو ئەرکەشی دەخاتە ئەستۆ کە دەبێ تا گەییشتن بە ئامانجەکانی گەلی کورد لە خەبات بەردەوام بێ.

لە کۆتاییدا دەکرێ بڵێین رەمزی مانەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان پاش ۷۵ ساڵ خەبات لە مەیدانی سیاسیی کوردستان، خەبات و تێکۆشانی تێکۆشەرانی ئەم حیزبە لە لایەک و قووڵایی پێگەی جەماوەریی ئەم حیزبە لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دایە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - رێکەوتی: ۲۲ی ئاگۆستی ۲۰۲۰

سەرچاوە
Serchawe

ڕەوتناسیی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

شاڕوخ حەسەنزادە

"ڕەوتی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵات، سەرەتا بە بزووتنەوەی شێخەکان لە کۆتایی هاتن بە دەستەڵاتی میرنشینە کوردەکان و بۆشایی نێوان کۆمەڵگا و درێژەی ڕەوتی سیاسیی کورد دەست پێدەکا و دواتر بە دامەزرانی یەکەم ڕێکخراوی کوردی پەنگێکی بەڕۆژ دەداتەوە و لە دامەزرانی دووهەم ڕێکخراودا دەگاتە سەرچڵە پۆپەی داخوازییە شۆڕشگێڕییەکانی خۆی، حیزبی دێموکراتی کورستان وەک یەکەم حیزبی مۆدێرن، ڕەوتی خەباتی کورد لە ڕۆژهەڵات دەگرێتە دەست و ڕیالیستییانە درێژە بە خەبات دەدا."

ڕەوت بریتی‌یە لە دامەزراوە، کۆمەڵە و گرووپێکی دیار کە بێجگە لە بناخەی هزری، جۆرێک ڕەوشتی کۆمەڵایەتیشی هەیە. (خسروپناه، ۱۳۸۸: ۹)

ڕەوتەکان سێ تایبەتمەندی سەرەکییان هەیە کە بریتین لە:

١- کۆمەڵایەتی بوون و هەبوونی جۆرێک لە ڕەوشتی تایبەتی کۆمەڵایەتی.
٢- بوونی دامەزراوە و کۆمەڵە.
٣- هەبوونی بیرۆکە، هزرێکی بەرچاو و دیار و هەڵسووکەوتی تایبەت بە ئەو.

کەوابوو ڕەوتناسی بریتییە لە ناسینی وێژمان، چلۆنایەتی بیچمگرتن، ناساندنی دامەزرێنەران و کەسایەتییە ناسراوەکان،

سەرچاوە
Serchawe

هەروەها کاریگەریان لەسەر دامەزراوە، گرووپی هزری، کلتووری، سیاسی و ئابووری هەیە(پێشوو، ١٠). ڕەوتێکی سیاسی بە مانای شەبەنگێکی بەربڵاوی هزری، ئایدئۆلۆژی، سیاسی و بڕوایە. ڕەوتێکی سیاسی مێژوویەکی دیاری هەیە و لایەنەکانی گووران هەتا گەشە و ئامانج و شێوازی خەباتی سیاسی خۆی دەناسێنێ.

بە شێوەیەکی گشتی ڕەوتە کۆمەڵایەتییەکان بەسەر چوار لێڕوانین دابەش دەبن:

١- ڕەوتی هزری؛ دامەزراوە و کۆمەڵەیەکی کۆمەڵایەتین کە لەسەر بناخەی هزر و ڕوانینی زانستی هەڵچنراوە و زیاتر لە بەستێنی بیر و ئەندیشەدا چالاکن.
٢- ڕەوتگەلی کلتووری؛ دامەزراوە و کۆمەڵەیەک کە بەر لەوەی باس لەسەر پرسگەلی فەلسەفی و کەلامی بکەن، چالاکی کلتووری و پرۆپاگەندایییان هەیە و زۆرتر لەسەر فەرهەنگ و کلتوور کار دەکەن.
٣- ڕەوتی سیاسی؛ دامەزراوەیەکی کۆمەڵایەتی‌یە کە ئاراستە و چالاکییەکانی سیاسییە و زۆرتر لە بەستێنی سیاسی‌دا کاریگەریی هەیە.
٤- ڕەوتی ئابووری؛ ئەو دامەزراوانەی ڕوانینیان ئابوورییە و لەم بوارەدا چالاکن.

یەکێک لە کارکردەکانی کۆمەڵناسیی سیاسیی ڕەوتی سیاسی، شکڵدان بە دامەزراوە کۆمەڵایەتییەکانی سەقامگیرە کە گوورانی لە ناو کێشمەکێشی سیاسی بە نێرینی "گرامێشی" مەمنوونی "هەژموونییە" کەوابوو ئەمرێکی سیاسییە،(خرم شاد، سادات، ١٣٩٢: ٧٠).

ڕەوشی جۆراوجۆر بەستێنی دامەزراندنی ڕەوتەکان وێنا دەکەن، ناسین و شرۆڤەی دۆخی بەرلە هەبوونی ڕەوت بنەمای ناسینی لایەنی هزری و مێژوویی پێکدێنێ. لە کوردستانی ڕۆژهەڵات هاتنی زاراوەکانی سیاسی و خۆخستنە سەر مێشک و زاران(سوسیالیزم، کۆمۆنیزم، ناسیۆنالیزم، دێموکراسی و...)، شەڕە مەزنەکانی جیهانی یەکەم و دووهەم و مەودای نێوانیان، ڕەوشی هەڵسووکەوتی دەسەڵاتی سیاسی، دۆخی کۆمەڵگە بەستێن بۆ سەرهەڵدانی ڕەوتێکی پڕکاریگەر خۆش دەکا.

ڕەوتناسیی سیاسی دەرکەوتنی بیری نەتەوەیی بەشێکی بۆ هاتنی چەمکگەلی وەک ناسیونالیزم، دێموکراسی، کۆمۆنیست و سوسیالیزم و... لە ڕۆژئاوا بۆ ڕۆژهەڵات و لەوێشەوە کوردستان دەگەڕێتەوە. ئەگەر لە فەڕانسە تێزەکانی "مۆنتێسکیۆ"، "ژان ژاک ڕۆسۆ"، ئاوانگاردی هزری سیاسی سەردەمی خۆیان بوون، "جێفرسۆن" و "توماس پین" لە ئەمەریکا و "جێرمی بێنتام" و

"گلادستۆن" لە ئینگلیس، "گاریباڵیدی"، "مێزینی" لە ئیتالیا لە مەزنترین تیۆریسیەنەکانی ناسیونالیستی و پێکهاتنی جۆرێک لە نۆرمی نوێی سیاسی و ڕوانینی تایبەت بە جیهانبینی ئیتالیایی بوونە و، "بیسمارک" لە ئاڵمان ئاڵاهەڵگری نەتەوەگەرایی بووە. ئەگەر لەبەر لەمێژە بوونی، باسی ئەحمەدی خانی و میرشەرەفخانی بدلیسی لە کوردستان و نەبوونی نەزمێکی سیاسی بەرچاو لە میرنشینەکانی نەکەم، ناکرێ ماڵباتی بەدرخان، بزووتنەوەکانی شێخ عوبەیدوڵلا، سمایل ئاغا و... نەهێنییە بەرباس کە ئاڵووگۆڕێکی عەزیمی فکری لە دەزگای بیرکردنەوە و ئاستی وشیاری نەتەوەیی کۆمەڵگەی کوردی ڕۆژهەلات کردەوە. کاتێک دەسەڵاتی میرنشینەکان نامێنن، بۆشایەکی سیاسی ئەمنی بوروکراتیک ڕوو دەدا، شێخەکان بە تەکیە و دامەزراندنی خانەقاکان دێنە مەیدان و تەنانەت جڵەوی دەسەڵاتی سیاسی و بزووتنەوەکانیش بەدەستەوە دەگرن، دوو تەریقەتی پڕگرنگی کوردستان "قادری" و "نەقشبەندی"، لە شکڵگرتنی نوێی ڕەوتی سیاسیی کورددا ڕۆڵی بەرچاویان گێڕاوە کە پشکی تەریقەتی نەقشبەندی لەم ئاستەدا زۆرترە.

مەودای نێوان شەڕی یەکەمی و دووهەم جیهانی، ئەو گرێبەستانەی "سایکس پیکۆ"(١٩١٦ز)، "سێڤر"(١٩٢٠ز) و "لۆزان"(١٩٢٣ز)، شۆڕشەکانی کورد لە سەدەی نۆزدە و بیست هەموویان سەرەتا بە دەستپێکی ڕوانینێکی "نەتەوەیی-ئایینی" دواتر ڕەوتی چەپ(سۆسیالیزم - کۆمۆنیزم) و (ناسیونالیزم - نەتەوەیی) کاریگەریان لەسەر بیچمگرتنی سێ ڕێکخراوی "ح، ئا، ک"(حیزبی ئازادی کوردستان ١٩٣٨)، "ک. ژ. ک" (کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد ١٩٤٢)و "حدک"(حیزبی دێموکراتی کوردستان ١٩٤٥) هەبووە.

هەر کردەوەیەک دژکردەوەیەکی هەیە، هەموو ئەو نەهامەتی و کردەوە دژە کوردانەی، دەورانی بیست ساڵەی دەسەلاتی پڕ لە زوڵم و خەفەقانی ڕەزاشا، پرۆژەی قالکردنەوەی کورد و شوڤینیزمی فارس(گۆڕینی ناوی شار و ئاواییەکان، تەحریفی مێژوو و چەواشەکاری، دژایەتی دەگەڵ کلتووری ڕەسەن و خۆماڵیی گەلی کورد و پێداگری لەسەر زوڵم و ستەمی نەتەوەیی، سەرکوتی شۆڕشەکانی کورد، (سمکۆ، جافرسوڵتان لە هەورامان، حەمەڕەشیدخانی بانە، مەحموودخانی کانی سانان لە مەریوان، مەلا خەلیل گۆڕئومەری (١٣٠٧ - ١٣٠٨)، بیرهۆ و فەرزەندە لە ناوچەی ماکۆ) هاوکات دەگەڵ گۆڕینی بیروهزری کۆمەڵگە بەنیسبەت پرسی نیشتمان و نەتەوە بوونە دنەدەری ڕەوتی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەلاتی کوردستان.

حیزبی ئازادی کوردستان ١٩٣٨:

لەگەڵ دەستپێکی شەڕی جیهانی یەکەم(١٩١٤ - ١٩١٨ز) سپای ڕووسیە خۆی دە ئێران دەکێشێت و تەنانەت لەبەشێکی ئاخی ئێران دەگەڵ عوسمانلییەکان دەکەوێتە شەڕ و پێکدادان. لەناوچە موکریان و بەتایبەت لە شاری مهاباد کەسانێک دەکەونە ژێر کاریگەریی بانگەشە و بیروبۆچوونی ئەو ئەفسەرانەی کە لایەنگری حیزبی سوسیال دێموکراتی(کۆمۆنیست)ڕووسیا بوون و

لە سپای ئەو وڵاتەدا بوون، سەرۆکی ئەمانە کەسێک بوو بە ناوی "حەمە هەتیو" ئەوانە بە بەڵشەڤیەکانی مهاباد ناوبانگیان دەرکرد و دروشمەکەیان ئەوە بوو کە دەبێ، فەقیر و هەژار سەرکەوێ و دەوڵەمەند نەمێنێ(بازیار، ٢٠١٩: ٢٦) دواتر کرماشان وەک شوێنی دەرکەوتنی سۆسیال دێموکراسیێ لێدێ و "ئەبولقاسمی لاهووتی" ڕۆڵی بەرچاوی هەبووە لە جووڵە سیاسییەکانی سۆسیالیستە چەپەکان و لەلایەکی تریش چالاکییەکانی حیزبی توودە لە کوردستان و خۆ بە خاوەن کردنی پرسی کورد ڕەوتی چەپی بەسەر فەزای کوردستان دا زاڵ کرد و ئیدی هێدی هێدی ڕەنگی ئایین و سەرکردایەتیی شێخ و ئاغا کە پێشتر جڵەوی بزووتنەوەکانی کوردیان دەدەست دابوو، کاڵ دەبێتەوە.

یەکەم ڕێکخراوی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵات لە هەلوومەرجێکدا دامەزرا کە سیاسەتی نەتەوەسازی و یەکرەنگکردنی کولتووری، ئاسیمیلەکردنی نەتەوەکانی غەیرە فارسی ڕەزاشا لە ئێران، تێکشکانی بزووتنەوە خێڵەکی و چەکدارییەکانی کورد، بوونە هۆکاری دامەزراندنی یەکەم ڕەوتی ڕێکخراو بە ناوی "حیزبی ئازادی کوردستان" کە لە پووشپەڕی ١٣١٧ لەناو ئەو هۆکارانەی باسمان کرد هەڵقوڵا.

لەبەر نهێنی بوونی کاروچالاکییەکانیان هەروەها ڕەوشی پۆلیسی و پڕمەترسیی ئەو قۆناغە ناوی دامەزرێنەرانی بەتەواوی ڕوون نییە، بەڵام ناوی بەشێکیان بۆ ئێمە ئاشکران کە بریتین لە "حوسێن فروهەر(زێرینگەران)، کەریم یاهوو، مەحموود ڕابتی، حوسێن میکائیلی، محەمەد نانەوازادە، بە سەرۆکایەتی ڕووناکبیری مهابادی عەزیز مەلا زەندی(دوکتور عەزیز زەندی، عەزیز ئەڵمان.(سەردەشتی، ٢٠١١: ٦٥) هەر زۆر زوو ناکۆکی فکری لەنێو ئەو حیزبە بووە هۆی هەڵوەشانەوەی و دابەشبوونی بەسەر دوو بەرە، عەزیز ئەڵمانی کە سەردانی ئەڵمانی کردبوو و لە نزیکەوە شاهیدی پێشکەوتنەکانی ئە وڵاتە بوو و لەلایەکی تر عەبدوڵرەحمان زەبیحی و حوسێن فروهەر بەلای سوڤیەتدا شکانەوە،(باباخانی ٩:١٣٧٨). بەرنامەی ئەم حیزبە لە ٢٨ خاڵدا پێکهاتووە و لایەنی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و کولتووری لەخۆ دەگرێ(بازیار، ٢٠١٩:٣٥) شکڵ گرتنی یەکەم ڕەوتی ڕێکخراو بە تەکووزییەکی نیوەدیار دەگاتە حیزبێکی دێموکراسیخوازی ئانتی فاشیزمی پێشکەوتنخوازی کوردستانی. ئەوان بڕوایان بە کوردستانێکی ئازاد، فرە نەتەوە، فرەزمان و کلتورە کە تەواوی نەتەوەکانی کورد و ئاسووری و ئەرمەن لەسایەی کۆمارێکی عەلمانی و سێکۆلاردا ئازاد بن، بە ورد بوونەوە لە مەرامنامەی ئەو ڕەوتە دەردەکەوێ کە لایەنگری لە "چینێکی"(زاراوەیەکی سیاسییە کە مارکس دایهێناوە) ڕەنجبەران و کرێکاران دەکا، دامەزراندنی مەجلیس و ئەنجوومەنی ڕەنجبەران و کرێکاران لە هەموو شوێنێک بە مەبەستی ئازادی و دژ بە دیکتاتۆڕی و دامەزراندنی هەرەوەزییەکان و هەلوەشاندنەوەی هەموو کۆت و بەند و ئیمتیازێک کە ژیانی جووتیاران نائاسوودە دەکا، هیچ گومانێک ناهێڵێتەوە کە یەکەم ڕێکخراوی سیاسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕەوتێکی چەپ بووە(بازیار، ٢٠١٩:٣٦).

سەرچاوە
Serchawe

ژێکاف(٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢١ی هەتاوی(١٩٤٣ز)).

دوای دەستپێکردنی شەڕی جیهانیی دووهەم(٩ی خەرمانانی ١٣١٨، یەکی سێپتامبری ١٩٣٩) وڵاتی ئێران بێلایەنیی خۆی لەو شەڕە ڕاگەیاند، بەڵام بە دوو هۆکاری؛ بەربڵاویی سنوورەکانی ئێران دەگەڵ یەکێتی سۆڤیەت و دەرگیربوونی شوورەوی دەگەڵ ئاڵمان ئەم بێلایەنییە سست بوو. سپای "هاوپەیمانان" بە پاساوی بوونی سیخورانی نیزامیی ئالمانی لە ئێران ئەو وڵاتەیان داگیر کرد. دوابەدوای یەکگرتنی ئینگلیس و شوورەوی دوای هێرشی ئالمانی نازی بۆسەر سۆڤیەت و پێویستی ئەم وڵاتە بە یارمەتییەکانی ئەمریکا و ئینگلیس بۆ بەرەکانی شەڕ لە شوورەوی، هاوپەیمانان بڕیاریان دا لە کۆلیدۆڕی ئێران کەڵک وەرگرن، هەربۆیە ئەو هێزانە لە ٢٥ی ئوتی(١٩٤٥) هێرشیان کردە سەر ئێران و ئەم وڵاتەیان گرت. لە ڕۆژی ٣ی خەرمانانی(١٣٢٠)، سەرەتا هێزەکانی شوورەوی لە باکوور و ڕۆژهەڵات بە ئاسمان و زەویدا هێرشیان کردە سەر ئێران، دواتر هێزەکانی بریتانیا لە باشوور و ڕۆژئاوا داگەڕان و هەموو شارەکانی ئێرانیان بەهاسانی دەستبەسەر دادەگرت و هەردووک وڵات بەرەو تاران ملی ڕێگایان گرتەبەر. ئەرتەشی ئێران خێرا داڕما. ڕەزاخان بە زەختی وڵاتانی هاوپەیمان بەتایبەت بریتانیا وازی لە دەسەڵات هێنا و دوای گرژی و چەقەیەکی زۆر بەو ئاکامە گەیشتن کوڕەکەی ڕەزاخان واتە حەمەڕەزا کە جێگرەوەی پێشووشی بوو، بکەنە خونکاری ئێران.

دوای کۆتایی هاتنی شەڕی جیهانی دووهەم لە ساڵی(١٩٤٥) دا سپای بریتانیا بەپێی ڕێکەوتنێک دەگەڵ ئێران، ئەو وڵاتەی چۆل کرد، بەڵام هێزەکانی سپای سووری شوورەوی ئەو ڕێکەوتنەیان لا پەسەند نەبوو و لەو وڵاتە مانەوە هەتا دوو ناوچەی جوگرافیای ئازەربایجان و کوردستان دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان لێ ڕاگەیاند(حەسەنزادە، ٢٠١٩:١٠٢)

لە ساڵی(١٩٢١)دا پاش کودتایەکی نیزامی کە بە یارمەتی ئینگلیس هاتە دی، ڕزاخان دێتە سەرکار و ساڵی(١٩٢٣) لە تاران تانجی خونکاری لەسەر نا و زنجیرەی پاڵەوی ڕاگەیاند. ڕووکاری ئاوەڵایی سیاسی لە تەواوی وڵاتی ئێراندا کاتی بەسەرچوو. دەسەڵاتی ناوەندی ئێران لە تاران هێزی گرت و پشووی لە هەمووان بڕی. لە سەردەمی دیکتاتۆریی بیست ساڵەی ڕەزاشادا زۆرداریی نەتەوەیی گەیشتە ئەوپەڕی خۆی و شۆڤێنیزمی فارسی ئێرانی و "یەک نەتەوە" - "یەک وڵات" بوو بە سیاسەتی فەرمی ڕێژیمی پەهلەوی و گەلانی غەیرە فارسی نیشتەجێ لە بانووی ئێران(ئەو ناوە دەستکردەی تازە داتاشرابوو)،خرانە ژێر توندوتیژترین ستەمی نەتەوەیی.

سرووشتیە لەهەمبەر ئەو هەمووە زوڵم و غەدرە دژکردەوە هەبێ، ڕەخسانی هەلی شەڕی جیهانیی دووهەم ئەو دەرفەتەی بۆ

سەرچاوە
Serchawe

کورد ڕەخساند کە لە نەبوونی دەسەڵاتی پتەوی شا لە ناوچەکە بەتایبەت ناوەندی ڕۆژهەڵاتی کوردستان (ئینگلیس لە باشوورەوە هەتا لای لۆرستان و ئیلامی گرتبوو و لە باکووریشەوە هەتا نزیک ورمێ دەدەست هێزەکانی شوورەوی دابوو) بزاڤی مافخوازانەی کورد سەرهەڵدەنەوە.

"دەوڵەتی ئێران بەرنامەی ئەوەی هەبوو کە کوردەکان لە ناوچەی ورمێ چەک بکا، زەختێکی زۆریان بۆ دێنێ، ئینجا ژاندارمی ئازەری شیعەمەزەب بە کرێ دەگرێ، لە ئاوریلی(١٩٤٢) ڕەوشی ئەو ناوچانە زۆر ئاڵۆز دەبێ و سەرهەڵدان و پشێوی درووست دەبێ. لەو نێوەدا بەرەنگاری و تێکهەڵچوون ڕوو دەدا، لە ڕۆژی ٢٨ی ئاوریلی(١٩٤٢)دا (هەشتی بانەمەڕی ١٣٢١)عێل و عەشیرەتەکانی کوردی نیشتەجێی دەڤەر و ناوشاری ورمێ خۆپێشاندانێک لە شەقامەکانی ورمێ بەڕێوە دەبەن(کۆچیرا، ١٣٦٩: ٢٧٥)کوردەکانی باژێری ورمێ چەند داخوازییەکی تەواو مەدەنیانەیان لە کاربەدەستان و کونسولی شووڕەوی لەو ناوچەیە هەیە کە بریتین لە...

١- زمانی کوردی لە مەدرەسەکاندا بخوێندرێ.
٢- تەواوی ژاندارمی بەینی شارەکانی خۆیە و مهاباد دەبێ لەو ناوچەیە بچنە دەرێ.
٣- کوردەکان دەبێ لە کاروباری نەتەوایەتیدا ئازاد بن.
٤- دەبێ نوێنەری کوردان لە هەموو ئیدارە و ئۆرگانەکانی دەوڵەتیدا هەبن و لە مەدرەسەکانیش جێگیر بن.
٥- کوردەکان دەبێ لە هەڵگرتنی چەک ئازاد بن.
٦- هەروەها داوای ئازاد کردنی ٢٠ کەس لە گیراوانی خۆیان دەکەن کە لە بەندیخانە دان.

دوای ئەو داواکاریانەی کوردانی ورمێ لە هێزی شوورەوی، لە سێپتامبری(١٩٤٢) واتە(٣ی خەرمانانی ١٣٢٠) کۆنفرانسێک لە شاری شنۆ بە بەشداریی ئاغا و سەرۆکە کوردەکانی لای خوارووی ڕۆژئاوای ورمێ و باکووری کوردستانی ئێران بۆ ماوەی چەند ڕۆژ بەڕێوەدەچێ، لەم کۆبوونەوەیەدا کە دوور لە چاوی ئینگلیسەکان و بە پاساوی زەماوەندی کوڕی قەرەنی ئاغای مامەش گیرابوو، بەرپرسە کوردەکان بە هیچ ئاکامێک و یەکێتیەکی ئەوتۆ ناگەن.(پێشوو)

"سەرلەشکر ئەحمەد زەنگەنە، یەکێ لە ئەفسەرانی باڵای لەشکری ٤ی ڕزائییە لە ژێر سەردێڕی "لەهەمبەر بارودۆخی ڕزائییە لە ساڵی (١٣٢٠)دا" نووسیویەتی: دوای هەڵوەشانی لەشکر لە شەهریوەری(١٣٢٠)، ڕزائییەش وەکوو زۆر ناوچەی تری وڵات ئارامی و ئاساییشی بیست ساڵە بۆ نائەمنی و شێوان گۆڕا، بەشێک لە ئاژاوەخوازانی ناوچەی ڕزائییە وەکوو، عومەر شەریفی(عومەرخانی شکاک) لە ناوچەی سۆما و برادۆست سەرووی ڕزائییە، ڕەشید بەگی جەهانگیری لە ناوچەی تەرگەوەڕ و

مەرگەوەڕ لە مەڵبەندی ڕۆژئاوای ڕزائییە، زێڕۆ بەگی بەهادوری لە ناوچەی بالانیش و ناوچەکانی خوارووی ڕزائییە، تەها هەرکی لەناوچەی دۆڵی خوارووی ڕزائییە" کەوتبوونە ژێر کاریگەری بێگانە و ئەفسەرانی یەکێتیی سوڤیەت". (مستەفائەمین، ١٩٩٣: ٥٢) ئەم بارودۆخە وا ڕێکەوت بۆ ئەوەی یەکەم ڕێکخراوی تۆکمە، مۆدێرن و نەتەوەیی بەتەواو مانا بە ناوی "کومەڵەی ژیانەوەی کورد"(ک.ژ.ک) لەسەر دارووپەردووی حیزبی ئازادی کوردستان پێک بێت. دامەزرێنەرانی کۆمەڵەکە یازدە کەس بوون کە لە ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژی(١٣٢١)ـدا بەرامبەر بە ١٦ی ئوتی(١٩٤٢)لە مهاباد کۆبوونەوە و کۆمەڵەی ژێکافیان دامەزراند(ئەو یازدە کەسە بریتی بوون لە: حوسێن فروهەر، عەبدوڵرەحمان زەبیحی، عەبدوڵرەحمان ئیمامی، عەبدولقادر مودەڕسی، نەجمەدین تەوحیدی، محەمەدی نانەوازادە، عەلی مەحمودی، محەمەد ئەسحابی، عەبدوڕەحمان کیانی، سەدیق حەیدەری و قاسمی قادری).(قاسملوو، ١٩٨٨: ٢٨) ئەم دامەزراوەیە وەک ڕیخراوێکی نهێنی چالاکی دەکرد و هەر لە سەرەتای دامەزراندنەوە کوردانی باشوریش تێیدا بەشدار بوون."

"ساڵی(١٩٤٢)حیزبی هیوا کە ئەوسا بەهێزترین ڕێکخراوی چەپی سیاسی لەکوردستانی عێراق‌دا بوو؛ دوو کەس لە ئەندامە شارەزاکانی خۆی؛ واتە "میرحاج ئەحمەد و مستەفا خۆشناو"، کە هەردووکیان ئەفسەر بوون بۆ درووستکردنی پێوەندی و هاوکاری و هاوخەباتی لەگەڵ کوردەکانی خۆرهەلات نارده کوردستانی ئێران، دوای پێوەندیکردن دەگەڵ چەندین کەس لە ڕۆژی ٢٥ی شەهریوەر(خەرمانان)ی(١٣٢١) دەستەیەک لاوی سابلاغی لە باخی حاجی داود لە نزیک چۆمی سابلاغ بە ئامادەبوونی نوێنەرانی حیزبی هیوا، میرحاج و مستەفا خۆشناو بۆ پێکهێنانی ڕێکخراوێکی سیاسی کورد کۆبوونەوە."

لە مانگی بانەرمەڕی(١٣٢٢)ـی هەتاوی کۆبوونەوەیەک وەک کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵە پێکهات. لەم کۆنگرەیەدا کە لە چیای "خوداپەرەست" گیرابوو ، نزیکەی سەد کەس بەشداربوون؛ بریار درا کۆمەڵە بیروڕای خۆی لە گۆڤارێکدا بڵاو بکاتەوە. کۆمەڵەی ژێکاف ڕێکخراوێکی ناسیونالسیتی و نیشتمانپەروەر بوو و خواستی سەرجەم چین و توێژەکانی کوردی وەک بەیداخێک بەرز کردبـۆوە بەڵام لەبەر نهێنیبوونی، نەیدەتوانی بەئاشکرا ئەوە ڕابگەیەنێت. هەر بۆیە لە یەکەم هەنگاوەکانیدا دەستی بە بڵاوکردنەوەی گۆڤاری "نیشتمان" کرد.(قاسملوو، ١٣٦٧: ٢٩)

"ئەو ئایدئۆلۆژی‌یەی کە؛ سەران و دامەزرێنەرانی کۆمەڵە بینای کارەکەیان لە سەر دامەزراندبوو، لە کۆنگرەی دووهەمیدا دانی پێدانرابوو. لە بەندێکی مەرامنامەی کۆمەڵەکەدا دەڵێ: کۆمەڵەی (ژێ - کاف) لە سەر چوار کۆڵەکەی (ئیسلام، کوردایەتی، مەدەنییەت ، سوڵح و ئاشتیخوازی)دا ڕۆنراوە.

یەکێک لە ئەسڵ و ئەستوونە بەهێزەکانی دامەزراندن و فەلسەفەی وجودیی ژێکاف، باوەڕ بە ئاشتی و مەدەنییەت بووە،

سەرچاوە
Serchawe

ڕەنگبێ دامەزرێنەرانی بەشێوەی ئاکادێمی و هەنووکە؛ زانیاریان لەسەر کۆمەڵگەی مەدەنی و شێوازەکانی کاری سڤیلی نەبووبێ کە زۆر سرووشتییە، بەڵام باوەڕی قووڵی بەرپرسان و خەباتکارانی کورد بە چەمکی مەدەنییەت لە مێشک و ئەستیان دا هێلانەی چنیبوو!

ئەوەی کە ڕوونە پێگەی چینایەتیی دامەزرێنەرانی (ک.ژ.ک)یە کە سەر بە کوردی شارنشینی وردە بورژوازی بوون(وەلی، ١٩٩٥: ٢١)، ئەوە یەکەم کۆمەڵەی نەتەوایەتیی کورد بوو کە دامەزرێنەرەکانی شێخ و ئاغاکان نەبوون، بەڵکوو زۆربەیان لە چینی ڕووناکبیر و بازرگان و زانایان بوون. ئەمانە چینی تێگەیشتووی کۆمەڵگەی کوردین کە تەنیا بۆ مافەکانی خۆیان هەوڵیان نەدەدا بەڵکوو لەگەڵ مافی گشتیی نەتەوەکەیان بوون(مەکداول، ٢٠٠٣: ٤٩٣)

کۆمەڵەی ژێکاف لە یەکەم ژمارەی "نیشتمان" بڵاوکراوەی بیری ئەم ڕێکخراوەدا سەبارەت بە ئامانجی ئەم ڕێکخراوەیە دەنووسێ:(ئەی برای کوردی خۆشەویست): کۆمەڵەی ژێکاف بە پێچەوانەی هەموو بەرهەڵست و قۆرت و چەڵەمێکی وەکوو دوژمنایەتی خۆبەخۆ، دووبەرەکی و خۆخۆری، پووڵپەرەستی و بێگانەدۆستی کە لە ڕێگای پێشکەوتن و سەرکەوتنی کورددا هەیە، بە هەموو هێز و توانای خۆی تێدەکۆشێ تا زنجیر و کەڵەپچەی دیلی و ژێردەستی لە ئەستۆی نەتەوەی کورد داماڵێ و لەم کوردستانە لەت و کوتەی ئێستادا کوردستانێکی گەورە و ڕێکوپێک بێنێتە بەرهەم کە هەموو کوردێک بە سەربەستی تیا بژی.(نیشتمان، ١٣٢٢: ٥)

هێمنی موکریانی کە خۆی ئەندامی چالاکی (ژ - ک) بووە و لە نووسەرانی نیشتمان بووە دەڵێ: ئەندامانی کۆمەڵە لە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواری پێکهاتبوون و جیاوازیی بیروڕای سیاسی و فەلسەفییان هەبوو، ئەگەر چاوێک بە ئۆرگانی کۆمەڵەدا بخشێنین ئەو ڕاستییەمان بۆ دەردەکەوێ. بەڵام، بیروباوەڕی کۆمەڵە لەسەرەتای دامەزرانییەوە تا هەڵوەشانەوەی لەسەر دەستی قازی محەممەد، بیروباوەڕێکی نەتەوەخوازی ڕاستڕەوانە بوو بە درێژایی ماوەی هەڵسووڕانی وەک ڕێکخراوێکی ڕیفۆرمیستی نەریتپارێز خۆی نواندووە(ئەسەسەرد، ٢٠١٢: ٤٢). نێوەڕۆکی ئایدئۆلۆژیی کۆمەڵەی ژێکاف زۆرتر دەربڕی بابەتی کۆمەڵایەتی-ئابووری پەیوەندیدار بە ستراکچەری چینایەتی کۆمەڵگای کوردستان بوو.

گۆڕانکارییەکان یەکجار زۆر خێرا بوون. جیهان بەرەو ئاڵوگۆڕێکی مەزن هەنگاوی دەنا، شۆڕشی گەلانی دونیا دژ بە فاشیزم و دیکتاتۆری پەرەی سەندبوو، "کۆمەڵەی دەوڵەتەکان" هەم ژمارەیان زیاتر دەبوو هەمیش بەرەو ڕێکخراوێکی مەزنتر و ڕێکوپێکتر دەچوو کە دوایی بوو بە "ڕێکخراوی نێودەوڵەتی". وڵاتی ئێران گۆڕانێکی ناوخۆیی بەسەردا هات و لە لایەکی دیکەوە لەو بارودۆخە گرینگەدا چالاکییەکانی کۆمەڵە بەرینتر ببوونەوە. بەڕێوەبەرانی دەبوو بەڕێکوپێکی چالاکییەکان

سەرچاوە Serchawe

بەرنە پێش و پێویستیان بە سیاسەتێکی دیاریکراوتر و لاستیکی هەبوو. هەروەها دەبوو ڕێکخراو مەندتر، یەکگرتووتر، خاوەن پلان بۆ بەرەوپێش ڕۆشتنی ڕوونتر، سیاسەت و دوورەدیمەنی ستراتیژی خۆیان داڕێژنەوە. سەرکردایەتیی کۆمەڵە باش لەو ڕەوشە ئاگادار بوون، هەربۆیە هەوڵێکی نوێیان دا بۆ دامەزراندنی هێزێکی سیاسی مۆدێرن و بەرفرەوان. دوای سێ ساڵ لە پێکهێنانی ڕێکخراوی ژێکاف، لە ڕێکەوتی ١ی خەزەڵوەری ١٣٢٤ لە شاری مهاباد حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرا. ئەگەرچی یەکەمین بەیاننامەی خۆناساندنی حیزب بە خەڵک و دانانی یەکەمین مەرامنامەی و هەوڵی کۆنگرە لە سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەر دا بوو، کەچی حیزبی دێموکرات هەموو ساڵێک لە ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ جێژنی دامەزراندنی خۆی دەگێڕێ!، هۆکارەکەشی ئەمەیە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان خۆی بە درێژەی (ک.ژ.ک) دەزانێ. بە قەولی هەژاری موکریانی،گ حیزبی دێموکرات لەسەر داروو پەردووی(ژ.ک) دادەمەزرێ.(بازیار، ٢٠١٩: ٥٦) ئەگەرچی ئەو حیزبە نوێیە لە ئەزموونەکانی کۆمەڵە سوودی وەردەگرت، بەڵام لە سیاسەت، ڕوانین و چالاکییەکانیدا زیاتر خۆی دەگەڵ ڕەوشی مەوجود هاوئاهەنگ دەکرد.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە یەکەم هەنگاوی خۆیدا بەیاننامەیەکی بە زمانی کوردی و فارسی لە هەشت بەنددا گەڵاڵە کرد و بڵاوی کردەوە کە زیاتر لایەنی ناسیۆنالیستی و نەتەوەیی لە ناو سنوورەکانی ئێرانی پێوەدیارە. دەگەڵ ئەوەیکە "حدک" لەسەر بناخەکانی "ک.ژ.ک" دامەزرابوو بەڵام بەرنامە هەشت خاڵییەکەی لەچەند لایەنەوە جیاوازیان دەگەڵ بەرنامەی "ک.ژک" هەبوو. ژێکاف باسی لە وەسەریەکخستنەوەی کوردستانی گەورە کردبوو بەلام "حدک" لە چوارچێوەی سنووری ئێراندا خودموختارییەکی نیمچە سەربەخۆی لە خاکی ئێران دا دەویست. سەرکردەکانی "حدک" باش لە واقعی ڕەوشەکە تێگەیشتبوون و دەیانهەویست سەرەتا بناخەیەکی تۆکمە بۆ گەیشتن بە ئامانجە بەرزەکانی ژێکاف دابمەزرێنن بۆیە خۆیان لە درووشمی قەبە و بریقەدار دەپاراست. بۆ وێنە حیزب لەگەڵ ئاوڕدانەوە لە ژیانی جووتیارانی کوردستانیشدا هەوڵ دەدا بۆ ڕۆژگاری ئەوسای کوردستان ڕێگەچارەسەرییەکی مامناوەندی بدۆزێتەوە، واتە نە لە ئاست ژیان و بەڕیوەچوونیان بێ دەنگ بێ و نە خۆ لە خانەی درووشمێکی ڕادیکاڵی وادا دەبینێتەوە، هەربۆیە لە مادەی پێنج دا دەنووسێ: دەبێ لەسەر ئەساسی قانوونێکی گشتی لە نێوان لادێی و خاوەن موڵکدا ڕێکەوتنێک پێکبهێندرێ و دواڕۆژی هەردوولا دابین بکرێ.(ئەیووب زادە، ٢٠٠٨: ١٨)

ئەو ڕووداوە خێرایانە بە جۆرێک بوون دوای پێنج مانگ(١٦٠ ڕۆژ) لە ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان، دەوڵەتی کوردی(حکومەتی کۆماری کوردستان)لە ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ڕاگەیەندرا و قازی محەمەد کە پێشەوای حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو بوو بە یەکەمین سەرۆک کۆماری کوردستان. لە ماوەی یازدە مانگ تەمەنی کۆمار زۆرێک لە داخوازییەکانی کورد لە ڕۆژهەڵات وەدی هاتن؛ لەوانە خوێندن بە زمانی کوردی، دامەزراندنی سپای نەتەوەیی(پێشمەرگە)، سروودی

سەرچاوە
Serchawe

نەتەوەیی، ئاڵای نەتەوەیی، دامودەزگای حکومەتی کوردی، هاتنی ژنان و لاوان بۆ نێو ژیانی سیاسی(دامەزراندنی یەکێتییەکان ژنان و لاوان)، پەروەردەی مۆدێرنی کوردی، بونیادنانی دامەزراوە کولتوورییەکان(سینەما، شانۆ، ڕادیۆ، کتێبخانە).

خاڵی جێگای سەرنج لەم قۆناخەدا ئەوەیە لەنێوخۆی حیزب دا باڵی چەپ پەراوێز دەخرێت بەڵام لە هەمبەر دەرەوەدا حیزبی دێموکرات لە حیزبە چەپ و پێشکەوتنخوازەکانی ئێران نزیک دەبێتەوە، لە ئاکام دا دەگەڵ ئەو حیزبانە(حکومەتی نەتەوەیی ئازەربایجان و توودە)بۆ هەڵبژاردنی خولی پازدەهەمی پەرلەمان دەچێتە یەک بەرە.(بازیار، ٢٠١٩: ٦٤).

بە گشتی پێکهاتەی خێڵەکی و سیاسی-کۆمەڵایەتیی کۆمەڵەی کوردەواری و نفووزی شێخ و مەلاکان و بوونی کەسایەتییەکانی سەربەم چین و توێژانە بەشێوەیەکی بەرچاو و شوێندانەر لە ڕێکخراوی سیاسی و نیزامی ڕەوتی کوردی و کۆماری کوردستان لەبەر ئەوەیکە بەرنامەیەکی رادیکاڵی کۆمەڵایەتی لێ نەکەوێتەوە سرووشتی بوو. سەرکردایەتی حیزب لە شێوازێک گەڕاون بۆ پێکەوە گونجاندن و ڕاگرتنی بالانس لە نێوان چینە جۆربەجۆرەکانی ئەوکاتی کۆمەڵگای کوردستان بۆ ئەویکە بتوانێ هەموو لایەک لە ژێر چەتری دەستەڵاتێکی نەتەوەیی دا کۆ بکاتەوە.

سەرچاوەکان:

١- خسروپناه، عبدالحسین، جریان شناسی فکری ایران معاصر، قم:موسسه حکمت ١٣٨٨
٢- خرم شاد، محمدباقر، سادات، سید ابراهیم، جریان شناسی به مثابه روش، فصلنامه علمی پژوهشی، دوره ٥ شماره ٢
٣- بازیار، سمایل، کاریگەری بیری چەپ لەسەر بزاڤی سیاسی ڕۆژهەڵاتی کوردستان(حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک نمونە ١٩٩١ - ١٩٤٥)تێزی دوکتورا، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر ٢٠١٩
٤- سەردەشتی، د.یاسین، کوردستانی ئێران لێکۆڵینەوەیەکی مێژوویی لە جووڵانەوەی ڕزگاری خوازیی نەتەوەیی گەلی کورد(١٩٣٩ - ١٩٧٩) سلێمانی ٢٠١١
٥- باباخانی. ناصر، عبدالرحمن زبیحی کاریزمایی ناتمام، انتشارات سیدیان مهاباد ١٣٧٨
٦- حەسەنزادە، شاروخ، کۆمەڵگای مەدەنی لە کوردستان(بە تەکز کردن بە ڕۆژهەلاتی کوردستان)(هێشتا چاپ نەکراوە.
٧. کۆچیرا، کریس وەرگێرانی ڕەیانی، محەمەد، کورد لە سەدەی نۆزدە و بیستدا چاپخانەی کارون چاپی یەکەم
٨- مستەفا ئەمین، نەوشیروان، حکومەتی کوردستان...چاپی دووهەم ١٩٩٣، وزارەتی ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستان
٩- د.قاسملوو، عەبدوڵرەحمان، چل ساڵ خەبات لە پێناو ئازادی چاپی دووهەم ١٩٨٨

سەرچاوە
Serchawe

١٠- وەلی، عەباس. پەیدابوون و بناغەی ناسیونالیزمی کوردی لە ئێران، و. حەسەن قازی، سوید ١٩٩٥
١١- مەکداول، دیڤید، مێژووی هاوچەرخی کوردی، ئەبووبەکر خۆشناو، سلێمانی ٢٠٠٣
١٢- نیشتمان، گۆڤارێکی کۆمەڵایەتی، ئەدەبی، خوێندەواری و مانگی کوردییە ژ١، ساڵی یەکەم ١٣٢٢
١٣- ئەسەسەرد، فەرید، ڕەهەندەکانی بیری سیاسی کورد پاش جەنگی دووهەمی جیهانی ئاکادێمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران، سلێمانی ٢٠١٢
١٤- ئەیووب زادە، ئەیووب، لە ژ - ک وە بۆ کۆمار هەولێر ٢٠٠٨

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

تایبەتمەندییە سیاسی و کولتوورییەکانی گەلی کورد و پێویستیی تێپەڕین لە جەغزی مێژوویی

مانێشت کوردستانی

چوارچێوەی فکریی بەهاداری حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕابردووی پڕ لە شانازی و کەسایەتییە خەباتکارە مەزنەکانی، هانی دام بەپێی توانای خۆم ئاوڕ لە هۆکارە مێژوویی و تایبەتمەندییە کۆمەڵایەتی و ئەخلاقییەکانی کورد بدەمەوە کە سەرەڕای بەهای بەرزی مرۆییان، هەندێ جار هۆکاری نێگەتیڤ بوون لە گوتەزای سیاسی و یەکگرتوویی کوردەکان.

ئەوەی مەبەستمە بیەڕژێمە سەری، ئەو واقعییەتە مێژووییانەن کە پشتگوێ خستنیان دەبێتە هۆی دوورکەوتنەوەی کوردەکان لە ئامانجەکانیان و ڕێگرە لەوەی بە داخوازەکانیان بگەن.

لە سەرەتای سەرهەڵدانی یەکەم کۆمەڵە مرۆییەکان، هاوکاری و تەبایی لە پێویستییە سەرەکییەکان بووە و تەنیا لە سێبەری ئەو هاوکارییەی ئەندامانی کۆمەڵدا بووە کە نەزم و ئەمنیەت و دابینکردنی بەرژەوەندییە گشتییەکانی ئەندامانی کۆمەڵ مسۆگەر بووە.

هەر لە کۆمەڵە سەرەتاییەکانەوە ئامانجی بەردەوامی و مانەوەو گەیشتن بە داخوازەکان، پێویستیی پێناسەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی دەرخستوە و سەرەنجام دەسەڵاتی سیاسی پێکهاتووە پاشان ڕێکخراوی سیاسی و دەوڵەت دروست بووە، تا ئەوەی کە ئەمڕۆکە مرۆڤەکان دەوڵەتی مۆدێرنیان لە سەر بنەمای دێمۆکڕاسی و ئیرادەی کۆیی بنیات ناوە.

لەوانەیە زۆربەی کوردەکان ئاگاداری ئەوە نەبن یەکەم کۆمەڵی مرۆیی لە ناوچەی کوردستان و لە پێشینیانییانەوە سەری

هەڵداوە. تا چەند دەیە لەمەوبەر ئەو گریمانەیە هەبوو کە یەکەم ئاخێزگەی کۆمەڵەی مرۆیی لە باکووری مێزۆپۆتامیا و باشووری ئاناتۆلی و نزیک ۸۰۰۰ تا ۸۵۰۰ ساڵ بەرلە ئێستا بووە. (بەو واتایەی کە هاتنەدەری مرۆڤ لە ئەشکەوتەکان و پێکهاتنی گوندەکان و شارستانییەتە سەرەتاییەکان کە ئەزموونی نوێبوون لە ژیانی مرۆیی و هەنگاوی یەکەمی بیچم گرتنی شارستانیەتەکان بوون).

هەڵکەندنەکانی (گورین تەپە) لە کرماشان (باشووری ڕۆژهەڵات) دەریانخست کە یەکەم کۆمەڵی شارستانی ۸۵۰۰ تا ۹۰۰۰ ساڵ لەمەوبەر لەو ناوچەیە سەری هەڵداوە.

هەروەها هەڵکەندنەکانی تر لە پارێزگای کرماشان و لە (تەپەی گەنج دەرە)ی هەرسین دەریان خست کە شارستانیەتی مرۆیی ۱۰۵۰۰ ساڵ لەمەوبەر بۆ یەکەم جار لەو ناوچەیە دەرکەوتوە و زۆرێک لە دەسکەوتەکانی شارستانییەت وەک چاندن و خۆماڵی کردنی ئاژەڵەکان لەو کاتەدا دروست بووە. سەرەنجام پاش دۆزینەوەی تەپەی گوندی (شێخ ئاوای دینور) لە پارێزگای کرماشان بوو کە ڕابردووی کۆمەڵە مرۆییەکان و شارستانیەت بۆ ۱۱۸۰۰ ساڵ لەمەوبەر گەڕێنرایەوە. واتە لە ناوچە کوردییەکان ۳۵۰۰ ساڵ بەر لە یەکەم شارستانییەتی پێشتر ناسراو بە تایبەت لە ئاسیا و ڕۆژهەڵاتی نزیک، شارستانیەتی مرۆیی هەبووە. لە لایەکی دیکەوە گریمانەی ئەوە دەکرێ کە لە (تەپەی چغارگاوانە)ی ئیسلام ئاوای ڕۆژئاوا چاندنی دانەوێڵە بۆ ۱۲۰۰۰ ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوە.

گرفت لەوەدایە خەڵکانێک کە میراتگری یەکەم کۆمەڵە مرۆییەکان و سەرقافڵەی شارستانیەت بوون، ئەمڕۆکە نە تەنیا یەکگرتوو و تەبا نین تەنانەت لە نێوخۆیاندا زۆر پەرتەوازەن و بەشێکی بەرچاو لە هێز و وزەی خۆیان لە دووبەرەکی و دژایەتیی خۆیان بەکار دێنن.

پێویستە ئەوە بزانین یەکەم ئیمپڕاتۆری واتە یەکەم ڕێکخستنی سیاسی فرەنەتەوەی جیهان، ئیمپڕاتۆری مادەکان بووە کە کوردەکان دامەزرێنەری بوون.

سەرەڕای ئەو واقعیەتە مێژووییانە، ئێستاکە کوردەکان گەورەترین نەتەوەی جیهانن کە خاوەنی دەوڵەت و جوغرافیای سیاسی نین و بەداخەوە لە نێوان چوار دەوڵەتدا دابەش کراون.

دیارە دۆخی ئێستا بەرهەمی سیاسەتی کۆلۆنیالیستی و مامەڵەی پشتی پەردەی زلهێزەکانە لەدوای جەنگی جیهانی. بەڵام

سەرچاوە
Serchawe

پێویستە ئەو پرسیارە لە خۆمان بکەین کە ڕۆڵی کوردەکان چی بووە؟ کوردەکان پێش و دوای ئەو سەردەمە چ بوون و چییان کردوە؟ ئایا دوای جێبەجێ کردنی ئەو ڕێککەوتنە گەورەیە دژی کورد، گشت ڕێگاکان داخراون و هیچ نەتەوەیەکی تر نەیتوانیوە سەربەخۆیی خۆی وەدەست بێنێ؟ تەنانەت ئۆتۆنۆمی یان فیدراڵی؟ ئەگەر نەیتوانیوە هۆکاری چی بووە؟ بۆچی کوردەکان بەو مێژووە دێرینەوە نەیانتوانیوە وڵات و دەوڵەتی خۆیان بنیات بنێن؟ بۆچی دوای مادەکان تەنیا هیندێک حکوومەتی ناوچەیی لە هیندێک لە بەشەکانی کوردستان دورست بووە؟

بۆ دۆزینەوەی وڵامی ئەو پرسیارانە دەبێ بگەڕێینەوە بۆ تایبەتمەندییە کۆمەڵایەتی، ڕەفتاری و کولتوورییەکانی کوردەکان و، پشتگوێخستنی ئەو تایبەتمەندییانە، ئاماژەیە بۆ نەبوونی زانیاریی پێویست لە مێژووی ئەو گەلەدا. ئەو تایبەتمەندییانە نەتەنیا خراپ نین بەڵکوو ئاماژەن بۆ ئەخلاقی بەرز و ڕەسەنایەتیی ئەو گەلە. تایبەتمەندیی وەک ڕۆحی سەربەخۆخوازی و چاولێنەبوون لە خاکی بێگانە کە هەرچەند لە ڕاستیدا ڕۆڵێکی گرینگی بینیوە لە دروست نەبوونی دەوڵەتی کوردی و یەکگرتوو، لە هەمان کاتدا ڕەسەنایەتیی ئەو گەلە دەردەخا.

دەگوترێ هەرکەس بڕوانێتە داب و نەریتی کوردان لە سەدەکانی ڕابردوودا، وێنەیەک لە ژیان و داب و ئەخلاق و باوەڕەکانی زۆر کۆنتری ئەو گەلەی بۆ دەردەکەوێ، هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕۆحە سەربەخۆخوازی و ژیانە سەربەخۆیەی کوردەکان. تایبەتمەندییەک کە ئاوێتە بووە لەگەڵ دوو تایبەتمەندیی تاکەکەسی و ئەخلاقیی گرینگ واتە کەرامەت و جوامێری، و وایکردوە ئەو گەلە ڕوو لە کوێستان بکا بۆ ئەوەی هەم لە دەستدرێژیی بێگانە پارێزراو بێ و هەمیش ئەو کەرامەت و جوامێرییەکەی بپارێزێ. هەروەها ئەو شێوازە لە ژیان وایکردوە کە کوردەکان هەرگیز هەوڵی ئەوەیان نەدابێ هەڵکوتنە سەر گەلانی دیکە.

گەلی کورد سەرزەوییەکەی لە ئاناتۆلییەوە تا باشووریترین ناوچەی زاگرۆس بۆخۆی پێناسە کرد کە بەزۆری بە شاخ و بەرزایی داپۆشراوە و بەردەوام لەو ناوچانە لە گەڕاندا بووە. جگە لە هێرشی تورکان کە کوردەکانیان لە هەمەدان و زەنجان و تەورێز بەرەو عێراق و سووریە پاڵ پێوەناوە، یان کۆچی زۆرەملێیان لە لایەن حکوومەتانەوە بەرەو خوراسان و بەلووچستان و کرمان و دیلمان، ئەو ناوچانە تەنیا ئیرادەی کوردیان بە سەردا زاڵ بووە.

ڕۆحی سەربەخۆی کوردان کە لە ناخیاندا جێگیر بووە، تەنانەت لە ژیان عەشیرەییشدا بووەتە هۆی گۆشەنشینیی ئەو گەلە. کوردەکان سەرەڕای دەمارگرژییان بۆ ئەندامانی عێل و عەشیرەت، وەک پیاوی ماڵەوە دەردەکەوتن و ژیانی بەتەنیا لەگەڵ بنەماڵەکەیان (یان لەوپەڕی خۆیدا لەگەڵ عێلەکەیان) لە هەموو شتێک بۆ گرینگتر بووە. دیارە ژیانی عەشیرەیی

یارمەتیدەری جێکەوتنی ئەو ڕوحە تەنیا و سەبەخۆیەی بووە.

یەکێک لە لێکۆڵەران باسی سێ تایبەتمەندیی کوردان دەکا کە بریتین لە:

١- پاراستنی ڕەسەنایەتی و شوناس،

٢- ژیانی جیاو سەربەخۆ لە یەکتر بە شێوەیەک کە هەرگیز نەچوونە ژێر ئاڵایەکی یەکگرتوو،

٣- کۆبوونەوە لەدەوری سەرۆک عەشیرەت و دەمارگرژی بە عێلی خۆیان.

ئەو تایبەتمەندییانە بوونەتە مایەی دووریی کوردەکان لە یەکتر و دروستبوونی چەندایەتی و جیاوازییە زاراوەیی و هەندێ جاریش بەریەککەوتنی دژوار لە نێوانیاندا، کە زۆر جاریش لەلایەن گەلانی ترەوە کەڵکی خراپیان لێوەرگیراوە.

عوسمانییەکان ناسناوی پاشایان بە سەرۆک عێلەکاندا و سەفەوییەکان ناسناوی سوڵتان، لەوبەریشەوە جافی مرادی و جافی جوانڕۆیی دژی یەکتر دەجەنگان. ئینگلیز پاش گرتنەخۆی(قیمومیت) عێراق، بۆ بەدەستەوەگرتنی سنوور و شارێی بەغدا - کرماشان - تاران، عێلی کەلهوڕی دژی سەنجاوی هان دا و جەنگی لە نێوانیاندا وەڕێ خست. کە سەنجاوییەکانی لاواز بینی، زەنگەنەکانی دژیان هانداو.... ئەو دۆخە تا ئێستاش لە چوارپارچەی کوردستان بەردەوامە و حکوومەتانی زاڵ بەسەر کوردستاندا، بە سانایی دژی یەکتر بەکاریان دێنن.

دووبەرەکیی ئایینی و زاراوەیی لە بەشەکانی کوردستان یان ئەو پلانانەی ئەمدواییانە لە سۆشیال میدیا لەلایەن حکوومەتەوە بۆ جیاکردنەوەی لوڕ و لەک لە کورد و تەنانەت هاندانیان دژی ناوی کورد، درێژەی هەمان سیاسەتی ڕابردوویە.

لەسەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێرانەوە ڕێژیم سەربازانی کورد بە شێوازێک بەسەر ناوچەکاندا دابەش دەکا کە هێزی بەرەنگاربوونەوەی پێشمەرگە لە کوردەکان خۆیان و بەتایبەت لە خەڵکی کرماشان و لوڕستان و ئیلام بن و زۆرجار بینراوە و قوربانیان هەر دوو لایەن لە کوردەکانن.

کوردەکان خەڵکانێکی بەسۆز و وەفادار بە بەڵێنەکانیانن تا ئەو جێگایەی کە تەنانەت دوژمنەکانیان لە کاتی تەنگانەدا هانایان بۆ دەبەن. پلاندارێژی ئەنفال و قاتڵی کوردان، کاتێک کچەکەی لێی دەپرسێ دوای تۆ چی بکەین؟ وڵامی دەداتەوە

کە پەنا بۆ کوردان بەرن کە زۆر جوامێرن! ئەو دەفەتانەی بۆ کورد پێکهاتوون, ئەگەر بۆ غەیرە کورد پێش هاتبان، لەوانە بوو بە باشی کەڵکیان لێ وەرگرتبا و بووبانە خاوەنی حکوومەت. بۆ وێنە ٢٠ هەزار ئەفغانی لە سەردەمی سوڵتان حوسێن سەفەوی بە بیانووی سکاڵا و نارەزایەتی دەربڕین وەرێ کەوتن و شا فەرمانی کرد پێشیان پێ مەگرن تا خۆی گوێ لە قسەکانیان بگرێ، لە کاتێکدا لەگەڵ گەیشتنیان بۆ ئیسفەهان سەری شایان بڕی و حکوومەتی ئەفغانیان لە ئیسفەهان ڕاگەیاند. بەڵام ٦٠٠ ساڵ لەمەوبەر و لە سەردەمی سەلجووقیەکان، بێوەی مەلیکشای سەلجووقی بۆ بەدەسەڵات گەیاندنی کوڕە شیرەخۆرەکەی چوو بۆلای کوردانی کرماشان و کەلهوڕو داوای یارمەتی لێکردن. کوردەکان بە سپایەکی ١٥ هەزار نەفەری بە هانایەوە چوون و دەستیان بەسەر ئیسفەهاندا گرت کە پێتەختی سەلجووقیەکانیش بوو، بەڵام بەجێگەی بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات و کەڵک وەرگرتن لەو دەرفەتە، بە پێی بەڵێنەکەیان مەحموودی شیرەخۆرەیان بەدەسەڵات گەیاند و خۆیان گەڕانەوە. جگە لە ژمارەیەکی کەمیان کە لە ئیسفەهان مانەوە و نەوەکانیان ئێستاش لە داوێنی کوێستانەکانی ڕۆژئاوای ئیسفەهان نیشتەجێن.

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە کە ئایا ناتوانرێ وێڕای پاراستنی جوامێری و کەرامەت، ئیرادەو ویستیش وەک تایبەتمەندییەکی ئەخلاقیی پۆزەتیڤ لە لایەن کوردانەوە بە گرینگ دانرابایە تاکو کۆتایی بە دۆخی کارەساتباری ئارایی کوردان هێنرابا؟ ئایا ناکرێ هاوکات لەگەڵ ڕێزگرتن لە ئەخلاق و مرۆڤایەتی، ئیرادەمان وەگەڕ خەین و لەو گۆشەگیری و پاسیڤ بوونە سەبارەت بە ستەمی تورک و فارس و عەرەب ڕزگاریمان بێ؟ وێدەچێ ئاوێتە کردنی بوێری و جوامێری و خەسڵەتە بەرزەکانی کورد لەگەڵ ئیرادەو غورووری کوردانە، بە ئامانجی گەیشتن بە لانیکەمی مافەکانی گەل لە جیهانی ئەمڕۆدا و بۆ بەرگرتن لە کوشتنی ڕۆڵەکانمان و هەروەها ناوزەد کردنمان وەک هاووڵاتیی پلە دوو کارێکی دژوار نەبێ و تەنیا پێویستیی بە ئیرادەی پتەو و هاوکاری و تەبایی بێ لە پەنا دوورکەوتنەوە لە بەرژەوەندییە تاکەکەسی و گرووپییەکان بێ. کوردەکان ناسراون بە سەربەخۆیی خوازی، بەڵام سەربەخۆیی خوازیی تاکەکەسی جیاوازە لەگەڵ سەربەخۆیی خوازی کۆیی و نەتەوەیی. تەنیا دەبێ ئەوەمان لە یاد بێ، ئێمە نەتەوەیەکین و یەکگرتووییمان تەنیا و تەنیا بە سەربەخۆیی نەتەوەییمان بەدی دێ. ئەرکی هەموومان وشیارکردنەوە و ڕێکخستنی کۆمەڵانی خەڵکە. بە خۆشیەوە بیر و زەینی نەوەی نوێ وشیار و ئامادەیە. ئەرکێک کە حیزبی دێمۆکڕات وەک خاوەن مێژووترین و سەرکەوتووترین ڕێکخستنی کوردی دەتوانێ ئەو ئەرکە وەئەستۆ گرێ، تا کۆتایی بەو بانگەشەیە بێنێ کە کوردەکان هەرگیز ناتوانن لە دەوری ئاڵایەک کۆ ببنەوە. ئەو تایبەتمەندییە بەرهەمی سیستەمی عەشیرەیی بووەو زۆربەی گەلان لەو قۆناغەدا بوون، بەڵام بە تێپەڕینی خێراتر و یەکدەنگی و بە یەکخستنی تواناکانیان بە ئامانج گەیشتوون و ئێمەش پێویستە بە تەبایی و یەکڕیزیی ئەو قۆناغە تێپەڕێنین و بەرەو داهاتوویەکی گەشتر هەنگاو بنێین.

سەرچاوە
Serchawe

هەروەک باسمان کرد کوردەکان بەناوبانگ بوون بە پێڕەوی لە سەرۆکی عەشیرە و ئەورۆکە تەنیا یەک عەشیرە لە ناو کوردانـدا بوونی هەیە و پێویستە هەمووما‌ن پێڕەوی لێ بکەین. ئەو عەشیرەیە ناوی "کورد"ە و سەرزەوییەکەی ناوی "کوردستان"ە، کە ناوی قازی محەممەد و دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی و ڕێبەرانی دوای ئەوان سەرۆکانی ئەو عەشیرەیەن و ئاڵای سێ ڕەنگ و خۆرنیشانی کوردستان هەموومان لێک کۆ دەکاتەوە. سەرۆکانی ئەو عەشیرەیە ناوی بەرزی پێشمەرگە شەهیدەکانن و هەموومان دەبێ بەتەواوی پێڕەویان لێبکەین و وەکوو نەریتێکی ڕاستەقینە ئامادەی گیافیدایی لە ڕێگایاندا بین.

لە کۆتاییدا دەبێ ئاماژە بەو ڕاستیە بکەم کە لە پێناسەو پۆلێنبەندیی سیاسیدا، گەلان دابەش دەبن بەسەر دوو حاڵەتدا و حاڵەتی سێهەممان نییە. بەو واتایە کە گەلان یان فەرمانڕەوان یان ژێردەستە. هەر بۆیە دەبێ گەلەکەمان لەو نێوانەدا یەکیان هەڵبژێرێ کە ئایا دەیەوێ خاوەن دەسەڵات و سەروەری خۆی بێ یان دەیهەوێ لە ژێر سەروەریی بێگانەدا بێ، دەیەوێ بەدواداچوون بۆ مافە بنەڕەتیەکانی خۆی بکا یان دەیەوێ میراتی چەند هەزار ساڵەی کوردان لەناو بەرن، لەبەر ئەوەی گومان لەوەدا نیە دوژمنانمان لە بۆسەی لەناوبردنمان دان.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

٧٥ ڕووداوی دیار و گرینگی مێژووی ٧٥ ساڵەی حیزبی دێموکراتی کوردستان

کوردستان و کورد

١- ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤ی هەتاوی = ١٦ی ئاگۆستی ١٩٤٥ز؛ دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە شاری مەهاباد لەسەر بناخەی کۆمەڵەی ژ - کاف.

٢- ٢ی خەزەڵوەری ١٣٢٤ی هەتاوی = ٢٣ی ئۆکتۆبەری ١٩٤٥ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی یەکەمی حیزب. نوێنەران لە ئاگرییەوە هەتا بۆکان لەم کۆنگرەیەدا بەشدار بوون.

٣- ٢٦ سەرماوەزی ١٣٢٤ی هەتاوی = ١٦ی دێسەمبەری ١٩٤٥ز؛ هەڵکرانی ئاڵای کوردستان لە مەهاباد.

٤- ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ی هەتاوی = ٢٢ی ژانویەی ١٩٤٦ز؛ ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە میتینگێکی گەورەدا بە بەشداریی نوێنەرانی ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان لە مەیدانی چوارچرای مەهاباد. قازی محەممەد، پێشەوای حیزب هەر لەو میتینگەدا بە سەرکۆمار دیاری کرا.

٥- ٣ی بانەمەڕی ١٣٢٥ی هەتاوی = ٢٣ی ئەپریلی ١٩٤٦ز؛ ئیمزاکرانی پەیمانی دۆستایەتی و هاوکاری لە نێوان کۆماری کوردستان و حکوومەتی میلیی ئازەربایجاندا.

٦- ٢٦ سەرماوەزی ١٣٢٥ی هەتاوی = ١٧ی دێسەمبەری ١٩٤٦ز؛ لەشکەرکێشیی شا بۆ مەهاباد و کۆتاییهاتن بە تەمەنی

سەرچاوە
Serchawe

کۆماری کوردستان. لەشکری تاران پاش تەسلیمبوونی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان، لە ٢١ی سەرماوەزدا شاری تەورێزی گرتبۆوە.

٧- ٢ی ڕەشەمەی ١٣٢٥ی هەتاوی = ٢١ی فێبریوەری ١٩٤٧ز؛ ئێعدامی ١١ کەس لە تێکۆشەرانی دێموکرات لە سەرۆک عەشیرەتەکانی فەیزوڵلابەگی و گەورەک لە شاری سەقز و ئێعدامی عەلی بەگی شێرزاد، فەرماندەی هێزی پێشمەرگەی بۆکان لە شاری بۆکان.

٨- ١٠ی خاکەلێوە ١٣٢٦ی هەتاوی = ٣٠ی مارچی ١٩٤٧ز؛ لە سێدارەدرانی قازی محەممەد و هاوڕێیانی لە مەیدانی چوارچرای مەهاباد و، چەند ڕۆژ دواتر، ئێعدامی چوار ئەفسەری سوپای میللیی کوردستان لە عێراق.

٩- زستانی ساڵی ١٣٣١ی هەتاوی = ساڵی ١٩٥٢ز؛ سەرکەوتنی بەرچاوی کاندیدای حیزبی دێموکرات لە شاری مەهاباد، لە هەڵبژاردنی دەورەی ١٧ی مەجلیسی شوڕادا. ئەم هەڵبژاردنە لە لایەن دەوڵەتەوە هەڵوەشایەوە و ئیمام جومعەی تاران وەک نوێنەری مەهاباد لە مەجلیس دیاری کرا، بێئەوەی کەس لە مەهاباد بیناسێ.

١٠- زستانی ساڵی ١٣٣١ی هەتاوی = ساڵی ١٩٥٢ز؛ ڕاپەڕینی جووتیارانی ناوچەی موکریان بەدژی زوڵم و زۆریی ئاغا و دەرەبەگەکان لە پێوەندی لەگەڵ تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتدا. ئەو ڕاپەڕینە لە لایەن دەرەبەگەکانەوە بە هاوکاریی لەشکری شا سەرکوت کرا.

١١- ٢٥ گەلاوێژی ١٣٣٢ی هەتاوی = ١٥ی ئاگۆستی ١٩٥٣ز؛ پێکهێنانی کۆبوونەوەی گشتیی خەڵک لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە لە شاری مەهاباد بۆ پشتیوانی لە لابردنی شا کە هەڵاتبوو بۆ بەغدا. ٣ ڕۆژ دواتر لە ڕۆژی ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ی هەتاوی = ١٨ی ئاگۆستی ١٩٥٣ز؛ دا، شا بە دوای سەرکەوتنی کودیتای نیزامی بە دژی "موسەدیق"دا گەڕایەوە بۆ ئێران.

١٢- جۆزەردانی ساڵی ١٣٣٤ی هەتاوی = جوونی ١٩٥٥ز؛ پێکهێنانی یەکەم کۆنفرانسی حیزب. لەم کۆنفڕانسەدا بڕیار درا حیزبی دێموکرات پێوەندیی تەشکیلاتیی خۆی لەگەڵ حیزبی توودە بپسێنێ.

١٣- خەزەڵوەری ساڵی ١٣٣٨ی هەتاوی = نۆڤەمبەری ١٩٥٩ز؛ هێرشی بەربڵاوی ساواک بۆ سەر ڕێکخراوەکانی حیزب، لەم

هێرشەدا نزیک بە ٢٥٠ کەس لە تێکۆشەرانی حیزب لە سەرانسەری کوردستانی ئێران گیران.

١٤- ٢٨ی خەزڵوەری ١٣٤٣ی هەتاوی = ١٩ی نۆڤەمبەری ١٩٦٤ز؛ پێکهێنانی کۆنگرەی دووهەمی حیزب، ئەم کۆنگرەیە جۆرێک لادان لە ڕێبازی دروستی سەربەخۆیی حیزب بوو.

١٥- ساڵەکانی ٤٦ - ١٣٤٧ی هەتاوی = ٦٧ - ٦٨ز؛ ڕاپەڕینی چەکدارانە لە لایەن هێندێک لە کادرەکانی حیزب کە کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبیان پێک هێنابوو. ئەم ڕاپەڕینە خوێناوییە ١٨ مانگی خایاند و لە لایەن ڕێژیمی شاوە سەرکوتکرا و بەشی زۆری بەڕێوەبەرانی شەهید کران.

١٦- ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٤٨ی هەتاوی = ١٥ی ئاگۆستی ١٩٦٩ز؛ کۆنفرانسی دووهەمی حیزب.

١٧- ڕێبەندانی ساڵی ١٣٤٩ی هەتاوی = جانێوێری ١٩٧١ز؛ دەرچوونی یەکەم ژمارەی دەورەی ئێستای "کوردستان"، ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب. لەو کاتەوە تا ئێستا "کوردستان" ٧٨٠ ژمارەی بە دوو زمانی کوردی و فارسی بڵاو بۆتەوە.

١٨- ٣١ی جۆزەردانی ١٣٥٠ی هەتاوی = ٢١ی جوونی ١٩٧١ز؛ پێکهاتنی کۆنفرانسی سێهەمی حیزب. ئەم کۆنفرانسە کۆنفرانسی یەکگرتنەوە و گەڕانەوەی حیزب بۆ سەر ڕێبازی ئووسولیی خۆی بوو.

١٩- ٣١ی خەرمانانی ١٣٥٢ی هەتاوی = ٢٢ی سێپتەمبەری ١٩٧٣ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی سێهەمی حیزب، پەسندکرانی پێڕەوی نێوخۆی تازەی حیزب و هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی.

٢٠- ١٧ی جۆزەردانی ١٣٥٧ی هەتاوی = ٧ی جوونی ١٩٧٨ز؛ خۆپیشاندانی گەورە لە مەهاباد بەبۆنەی سێ ڕۆژانەی ناشتنی تەرمی کاک عەزیز یوسفی. ئەم خۆپیشاندانە سەرەتای دەستپێکردنی زنجیرە خۆپیشاندانەکانی دواتری خەڵکی کوردستان بەدژی ڕێژیمی شا لە کوردستان بوو.

٢١- پاییزی ١٣٥٧ی هەتاوی = ساڵی ١٩٧٩ز؛ گەڕانەوەی بەشێک لە ڕێبەرایەتیی حیزب بۆ نێو وڵات.

٢٢- ٣٠ی ڕێبەندانی ١٣٥٧ی هەتاوی = ١٩ی فێبریوێری ١٩٧٩ز؛ گرتنی پادگانی مەهاباد لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە بە

سەرچاوە
Serchawe

یارمەتیی ئەڕتەشییە شۆڕشگێڕەکان، ٨ ڕۆژ دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران.

٢٣- ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧ی هەتاوی = ٢ی مارچی ١٩٧٩ز؛ خۆپیشاندانی سەدهەزار کەسی لە ستادیۆمی وەرزیشیی مەهاباد. لەم خۆپیشاندانەدا حیزب تێکۆشانی ئاشکرای خۆی بەڕەسمی ڕاگەیاند.

٢٤- نەورۆزی ١٣٥٨ی هەتاوی = ٢١ی مارچی ١٩٧٩ز؛ سازبوونی شەڕ لە سنە لە لایەن بەکرێگیراوانی کۆنەپەرستەوە. ئەوە یەکەم شەڕی ڕێژیمی تازە، دژی گەلی کورد و داخوازەکانی بوو.

٢٥- ٣١ی خاکەلێوی ١٣٥٨ی هەتاوی = ٢٠ی ئەپریلی ١٩٧٩ز؛ تەقەکران لە کۆبوونەوەی حیزبی دێموکرات لە نەغەدە و سازبوونی شەڕێکی خوێناوی.

٢٦- ٢٨ی گەلاوێژ ١٣٥٨ی هەتاوی = ١٩ی ئاگۆستی ١٩٧٩ز؛ ڕاگەیاندرانی فەرمانی جیهادی خومەینی دژی گەلی کورد بە دوای شەڕ لە پاوەدا، قەدەغەکرانی تێکۆشانی حیزبی دێموکرات و دەستپێکردنی شەڕێکی سەرانسەری لە کوردستان کە بە شەڕی سێ مانگە ناوی دەرکردوە.

٢٧- ٢٦ی خەزەڵوەری ١٣٥٨ی هەتاوی = ١٧ی نۆڤەمبەری ١٩٧٩ز؛ دەرچوونی پەیامی خومەینی لەسەر کوردستان، ئەو پەیامە بەکردوە بە مانای دانپێدانانی ڕێژیم بە شکستی خۆی و کۆتایی هاتنی شەڕی سێ مانگە بوو.

٢٨- ٢٨ ڕێبەندانی ١٣٥٨ی هەتاوی = ١٧ی نۆڤەمبەری ١٩٧٩ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی چوارەمی حیزب بەشداریی ٣١٠ نوێنەر لە مەهاباد. ئەم کۆنگرەیە پاش ٣٤ ساڵ یەکەم کۆنگرەی ئاشکرای حیزب بوو.

٣٠- ٢٤ی ڕەشەمەی ١٣٥٨ی هەتاوی = ١٤ی مارچی ١٩٨٠ز؛ سەرکەوتنی زۆربەی کاندیداکانی حیزبی دێموکرات بۆ مەجلیسی شورای میللی لەو شوێنانەی کوردستان کە هەڵبژاردن بەڕیوە چوون.

٢٩- ٢٨ی ڕەشەمەی ١٣٥٨ی هەتاوی = ١٨ی مارچی ١٩٨٠ز؛ دەستپێکرانی شەڕ لە کامیاران و شارەکانی دیکەی کوردستان کە بوو بە شەڕێکی سەرانسەری دژی گەلی کورد، شەڕێک کە ئێستاش درێژەی هەیە.

سەرچاوە
Serchawe

٣١- ٢٥ی جۆزەردانی ١٣٥٩ ی هەتاوی = ١٥ی جوونی ١٩٨٠ز؛ جیابوونەوەی تاقمی ٧ کەسی لە حیزب (کە ٦ کەسیان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون)، بە هاندانی حیزبی توودە.

٣٢- ٢٧ی جۆزەردانی ١٣٥٩ی هەتاوی = ١٧ی جوونی ١٩٨٠ز؛ دەست بەکارکردنی ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران.

٣٣- ١٦ی سەرماوەزی ١٣٦٠ی هەتاوی = ٦ی دێسەمبەری ١٩٨١ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی پێنجەمی حیزب. ئەم کۆنگرەیە دروشمی ڕووخانی ڕێژیمی پەسند کرد.

٣٤- ١٢ی جۆزەردانی ١٣٦٢ی هەتاوی = ٢ی جوونی ١٩٨٣ز؛ ئیعدامی بەکۆمەڵی ٥٩ لاوی مەهاباد لەلایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە.

٣٥- ٢ی ڕێبەندانی ١٣٦٢ی هەتاوی = ٢٢ی جانێوێری ١٩٨٤ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی شەشەمی حیزب و پەسندکردنی سۆسیالیزمی دێموکراتیک وەک ئامانجی دوارۆژ.

٣٦- ٢٦ تا ٣٠ی سەرماوەز ١٣٦٤ی هەتاوی = ١٧ تا ٢٠ی دێسەمبەری ١٩٨٥ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی حەوتەم.

٣٧- ٢٥ی گەلاوێژ ١٣٦٦ی هەتاوی = ١٦ی ئاگۆستی ١٩٨٧ز؛ هێزەکانی کۆماری ئیسلامی لە ساڵرۆژی دامەزرانی حیزبدا لە سەر یەک چەند سەعات بنکەی دەفتەری سیاسی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیان بە توندترین شێوە بە تۆپ و کاتیوشا کوتا. لەم ئاگربارانەدا ڕێژیم لە تۆپی شیمیایی کەلکی وەرگرت.

٣٨- ٢٨ی بەفرانباری ١٣٦٦ی هەتاوی = ١٨ی جانێوێری ١٩٨٨ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی هەشتەم.

٣٩- ٢٣ تا ٢٩ی ڕەشەمەی ١٣٦٦ی هەتاوی = ١٣ تا ١٩ی مارچی ١٩٨٨ز؛ زیاتر لە ٨٠٠ کەس لە کادر و پێشمەرگەکانی حیزب و بنەماڵەکانیان کە لە ناوچە سنوورییەکانی هەڵەبجە و سەیدسادق و خورماڵدا لەگەڵ بۆمبارانی شیمیایی لەلایەک و هێرشی بەربڵاوی نیزامی ئێران بۆ سەر خاکی کوردستانی عێراق لە لایەکی دیکەوە بەرەوڕوو ببوون، بە ڕێپێوانێکی مێژوویی ڕزگار بوون.

سەرچاوە Serchawe

٤٠- ١ی خاکەلێوەی ١٣٦٧ی هەتاوی = ٢١ی مارچی ١٩٨٨ز؛ جیابوونەوەی بەشێکی بەرچاو لە کادرەکان و پێشمەرگەکانی حیزب و ڕاگەیاندنی مەوجوودییەتی خۆیان لە ژێر ناوی "حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ"دا.

٤١- خەرمانانی ١٣٦٧ی هەتاوی = سێپتەمبەری ١٩٨٨ز؛ کوشتاری کەم وێنەی زیندانییە سیاسییەکانی ئێران بە دوای ڕاگیرانی شەڕی نێوان ئێران و عێراقدا. لەم کوشتارەدا هەزاران زیندانی سیاسی لە سەرانسەری ئێران کوژران کە لە نێویاندا ژمارەیەکی بەرچاو لە تێکۆشەرانی کورد دەبینران.

٤٢- ٢٢ی پووشپەڕی ١٣٦٨ی هەتاوی = ١٣ی جوولای ١٩٨٩ز؛ تیرۆری سکرتێری گشتیی حیزب، دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو و هاوڕێیانی لە ڤییەن بە دەستی دیپلومات تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی لەسەر مێزی وتووێژ.

٤٣- ٢٢ و ٢٣ ڕەزبەری ١٣٦٨ی هەتاوی = ١٤ و ١٥ ئوکتوبەری ١٩٨٩ز؛ پێکهاتنی یەکەمین کۆنفرانسی نێونەتەوەیی لەسەر مەسەلەی کورد لە پاریس بە دەسپێشخەریی فرانس لیبرتێ و ئەنستیتۆی کورد لە پاریس. ئەو کۆنفرانسە بەبۆنەی تێکۆشانی زۆری دوکتور قاسملوو بۆ ناساندنی کێشەی کورد بە دنیا و هەوڵە بەنرخەکانی ئەو نەمرە بۆ پێکهێنانی کونفرانسی ناوبراو، پێشکێش بە یادی ئەو شەهیدە گەورەیە کرا.

٤٤- ٩ی خەزەڵوەری ١٣٦٨ی هەتاوی = ٣١ ئۆکتۆبەری ١٩٨٩ز؛ ئەنجومەنی دۆستانی گەلی کورد لە ئۆتریش لە کۆبوونەوی خۆیدا بە تێکڕای دەنگی بڕیاری دا ڕێبەری شەهیدی حیزبی دێموکراتی کوردستان، دوکتور عەبدوڵڕەحمان قاسملوو بە ناوی کاندیدا بۆ وەرگرتنی خەڵاتی ساڵی ١٩٩٠، بە کۆمیتەی خەڵاتی ئاشتی بۆبێل بناسێنێ. چەندین شەخسییەتی خاوەن سەڵاحییەتی ئورووپایی بریتی لە ژمارەیەک پرۆفیسۆر، سەناتۆر و پارلمانتێر پشتیوانیی خۆیان لەو پێشنیارە ڕاگەیاند. ئەگەرچی خەڵاتی ئەو ساڵە بەر گورباچۆف کەوت، بەڵام هەر ئەوە کە دوکتور قاسملوو یەکەمین کورد بوو بۆ ئەو خەڵاتە جیهانییە کاندیدا کرا و بە ڕاستییش شایانی بوو؛ بۆ حیزبی دێموکرات، گەلی کورد و خەڵکی ئێران جێگای شانازی بوو.

٤٥- ١ی بەفرانباری ١٣٧٠ی هەتاوی = ٢٢ی دیسەمبەری ١٩٩١ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی نۆهەم (کۆنگرەی قاسملوو).

٤٧- ٢٦ی خەرمانانی ١٣٧١ی هەتاوی = ١٧ی سێپتەمبەری ١٩٩٢ز؛ تێرۆری مێکونووس. لەم پەلامارە تێرۆریستییەی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا د. سادق شەرەفکەندی، سکرتێری گشتیی حیزب، کاک فەتاح عەبدولی نوێنەری حیزب لە دەرەوەی وڵات،

هومایون ئەردەڵان، نوێنەری حیزب لە وڵاتی ئەڵمان و نووری دێهکوردی، چالاکی سیاسی و دۆستی حیزب بە دەستی تێرۆریستە نێردراوەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران شەهید کران.

٤٧- ٢٣ی ڕەشەمە ١٣٧١ی هەتاوی = ١٣ی مارچی ١٩٩٣ز؛ بۆمبارانی بنکەی دەفتەری سیاسی و نەخۆشخانە ئازادی و ماڵ و مووچەی خەڵکی دەوروبەر لە بناری قەندیل لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە کە شەهیدبوونی چوار تێکۆشەری حیزبی بەدواوە بوو. ئەو بۆمبارانە سەرەتای هێرشی ئاشکرای نیزامیی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر خاکی هەرێمی کوردستان و دەستێوەردانی بێ پەردەی ئەو ڕێژیمە لە کاروباری ئەو بەشەی کوردستاندا بوو.

٤٨- ٢٣ تا ٣٠ خاکەلێوەی ١٣٧٤ی هەتاوی = ١٢ تا ١٧ی ئەپریلی ١٩٩٥ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی دەهەمی حیزب (کۆنگرەی پەنجا ساڵەی حیزب). ئەم کۆنگرەیە ڕێگای بۆ کەوتنەوەسەریەکی ڕیزەکانی حیزب خۆش کرد.

٤٩- ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٧٤ی هەتاوی = ١٦ی ئاگۆستی ١٩٩٥ز؛ یووبیلی زێڕینی حیزبی دێموکراتی کوردستان و بەڕێوەچوونی زۆر ڕێوڕەسمی تایبەتی لە کوردستان و دەرەوی وڵات بەبۆنەی ٥٠ ساڵ خەبات و تێکۆشانی حیزبەکەمان.

٥٠- ٧ی گەلاوێژی ١٣٧٥ی هەتاوی = ٢٨ی جوولای ١٩٩٦ز؛ هاتنی هێزێکی دووهەزار کەسیی کۆماری ئیسلامی بۆ نێو قووڵایی خاکی هەرێمی کوردستان بە مەبەستی هێرش بۆ سەر بنکەکانی حیزب لە نیزیک شاری کۆیە. ئەو هێزانە بۆ ماوەی ١٢ ساعەت بێ پسانەوە بە تۆپ وکاتیوشا و مووشک بنکەو ماڵەوکانی تێکۆشەرانی دێموکراتیان ئاگرباران کرد. کۆماری ئیسلامی بەو هێرش و دەستدرێژییە ئاشکرایە نەک هەر بە مەبەستەکانی کە لە نێوبردن و گرتنی تێکۆشەرانی حیزب، یان لانیکەم وەدەرنانیان لەو ناوچەیە بوو، نەگەیشت، بەڵکوو ڕیسواییەکی تەواوی بۆخۆی لە ئاستی ناوچەکە و دنیادا، کڕی.

٥١- ١٩ تا ٢١ی خەرمانانی ١٣٧٥ی هەتاوی = ٩ تا ١١ی سێپتەمبەری ١٩٩٦ز؛ بیستەمین کۆنگرەی ئەنتێرناسیۆناڵی سوسیالیست لە ساڵۆنی کۆڕی گشتیی ڕێکخراوەی نەتەوە یەکگرتوەکان لە نیویورک کە لەودا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی بە ئەندامی چاودێری خۆی هەڵبژێرارد.

٥٢- ٢٩ی ڕەزبەری ١٣٧٥ی هەتاوی = ٢٠ی ئۆکتۆبەری ١٩٩٦ز؛ ڕێکخراوی بزووتنەوەی ئیسلامیی کوردستان بۆ خۆشخزمەتی بە ڕێژیمی جینایەتکاری کۆماری ئیسلامی، ٧ تێکۆشەری حیزبی دێموکراتی کوردستان، کە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەگەڕانەوە، لە نیزیک شاری هەڵەبجە گرت و بە دەست و پێ بەستراوی تەحویلی ئەو ڕێژیمەیان دانەوە. سەرەئەنجام

لەژێر فشاری بیروڕای گشتی جیهانی و لایەنگرانی مافی مرۆڤدا کۆماری ئیسلامی دوای نیزیک بە ٨ ساڵ بێدەنگی کردن لە چارەنووسی ئەو گیراوانە، دانی بەوە دانا کە ٦ کەس لەوانی دوای تەحویل وەرگرتنەوە و دوای چەندین حەوتوو ئەشکەنجە و ئازاری لەشی و گیانی، ئێعدام کردوون.

٥٣- ١٩ی بەفرانباری ١٣٧٥ی هەتاوی = ٨ی جوولای ١٩٩٧ز؛ وەسەریەک کەوتنەوەی بنەماڵەی گەورەی حیزبی دێموکرات. پاش ٩ ساڵ جیایی و لێکدابڕان، ڕیزەکانی حیزب یەکیان گرتەوە.

٥٤- ٢١ی خاکەلێوەی ١٣٧٦ی هەتاوی = ١٠ی ئاوریلی ١٩٩٧ز؛ دادگای بێرلین پاش سێ ساڵ لێکۆڵینەوە و موحاکەمە کردنی تاوانبارانی تیرۆری دوکتور سادق شەرەفکەندی، سکرتێری حیزب و هاوڕێیانی لە ڕێستووڕانی میکۆنووس، دوابڕیاری خۆی ڕاگەیاند. دادگا لەو بڕیارە مێژووییەدا وێڕای بڕینەوەی سزا بۆ عامیلانی تیرۆرەکە، ڕێبەرانی پایە یەکی کۆماری ئیسلامیی بە سەرچاوەی تیرۆرەکان و وەک تاوانبار ناسی. بە دوای دەرچوونی بڕیاری دادگادا زۆربەی هەرە زۆری وڵاتانی ئەندامی یەکیەتیی ئورووپا، سەفیرەکانی خۆیان لە ئێران بانگ کردەوە و کۆماری ئیسلامی لە ئاستی دونیادا لەگەڵ ڕیسواییەکی بێ وێنە بەرەوڕوو بوو.

٥٥- ١ تا ٥ی بەفرانباری ١٣٧٦ی هەتاوی = ٢٢ تا ٢٦ی دێسەمبەری ١٩٩٧ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی یازدەهەمی حیزب (کۆنگرەی خەباتگێڕانی خۆڕاگر). ئەوە یەکەمین کۆنگرە بوو کە بەدوای یەکبوونەوەی ڕیزەکان حیزبدا پێک دەهات.

٥٦- ٤ تا ٦ سەرماوەزی ١٣٧٩ی هەتاوی = ٢٦ تا ٢٤ نۆڤەمبەری ٢٠٠٠ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی دوازدەهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

٥٧- ای خەزەڵوەری ١٣٨١ی هەتاوی = ٢٣ی ئوکتۆبەری ٢٠٠٢ز؛ بە بەشداریی ڕێبەران و نوێنەرانی چەندین حیزب و ڕێکخراوی سیاسی و کۆمەڵە و ئەنجومەنی مرۆڤ دۆستی فەڕانسەیی و ئورووپایی، هەروەها بە ئامادەبوونی نوێنەرانی دەیان حیزب و ڕێکخراوی سیاسیی کورد و ژمارەیەکی زۆر کەسایەتیی کورد، ئێرانی و ڕۆژئاوایی، لە ساڵۆنی "مارس"ی پارلمانی فەڕانسە، ڕێوڕەسمی ١٠ ساڵەی تیرۆرکردنی دوکتور شەرەفکەندی و هاوڕێیانی بەڕێوەچوو.

٥٨- ای بانەمەڕی ١٣٨٣ی هەتاوی = ٢٠ی ئاوریلی ٢٠٠٤ز؛ بە بەشداری نیزیکەی هەزار کەس لە کورد و ئێرانییەکان و ژمارەیەکی زۆر لە بەرپرسە ناوچەییەکانی بێرلین و کەسایەتییەکان نیشتمانییەکان، پەردە لەسەر هێما (لەوح) بیرەوەریی

شەهیدانی تیرۆری میکنووس لادرا. ئەم هێمایە لەسەر بڕیاری شارەداری ناوچەی "شارلاتن بورگ" لە شوێنی تیرۆری دوکتور شەرەفکەندی و هاوڕێیانی دانرا.

٥٩- ١٣ تا ١٧ پووشپەری ١٣٨٣ی هەتاوی = ٣ تا ٧ جولای ٢٠٠٤ز؛ پێکهێناتنی کۆنگرەی سێزدەهەمی حیزب لە کۆیە. لەم کۆنگرەیەدا دروشمی بنەڕەتی حیزب لە "دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاریی بۆ کوردوستان" ەوە گۆڕا و بوو بە "دابینکردنی مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا".

٦٠- لە رۆژی ١٨ی پووشپەڕی ١٣٨٤ی هەتاوی = ٩ی جوولای ٢٠٠٥ز؛ەوە کە خەڵکی مەهاباد بە دوای کوژرانی "شوانە سەید قادر" بە دڵتەزێنترین شێوە بەدەستی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی، رژانە شەقامەکان، زنجیرەیەک خۆپیشاندانی جەماوەری لە پێشدا لە مەهاباد دواتر لە شارەکانی پیرانشار، سەردەشت، شنۆ، مەریوان، دیواندەرە ، بانە، سەقز و جوانڕۆ، بۆ نارەزایەتی دەربڕین دژی رەفتار و جینایەتەکانی رێژیم و هێنانە گۆڕێ ویست و داخوازەکانی خەڵکی کوردستان بەرێوەچوو. دروشمی سەرەکیی خۆپیشاندەران "قاسملوو، رێگات درێژەی هەیە" و پشتیوانی لە حیزبی دێموکرات بوو. ئەم خۆپیشاندانانە لەگەڵ پەلامار و سەرکوتی درندانەی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بەرەوڕوو بوون و دەیان شەهید سەدان برینداریان لێ کەوتەوە و ژمارەیەکی زۆریش لە خەڵک کەوتنە زیندان.

٦١- ٢٢ی پووشپەڕی ١٣٨٥ی هەتاوی = ١٣ی جوولای ٢٠٠٦ز؛ دا و بەبۆنەی حەڤدەهەمین ساڵرۆژی تیرۆری دوکتور عەبدوڵڕەحمان قاسملوو خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان بۆ نیشاندانی ئەمەگناسییان بەرامبەر بەو رێبەرە شەهیدە و هەروەها دەربڕینی نەفرەت و بێزاریی خۆیان لە رێژیمی کۆماری ئیسلامی، دوکان و بازارەکانیان داخست. مانگرتنی گشتیی سەرانسەری لە ساڵرۆژی تێرۆری رێبەری شەهید د.قاسملوودا، وەک شێوەیەک لە نارەزایەتیدەربڕین، ساڵانی دواتر، چەند جار لە رۆژهەڵاتی کوردستان دووپات بۆوە.

٦٢- ١٥ی سەرماوەزی ١٣٨٥ی هەتاوی = ٦ی دێسەمبەری ٢٠٠٦ز؛ لەتبوونی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. لەم رۆژەدا حیزبی دێموکرات بەهۆی پاوانخوازیی زۆرینەی کۆمیتەی ناوەندی لە ئیدارەی تەشکیلاتیی حیزب و بێئاکام هێشتنەوەی هەوڵەکان بۆ چاکسازی تووشی لێکترازان هات.

٦٣- ١٦ی گەلاوێژی ١٣٨٦ی هەتاوی = ٧ی ئاگۆستی ٢٠٠٧ز؛ دامەزرانی تەلەڤیزیۆنی کوردکاناڵ. دەست بەکاربوونی کوردکاناڵ شوێنی گرینگی لەسەر پێگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە رۆژهەڵاتی کوردستان و روونکردنەوەی

سەرچاوە
Serchawe

سیاسەتەکانی حیزب لە دوای لەتبوونی حیزبی دێموکراتەوە هەبوو.

٦٤- ١٦ - ٢٤ی ڕەشەمەی ١٣٨٦ی هەتاوی = ٦ تا ١٤ی مارچی ٢٠٠٨ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی ١٤ی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە قەڵای دێموکرات.

٦٥- ٢٣ی گەلاوێژی ١٣٨٧ی هەتاوی = ١٣ی ئاگۆستی ٢٠٠٨ز؛ شەهید بوونی پۆلێک پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ناوچەی سەردەشت. چوونەوەی ئەو دەستە پێشمەرگەیە بۆ نێوخۆی وڵات دەستپێکی قۆناغی نوێی چالاکیی پێشمەرگانەی حیزبی دێموکرات دوای زیاتر لە یەک دەیە ڕاگیرانی ئەو چەشنە جموجۆڵە نیزامییانە لەو فۆڕمەدا بوو.

٦٦- ٢٣ی بانەمەڕی ١٣٨٩ی هەتاوی = ١٣ی مای ٢٠١٠ز؛ مانگرتنی سەراسەری لە کوردستان بۆ نارەزایەتی دەربڕین بە ئێعدامی ٥ تێکۆشەری سیاسیی کورد کە ڕۆژی ١٩ی بانەمەڕ لەدار درابوون. ئەم مانگرتنە لەسەر داوای سەرجەم حیزبە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە خەڵکی کوردستان بە سەرکەوتنەوە بەڕێوە چوو.

٦٧- ٢ تا ٨ی جۆزەردانی ١٣٩٠ی هەتاوی = ٢٣ تا ٢٩ی مای ٢٠١١ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی ١٥ی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

٦٨- ٧ی سەرماوەزی ١٣٩٤ی هەتاوی = ٢٧ تا ٢٨ی نۆڤەمبەری ٢٠١٥ز؛ وەرگیرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە ئەندامەتیی ئەسڵیی ڕێکخراوی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست. ئەم کۆبوونەوەیەی شورای ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست لە لواندا، پێتەختی ئانگۆلا گیرا.

٦٩- شەو زستان (یەلدای خوێناوی)ی ١٣٩٤ی هەتاوی = ٢٢ی دێسەمبەری ٢٠١٥ز؛ تەقینەوەیەک لەبەردەم بارەگای دەفتەری سیاسی لە کاتی بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمی شەوی یەلدا، ٨٦ ساڵەی لەدایکبوونی د. قاسملوودا ڕووی دا. لەم ڕووداوە تێرۆریستییەدا ٥ کادر و پێشمەرگەی حیزب و دوو پێشمەرگەی ئاسایشی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان شەهید بوون.

٧٠- ١٧ تا ٢١ی ڕێبەندانی ١٣٩٤ی هەتاوی = ٦ تا ١٠ی فێبریوێری ٢٠١٦ز؛ پێکهاتنی کۆنگرەی ١٦ی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

٧١- ١٩ی بەفرانباری ١٣٩٦ی هەتاوی = ٩ی جانێوێری ٢٠١٨ز؛ کۆبوونەوەی پێنج حیزبی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە

سەرچاوە
Serchawe

سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستان. ئەم کۆبوونەوەیە بووە بەردی بناغەی پێکهاتنی "ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران".

٧٢- ١٧ی خەرمانانی ١٣٩٧ی هەتاوی = ٨ی ئاگۆستی ٢٠١٨ز؛ پەلاماری مووشەکیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ سەر پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان. لەم پەلامارە تێرۆریستییەدا ١٦ کادر و پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات شەهید بوون کە ٦ لەوان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون. لەم ڕووداوەدا زیاتر لە ٥٠ کەسیش بریندار بوون کە بەشێکیان ژن و منداڵ بوون.

٧٣- ٢١ی خەرمانانی ١٣٩٧ی هەتاوی = ١٢ی سێپتەمبەری ٢٠١٨ز؛ مانگرتنی بەشکۆ و سەراسەریی کوردستان لەسەر بانگەوازی حیزبی دێموکراتی کوردستان و حیزبە سیاسییەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ئەم مانگرتنە بۆ مەحکومکردنی پەلامارە مووشەکییەکەی ١٧ی خەرمانانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر قەڵای دێموکرات و ئێعدامی پۆلێک تێکۆشەری سیاسیی کورد لە لایەن ڕێژیمەوە، بەڕێوە چوو.

٧٤- ٢٩ی خەرمانانی ١٣٩٧ی هەتاوی = ٢٠ی سێپتامبری ٢٠١٨ز؛ نیکی هیلی، نوێنەری ئەمریکا لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە کۆبوونەوەی شورای ئەمنیەتیدا ڕووداوی مووشەکبارانی بنکەی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی هێنایە بەر باس و داوای پێشگرتن بە سەرەڕۆییەکانی ئێرانی کرد.

٧٥- ١٩ تا ٢٠ی خەزەڵوەری ١٣٩٨ی هەتاوی = ١٠ تا ١١ی نۆڤەمبەری ٢٠١٩ز؛ کۆنگرەی ١٧ی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

بەشێک لە پەیامی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان

بۆ یوبیلی ئەلماسی حیزبی دێموکراتی کوردستان

یەکیەتیی نیشتمانی کوردستان

بەڕێز حیزبی دێموکراتی کوردستان!

سڵاوێکی گەرم!

بەبۆنەی "حەفتا و پێنجەمین" ساڵوەگەڕی دامەزراندن و" یۆبیلی ئەڵماسی" حیزبە تێکۆشەرەکەتان، پیرۆزبایی لە سکرتێر و ئەندامانی دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی و کەسوکاری شەهیدان و تەواوی پێشمەرگە و ئەندامەکانتان دەکەین.

دیارە لە مێژووی خەباتی پڕ سەروەری، حیزبی دێموکرات سەرباری ئاستەنگ و دژواری و ڕێگەی خەبات، دەستکەوتی گەلێک مەزنی بۆ گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەدەست هێناوە، لەم پێناوەشدا، هەر لە سەرەتاوە ڕێبەرانی حیزب سەرقافڵەی کاروانی شەهیدانیان گرتوە. کە پێشەوا قازی، شەهید دوکتور قاسملوو، شەهید سادق شەرەفکەندی نمونەی هەرە دیار و بەرجەستەی تێکۆشانە مەزنە بوون.

جێی بایەخە کە یەکیەتیی نیشتمانی و حیزبی دێموکرات لە زۆر وێستگەی ژیانی سیاسی و پێشمەرگەیەتیدا هاوکار و پشتیوانی یەکدی بوون، کە ئەم دۆستایەتی لە فکری پڕ حکمەتی سەرۆک مام جەلال و شەهید دوکتور قاسملووەوە سەرچاوەی گرتبوو، کە جێ پەنجەی بەسەر نەخشی زۆر ڕووداوی سیاسییەوە هەبوو.

دوبارە ئەم یادە پیرۆزە دەکەین و سڵاو دەنێرین بۆ گیانی پاکی شەهیدان.

لەگەڵ ڕێزدا.

سالار سەرحەد خەلیفە یونس
ئەندامی ئەنجومەنی سەرکردایەتی یەکیەتیی نیشتمانی
بۆردی پەیوەندییە کوردستانییەکان

سەرچاوە
Serchawe

پارتی ژیانی ئازادی کوردستان (پژاک)

بەڕێز سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

بەبۆنەی هەفتاو پێنجەمینساڵیادی دامەزراندنی حیزبی دێموکرات پیرۆزبایی خۆمان ئاراستەی ئێوە بەڕیزان بنەماڵەی شەهیدان، ئەندامان و لایەنگرانی حیزب دەکەین و ئاواتە خوازین کە تێکۆشانی گەلی کورد لە داهاتوویەکی نزیکدا بگاتە ئامانج و ئەو یادە لە وڵاتێکی ئازاددا پیرۆز بکەین.

بەڕێزان بێگومان لەو هەفتاو پێنج ساڵەدا نرخی زۆر گەورە لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتدا دەستبەر بوون کە بوون بە بەشێک لە مێژووی پڕشکۆی گەلی کورد. هەزاران شەهید هەر لە پێشەوای نەمرەوە بگرە هەتاکوو کەسانی بلیمەت وکوو کاک جەلیلی گادانی کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوو کۆچکردنی داغداری کردین بوون بە ئیلهام بۆ درێژەدانی خەبات و تێکۆشان لە پێناوی ئازادیی وڵاتەکەماندا. جێی خۆیەتی کە پێکەوە بەڵێنی درێژەپێدانی ئاوات و داخوازەکانی ئەوان بدەین و بەو شێوەیە یادی خەبات و تێکۆشانیان بەرز ڕابگرین.

جارێکیتر ساڵیادی دامەزراندنی حیزبی دێموکرات لە ئێوە پیرۆز دەکەین و ئاواتەخوازین ئەم چەشنە بۆنانە ببنە هەوێن و بەستێنی یەکریزی و یەکگرتنی هەموو تێکۆشەرانی خەبات و هەڵمەت لەپێناوی ڕزگاری گەل و نیشتمانماندا.
بەهیوای ڕۆژانی ئازاد.

هاوسەرۆکایەتی پارتی ژیانی ئازادی کوردستان (پەژاک)

سەرچاوە
Serchawe

کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران

بۆ بەڕێز حیزبی دێموکراتی کوردستان

وێڕای سڵاوی گەرم!

بەبۆنەی یادەوەریی ٧٥هەمین ساڵوەگەڕی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، گەرمترین پیرۆزبایی خۆمان ئاراستەی ئێوەی بەڕێز و هەموو تێکۆشەرانی نێو ڕیزەکانتان دەکەین. یادی زیاتر لە ٧ دەیە خەبات و تێکۆشان و چالاکیی ئێوە وەکوو حیزبێکی بە ئەزموون، لە دەروون و مێژووی نەتەوەکەماندا هەرمانە.

لە سەردەم و بارودۆخە نوێیەدا، پێویستیی یەکیەتی و پاراستنی یەکڕیزی کە یەکێک لە ئامانجەکانی دامەزراندنی حیزبە هەڵسووڕاوەکەتان بووە، زیاتر لە جاران خۆ دەنوێنێ. دڵنیاین بەپێی ڕەوت و کارنامەی پێشووتان، گرینگایەتی بەجێهێنانی ئەم ئەرکە کە لای ئێوەش پڕ بایەخ و هەستپێکراوە دەدرێ و هیواداریین هەموومان، بە کۆدەنگییەوە بەرەو پێشی ببەین.

جارێکی دیکە وێڕای پیرۆزبایی ئەم ڕۆژە، هیواداریین حیزبە خەباتگێڕەکەتان شێلگیرتر و سەرکەوتووتر لە جاران، لەپێناو و لە ئاراستەی ئامانجەکانی گەلی کورد و مسۆگەرکردنی مافە ڕەواکانی تێکۆشان بکا و بە هەوڵێکی هەمەلایانە، داهاتوویەکی گەشاوە بێنێتە دی.

لەگەڵ ڕێزدا.

کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران

حیزبی شیوعی کوردستان

بەڕێز سکرتێری گشتی و دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

لەگەڵ سڵاو!

بەبۆنەی (٧٥)مین ساڵرۆژی دامەزراندنی حیزبە تێکۆشەرەکەتان حیزبی دێموکراتی کوردستان بەناوی مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتیی حیزبی شیوعیی کوردستان پیرۆزبایی گەرمی ئەو یادەتان لێدەکەین و هیوای سەرکەوتن و سەرفرازیتان بۆ دەخوازین.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە ڕۆژی دامەزرانیەوە تا ئەمڕۆ کە یادی (٧٥) ساڵەی دامەزراندنی دەکەنەوە، درێژەی بە خەبات و تێکۆشان داوە لەپێناو مافی ڕەوای گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا و، ڕۆڵێکی بەرچاوو کاریگەری لە کاروانی خەباتی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی هەبووە؛ لەم ڕێگایەشەوە قوربانی و شەهیدی زۆری پێشکەشی گەلی کوردستان کردوە.

هیواداریـن ئەم یادە ببێتە مایەی زیاتری یەکریزی هێز و لایەنە سیاسیەکان لەپێناو بەدەستهێنانی ئاوات و ئامانجە ڕەواکاندا.

لە کۆتایدا جارێکی دیکە جەخت لەسەر پتەوکردنی پەیوەندیی دێرینەی هەردوولامان دەکەینەوە.

دووبارە پیرۆزبایمان قبول بفەرموون.

لەگەڵ ڕێزماندا

مەکتەبی سیاسی حیزبی شیوعی کوردستان - عێراق

سەرچاوە
Serchawe

یەکێتیی دێموکراتی کوردستان

بەڕێزان ئەندامانی سەرکردایەتی و پێشمەرگە و ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستان!

وەک یەکێتیی دیموکراتی کوردستان، بەبۆنەی ٧٥ ساڵەی دامەزراندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان، پەیامی پیرۆزبایی خۆمانتان پێشکەش دەکەین، دیارە حیزبی دێموکراتی کوردستان، دەیان ساڵ خەبات و تێکۆشانی بێوچانی هەیە لە پێناو بەدەستهێنانی مافە نەتەوەییەکانی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و چەسپاندنی دیموکراسی لە ئێراندا، هەزاران شەهید و قوربانی لەو پێناوەدا بەخشیوە بە خەباتی ڕزگاری خوازی گەلی کورد و لە ئێستادا مێژووی حیزبی دیموکرات، مێژووی بزووتنەوەی نەتەوەیی دێموکراتیک و ئازادیخوازانەی کوردە لە ئێراندا و شایانی ڕێز و پێزانینە.

وەک یەکێتیی دێموکراتی کوردستان، بە بیرهێنانەوەی دۆخی ناوچەکە و ئێران و تایبەت کوردستان بە گشتی، هیوای ئەوە دەخوازین کە بۆ بەهێزبوونی هەڵوێستی نەتەوەیی و هەبوونی قورسایی خەباتی کورد لە ئێران، هەوڵی یەکگرتنەوەی حیزبی دیموکرات ببێتە سەرەتای دەستپێکردنی قۆناغی نوێی دوای یووبیلی ئەڵماس و دڵی دۆستان و ئازادیخوازان و گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان شاد بکەن.
جارێکی تر یووبیلی ئەڵماسی ٧٥ساڵەی دامەزراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستانتان لێ پیرۆز دەکەین و هیوای سەرکەوتنتان بۆ دەخوازین.

یەکێتیی دێموکراتی کوردستان

حیزبی ڕزگاریی کوردستان

بەڕێز، خالیدی عەزیزی!

بەڕێزان، دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

سلاوێکی گەرم!

بەبۆنەی ٢٥ی گەلاوێژ یادی ٧٥ ساڵەی دامەزراندنی حیزبە تێکۆشەرەکەتان بەناوی دەستەی سەرۆکایەتی و مەکتەبی سیاسیی حیزبی ڕزگاریی کوردستان پڕ بەدڵ پیرۆزبایی یۆبێلی ئەلماسی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دەفتەری سیاسی و ئەندام و لایەنگرانتان دەکەین.

بە هیوای سەرکەوتن لە خەبات و تێکۆشانتان و ئومێدەوارین ئەم یادە شکۆدارە ببێتە هەوێنی یەکریزی و هاوئاهەنگی لە خەبات و ڕێکخستنەوەی نێوماڵی کورد کە ئێستا زەروورەتێکی حەتمییە لە هەمبەری هێرشی نارەوای فاشیستی تورک و ڕێژیمی پەت و سێدارەی کۆماری ئیسلامیی ئێران.

حیزبی ڕزگاری لە هەوڵی پتەوکردن و توند و تۆڵکردنی پەیوەندیەکانمانین لەگەڵ حیزبە تێکۆشەرەکەتان.

دەستەی سەرۆکایەتیی حیزبی ڕزگاریی کوردستان

پارتی کرێکاران و ڕەنجدەرانی کوردستان

بەڕێز دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

سڵاوێکی گەرم!

بە بۆنەی تێپەڕبوونی ٧٥ ساڵ لە خەبات و تێکۆشانی نەپساوە و فیداکاریی حیزبی دێموکراتی کوردستان و یوبیلی ئەڵماس، پیرۆزبایی گەرمی خۆمان لە بەڕێزتان و سەرکردایەتی و تەواوی کادر و پێشمەرگە قارەمانەکانتان دەکەین.

دیارە دامەزراندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ئەنجامی هەلومەرجێکی بابەتی و خۆیی وەک پێداویستییەکی ئەو قۆناغە، بوو بە مایەی شانازی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و، توانی ببێتە خاوەنی حکومڕانییەکی سەربەخۆ لە چوارچێوەی کۆماری کوردستاندا. مێژووی ٧٥ ساڵ لە خەبات و تێکۆشان و ئەزموونی سەختی ئەو ڕۆژگارانە پێمان دەڵێ کە شاڕێگا بۆ سەرکەتن و گەیشتن بە مەنزڵگە و وەدەستهێنانی کوردستانێکی ئازاد و دێموکرات و حکومڕانییەکی کوردانە تەنها و تەنها بە یەکگرتوویی و یەک هەڵوێستی و پشت ئەستور بە خەڵکی کوردستان فەراهەم دەبێ، بەمەش لە لایەن دۆستان پێگەی بەرزتر بۆ دوژمنانیش بەهێزتر دەبێ. جێگای ئاماژەیە بڕیاری دوا کۆنگرەتان ئەو پەڕی ئازایەتی و بوێریە بۆ هەنگاوونانی یەکگرتنەوە لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە خواست و پێداویستییەکی سەرەکی قۆناغەکەیە. گومان نییە کە ناوچەکە بە گشتی لەبەردەم چاوەڕوانی گۆڕانگاری گەورەدایە کە نیشتمانی ئێمەش لەم پێشهات و هاوکێشەیە بەدەر نییە. بۆیە پێویستە لە هەموو ئاستە جیاجیاکانی تێکۆشاندا ئامادەسازی بکرێ و بەرنامەوە پلانی گونجاو بگیرێتە بەر کە لەگەڵ هەلومەرجی نێودەوڵەتی هاوتەریب بێت و بتوانرێت ڕووداو گوڕانکارییەکان لە بەرژەوەندیی نیشتمان و خواست و داوا ڕەواکانی خەڵکی کوردستان مسۆگەر بکرێت.

جارێکی تر بەم بۆنە شکۆدارەوە، ئێمە پارتی کرێکاران و ڕەنجدەرانی کوردستان پیرۆزبایی خۆمان ڕادەگەیەنین و جەخت لە پەیوەندیی دۆستانەی نێوانمان دەکەینەوە، ئۆمێدوارین لە پێناو بەرژەوەندیی گەل و نیشتماندا پەیوەندییەکەمان زیاتر پێش بخەین.

هەر سەرکەوتوو و سەرفرازبن.

لەگەڵ ڕێزماندا

پارتی کرێکاران و ڕەنجدەرانی کوردستان

مەکتەبی سیاسی

حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان

بەڕێز، دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان

سڵاوێکی گەرم،

بە بۆنەی ٢٥ی گەلاوێژ، یادی ٧٥ـەمین ساڵوەگەڕی دامەزراندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە ناوی مەکتەبی سیاسیی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان، گەرمترین پیرۆزبایی ئاراستەی ئێوەی بەڕێز و هەموو خەباتگێڕانی حیزبی دێموکرات دەکەین و ئومێدەوارین یوبیلی ئەڵماس دەرفەتێکی دیکە بێ بۆ یەکریزی و بەرەو پێشبردنی خەبات لە پێناو وەدیهێنانی تەواوی مافەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەلاتی کوردستان و ئێران.

حیزبی دێموکرات، وەڵامدەرەوەی خواستەکانی خەڵکی کوردستانە و لەمێژووی دامەزراندنیەوە حیزبێکی کاریگەربوو، لە زۆر بواردا ڕچەشکێن بوو، یەکەمین کۆماری دیموکراتی کوردستانی ئاوا کرد، لە پەرەپێدانی هۆشیاری سیاسی و ڕێکخراوەیدا، لە پێشخستنی ڕۆژنامەگەری کوردیدا، پێشەنگ بووە. ئێستاش وەک حیزبێکی بە ئەزموون، خاوەن تایبەتمەندی لەمەیدانی سیاسیدایە.

لەکاتێکدا، کە بە ڕێزەوە یوبیلی ئەڵماسی حیزبی دیموکرات یاد دەکرێتەوە، کوردستان و ناوچە پێی ناوەتە قۆناخێکی دژوار و ناهەموارەوە، سەرەڕای زیادبوونی مەترسیی کۆرونا ڤایرەس و لێکەوتەکانی، هەڵکشانی ململانێی نێودەوڵەتی و ئیقلیمی لەلایەک و پەرەسەندنی سیاسەتی فراوانخوازی هێزە ئیقلیمیەکان لە لایەکی تر ئارامی و ئاسایشی ناوچەیان خستۆتە بەردەم ئەگەری نادیارەوە. بۆیە لەم هەلومەرجە ئاڵۆزەدا، لە لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی داوا دەکرێ، دەرگا بەڕووی ناکۆکییەکان دابخەن، لە کێشە و ئاریشە لاوەکی و ناوەکییەکان دوور بکەونەوە زیاتر لا لە ئەرکی هاوبەش و پرسی بنچینەیی بکەنەوە.

سەرچاوە
Serchawe

هەر لەو پێوەندەدا، جارێکی دیکە جەخت لە پێویستیی پتەوکردنی پەیوەندیی لە نێوان حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان و حیزبی دێموکراتی کوردستان دەکەینەوە.

لە یوبیلی ئەڵماسیی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا،

سڵاو لە گیانی پاک و بێگەردی پێشەوا قازی محەممەد، سەرۆکی یەکەمین کۆماری دێموکراتی کوردستان و هەموو شەهیدانی ڕێگای ڕزگاریی کوردستان.

مەکتەبی سیاسیی
حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان

سەرچاوە
Serchawe

بزووتنەوەی دێموکراتی گەلی کوردستان

بەڕێز دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان
لەگەڵ سڵاو!

بەبۆنەی ٧٥ ساڵەی دامەزراندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان گەرمترین پیرۆزباییتان ئاراستە دەکەین.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە کاتێکدا دامەزرا کە بووە پێشڕەوی تێکۆشان و گەلەکەمانی گەیاندە کاروانی تێکۆشانی گەلانی ژێردەستە و مافخوراوان و مێژووی تەمەنی گەواهیدەری قوربانی بێشوماری حیزبی دێموکرات لە ڕێگای خەبات و تێکۆشانی لەپێناو ئازادی و سەربەستی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا.

حیزبی دێموکراتی کوردستان بە شانازییەوە لە ڕێگای خەباتی پێشەوا قازی و دوکتور قاسملوو و شەڕەفکەندی و تەواوی شەهیدان خۆڕاگرانە درێژەی بە کاروانەکە دا لەپێناو بەدیهێنانی مافە ڕەواکانی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.
جارێکی دیکە پیرۆزبایتان ئاراستە دەکەین و جەخت لە پەیوەندیەکانی نێوانمان دەکەینەوە.

مەکتەبی سیاسی

بزووتنەوەی دێموکراتی گەلی کوردستان

پارتی سەربەخۆیی کوردستان

بە ناوی کوردستانی گەورە!

بەڕێز: هەڤاڵانی ڕێبەری و کادر و پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

بە بۆنەی ٧٥مین ساڵوەگەڕی دامەزراندنی حیزبی دێموکرات. گەرمترین پیرۆزبایی خۆمان ئاراستەی هەموو تێکۆشەرانی ڕیزەکانی حیزبی دێموکرات دەکەین.

پارتی سەربەخۆیی کوردستان لە سەر بنەمای گوتار و هزری نەتەوەیی هەوڵ دەدا پەیوەندییەکی دۆستانە و برایانە لە پێناو بەرژەوەندیی گەلەکەمان لەگەڵ هەموو هێز و لایەنەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕێک بخا و هەوڵمان یەکڕیزی نێو ماڵی کوردە و هیوادارین بە خەمخۆریی هەموو لایەکمان ئەو تەباییە بێتە ئاراوە.

لە کۆتاییدا جارێکی تر پیرۆزبایی خۆمان لە ناخی دڵەوە پێشکەش بە هەموو خوشک و برایانی تێکۆشەری ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەکەین و هیوای سەرکەوتنتان لە گشت بوارێکدا بۆ بە ئاوات دەخوازین.

دەفتەری سیاسیی پارتی سەربەخۆیی کوردستان

١١ - ٨ - ٢٠٢٠ زایینی

سەرچاوە
Serchawe

پارتی سەوزی کوردستان

بەڕێز حیزبی دێموکراتی کوردستان!

سڵاوێکی ژینگە دۆستی!

بەبۆنەی(٧٥)مین ساڵیادی دامەزراندنی حیزبە تێکۆشەرەکەتان، حیزبی دێموکراتی کوردستان، بەناوی سەرجەم ئەندامانمان لە پارتی سەوزی کوردستان جوانترین پیرۆزبایی خۆمان ئاراستەی بەڕێزتان دەکەین، خوازیارین ئەم بۆنە پیرۆزە بێتە مایەی خێر و خۆشی بۆ گەلی کوردمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تەواوی ناوچەکە.

بێگومان حیزبە تێکۆشەرەکەتان ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبووە لە خەباتی سیاسی و چەکداری و کۆمەڵایەتی و ژینگە پارێزیدا. دوبارە پیرۆزباییمان قبوڵ بفەرموون بە هیوای سەرکەوتن.

مەکتەبی سیاسیی پارتی سەوزی کوردستان

٢٢ - ٨ - ٢٠٢٠

پەیامی پیرۆزبایی "لویس ئایالا"، سکرتێری گشتیی ئینتێرناسیۆنال سۆسیالیست

بە بۆنەی یووبیلی ئەڵماسی حیزبی دێموکرات

بەڕێز خالید عەزیزی، سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

هەڤاڵە بەڕێزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

بەختەوەرم کە بە بۆنەی یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی پلاتفۆرمی سیاسیی هاوبەشی گەلی کورد، پیرۆزبایی گەرمی ئینتێرناسیۆنال سۆسیالیست پێشکەشی ئێوە بکەم. ئەمڕۆ لە بیری هاوبەشماندا، یادی دامەزرێنەران، لەگەڵ هەموو ئەو کەسانەی کە دواتر گیانیان لێ ئەستێندرا، وەک د. عەبدولڕەحمان قاسملوو و د. سادق شەرەفکەندی کە لە کاری ئینتێرناسیۆنالەکەماندا بەشدار بوون، لەگەڵ ئێمەن.

ئەو بیرۆکە، بەها و پرەنسیپانەی کە ئەوان بڕوایان پێ بوو و کە ئەمڕۆ گەلی کورد بڕوای پێیانە، لە نێو ئێوەدا زیندوون. قوربانیدانەکانی دوێنێ و خەباتی هەنووکەیی ئێوە بەشێک لە ئاجێندای جیهانی بۆ دنیایەکە لە ئاشتەواییدا، بە خەڵکێکی ئازاد کە بە مافەکانیان خەنی بوون و لە دێموکرسییدا دەژین، هەروەها شتێکە کە ئامانجی ئینتێرناسیۆنالی ئێمەیە.

بەو هیوایە کە کاری هاوبەشمان ببێتە هۆی سەرکەوتن.

لویس ئایالا، سکرتێری گشتی

١٤ی ئاگوست ٢٠٢٠

سەرچاوە
Serchawe

سپاسنامەی کۆمیسیۆنی تەشکیلاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان

خەڵکی بەهەڵوێستی کوردستان!
ئەندامان، لایەنگران و دڵسۆزانی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

ئەوساڵ حیزبەکەمان و حیزبەکەتان، حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هەلومەرجێکدا یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی خۆی جێژن گرت و یۆبیلی ئەڵماسی لە بەرۆکی خۆی دا کە بەداخەوە لە بەر پەتای کۆرۆنا ئەو جۆرەی کە بەرنامەی بۆ دارێژرابوو، جێژن و رێورەسمەکان بەرێوە نەچوون و بەو جۆرەی کە شیاوی یادی ٧٥ ساڵەی دامەزرانی حیزبی خۆشەویستی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانە نەکرا بە شێوەی پێویست ئەم یادە مەزنە پڕشکۆتر بکەین بە جێژن.

پەتای کۆرۆنا لە لایەک و پەتای کۆماری ئیسلامی لە لایەکیترەوە و، خوڵقاندنی کەشوهەوای ئەمنیەتیی زاڵ بە سەر نیشتمانەکەماندا، دوو کێشەی بەردەم ئەم یادە گەورەیە بوون. بەڵام ئێوەی دڵسۆز و خاوەن ئیرادە، رێگەتان نەدا هیچکام لەو بەڵایانە پێش بە چالاکییەکانتان بگرن و ئەوەی لە دەستتان هات کردتان و بە شێوەی جۆراوجۆر رێزتان لە نزیکەی هەشت دەیە خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستان گرت. ئافەرین بۆ ورەی بەرز و وەفاداریتان بە رێبازی حیزب و شەهیدان.

خۆشەویستان!

ئەگەر لە سەرەتای دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا لە بەر هۆکاری سیاسیی ئەو کات ئەو مەجالە بەم حیزبە نەدرا کە پەل بۆ سەرانسەری کوردستان بهاوێ و چالاکییەکانی زیاتر لە ناوچەی موکریان بەرێوە دەچوون، بەخۆشییەوە ئەوا ئێستا پەیامی رزگاریی نەتەوەیی سەرانسەری نیشتمانەکەمانی هەر لە لوڕستانەوە تا ماکۆ گرتۆتەوە کە بێگومان ئەوەیان ئەگەر لە لایەک نیشانەی بەرەوژوور هەڵکشانی هەست و شعووری نەتەوەیی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانە، لە

لایەکی دیکەشەوە بەرهەمی هەڵسووڕان و چالاکیی بەردەوامی ئێوەیە.

ئەوساڵ پانتایی چالاکی‌یەکانی ئێوەی ئەرکوەخۆگری ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی دێموکرات لە هەموو شار و ناوچەکانی کوردستان، بە هەموو لایەکی نیشان دا کە حیزبێک کە هەڵقوڵاوی کۆمەڵگەی خۆی بێ، هیچ جۆرە بەربەست و پیلانگێڕییەکی دوژمنان ناتوانێ نە لە کۆمەڵگەی خۆی دابڕێ و نە پێش بە بڵاوبوونەوەی پەیامی ڕزگاریخوازانەی بگرن. بەو تایبەتمەندییەوە کە باس کرا هەر دەبێ درەنگ یا زوو حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەم ڕەسالەتەی، واتە رزگاریی خەڵک و نیشتمانەکەی بەجێ بگەیینێت.

ئەندامان و لایەنگران و تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان!

ئێوە لەم ماوەیەدا سەرەڕای فشارە ئەمنیەتی‌یەکانی دەزگا سەرکوتکەرەکانی کۆماری ئیسلامی، بە شێوازی جۆراوجۆری وەک؛ نووسینی دروشم و بڵاوکردنەوەی تراک، هەڵکردنی ئاڵای پیرۆزی کوردستان، سەردانی بنەماڵەی شەهیدان، نووسینی بابەتی تایبەت بەم یادە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ناردنی گرتە ویدئۆ و پەیامی پیرۆزبایی ئەرکی خۆتان بە باشترین شێوە بەڕێوە برد.

بۆیە کۆمیسیۆنی تەشکیلاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەم بۆنەوە بە ئەرکی خۆی دەزانێ، وێڕای ئافەرین پێگوتنتان، سپاس و پێزانینی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانتان پێ ڕابگەیەنێ. بەو هیوایەی هەرچی زووتر سێبەری ڕەشی دیکتاتۆری لە سەر ئاسمانی وڵاتەکەمان لابچێ و پێکەوە لە شاربە شار و گوند بە گوندی وڵاتەکەمان ئەم جێژنە و جێژنی ڕزگاریی نیشتمانەکەمان لە ژێردەستی، بگرین.

حیزبی دێموکراتی کوردستان

کۆمیسیۆنی تەشکیلات

٢٧ی گەلاوێژی ١٣٩٩ = ١٧ - ٨ - ٢٠٢٠

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٧ی ئاگۆستی ٢٠٢٠

خەرمانانی ٢٧٢٠ی کوردی = سێپتەمبەری ٢٠٢٠ی کوردی

نۆژەنکردنەوە: خەرمانانی ٢٧٢٥ی زایینی = سێپتەمبەری ٢٠٢٥ی زایینی

سەرچاوە
Serchawe

سپاس و پێزانین

بۆ هەموو هاوڕێ و دۆستان بۆ نووسین و ئامادەکردنی وتار، وتووێژ و بابەتەکان.

دەستتان خۆش و هەروا قەڵەم ڕەنگین بن بۆ گەل و نیشتمان.

ڕەحمان نەقشی